Drago Jančar

O Gece Gördüm Onu

Çeviren Neşe Ay Başman

dedalus

O Gece Gördüm Onu

dedalus

Drago Jančar

1948 yılında Maribor'da doğan Drago Jančar, Slovenya'nın ülkesinde ve yurt dışında en tanınmış yazarıdır. Hukuk eğitimini takiben gazeteci, editör, free-lance yazar olarak çalışmıştır. Komünist Yugoslavya döneminde "düşman propagandası" yapmaktan hüküm giymiştir. 1985 yılında Fullbright bursuyla Amerika'da, 1988 yılında da Almanya'da yaşamıştır. Sloven PEN Kulüp Başkanı sıfatıyla 1987-1991 yılları arasında Yugoslavya'nın ve Slovenya'nın demokratikleşmesine yönelik çaba harcamıştır. Slovenya'nın önde gelen yazarı "karmaşık bir geçmişin deprem bilimcisi" olarak nitelendirilmiştir. Romanlarının ve öykülerinin çevirileri Amerika'da ve Avrupa'nın birçok ülkesinde yayımlandığı gibi oyunları da çeşitli ülkelerde sahnelenmiştir. 1993 yılında Slovenya'nın en saygın edebiyat ödülü olan **Preseren Ödülü**'ne lâyık bulunmuştur. 1994'de Almanya'da **Avrupa Öykü Ödülü**'nü, 2003'te **Herder Edebiyat Ödülü**'nü, 2007'de denemeleriyle Frankfurt Kitap Fuarı'nda **Jean Améry Ödülü**'nü, 2011'de ise Strasbourg'da **Avrupa Birliği Edebiyat Ödülü**'nü (Prix Européen de la Littérature), 2014'te **Fransa En İyi Yabancı Kitap Ödülü**'nü (Prix du Meilleur Livre Êtranger) almıştır.

Yazarın yayınevimizden çıkan diğer kitapları şöyle:
Joyce'un Öğrencisi (2012)
Kehanet (2014)
Kürek Mahkûmu (2015)
Adsız Ağaç (2017)

Neşe Ay Başman

1956 doğumlu Neşe Ay Başman TED Ankara Koleji'nin ardından Hacettepe Üniversitesi ve Université de Fribourg'da İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitimi gördü. Pekin, Berne, Belgrad, Bihaç ve Saraybosna'da yaşarken çeşitli dillerle haşır neşir oldu. 80'li yıllarda başladığı çeviri sevdasına yaşadığı tüm ülkelerde edindiği yaşam tecrübesinin de aldığı dil eğitimi kadar katkısı olduğuna inanıyor. Amerikan, Sloven ve Bosna edebiyatından yaptığı hikâye ve roman çevirilerine ilaveten çeşitli gazete ve dergilerde makale ve söyleşi çevirileri de yayımlanmıştır. İngilizceden ve Fransızcadan çeviri yapmaktadır.

Yaptıklarımdan pişman değilim, aklım hâlâ yapmadıklarımda ha.

© Dedalus Kitap - 2019

Yazar: Drago Jančar
Kitabın Adı: *O Gece Gördüm Onu*
Kitabın Orijinal Adı: To noč sem jo videl

Sertifika No: 34356
Isbn: 978-605-9203-83-8

Dedalus Kitap: yüz altmış beş
Roman: altmış iki

Birinci Baskı: şubat iki bin on dokuz

Yayın Yönetmeni: Sedat Demir
Çeviri: Neşe Ay Başman
Yayına Hazırlayan: Baran Güzel
Düzelti: Utku Yıldırım
Sayfa Düzeni: Adem Şenel
Kapak Tasarım: Barış Şehri

Baskı & Cilt: Yıldız Matbaa Mücellit
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad.
Dalgıç İş Merkezi, No: 3/1 Kat:2 Topkapı/İstanbul
Tel: 0(212) 613 17 33 Sertifika No: 33837

Published with the financial support of The Slovenian Book Agency (JAK/ Javna Agnejica za knjigo Republika Slovenija)
Slovenian Book Agency'nin maddi katkılarıyla hazırlanmıştır.

Çatalçeşme Sok. Meriçli Apt. No. 44/101
Fatih / Istanbul
www.dedalus.com.tr
Tel: +90 212 513 03 43 • Faks: +90 212 513 03 44

O Gece Gördüm Onu

Drago Jančar

Çeviri: Neşe Ay Başman

1

O gece sanki hayattaymış gibi gördüm onu. Uykuda usulca soluk alıp veren arkadaşlarımın ranzalarının arasından barakayı bir uçtan öbür uca yürüdü. Yatağımın yanına gelince durdu, tıpkı Maribor'daki dairemizde gece uyku tutmadığından dolandığı zamanlar yaptığı gibi, düşünceli, dalgın bir ifadeyle yüzüme baktı, pencerenin önüne gitti, sonra yatağa ilişti ve tekrar pencereye döndü. "Neyin var Stevan?" dedi, "Seni de mi uyku tutmadı?"

Sesi kısık, ciddi, neredeyse erkeksiydi, biraz buğulu, bakışları gibi dalgındı. Onca yıl sonra sesini tereddütsüz tanımış olmama hayret ettim, oysa o ses zamanla silinmişti. Görünüşünü her istediğimde hayal edebilmiştim; gözlerini, saçını, dudaklarını, yanımda sık nefes alan bedenini; oysa sesi zamanla yitip gitmişti. Birinden uzun süre ayrı düştüğünüzde ilk önce sesini unutursunuz, tınısını, rengini, dokusunu. Nicedir görmedim onu... Ne kadar oldu? En az yedi yıl, dedim kendi kendime. Ürperdim. Mayısın son gecesi olduğu, ilkbahar, o korkunç 1945 ilkbaharı sona yaklaştığı, doğa yazı müjdelediği, hava ısındığı, soluk alıp veren terli erkek bedenlerinin

ısısıyla barakanın içi boğucu bir hal aldığı halde, bu düşünce ürpertti beni. Tamı tamına yedi yıl. *Yedi uzun yıl sonra,* diye bir şarkı mırıldanırdı Veronika'm hüzünlendiğinde, *yedi uzun yıl sonra kavuşacağız*, ve bu pek sevdiği Sloven halk şarkısını mırıldanırken beni bu geceki dalgın bakışlarıyla süzerek sürdürürdü, *yedi yılın süresini Tanrı'ya bırakacağız*. Yedi yıl sonra olsa da ne iyi ettin de geldin demek isterdim ona, Vranac hâlâ yanımda, eğer görmek istersen, işte orada, ahırda, diğer subayların atlarının yanında, demek isterdim, hayatından memnun, kırlarda gönlünce koşuyor, serbestçe dolaşıyor, iyi bakılıyor, onun da benim gibi tek özlemi senin dokunuşun, demek isterdim ona, oysa sesim boğazımda düğümlendi kaldı, sözcükler yerine boğuk bir hırıltı döküldü dudaklarımdan. Slovenya dağlarında bir şatoda yaşadığını sanıyordum, buralarda ata bitmek de nereden aklına geldi, diye sormak isterdim. Saçına dokunmak için elimi uzattığımda geri çekildi, "Artık gitmeliyim Stevan," dedi, "kalamam, biliyorsun."

Tıpkı yedi yıl önce kalamadığı, Maribor'daki dairemizi bir daha dönmemek üzere terk ettiği günkü gibi, kalamayacağını biliyordum. Orada kalamadıysa, burada, bu tutsaklar kampı barakasında, vatanlarından mahrum edilmiş sadık kullarının arasında kraliyetinden mahrum edilmiş, muhafız birliği teğmeni üniforması içinde eli kılıcında poz vermiş kralın kapısının yanındaki duvara asılı gençlik fotoğrafının gözetiminde uyumakta olan kraliyet ordusu subayları arasında hiç kalamazdı. O an bir atın kişnemesini duydum, Vranac'tı bu, bizi terk etmeden önce atını son kez görmek isteyen sahibesinin, eskisi gibi burnuna dokunarak, "Vranac şimdi sana eyerini vuracağım," diye fısıldayacağını sanmış, buluşmanın sevinciyle kişnemişti.

Dün gece geride kaldı, artık gün ağardı, göz alabildiğine uzanan kampın her tarafından askerler bayrak selamı için toplanıyorlar zira silahı elinden alınmış bir ordu olsak da her sabah bayrağı göndere çekiyoruz; nizamiyede İngiliz askerleri can sıkıntısıyla volta atarak kamptaki sabah telaşını, kraliyet ordusunun silahsız oldukları halde hazır bekleyen erlerinin çadırlarından, subayların barakalarından çıkışını, gelen raporlara bakılırsa bizimkilerin gerilla savaşına giriştiği yeni kurulan komünist rejime karşı, Slovenya dağlarının ardındaki Bosna ormanları yönünde karşı saldırıya geçmek üzere yaptıkları hazırlıkları gözlemliyorlar. Ben ise aynadaki yüze bakıyorum ve artık hiçbir şeyin kalmadığını, Veronika'nın, kralın, Yugoslavya'nın yok olduğunu, dünyanın, tıraşsız yüzümü paramparça aksettiren şu kırık ayna gibi paralandığını düşünüyorum. Ne tıraş olmak, ne palaskamı takmak geliyor içimden, ne de davranıp törene yetişmek. Dün gece Veronika'nın üzerine eğildiği bu surata bakıyorum da beni tanıdığına şaşıyorum. Bu hâlâ ben miyim; Stevan Rodovanoviç, binbaşı, birinci tugay süvari birliği komutanı, Maribor'da karısı tarafından terk edilen ve erlerin, arkasını döndüğünde sarakaya aldığı eski Drava tümeninde yüzbaşı? Artık kimse onunla alay etmiyor, aslında kimsede gülecek hal kalmadığından kimse kimseyle alay etmiyor; silah ve taktik fukarası vahşi komünistlerin yenik düşürdüğü, vatanından ettiği bu ordu gibi küskün artık herkes. Barakanın banyosunda asılı aynanın parçalara ayırdığı bu yanaklar, bu burun, bu gözler, bu ben miyim? Uykusuz gecelerin izi bu mor halkalar, ağarmış şakaklar, çatlak dudaklar, sararmış bir dizi dişin ortasında sırıtan kara boşluk. Bu boşluğu daha bir ay öncesine kadar bir diş dolduruyordu, İdrija dağlarının tepelerinden ateşlenen ve bir köy evinin duvarında patlayan top mermisinin yüzüme fırlattığı

madeni bir parça ya da bir taşın ağzıma isabet etmesiyle bir anda kan içinde kaldım, kendime geldiğimde, şükürler olsun, yüzümü temizlemişlerdi ve anladım ki yalnızca bir ön dişimi kaybetmişim. Her ne kadar dudaklarım da parçalandıysa da geçti artık, çatlaklardan başka iz kalmadı, o zaman dediklerine bakılırsa, yeniden güç toplamak, hatta karşı saldırıya geçmek için geri çekildiğimiz İtalya sınırı yakınlarında bir yerlerde dişimden oldum o kadar, oysa Palmanova'ya vardığımızda harbiden teslim bayrağı çektik. Çaresizdik, "İngilizler müttefikimizdir, el birliğiyle komünistlerin hakkından geleceğiz," dendiği halde, teslim olduk işte. Birkaç gün daha silahları bırakmadık ama mecbur kaldık, sonunda İngilizlere silahlarımızı teslim etme utancını yaşadık, subayların gururu kırılmasın diye kurşunlarına el koyarak tabancalarını geri verdilerse de birkaç gün önce onları da topladılar, onurumuzun son kırıntısı süpürüldü gitti, artık bir ordu bile değiliz, işimiz bitti, Yugoslav Krallığı mazide kaldı, dünyanın sonu geldi.

Dünyanın sonunun geldiği hissine ilk kez, yedi yıl önce Veronika Maribor'u terk ettiğinde kapılmıştım. Oysa şimdi anlıyorum ki yalnızca bir yürek acısıydı yaşadığım, ruhen ve bedenen ait olduğum askeriyede hayat devam ediyordu; disiplini, düzeni, hayranlık uyandıran topçu kuvvetleri, süvarisi ve piyadesi ile Cer ve Kolubara zaferleriyle taçlandırdığı o yenilmez güce sahip bir ordunun mensubuyduk. Avrupa'da tarih yazan şanlı Sırp zaferinin mirasçılarıydık ve subaylar olarak her zaman itibar görür, el üstünde tutulurduk, henüz dünyanın çivisi çıkmamıştı ve Veronika'nın gidişine rağmen hayatın bir anlamı vardı. Kışla rutini, manevralar, görevlerin ifası derken insan gönül yarasını iyileştiriyor, onurlu mücadele ve vatan savunması gibi soylu misyonlara odaklanarak kişisel hayal kırıklığını onarıyordu. Övünmek gibi olmasın,

örnek bir subaydım, Askeri Akademi'de genel ve teknik konulardaki bütün sınavları üstün başarıyla geçmiştim ve birliğim son dönemde gitgide daha da sıklıkla yapılan manevralarda ordunun göz bebeği olmuştu.

1937 baharında süvari bölüğümüzün, merkez üssümüz Niş'ten Ljubljana'ya sevki kararlaştırılmıştı. Anladığım kadarıyla Almanya'daki politik gelişmeler üzerine krallığın kuzey ve batı sınırlarını korumakla görevli Drava tümenine takviye güç gerekiyordu. Orada da görevlendirildiğim her yerde olduğu gibi düzenimi kurmuştum. Bir askerin hayatı çoğunlukla kışlada, kampta askeri düzen içinde geçer, şehre yolu nadiren düşer. Benim de hayatım askeriye ve atlar üzerine kuruluydu. Ne yalan söyleyeyim, komutam altındaki birliğin en iyi binicisiydim. Birliğini en önde at üstünde giderken yönlendirmek, büroda masa başından ya da manevralarda taşıtın içinden emirler yağdırmaya benzemez. Kendimi de maiyetimdeki askerler kadar disipline zorlardım; binicilikte sıkı çalışma, çeviklik, beceri, özenli tımar, temizlik, bol su şarttı, kaşağı hiç elden düşmeyecekti, at üstünde kılıç çekmeyi ya da tüfeği omuzdan indirip ateş etmeyi bilmek kadar önemliydi. Süvari sınıfı askeri birimlerin en soylusudur. Keyfi yerinde olduğu zaman, "Süvari piyadenin kafasına tükürür," derdi Binbaşı İliç. Keyfi yerindeyken her "Süvari piyadenin kafasına tükürür," dediğinde, biri çıkar, "İşer de icabında," diye seslenirdi. Şendik, başımız dikti, Polonya'nın Uhlanları[1] gibi dünyanın en kıvançlı hafif süvarileriydik. Oldum olası atlara düşkündüm, ata ilk bindiğimde yedi yaşındaydım, babam at tüccarıydı, küçükken ahırda ufak tefek işlere el verir

1 Uhlanlar: Tüfek, mızrak ve kılıç kullanmaktaki becerisiyle ünlü Polonya hafif süvari alayı.

konuşurdum atlarla, kendimi tesadüfen süvari birliğinde bulmamıştım. Neticede, Ljubljana'ya süvari alayına tayinim de rastlantısal olmamıştı.

Veronika'yla orada tanıştım.

Bizi tanıştıran... Kocası oldu. Kocasını bana tanıştıran ise komutanım, Binbaşı İliç'ti. O yaz öğle sonrasını tüm ayrıntısıyla hatırlıyorum: Hava sıcaktı, gömleğimin kollarını sıvamış, bizim çocuklara manejde çark alıştırmaları yaptırmıştım. Ahıra dönmeden önce dizginleri gevşetmiş son turu atıyorlardı. "Haydi işbaşına," dedim, "şimdi de atların sırtını, özellikle eyerin altına düşen terli bölgeleri temiz suyla yıkayacaksınız. Ardından da kaşağılayacaksınız, anlaşıldı mı?" Tembelliğe yatkınlıklarını bildiğim için, bu komutu her defasında verirdim, acemilerin hepsi tembeldir, etraftaki at pisliğine aldırmazlar, hayvanları ahıra bırakmalarıyla kendilerini dışarıya çimin üzerine ya da duvarın gölgesine atmaları bir olur. Bir haberci erin yanıma yaklaşarak selam verdikten sonra Binbaşı İliç'in beni karargâha çağırdığını söylediği esnada atların bakımına niçin özen gösterilmesi gerektiğini anlatıyordum onlara.

Ciddi bir ifadeyle özel bir görev üstlenmeye hazır olup olmadığımı sordu binbaşım. Daima her göreve hazırdım. Arkadaşı, yörenin ileri gelenlerinden saygıdeğer bir beyefendinin İngiliz hackney cinsi bir at hediye edilen genç eşi, binicilik dersi almayı arzu ediyordu. Bakışlarını yüzüme sabitlemiş olan iki yardımcısının gülmemek için kendilerini zor tuttukları gözümden kaçmadı. "Ahmak çaylaklarla uğraşmakla vakit kaybedeceğine," dedi Binbaşı İliç, "bir süre binicilik eğitmeni olacaksın." Verdiğim eğitim sayesinde tamamını örnek süvariye dönüştürdüğüm ahmak çaylaklarla uğraşmaktan hiç

gocunmadığım gibi, akademiden mezuniyetimde kralıma ve vatanıma hizmet aşkıyla genel ve teknik sınavların tümünü üstün başarıyla geçmiş biri olarak zengin ve kaprisli bir genç hanıma binicilik öğretme fikrine pek sıcak bakmıyordum. Aklımdan geçenleri okumuş gibi, "Bu suretle kralına ve vatanına da hizmet etmiş olacaksın," dedi Binbaşı İliç. "Üstelik şunun şurasında iki aydan söz ediyoruz, sonbaharda manevralar başladığında, süvari bölüğüne döneceksin." Emirlerine amade olduğumu söyledim, bir askerden başka ne beklenirdi? Ardından İliç bir süre gözlerimin içine baktı. "Stevan, evladım," diye sürdürdü askere yolcu ettiği oğluyla konuşur gibi, "sana bir uyarıda bulunacağım."

"Subay onuru," dedi. "Subay onurundan ne kastedildiğini bilir misin?" Ne demek istediğini anlamıştım. O hanıma saygıda kusur etmeyecektim.

"Bilirim," dedim.

"O zaman her şey yolunda," dedi kıkırdayarak. Görüşmenin resmi kısmının sona erdiğini ve binbaşının keyfinin yerinde olduğunu gören yardımcısı, "Timsahına dikkat et, bir yerini ısırmasın," deyiverdi. Bu defa üçü birden güldüler.

"Ne timsahı?"

"Görürsün," dedi İliç. "Rahat! Gidebilirsin."

Özel görevime, daha doğrusu kralıma ve vatanıma farklı bir hizmete başlamadan önce müstakbel öğrencimin kocası ile tanışmam gerekiyordu. Union Kafe'de buluştuk. Beni evlerine davet edebilirmiş ama önce şahsen tanışmak istemiş. Uzun boylu, inceydi, sarı saçlarını düzgünce taramış, jilet gibi giyinmişti, İngiliz züppelerinin moda dergisinden fırlamış gibiydi. Benim üzerimde o dönemde derhal hayranlık ve

saygı uyandıran subay üniformam olduğu halde, onun yanında silik kalmıştım. Beyaz takım elbiseli ve asorti ayakkabılı şık beyefendinin görüştüğü insanları daha ilk bakışta etkilemeye alışık olduğu anlaşılıyordu. Göz alıcı bir arabayla gelmişti, birer konyak içtik, ders ücretini fazlasıyla karşılayacağını ifade ettiyse de ben reddettim. Emir almıştım, resmi görevimi yerine getirecektim. Güldü, "Şu Binbaşı İliç yok mu, ona kalırsa her şey resmi görevdir," dedi. Pek konuşkan değildi, söyleyeceklerini bir nefeste sıraladı: İlkten Štepanjska Köyü'ndeki manejde alıştırma yapacaktık ama vakit kaybetmeden civarda, kırlarda, ormanda turlamaya başlayabilirdik. Veronika çok hevesliydi ve yeterince ilerleme kaydettiği zaman o da bize katılmayı düşünüyordu. Şimdilik bu kadardı. Karısının güvenliğini gözetmeliydim, "Bazen sakarlığı tutar," dedi, "ayrıca her şeyi hemen öğrenmek için sabırsızlanacaktır. Sizinle önce ben tanışmak istedim. Dostum İliç en iyi subayı olduğunuzu ifade etti, görüyorum ki yanılmamış," diye sözlerini bitirdi. Sadece o konuştuğu, üstelik askeriyeden hiç anlamadığını itiraf ettiği halde, nasıl da gördü, diye geçirdim içimden.

Onun gibiler borsadan, şık giyimden, gösterişli arabalardan, aa evet, hatta uçaklardan anlarlardı, atlar ve arabalardan sonra diğer tutkusu özel uçağına binmekti, belki bir gün bana da bölgeyi havadan gezdirirdi de Slovenya'nın ne denli güzel bir ülke olduğunu görürdüm, Sırbistan da güzeldi elbette, "Siz Valjevoluydunuz, değil mi?"

"Evet Valjevoluyum, babam at satardı," derken, babamın bu tip varlıklı insanları tanıdığı halde oğlunun hiçbir zaman zengin olmayacağının farkında olduğunu düşündüm, o

yüzden Sırbistan'da el üstünde tutulan, hatta iş dünyasından daha saygın addedilen askeriyeyi seçecekti oğlu.

"Valjevo'ya hiç yolum düşmedi," dedi, "orada erik yetişir, rakısı yapılır, değil mi?"

"Hayır," dedim, "sadece en iyi subaylar yetişir orada," gülüştük, işi çabucak bağladığımıza sevinmiştim.

Ertesi sabah binici kıyafetli genç kadını arabasıyla getirdiğinde gece boyu yağan yağmurun ardından serin ve diri bir güne uyanmıştık. Bizi tanıştırdı ve birlikte atı gözden geçirdik, uzun bacaklı bir İngiliz binek atıydı, sonra da "Onu size emanet ediyorum," anlamında bir şeyler söyledi. Karısının yanağına bir öpücük kondurdu ve üstü açık arabasıyla hızla yanımızdan uzaklaşırken, virajda son bir kez el salladı. Atın adı Lord'du, tam isabet, diye düşündüm, zengin bir genç kadından atına başka bir isim vermesi beklenemezdi. Cins bir attı, ilk okşadığımda başını çevirdiyse de kısa sürede güvenini kazandım. Yürüyüşü eşkin, başını ve kuyruğunu tutuşu asildi. Süvari olmayı hedefleyen acemi erlere, eğitimin ata binerek değil, kaşağıyı, fırçayı kullanarak, atın toynaklarını temiz tutarak başladığını söylediğimi anlattım karısına.

"Ben acemi eriniz değilim," dedi.

Ne diyeceğimi bilemedim, anında bu "özel görevi" kabul ettiğimden dolayı pişmanlık duydum. "Olabilir ama," dedim, "ata eyer vurmadan önce tımar etmek kuraldır. Binmeseniz bile atın günlük bakımına özen göstermelisiniz zira hayvan günün çoğunu ahırda, karanlık bir ortamda geçirir."

"O halde neden hep ahırda tutulurlar, neden serbestçe koşmalarına izin verilmez?" diye sordu. "Neden ahırdan çıkmazlar?" Bu soruyla ilk defa karşılaşıyordum.

"Atlar özgür yaratıklardır, insandan daha özgürdürler," dedi, "kırda, ormanda koşmalarına izin verilmeli."

"O zaman atlara binilemezdi," dedim, "arabaları ve topları kendimiz çekmek zorunda kalırdık ve orduda benim de ait olmaktan onur duyduğum kadim süvari sınıfı olmazdı."

"Birçok savaşta ordularını başarıya götüren İngiliz ve Fransız hafif süvari birliklerinin de adını anmak gerekir ama en ünlüleri Lehlerin gözü pek Uhlanlarıdır." Uhlanlar hiç ilgisini çekmedi.

"Atları savaşa sürmeniz ne acı," diye itiraz etti yine, "ne sorumsuzca, ya bombayla yaralanırlarsa."

"Bombayla değil, havan topu mermisiyle," diye düzelttim. "Bomba uçaktan tahkimatın üzerine atılır, süvari ya da piyade askerleri havan topu mermisiyle vurulur."

"Peki ne için?" diye sızlandı, "deli saçması!"

Daha işin başında atlar ve süvari sınıfı ile ilgili gereksiz bir tartışmaya saplanmıştık. Bir yere varamayacağımız belliydi. Sözlerine kulak asmadan nasıl Lord'un yularını takacağını, iki kulağının arasını ve alnından aşağısını fırçalayacağını ve tüylerini kaşağılayacağını gösterdim. Sıkılmaya başladı. "Peki, ata ne zaman bineceğim?" diye sordu. Tüm şapşal acemilerin sorusu budur işte, dememek için zor tuttum kendimi. Eğitimi yararsız buluyorsa derslerden vazgeçebileceğimizi söyledim. Öfkeyle yüzüme baktı ve dilinin ucuna geleni tuttu. "Pekâlâ," dedi, "toynakların nasıl temizlendiğini gösterin. Ama sanmayın ki yapacağım." Atı okşamaya koyuldu, atların da kediler gibi okşanmak için yaratıldıklarına inanıyordu. Lord memnun bir ifadeyle yüzüne bakarken, dişimi sıkarak anlatmayı sürdürdüm. Karşımda kollarını kavuşturarak beni seyretti.

"Atlarla aranızın iyi olduğu belli," dedi.

"İşin püf noktasını budur," dedim, "at iyi muameleyi hemen hisseder, aksi takdirde itaat etmez. Düşünün hanımefendi," diyerek, elimden geldiğince sabırla izah ettim, "ya tam saldırıya geçmesi gereken anda at sizi üstünden atarsa?"

"Acemi erlere bunu mu söylüyorsunuz?" diye sordu.

"Evet, aynen bunu söylüyorum."

"Demek ki hayvanı bombaların, havan topu mermilerinin altına sürebilmek için huyuna gidiyorsunuz."

Öfkeyle, "Biz de kendimizi tehlikeye atıyoruz," dedim, "Kolubara savaşında binlerce ölü verdik."

"Peki ne için?" diye sordu masum, içimi acıtan bir sesle.

"Kral için," dedim, "kral ve vatan için."

Atlar gibi burnundan soluyarak yüksek sesle ve şeytanca güldü.

Ertesi gün durum raporu vermek üzere Binbaşı İliç'in karşısına dikildim. Beni bu görevden azat etmesini rica ettim. Sebebini sordu.

"Hanımefendiye bakılırsa," dedim, "süvari sınıfı, sözlerimi bağışlayın, deli saçmasıymış."

"Ah, öyle mi düşünüyor?" dedi İliç.

"Evet, üstelik benim acemi erim değilmiş."

İliç gülmeye başladı. "Haksız mı Radovanoviç, elbette o senin acemi erin değil. Genç hanımefendilere, aslında genel olarak kadınlara, acemi erlerden farklı davranmak gerekir." Pencereden dışarıyı seyrediyordu. Bir süre sonra, "Sana Berlin'de eğitim gördüğünden söz etti mi?" diye sordu. Hayır,

etmemişti. "Kültürlüdür," dedi, "belki ondan bir şeyler öğrenirsin. Aslında, biraz..." bana açılmaktan çekinircesine sustu. "Nasıl desem, sıra dışı bir kadındır. Kocası, dostum Leo Zarnik, karısının birkaç gün önce trene atlayıp Suşak'a[2] gittiğini söyledi. Kimseye haber vermeden yok olmuş, döndüğünde denize girmeye gittiğini söylemiş. Düşünebiliyor musun?"

Omuz silktim, benim açımdan önemi yoktu, bana verilen görev çerçevesinde ilgileniyordum bu hanımla. İşim kolay değildi.

"Duyduğuma göre," dedi İliç, "Rijeka'nın[3] yarısını büyükbabası inşa etmiş, Rijeka'ya gittin mi hiç?"

"Nasıl yani?" dedim, "orası İtalyanların değil mi?"

"Evet ama," dedi İliç, "er geç geri alacağız. Limana tekneyle yanaştığında kıyıda gördüğün tüm yüksek binalar, kafeler, hepsi adama aitmiş. Bu insanlar, Radovanoviç, aklının alamayacağı kadar varlıklılar. Aklının almayacağı kadar. Ve ordu, onlarla iyi ilişkiler içinde olmayı önemsiyor, anlıyor musun?"

"Anlıyorum ama korkarım, bu hanım hiç oralı değil," dedim. "Söz dinlemeye hiç niyeti yok. Bana karşı çıkarsa nasıl eğitirim onu? Üstelik, Uhlanlardan bile haberi yok."

"Uhlanlar mı?" diye sordu İliç, "Uhlanlarla ata binmenin ne ilgisi var?" Bir an sustu. "Elbette Uhlanları bilmez," dedi bir süre sonra, "ilgi alanları farklı onun. Biraz, nasıl desem, sıra dışı olmaktan da öte, eksantrik bir kadın o. Duyduğuma göre bir timsah besliyormuş. Hayvanı yürüyüşe falan çıkarıyormuş. Aklın alıyor mu? İşte böyle," dedi binbaşı gözlerimin içine bakarak, "şimdi her şeyi öğrendin."

---

2 Suşak: Hırvatistan'ın kuzey Adriyatik kıyısında küçük bir ada.

3 Riyeka: Hırvatistan'ın üçüncü büyük şehri ve belli başlı limanı.

"Çok teşekkür ederim ama," dedim, "bana ne faydası var."

Sanırım biraz ileri gitmiş, boşboğazlık etmiştim. Demez olaydım.

İliç'in suratı asıldı. "Dostum Zarnik'e ne demeliyim sence? Karınız süvari sınıfının deli saçması olduğunu düşündüğü için en iyi subayım eğitim görevini reddediyor mu diyeyim?"

"Siz bilirsiniz," dedim, "bu tür bir göreve uygun olmadığımı ve bölüğüme döneceğimi söyleyebilirsiniz."

İliç tekrar kaşlarını çattı. Komutan tavrını takınarak, "Beni dinleyin teğmen," dedi. "Siz, Radovanoviç, benim kiminle ne konuşacağıma karar veremezsiniz. Ve ben sizi oraya ne süvari sınıfı konusunda ders vermeniz, ne de Uhlanlar ve Kolubara savaşı üzerine ahkâm kesmeniz için yolladım, sadece, ama sadece ata binmeyi öğretmeniz gerekiyor. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı," dedim.

"Bir daha dersler sonlanana kadar rapor istemiyorum. Görevinizin tamamlandığını ve hanımefendinin mükemmelen ata binmeyi öğrendiğini rapor edeceksiniz iş bitince. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı, Binbaşım."

Süngüm düşmüştü, kadere boyun eğmekten başka çarem yoktu. Aklım tek başına trene atlayıp Suşak'a giden ve Ljubljana sokaklarında bir tasmanın ucunda timsahını gezdiren genç kadına takılmıştı. Ve özellikle Binbaşı İliç'e odaklanmıştı düşüncelerim. Kariyerim onun elindeydi. Zaman zaman babacan davranır, bana Stevan, ya da oğlum diye hitap ederdi. Sizli bizli konuşmaya başlayınca işler sarpa sarmış demekti. Yine de ucuz atlatmıştım. İliç'i tanıdığım kadarıyla, az önceki kızgınlık derecesini "orta" olarak vasıflandırabilirdim. Bir tık

daha yukarıda olsaydı, boğuk bir sesle, "Haydi yallah," diyecekti, "doğru ahıra, kafamı attırma!"

Vranac'ı alıp merkez ahıra götürdüm ve dersler boyunca orada kalmasını sağladım. İşi elimden geldiğince hızlandırmalıydım, ne kadar çabuk biterse o kadar iyi olacaktı. O sabah boş yere bekledim öğrencimi, görünmedi. O da şikâyet etmiş. Beni kocasına. Adam arabayla geldi ve direksiyonda oturduğu yerden, karısının bir eğitmenden nezaket beklediğini söyledi. En güvendiği subayını görevlendiren Binbaşı İliç'in hatırına derslerin devam edeceğini, bundan böyle centilmence davranmamı, karısından özür dilememi ve bu çerçevede dersleri sonuna kadar götürmemi beklediğini ilave etti. "Yarın kaldığınız yerden devam edersiniz," dedi kolunu kapıya dayamış, sarı saçları rüzgârda uçuşarak ayrılmadan önce.

Daha yeni başladığımız halde ikimiz de vazgeçmenin eşiğindeydik. Belki de bu sayede, sonrası daha kolay oldu. Özür diledim... "Yanlış anlaşılma olduysa... Acemilere dediklerimi tekrarladıysam eğer... Hanımefendi ona da acemi er muamelesi yaptığımı düşündüyse... Ama aslında..."

"Ah, ne önemi var," dedi gülerek, "şu kaşağıyı bana uzatın." Ah Veronika! İşte böyle bir kadındı. Bir anda değişirdi. Ona kaşağıyı uzattım. Gülücüklerle ve şevkle atın tüylerini fırçalamaya koyuldu.

O günden sonra acemiler, süvari saldırıları, bombalar, Kolubara Savaşı konularından uzak durduk ve eyer vurmakla başlayarak, birkaç gün içinde kalça esnekliğini sağlamayı, sırt dik ve omuzlar gevşek duruşu, diyaframdan nefes almayı, dizginleri tutmayı ve neticede ilk adımları atmayı başardık. Genç hanım hızla ilerleme kaydediyordu. Kanımca ata binmenin at ile sürücüsü arasındaki, hatta eğitimci ile öğrenci arasındaki

anlaşmaya dayandığını hemen kavramıştı. Bir ata nasıl yaklaşılacağını öğrenmek yalnızca teknik eğitim içermez, hayvanın güvenini de kazanmak gerekir ve atın sürücüye güvenmesini eğitimciye güvenerek sağlayabiliriz. Acemilere, atın saygısını kazanmak ve itaat etmesini sağlamak için eğitimcinin talimatlarını sorgulamamak ve kayıtsız şartsız yerine getirmek gerektiğini söylediğimi ağzımdan kaçırmadım, elbette. Zaman içinde bu üçlü hiyerarşik ilişkiyi kavradı, sanırım. Neyse ki bu konuyu fazla didiklemeden geçiştirdik, yoksa yine münakaşa etmekten kaçınamazdık. Bir öğleden sonra çimenlerin üzerine oturduğumuzda, ona atlardan söz etmemi istediği zaman artık ilişkimizde gerginlikten eser kalmamıştı. Ona ne anlatabilirdim? Ne biliyorsam hepsini anlatacakmışım.

"Uzun sürebilir," dedim, "çok şey biliyorum."

"O zaman çok şey anlatın," dedi, "tarih öncesi devirlerde atın köpek büyüklüğünde olduğu doğru mu?"

"Evet, doğru, at Sibirya çam ormanlarında ve Orta Avrupa'da yaşayan minik bir hayvandı ama zaman içinde Vranac ve Lord gibi yakışıklı, heybetli oldu." Ona Arap atlarından, Lipizanlardan[4], Haflingerlerden[5] ve Hanoverlerden[6] söz ettim, çocukluğumdan beri babamın ahırına gelen giden atlarla içli dışlı büyüdüğümü, Vranac'ı kendim yetiştirdiğimi, atımı Valjevo'dan Ljubljana'ya getirmeyi başardığımı anlattım. Artık Uhlanları, harpte sürücüleriyle birlikte atların da telef olduğunu es geçiyordum.

4 Lipizan: Avusturya orijinli, genellikle İspanyol atçılık ekolünde yetiştirilen kaslı ve bodur at cinsi.

5 Haflinger: Avusturya orijinli, kestane renkli, küçük, zarif ve güçlü at cinsi.

6 Hanover: Şampiyonluk rekorları kırmış bir Amerikan yarış atı.

"Sizce gerçekten söyleneni anlıyorlar mı?" diye sordu, "insanın yüzüne anlar gibi bakıyorlar."

"Eğer timsah insanı anlıyorsa..." dedim, haddimi aşmaktan çekinerek, "at hayli hayli anlar."

Bir kahkaha patlattı. "Demek siz de duydunuz."

"Elbette, duymayan var mı?"

"Çok şeker bir timsahcıktı," dedi. "Evde yalnız bırakamıyordum, bazen sokakta gezdiriyordum." Kıkırdıyordu anlatırken, sokakta yürürken bir anda afallayan insanları hatırlıyordu sanırım. "Ama herkesi anlamazdı, hele kocamı, hiç. Bir gün küvette yıkanırken ısırdı onu, duymuşsunuzdur belki. Bu durumda evi terk etmesi farz oldu, timsahtan söz ediyorum elbette." Güldü. Anında suratı asıldı. "Leo onu veterinere teslim etti. İçini samanla doldurdular. Ne yazık ki başka çare yoktu."

Timsahın kocasını neresinden ısırdığını sormadım. Küvetin içinde bir timsah düşünemiyordum doğrusu, olacak iş değildi. Güçlükle de olsa hanımefendinin tasmanın ucunda bir timsahla şehirde dolanmasını, bambaşka bir ortamdan gelen bu hayvanın lambur lumbur ona ayak uydurduğunu, ağzı açık kalabalığın şaşkınlığını gözümün önüne getirebiliyordum da batakçıl bir hayvanı küvetin içinde düşünmek dayanılır gibi değildi. Bu insanları ve onların dünyasını anlamakta zorlanıyorum. En azından o zaman öyle düşünüyordum. O küçük yaratıktan evin mırmır kedisiymiş gibi söz ediyordu. Uyutmak zorunda kaldığı için üzülmüştü. Ayrıca atların serbestçe koşmaları gerektiğini savunurken, bir timsahı lüks evlerinde yaşamaya mecbur etmesini tutarsız buluyordum. Yine de sesimi çıkarmadım, tekrar aramız bozulsun istemezdim,

yalnızca Binbaşı İliç'in uyardığı gibi hanımın eksantrik olduğunu yazmıştım bir kenara. Sağı solu belli olmuyordu, ruh hali nisan havası gibi değişkendi, kâh dingin ve güler yüzlüydü, kâh dalgın ve hüzünlü görünüyordu, bazen duymuyordu söylediklerimi, aklı başka yerde oluyordu. Her neyse benim derdim değildi, en azından henüz. Ayrı dünyanın insanlarıydık, rastlantıyla bir araya gelmiştik ve bir ay içinde, belki de daha kısa sürede kocasıyla gidecekler, ben de kışlaya, bölüğüme dönecektim. Her ne kadar dersler rayına oturmuş, birbirimize uyum sağlanmış, hatta bazı sabahlar onu görmeyi iple çektiğimi hayretle fark etmişsem de bu işin bir an önce sonlanmasını içtenlikle istiyordum.

Atları gerçekten seviyordu. Belki insanlardan daha fazla. Gün geçtikçe ordunun atları bombaların, daha doğrusu obüslerin hedefi haline getirmesine neden bu kadar içerlediğini anlıyordum. Ağustosun son günleriydi, mevsim usulca güze evriliyordu. Subay arkadaşlarımın ikili hayatımla dalga geçtikleri, her fırsatta laf sokuşturdukları sabah yoklamasının peşinden öğrencimle buluşuyor, öğleye kadar at üzerinde ve atlarla vakit geçiriyordum, karısını almaya geldiğinde ise kocasıyla pek bir şey konuşmuyorduk. Zamanla daha da seyrek karşılaşır olmuştuk adamla, karısını getirip götürme görevini şoförüne devretmişti. Sanırım Leo Zarnik çok meşgul bir insandı, sadece işine değil, geyik ve yaban domuzu avına da vakit ayırması gerekiyordu. Öğrencim kocasının doğal yaşam katliamından pek rahatsız görünmüyordu. Oysa atları bombalanabilecekleri, daha doğrusu obüslere hedef olabilecekleri savaşlara sürüklememizden şikâyetçiydi. Kocasının arka koltukta av tüfeği bulundurduğunu fark etmiştim, bir gün beni atış talimi yapmaya davet edeceğini söyledi. Sanırım davetini dile getirmesiyle unutması bir oldu.

O Lord'un, ben Vranac'ın üzerinde manejde ilk kez birkaç tur atmayı başardığımızda, atın üzerinden çevik bir hareketle indiğini görünce, alkışladım. "İtiraf etmeliyim ki hanımefendi, bu kadar kısa sürede ilerleme kaydedeceğinizi sanmıyordum. Önceden ata binmeyi biliyormuş gibisiniz. Üstelik Lord sizi tamamıyla benimsedi."

"Bana sorarsanız siz beni ondan daha az benimsediniz," dedi.

"Özür dilerim ama sizi sahibi olarak kabullendiğini söylemek istemiştim."

"Sahibi olmak, ne kadar da anlamsız bir ifade."

"Bu iş böyledir," dedim, "söylediklerinizi anladığında, komutlarınızı yerine getirdiğinde, mezun olacaksınız."

"Bunu nasıl başaracağım?" diye sordu.

"Onunla konuşmalı, ona dokunmalısınız, ki anlamaya başlasın, atla sürücüsü arasındaki o güçlü bağ kurulsun."

Bir an yüzüme baktı ve sordu, "İki insan arasında olduğu gibi mi?"

"Evet," diye cevap verdim. "Hemen hemen."

Ertesi sabah değişik bir ruh halinde olduğunu sezdim. Belki geçmiş Suşak gezisi, ya da yeni bir timsah projesi yüzünden kocasıyla takışmış falan olabilir diye tahmin yürüttüysem de anlaşıldı ki aklında başka şey varmış. "Dün atla insan ilişkisi ve konuşarak anlaşmaları konusunda söylediklerinizi kafama takıldı", dedi, "aslına bakarsanız biz ikimiz pek az konuşuyoruz."

"Aynı fikirdeyim, hanımefendi," dedim, "buna karşılık atlardan sıkça söz ediyoruz."

Güldü. "Şu hanımefendi lafından vazgeçin Stevan," dedi. Ardından gözü uzaklara, Sava Nehri'nin ötesindeki dağların yeşil yamaçlarına daldı. "Kız arkadaşınız yok mu, Stevan?"

"Var," dedim. Der demez aslında hâlâ olduğundan emin olmadığımı düşündüm. "Aslında bilmiyorum," dedim, "Valjevo'da bana ara sıra mektup yazan bir kız arkadaşım var."

"Adı ne?" diye sordu.

"Jelica," diye cevap verdim.

"Güzel midir?"

Omuz silktim, bana güzel görünüyordu. Mahcup bir ifadeyle, "Saçları kestane rengi," dedim.

"Jelica sana ne der?"

"Stevo."

"Anlaşıldı, demek Stevo'sun. Jelica gibi Stevo diyebilir miyim sana?"

Şaşırmıştım.

"Benim adım Veronika, bana adımla hitap edebilirsin."

"Anlıyorum madam," dedim, karşımda Binbaşı İliç duruyormuş gibi.

"Madamı falan unut, sadece Veronika."

"Peki, Veronika."

"Anlaştık," dedi.

Henüz tam anlamamıştım aslında. Belki o da daha anlamamıştı. Ne var ki bir şeyler olmaktaydı. Atlardan başka konularda sohbet etmeye başlamıştık. Ona Şumadija'yı anlattım; geniş yeşil alanları, ahşap evleri olan köyleri, halkın düğün

adetlerini, batıl inançlarını. Selanik cephesinde hayatta kalmayı başaran köylüleri. Askeri akademiyi. O da bana iki yıl eğitim gördüğü, civardaki bir gölde yelkenli kullandığı, kürek çektiği ve hâlâ yazıştığı arkadaşlarından güncel tiyatro oyunlarını ve sokak yaşamını takip ettiği Berlin'den söz etti. Sonsuz büyüklükte ve son derece ferah bulduğu o şehre vurulmuştu. Herkesin birbirini tanıdığı ve birbirinin arkasından konuştuğu Ljubljana'da sıkılıyordu. Bu yüzden ara sıra trene atlıyor, sahile kaçıyordu. Kocasının bu konuda ne düşündüğüne değinmedi. Ailesine de pek değinmedi, sadece Leo'nun yanına taşındığından beri koca bir dairede tek başına bıraktığı annesinden söz etti. Adı Josipina olan annesi Rijeka'da geçen hayatının anılarıyla avunuyormuş, genç kralımız Peter'ın adaşı olan kocası, yani Veronika'nın babası orada ölmüş. Annesinin saçları biraz kırlaşmış olsa da, onunki de, Veronika'nınki gibi sarıymış. Gençliğinde Rijeka'da dansa gitmeye bayılırmış. Lakabı Bionda'ymış. Bir gün beni annesiyle tanıştıracakmış, onu severmişim.

Birlikte bunca uzun zaman geçiren iki insan ister istemez yakınlaşır ya da birbirinden nefret eder, ilk günlerde itiştiğimiz halde belki de yakınlaşmamız kaçınılmazdı. Bize de öyle oldu. Tutkuyla yakınlaştık.

Şimdi Palmanova'dayım. Yapıştırdığım kırık aynada yüzüme, daha doğrusu yüzümün parçalarına bakıyorum. Yaşıma göre erken ağardı şakaklarım. Bir ön dişim eksik, çatlak dudaklarımın çevrelediği o boşluk gerçekten çirkin görünüyor. Sadece bir kez, o da sona doğru, Friul Ovası'na çekilmeden hemen önce, İdrija tepelerinde yaralanmış olmam tam bir mucize. Daha dün göğüs göğse mücadele veren savaşçılarken kendimizi bu esir kampında, barakalarla çadırlar arasında

mekik dokur bulduk; yirmi bin er ve subaydan oluşan koca bir orduyken bugün sıradan esirleriz. Yenik bir ordu. Ordu harabesi. Vatansız bir ordu. Biz krallığı için dövüşürken bizi zerre kadar umursamayan, ordusu tutsak alınınca ise ne gam, Londra'nın parklarında köpeğini gezdiren genç kralın fotoğrafı barakanın duvarını süslüyor. Belki şimdi çayını yudumluyordur. Ya da radyoda Tito diye tuhaf bir adı olan Rus ajanının, eskiden Avusturya ordusunda onbaşı olan ve Dedinje'deki[7] kraliyet konutuna yerleşen bu Hırvat köylüsünün son söyleviyle ilgili haberleri dinliyordur. Kralın fotoğrafının önünden her geçişimde başımı yere eğiyorum. Çünkü kazara göz göze gelirsek, "Bizler, senin askerlerin, çamurun, kan gölünün içinde boğulurken neredeydin?' diye sormak zorunda kalacağım. Hem büyükbabası hem babası, gerektiğinde, Balkanlar'ın dondurucu soğuğunda gocuklarına sarınıp, atların ve topların yanında, ordularıyla omuz omuza savaşmaktan kaçınmamışlardı. O ise savaş boyunca Londra'nın parklarında gezintiye çıktı, o gün bugün gezintide. Göz göze gelebilmem için içimdeki öfkeyi, isyanı bastırmam gerek. Yere bakmayı tercih ediyorum. Bazen burada, Palmanova'da kapana kısılma utancını ve hezimetini yaşayan yirmi bin kişiyle topluca yere baktığımızı hissediyorum. Gece olunca ise yıldızlara bakıyoruz. Ve başımıza gelenleri anlamakta zorlanıyoruz.

Gece gökyüzünde mayıs yıldızlarını seyrederken acaba Veronika da aynı yıldızları görüyor mudur diye merak ederim. Hâlâ kocasının aldığı şatoda yaşıyorsa, sadece iki yüz kilometre doğuda aynı gökyüzüne bakıyor olmalı. Bir an üzerimden karanlık bir gölge geçti sanki: O gece canlıymış gibi

7 Dedinje: Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da üst düzey bürokratların ve yabancı misyon görevlilerinin konutlarının bulunduğu rezidansiyel semt.

karşımdaydı, neden gelmişti? Bizim oralarda ölülerin ruhlarının etrafımızda dolaştığına inanılır. Başına bir şey gelmiş olmasın sakın? Ne de olsa savaştayız. Ama hemen sildim kafamdan bu düşünceyi, başının çaresine bakmıştır, hiç olmadı, Leo gerektiğinde bir çözüm bulmuştur. Leo hep dört ayak üstüne düşer. Belki de artık şatoda oturmuyorlardır, sınırın o tarafına geçen ve soyluların unvanlarından ziyade servetleriyle ilgilenen komünistlere bırakmışlardır evlerini. Birkaç gün önce, yolun ilerisindeki Sloven ordu mensuplarının yerleştirildiği kampa gittim. Aslında karısından haber almak istediğim halde Leo Zarnik'i tanıyan olup olmadığını sordum. Subaylardan biri, "Mutlaka Avusturya'da Carinthia'ya[8] geçmiştir," dedi. Mayısta Slovenya'dan binlerce insan o tarafa kaçarken, aptal olmadığına göre Zarnik de kollarını kavuşturup komünistlerin gelmesini beklememiştir. Eğer Zarnik yani kocası Avusturya'daysa Veronika da orada olmalı. İçim rahatladı. Bu durumda gece ziyaretinin başka bir anlamı vardır, ölülerin ruhları dolaşırsa, canlılarınki neden dolaşmasın? Yakınlaşmış ama ayrı düşmüşlerin ruhları? Kim bilir, belki de ben Friul Ovası'nın üzerinde kaynaşan yıldızları seyrederken, onu da Alplerin tepesindeki yıldızlara bakarken hayal ettiğimde, ruhum Veronika'yı yatağında yoklamaya gidiyordur. Yukarı Carniola'daki[9] şatosundan ayrıldıysa, Karavankların[10] karşı yakasındaki penceresinden bakıyordur.

Sava Nehri boyunca eğitmeni eşliğinde ata bindiği o ağustos günleri hiç aklına geliyor mudur?

---

8 Carinthia: Dağlar ve göllerle bezenmiş güney Avusturya bölgesi.

9 Yukarı Carniola: Slovenya'nın kuzeyinde, merkez şehri Kranj olan dağlık bölge.

10 Karavank: Alplerin Avusturya ile Slovenya'yı bağlayan bölümü.

1937 yılının ağustos ayında iyice yakınlaşmıştık. Aslında kız arkadaşımın adını sorduğu gün o derece yakındık ki birbirimize, o türlü bir yakınlaşma kaçınılmazdı. Başlarda sadece sabahları görüşüyorduk, sonraları günün tamamını beraber geçirir olmuştuk. Öğrencim günden güne artan bir heyecanla sarılıyordu yeni kazandığı becerisine. Ona bir şey söylemesem de ilk kez dörtnala gittiklerinde attan düşmediklerini, özellikle de hayvanın söz dinlediğini, dur deyince durduğunu gördüklerinde, bütün acemilerin aynı heyecana kapıldığını bilirdim. Düzgün oturuş, dizginlerin kullanımı, dönemeç alımı, beden ağırlığının ayarlanması gibi her yeni çalışmanın kolaylıkla üstesinden geliyordu. Kendini tümüyle bu işe adadığı için atla konuşarak anlaşmanın yolunu hiç zorlanmadan kavramıştı: "a-dım", "tı-rıs", "bra-vo". Onu mahmuz ve kırbaç kullanmanın gerekliliğine inandırmakta zorlandıysam da bu iki yardımcı unsurun atçılıkta en az beden-komut uyumu kadar önemli olduğunu dilim döndüğünce anlattım. Sevgili Lord'u daha önce temel eğitimi almış olduğu için işimiz nispeten kolaydı. Atın söz dinlemesinden, hele bir keresinde egzersizin ardından başını oyuncu bir edayla Veronika'nın omuzuna dokundurmasından çok duygulanmıştı. "Beni gerçekten anlıyor!" Hamlenin öldürmeye yönelik olduğunu hatırlatmamaya son derece özen göstererek, Vranac'a gerçek silah kullanmadan bir kılıçla saldırı gösterisi yaptırttığımda, attan inince beni alkışladı. "İnanılır gibi değil," diye çığlık attı, "tek vücut oldunuz sanki." Bütün günü gönlümüzce geçiriyorduk, civarda gözümüze kestirdiğimiz bir kır lokantasında kestane ağaçlarının altında baş başa öğle yemeği yediğimiz bile oluyordu. Sabah derse getiren kocası ise selamlaşırdık, akşamları ise almaya şoför gelirdi ve biz bir türlü birbirimizden ayrılamaz, arabanın yanında günün egzersizlerini, olaylarını,

Veronika'nın atlarla ilgili öğrendiklerini tekrarlarken, adamcağız gözlerini ifadesizce karşı dağlara diker, beklerdi.

Hal böyleyken, kız arkadaşımın adını sormasını hiç garipsememiştim elbette. Jelica. Jelica sana ne der? Stevo. Anlaşıldı, demek Stevo'sun. Benim adım Veronika, madamı falan unut, sadece Veronika, anlaştık mı? Anlaştığımıza sevindim. Daha başından önüne geçilemeyecek bir yerlere sürüklendiğimiz anlaşılıyordu. Sava Nehri boyunca ata binerken ve ağaçlıklı yamaçlarda dizginleri tutarken. Çimenlere oturup bir zamanlar atların köpekler kadar küçük oldukları halde şimdi büyük, zeki, hatta insanlardan daha özgür olduklarını konuşurken.

"Çünkü insan özgür değildir," dedi. "Mesela ben özgür değilim."

Ayağa kalkıp tedirgin bir edayla çimenlerin üzerinde volta attı. "Hele senin şartlarında özgürlüğün hiç sözü edilemez, kışla hayatı sürüyorsun."

Yine anlamadığım konulara dalıyorduk. İnsan neden özgür olmasındı? O, neden değildi? Kışladan bir tür hapishaneymiş gibi söz ediyordu. Ben mesleğimi hiçbir zaman kısıtlayıcı olarak değerlendirmemiştim. Ona içtenlikle düşüncelerimi açtım; hâlâ da hayatın uyulması gereken kurallarını kabullenen, diğer yandan düşünen, okuyan, askerlik tarihini araştıran, kırlarda at süren bireyin kendine bir özgürlük alanı yaratabildiğine inanıyorum. Fikrimi bir süre kafasında evirdi, çevirdi. "Neden olmasın," dedi, "kendi tayin ettiğin sınırlar içinde mutluluğu yakalayabilirsin. Oysa bana hep başkaları sınır çizdiler, görünmez bariyerler koydular. 'Oraya kadar, daha ileri gitme, ilerisi senin dünyanın dışıdır,' dediler." Benim dünyamın onunkiyle aynı zemine oturmadığının hayretle

farkına vardım. Sonra da subay onurundan söz eden Binbaşı İliç'in sesi geldi kulağıma.

Derken, Veronika bir öğleden sonra ona ait olmayan bir dünyaya adım attı. Benimkine. Bizimkine diye vasıflandırabilirim sanırım, ikimizin dünyasına girmişti. Leo Zarnik'le olan dünyasının sınırını süvari subayı ile olana doğru geçtiği an her şeyin değişeceği aşikârdı. Ama o zaman bunu bilemezdik, hiçbir şey bilmiyorduk; ne o, ne de ben geleceğe dair plan yapıyorduk. Hele güney Sırbistan'da bir askeri lojmanda yaşamaya dair, zinhar!

Öğle yemeğinden sonra ağaçlıklı yamaçta keyifle at sürdük.

"Haydi hızlanalım," dedi birden, kırbacını Lord'un gerisine dokundurarak. Altındaki hayvan uykudan fırlamış gibi silkinerek dörtnala koşmaya başladı. Veronika eyerin üzerinde kalkarak hayvanı daha da hızlanmaya teşvik etti. Ben de peşlerinden süratlenerek geniş çayırlıkta yetiştim onlara. "Polonyalı Uhlanlar gibisin diye iltifat ettim," avazım çıktığı kadar bağırarak. Gülerek, "Uhlanlar gibi," diye seslendi, "Polonyalı Uhlanlar gibi." Ağaçların arasına dalarak gölgeli bir yola girdiğini görünce endişelendim, yüzüne bir dal çarpabilir, dengesini kaybedebilirdi, oysa ne yaptığını biliyordu. Ağaçlar seyrelince atını uyarıcı komutlarla ve küçük dokunuşlarla durdurdu, ardından çevik bir hareketle yere atladı.

"Acemi erlerimden biri olsaydın, seninle gurur duyardım. Kendimle de."

Daha birkaç hafta önce acemi er lafını duyunca tepesi atıyordu. Şimdi ise güldü geçti.

"Demek acemi er diplomayı aldı."

"Evet, öyle denebilir. Şimdi de atış yapmayı öğreneyim demezse."

Ona, askerlerin savaş tekniklerini yani at üstünde ateş etmeyi, kılıçla saldırıyı, mania atlamayı ve geri çekilmeyi öğrenmeye ancak bu aşamada başladıklarını anlattım. Bize gelince, eğitim sona ermişti.

"Sona mı erdi?" diye sordu, şaşırmış gibiydi.

Ardından çimlere oturduk. Ben atlar ve özgürlük konusunu açmasını beklerken o bütün öğleden sonra gözünü uzaklardan ayırmadı, dalgındı, Sava'nın ilerisindeki yemyeşil kıvrımlı yamaca düşen uzun gölgeleri seyrediyordu. Birdenbire kollarımın arasına sokularak gözlerimin içine baktı. "İzin verir misin?" dedi koynuma uzanırken. Sanki herhangi bir konuda ona izin vermem söz konusu olabilirmiş gibi. Ya da onu reddedebilirmişim gibi. "Jelica nasıl karşılar?" diye sordu. Asıl ben kocası Leo'nun nasıl karşılayacağını sormalıyım, dedim içimden. Jelica uzakta, Valjevo'daydı, son mektubunun üzerinden bir ay geçmişti, üstelik eskiden yazdığı, "Keşke yanımda olsan, seni ne kadar özledim", benzeri sevgi sözcükleri yerine "Umarım Slovenya'da rahatın yerindedir, yakında terfi eder, yıldızlı yüzbaşı kepini başına geçirirsin de baban seninle gurur duyar," gibi bir ifadeler kullanmıştı. Jelica uzakta olduğu halde kocası pek yakınımızdaydı, hemen bu akşam beyaz takım elbisesi içinde spor arabasıyla almaya gelecekti belki karısını ve hem de bu akşam, "Binicimiz ilerleme kaydediyor mu, bakalım?" diye soracaktı. "Saçımı okşa," dedi Veronika. Bir an tereddüt ettiğimi görünce, "Arzuladığını biliyorum," diye sürdürdü. Binbaşı İliç beliriyordu gözümün önünde, "Subay onuru!" diyordu, "subay onuru!" Görünmez baskılarla Veronika nın kendini kapana kısılmış, tutsak gibi

hissetmesine sebep olan toplumun saygıdeğer üyesi, aynı zamanda binbaşının dostu olan bir kişiyle evli ve bana emanet edilmiş bir kadını geçtim, sıradan bir kadın öğrenciyi, hatta en uysal, en budala öğrenciyi bile istismar etmemi engelleyen subay onurumdan daha güçlüydü elimin otomatik ve durdurulamaz hareketi.

Şansımız yaver gitti, o akşam kocası görünmedi. Aksi takdirde aramızda geçenleri saklamamız mümkün olmazdı. Öğleden sonra yaşadıklarımız başımızı döndürmüştü, başkalaşmıştık. Biz uzun uzun vedalaşırken, açtığı kapının önünde vücudunun ağırlığını bir ayağından diğerine vererek ve bakışlarını dağlarda bir noktaya sabitleyerek bekleyen şoför bile kuşkusuz olan bitenin farkına varmıştı. Sonunda arabaya binip uzaklaşırlarken bana beyaz eşarbını sallamış ve araba virajı dönerken elinden düşürmüştü. Tozlu yolda koşup yerden almıştım.

Aramızda bu yönde bir karar almadığımız halde dersleri uzatıyorduk. Kendimize sonbaharda baş başa ata binebileceğimiz harika bir on beş gün hediye etmiştik. Eylül ayında Ljubljana çevresinde, sabahın ilerleyen saatlerine kadar süzülen sisin içinden yükselen sarı yapraklarla bezenmiş ağaçların arasında iki hafta geçirdik. Çayırlarda Vranac ile Lord burunlarından duman soluyor, yerde kümelenmiş yaprakları ezerek ıslak patikalarda taban tepiyorlardı. Bazen de öğleye doğru sabahın beyaz sisini eriten güz güneşinin rehavetiyle nemli çimlere uzandığımızda, Veronika dünyada bizden başkası yokmuş gibi özgürlüğün tadını çıkarırken, atlar bağlandıkları ağacın yanında keyifle başlarını sallıyorlardı. En azından kendi köşemizde özgürdük.

Zira ufukta bir yerlerde fırtına bulutları toplaşıyordu. Almanya'da birileri uygun adım yürüyüşler, mitingler düzenlerken ve İtalya'da özel mahkemeler Sloven vatanseverleri yargılarken, kışlada sabah içtimada, Kraliyet ordusunun kapsamlı sonbahar manevralarıyla her türlü ihtimale hazırlıklı olduğunu dünya âleme ilan edeceği konuşuluyordu. Eğer Veronika ile başımıza gelenler yaşanmamış olsaydı, heyecanlara gark olurdum; süvari bölüğümde hazırlıkları hızlandırdığımızda, yaklaşan manevraları düşündükçe kalbimin atışı hızlanırdı. Çünkü zaman iyi yetişmiş ve benim rütbeme ulaşmış subaylar için, kendini gösterme zamanıydı. Her şart altında donanımlı olduğunu ispat zamanıydı. Aslına bakılırsa terfi beklentisi ikincil bir konudur, hazırlık aşamasında kimse o sonuca kafa yormaz, ancak adrenalin yükselten manevralar sona erdiğinde gündeme gelir. Oysa şu anda bütün bu konulara ilgimi kaybetmiştim. Štepanja Köyü'ne yaklaşırken kalbimin atışları hızlanıyordu, hızlanıyordu çünkü onunla karşılaşır karşılaşmaz daha da hızlanacağını ve ancak Veronika'yla bir çift laf ettikten sonra durulacağını biliyordu. Yeniden baş başa kaldığımızda, sadece ikimiz sırrımızı özgürce yaşayabildiğimizde sakinleşecekti. Nasıl ayarlıyordu, mutlu bir tesadüf sonucu muydu bilmiyorum ama o iki hafta boyunca kocasıyla hiç karşılaşmadık. Sabahları Veronika'yı getiren şoförü, akşamları, hatta bazen karanlıkta, ağaçların arasından çıkıp gelmemizi sabırla bekler buluyorduk. Artık beni de alıyordu arabaya, önce beni Polje'ye, birinci katında minik bir daire tuttuğum apartmanın önüne bırakıyor, ardından Veronika'yı şehir merkezine götürüyordu. Sonu gelmeyen vedalaşmalarımıza katlanıyordu. Veronika'nın, adamın dilini tutmasını nasıl sağladığına aklım ermiyordu.

Bir akşam geç bir saatte dönerken –saat ona doğruydu, sanırım– Veronika nerede oturduğumu görmek istediğini söyledi. Elim ayağıma dolandı. Açık mutfaklı tek odadan ibaret mütevazı bir dairede oturuyordum, ortak tuvalet koridordaydı. Subay lojmanıydı işte, uzun, karanlık koridordan geçerek her giriş çıkışımda bir subay karısının ya da çocuğunun başı uzanırdı açılan kapıların birinden. O koridor bir tür buluşma alanıydı, herkes birbirini selamlar, sohbete koyulurdu, kimsenin kimseden gizlisi saklısı yoktu. Biz üç bekâra ilave, iki de evli, çoluk çocuk sahibi kıdemli subay vardı. Veronika'nın askeri lojmanlarda boy göstermesiyle koridora aralanacak kapılardan, avluya açılan pencerelerden, her hareketimizi dikkatle takibe alacak meraklı bakışlardan, işgüzar dedikoduların hedefi olmaktan çekinirdim doğrusu. Hiç kuşkusuz hemen ertesi gün lojmana gelen kadın hikâyesi ağızlara sakız olacaktı. Ama Veronika ısrar etti. Üstelik gece yarısından önce gitmedi. Daha sonra Lojze'nin –şoförün adı Lojze'ydi– sırrımızı saklamasını nasıl sağladığını sordum. Adamcağız bu sebepten işinden bile olabilirdi. Yoksa Veronika ona sus payı mı veriyordu? Alındı, "Ben o işleri bilmem," diye karşılık verdi, ardından gülerek ekledi, "cazibemi kullanırım." Cazibeden fazlası vardı onda. Her ne hikmetse herkese; şoföre, atlarımıza ve özellikle yakınlığı, sarı saçları, gülüşü, dokunuşu ve öpücükleriyle, kışlasını, bölüğünü, manevralarını, komşu subayları, hatta Binbaşı İliç'in dikkatini çektiği o ünlü subay onurunu bile unutturacak kadar aklını başından aldığı genç süvariye kendini sevdirme ustasıydı.

Büyük olasılıkla o timsaha ve kocası Leo'ya da sevdirmişti kendini.

Kocasının iki haftadır görünmemiş olması, yok olduğu anlamına gelmiyordu elbette. 1937 eylülünde gözümüz kimseyi görmüyorsa, ikimiz ve atlarımız dışında hayat durmuşsa, etrafımızdaki dünyanın yok olduğu anlamına gelmiyordu. Ne de görünmez olduğumuz anlamına. Sıklıkla öğle yemeğine gittiğimiz Kestanelerin Altında adlı kır lokantasının müdavimi olmuştuk. Eğer Veronika ara sıra sözünü ettiği o görünmez çizgiyi böylesine coşkuyla ihlal etmeyi âdet edinmiş olmasaydı, binicilik eğitmeni ile öğrencisinin sabah turunun peşinden birlikte yemek yemeleri normal karşılanabilirdi. Siparişimizi almak için tepemizde bekleyen garsona hiç aldırmaksızın, "Kocam çok kıskançtır, arka koltuktan av tüfeğini hiç eksik etmez," diyebiliyordu mesela yüksek sesle.

Garsonun donakaldığı gözümden kaçmamıştı. Kaş göz işaretiyle yalnız olmadığımıza Veronika'nın dikkatini çekmek istemiştim. Oysa meydan okurcasına sürdürmüştü, "O bizi öldürmeden hakkından gelirsin onun, değil mi, teğmen?"

Garson bu tehlikeli konuşmaya daha fazla kulak misafiri olmamak ve mahkemede şahitlik yapmak zorunda kalmamak için toz oldu. Veronika gevrek bir kahkaha patlattı. "Ne komikti," dedi, "zavallı garsonun nutku tutuldu. Hele sen, teğmen, bir av tüfeğinden korkacaksan askerlik mesleğini unut gitsin!"

Av tüfeğinden değil, Veronika'dan korkmuştum. Saçımı bozacağını söyleyerek üzerime doğru hamle yapınca şarabı devirmiş, bütün masalardaki bakışların üzerimize çevrilmesine sebep olmuştu. "Rahatsız olmayın hanımefendi," demişti elinde peçeteyle bize doğru seğirten garson, "hemen hallederim." Bir yandan saçımı dağıtmayı sürdürürken, "Dağınık saç daha çok yakıştı değil mi?" diye sormuştu, tedirgin bir

hareketle masayı silen mahcup garsona. Ben ise heykel gibi taş kesilmiş, arkamda Ljubljanalı kibar beyefendilerin ve hanımefendilerin bakışlarını hissediyor, gözlerinin önünde vuku bulan skandal üzerine fısıldaştıklarını duyuyordum. Bunun sonu iyi olamazdı, Veronika için endişeleniyordum. Yanılmamışım.

O akşam, benim evime giderken, "Bu şekilde devam edemez," dedim. Böyle davranmaya devam ederse kocası başta olmak üzere tüm ailesi aramızda geçenleri öğreneceklerdi.

"Ne şekilde davranıyormuşum?" diye sordu, kızgınlıkla.

Sustum. Eğer kendisi bunu anlayamıyorsa, bendeniz, eşi kibar beyefendinin dediği gibi, halkı erik yetiştirip slivoviç içerek kafayı bulan Valjevolu subay, nasıl anlatırdım Ljubljana yüksek sosyetesi mensubu saygıdeğer hanımefendiye? "Ah, gizli saklı mı görüşelim istiyorsun? Kimden gizleneceğiz?" Sesimi çıkarmıyordum, yalnız değildik. Şoför Lojze yüzüne hiçbir şey bilmeyen, hiçbir şey görmeyen adam maskesi takmış, gözünü yoldan ayırmıyor, bir at sürüsüne korna çalıyordu, ama yanımızdaydı işte. "Merak etme," diye sürdürdü Veronika, "seni vurmaz. Leo kesinlikle kıskanç değildir." Canım sıkkındı, ne kocası, ne de evlilik anlaşmaları hakkında bir şey duymak istiyordum, kıskanç olup olmadığı beni ilgilendirmiyordu. Araba evimin önüne gelince benimle indi. Şoföre bir şey söyledi, adam omuz silkti ve gitti. "Madem saklanmak istiyorsun, haydi saklanalım," dedi. "Gece sende kalacağım." Yolun kenarında duruyorduk, oysa ben uçurumun kıyısında sallandığımı hissediyordum.

Tıpkı bugün aynada tıraşsız suratımı seyrederken kendimi kasvetli Friul Ovası'nda uçurumun dibinde hissettiğim gibi. Hepimiz uçurumun dibini boyladık; bayraklarımız ve atlarımızla, yeminlerimiz ve toplarımızla, onurumuz ve makineli

tüfeklerimizle, tıpkı politikacı Ljotiç'in geçen ay arabasıyla köprüden geçerken uçaktan atılan bir bombanın açtığı delikten uçuruma yuvarlanması gibi. Şoförü miyop olduğu ve çukuru fark etmediği için pisipisine uçuruma uçtu ve aşağıda ruhunu teslim etti, o aralar Londra'yı mekân tutmuşken, pek yakında, başı dik, İngilizlerle birlikte vatanına dönme hazırlıkları yapan kralından ve Belgrad'dan uzakta, Slovenya'da bir nehir yatağında ruhunu teslim etti. Ne o dönecek, ne de biz, cehenneme kadar yolumuz var. Tarihin son perdesini yaşıyoruz. Aynı benim hayat hikâyeminki gibi. Trompetçi içtimaya çağırıyor ama hiç gönlüm yok. Askerlerin ayak seslerini duyuyorum ve hepsi boş diyorum. Göndere bayrak çekmenin, uygun adım yürümenin, marşlar söyleyerek askeri motive etmenin ne anlamı var? Marş marş, Kral Peter'in cengâverleri, marş marş... Maksat bize yaşadığımız hezimeti, tutsaklığımızı, dönüşümüz olmadığını unutturmak. Binbaşı İliç'in gözü kapalı en güvenilir subaylarından biri, Teğmen Stevan Radovanoviç yok artık. Talim olsun, bayrak töreni, selam duruşu olsun, hiçbiri ilgilendirmiyor beni. Deli saçması, sevgili Veronika'm, deli saçması derdin, sen olsan. Bosna'da, Lika'da, savaş biterken Slovenya dağlarında şahit olduğum onca şeyden sonra tatbikatların hepsi deli saçması. Yüzü gözü kan içindeki dostum son nefesini verirken, köpükler saçılan dudaklarından "Savaşın içine edeyim," sözleri döküldü. Çedo'ydu adı, Maribor'da gıcır gıcır cilalı subay çizmeleriyle dolanırdı vaktiyle. Onun da dilinden düşmezdi, marş, marş, beraberce söylerdik. Dostunun, uzun bir seferin sonunda ağzından köpükler saçan bir at gibi öbür dünyayı boyladığına şahit olduğun zaman içinden ne marş söylemek, ne de bayrağı selamlamak geliyor. Ezik ve yenik, bir tutsaklar kampında bayrağı

selamlamak mümkün mü? Çedo hiç olmazsa bu utancı yaşamadan yumdu gözlerini.

Kampta İngiliz subayları geziniyor, hangimizin Almanlarla işbirliği yaptığını, kimin elini kana buladığını tespit edecek komisyon önünde hesap verecekmişiz, diyorlar. Marş, marş... Ne saçma, dört yıl sürdü savaş, elini kana bulamayan kaldı mı? Kral Peter'in cengâverleri... Her şey onun başının altından çıktığına göre neden General Draza'yı ve Sırbistan'da hepimizi sırtımızdan hançerleyen, sözde adı Jozip Broz olan ve mareşal üniformasıyla göz boyayan şu komünist onbaşı bozuntusunu sorguya çekmiyorlar? Almanlara karşı ilk saldırıyı başlatan Fransız savaş akademisinden mezun Draza Mihayloviç, bizim Çico'muz olduğu halde, daha dün o bayıldığı İngilizler Avrupa'nın en cengâver gerilla lideri diye methiyeler düzmüyorlar mıydı Tito'ya, Amerikan gazetelerinde resimleri ilk sayfada boy göstermiyor muydu? Kıytırık Avusturyalı bir onbaşı olduğu halde kendini Mareşal ilan eden soytarı Tito'ya neden sormuyorlar elini kana bulayıp bulamadığını? Birkaç gün önce Ljubljana'da kalabalık bir halk topluluğuna nutuk çekti. Yugoslavya'dan gelen habercilerimizden aldığımız duyumlara göre komünistler halkı zorla toplamışlar meydana, çünkü herkes onlara karşıymış ve pek yakında bir isyanla baş etmek zorunda kalabilirlermiş. Bizimkiler de, sabredelim muradımıza ereceğiz, diyorlar. O yüzden tetikte beklemeliyiz, trompetin sesini duyar duymaz bayrağın altında toplanmalıyız.

Benim ise bayrak selamına katılmak bir yana, tıraş olmaya bile elim varmıyor. Sakalı çıkmış yüzüm, erken ağarmış şakaklarım, üst dişlerimin arasındaki kara delik, hepsi beni ben yapıyor, ruh halimle örtüşüyor. Günümü silah arkadaşlarımla yuvaya dönüş seçeneklerimizi konuşarak geçirmektense, yedi

yıl sonra, o gece beni görmeye gelen kadınla geçirdiğim hayatımın en güzel günlerini düşünüyorum.

Her ne kadar ikimizi de pek uyku tutmadıysa da benim evimde birlikte ilk defa uyuduğumuz gecenin peşinden ve ertesi sabah onu en yakın tramvay durağına götürdükten sonra biliyordum ki artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Günlerden pazardı, zaten dersimiz yoktu, pazar günlerini aile yemeklerine ve ardından ziyaretlere ayırırdı, ama ne ertesi gün, ne de salı görünmüştü ortalıkta. Birden bire hayatımda öyle bir boşluk olmuş, öyle derin bir karanlığa gömülmüştüm ki ne tek başıma yaptığım uzun at gezilerinde, ne de slivoviçmiş, şarapmış, önüme gelen içkide teselli bulabiliyordum. Ancak o zaman yediğim haltı, tavırları konusunda uyarmakla hata ettiğimi anladım. Bu kadın beni sevmişti ve ben onsuz olamazdım. O zaman laf olmasına, ayıplanmaya hiç aldırmadığımı, gören olmuş, olmamış, subay onurunu hiçe saymışım, saymamışım aldırmadığımı, onsuz bir hayata dayanamayacağımı, sarı saçlarını, dudaklarını, vücudunu arzuladığımı, sesini duymak, alaycı sözlerine gülmek istediğimi ve ilişkimiz bizi nereye sürüklerse sürüklesin, hiç ama hiç aldırmadığımı anladım. Tıpkı onun benden daha evvel başımıza gelenlerin ayırdına vardığı ve uzun zamandır aldırmamayı seçtiği gibi. Ben ise birkaç gün uzak kalınca anlamıştım ancak vardığımız noktayı.

Dolayısıyla çarşamba günü, her gün gitmeyi sürdürdüğüm manejde kocasıyla karşılaştığımda aldırmadım.

"Kışlaya telefon ettim, Binbaşı İliç sizi burada bulabileceğimi söyledi," dedi. Bir açıklama bekler gibi baktı yüzüme. "Anladığım kadarıyla, binbaşının henüz derslerin bittiğinden haberi yok," dedi bir süre sonra. Tekrar bir sessizlik oldu.

Neyi ne kadar bildiğini anlayamadığım halde, aldırmıyordum. Yalana başvurdum, "Bir hafta daha ders yapmalıyız," dedim, onu hiç olmazsa son bir kez görmeyi umuyordum. "Madam hastalanmamıştır, umarım?"

İçten pazarlıklı züppe mavi gözlerini ok gibi yüzüme saplayarak, "Hastalandığını düşünüyorsanız neden ziyaretine gelmiyorsunuz?" dedi.

"Rahatsız etmekten çekinirim," dedim, "sonuçta eğitmeniyim sadece." O an bir üçkâğıtçı, bir yalancı görüntüsü vermenin ezikliğini hissediyordum ama elden ne gelirdi?

"Telefon edebilirsiniz," dedi, "memnun olur."

"Kışlaya dönünce ofisten ararım," dedim. "Zaten ofise dönmeliyim, bu konuşmadan anladığıma göre eşinizle derslerimizin son bulduğunu rapor etmem gerekir."

"Doğru anladınız," dedi. "Kendisi de Polonyalı Uhlanlar gibi bindiğini söylediğine göre sanırım artık öğreneceği bir şey kalmamıştır, ne yazık ki görme fırsatı bulamadım." Zoraki bir gülümseme ile sırıttı. "Birkaç gün daha yatakta istirahat edecek, sonra da deniz kıyısına gideceğiz. Uzun zamandır eylül ayını Dalmaçya Kıyısı'nda geçirmeye hevesleniyor, en güzel mevsim derler." Ellerimin titrediğini görmemesi için dua ediyordum. Neyse ki kalbimin göğüs kafesimde nasıl çarptığını duyamazdı.

Demek ki her şey bitti, diye düşündüm, her şey bitti.

"Yanlış hatırlamıyorsam," dedi gülümseyerek Veronika'nın hem kocası, hem gurusu, hem sağlık danışmanı, hem de bedeninin efendisi rolündeki Leo Zarnik. "Yanlış hatırlamıyorsam, bir gün isterseniz atış talimine gideriz, demiştim."

Beni atış talimine davet ettiği doğruydu ama çoktan unutmuştur sanıyordum. "Tam da poligona gidiyordum," dedi, "bana katılır mıydınız?" Veronika'nın şaka yollu ikimizi de öldürür dediği geldi aklıma, bu tuhaf teklifi geri çevirmek geldi hemen içimden. Sırıtık suratından, arabasından, av kıyafetinden, geriye özenle taranmış saçlarından nefret ediyordum, arka koltukta tuttuğu tüfeği eline alıp hemen oracıkta, kalıp gibi saçının önündeki yüksek alnının tam ortasına nişan alıp tetiği çekmesini diliyordum. "Bu saatte kışlaya dönmezsiniz artık," dedi gülümseyerek, "nasıl olsa ders de yok, poligona gitmenin tam zamanı."

Atış talimine gittik. Av kıyafetli bir sürü insan vardı poligonda, Veronika'nın kocası beni her biriyle teker teker tanıştırdı. İki adım ötede garsonlar harıl harıl şarküteri ve şarap büfesi hazırlıyorlardı. "Derslerin başarıyla sona ermesinin şerefine içeriz birazdan," dedi. "Önce işimize bakalım." Atışa başlar başlamaz komedi oynadığımızdan emin oldum. Yüzünden gülümseme hiç eksik olmadığı halde elleri titriyordu, üst üste beş atışı ıskaladı. Benim atışlarım da ondan daha isabetli değildi. Artık sakinleşebilirdim, rollerimiz netleşmişti. Züppe herif her şeyden haberdardı, benden teatral bir zarafetle kurtulacaktı. Belli ki Veronika da beni defterden silmişti. Kadehlerimizi tokuştururken, "Tayininizin çıktığını duydum," dedi. Kadehimi indirdim, "Nereden duydunuz?" diye sordum. Domuz herif, gösterişli hayatının içine edeyim, diye haykırmak istediğim halde tuttum kendimi. Poligonda önüme fırsat gelmişken kafasını uçurmalıydım. Ama onun gibilerin kafasını kimse uçuramaz, hep dört ayak üzerine düşerler, o sırıtık ifade yapışmıştır suratlarına. Baş belası herif gülümsedi ve "Binbaşı İliç yakın dostumdur," dedi, "ondan duydum." Arkama

bakmadan çıktım oradan. Arkamdan, "Telefon etmeyi unutmayın teğmen," diye seslendi.

Unutmadım. Doğru kışlaya gittim, geldiğimi bildirdim ve Binbaşı İliç'in beni çağırmasını beklerken ofisten telefon ettim. Bir kadın sesi hasta olduğu için Veronika ile konuşamayacağımı söyledi. Israrım karşısında, "Arzu ederseniz ziyaretine gelen annesi Madam Josipina ile konuşabilirsiniz," dedi. Telefonu kapattım, pencere ile kapı arasında bir süre mekik dokuduktan sonra kapıyı çarpıp çıktım ve koridorda Binbaşı İliç'in bürosunun önünde beklemeye koyuldum. Uzun süre bekletti beni. Topuklarımı şaklatarak rapor vermeye geldiğimi söylediğimde, masasından başını kaldırıp yüzüme bakmadı bile. İmzaladığı kâğıtlardan birini önüme sürdü.

"Gelmeseydin çağırtacaktım seni," dedi. "Tayinin çıktı. Vranje'ye. Bulgar sınırına." Beni Ljubljana'dan daha uzak bir noktaya süremezdi. Tebligatı aldım.

"Beni nereye yollayacağınızı sormaya gelmiştim zaten," dedim.

"Öğrendin işte," dedi.

"Evet," dedim, "emirlerinize hazırım."

"Beni Ljubljana'da kalmana razı etmeyi mi deneyecektin?"

Deneyebilirdim icabında ama kendimi küçük düşürmekten başka bir işe yaramazdı. Ata binmeyi öğrettiğim kadının yanında kalmak için beyhude çaba olurdu. "İsterdim ki..." çıktı ağzımdan. O kadar.

"Sana o görevi verdiğim zaman..." dedi alçak sesle. Devamını getirmedi. Sanırım subay onurunu falan hatırlatmak istiyordu. Ben ise onun anladığı anlamda subay onurunu kabul etmediğimi, asıl subay onurunun ölümle burun buruna

geldiğimiz savaş meydanında sınandığını, subay onurundan ancak o zaman söz edilebileceğini aklımdan geçirdiğim halde sesimi çıkarmadım. Bunların hiçbirini söylemedim. Şüphesiz ki rütbe indirimini ve piyade olarak tozun, çamurun içinde çile çekmeyi fazlasıyla hak ettiğimi söylemek istiyordu. Süvari piyadenin kafasına tükürür. Ama o da bunların hiçbirini söylemedi.

"Üç gün içinde merkez komutanlığına müracaatını yap, numaran orada yazılı."

Öne bir adım attım. "Bunun ne anlama geldiğini bilmek istiyorum," dedim yalnızca.

"Sana rahat komutu vermedim henüz," diye çıkıştı yüzüme bakmadan. Derhal hazır ola geçtim.

"Artık gidebilirsin," dedi. "Gözüme görünme."

Ve gittim. Son bir kez daha karşılaştık nisanda, tam ortalık karıştığında, Yugoslavya'yı istila harekâtı başlamak üzereyken. Ardından birliğiyle Dravograd'daki bir Alman zırhlı alayına teslim olduğunu duydum. Tutsaktı ne yapsın, subay onuruyla barışık, huzur içinde savaşın sona ermesini bekledi muhtemelen. Ben ise Bosna'nın kanlı savaş meydanlarında, Lika'da ve savaşın son günlerine kadar Slovenya dağlarında, onunkiyle birlikte kendi subay onurumu da korumak için canla başla mücadele verdim. Ödleğin teki olduğu ta o zamandan belliydi, yoksa Ljubljanalı bir ağır topun patronluk taslamasına izin vermeden önce bir de bana sorardı işin içyüzünü. Oysa işin içyüzü, benim söyleyeceklerim onu zerre kadar ilgilendirmiyordu, "Artık gidebilirsin," demişti yüzüme bile bakmadan ben selam dururken ve kapıdan çıkıp gitmeden önce.

Koridora vardığımda bir posta eri koştu geldi yanıma, "Telefonunuz var, nöbetçi subay ofisinden konuşabilirsiniz," dedi. Arayan Veronika'ydı.

"Neler oluyor?"

"Hiçbir şey," dedim, "sen deniz kıyısına gitmemiş miydin?"

"Hangi deniz kıyısı? Kırk derece ateşle yatıyorum yatakta."

Eylül ayında ıslak çimlerin üzerinde yuvarlanmanın ceremesini çekiyormuş. Gülmeye çalışıyordu ama fena bir öksürük nöbetine yakalandı.

Öksürükler arasında, "Leo tayininin çıktığını söyledi," dedi.

"Evet," dedim, "Bulgar sınırına."

Soluğunu duyabiliyordum. Şaşkınlığını yenince, "İnanamıyorum," dedi.

"İnan," dedim. Daha fazla konuşamayacaktım. "Üzgünüm," dedim ve telefonu kapadım.

Ofistekiler alaycı bakışlarla beni süzüyorlardı sanki. Aldırmadım. Masama gidip eşyamı toplamaya koyulduğumda odaya girip çıkanlar rahat vermediler. Disiplin cezasıyla sürülen subayı merak ediyorlardı sanırım. Akşama ortalık sakinleşince toparlanırım, diye düşündüm, nöbetteyken. Evet, İliç sağ olsun, Ljubljana'ya veda etmeden önce beni fazladan gece nöbetine koyacak kadar düşünceliydi. Vranac'ı alıp kışlaya getirdim. Belediyenin ahırında Lord'la yan yana duruyorlardı, hayrola, der gibi yüzüme baktılar. Pazar gününden beri kimse tımar etmemiş, eyerlememişti hayvanları. Geride bıraktığımız Lord'un, mahzun gözlerle, arkadaşının ve arkadaşının eğitmeninin bir daha eşiğinden geçmeyecekleri kapıya baktığını görünce boğazım düğümlendi. Elveda Ljubljana,

elveda Veronika, ver elini Balkanların sıradağları, Vranje ve Morava Nehri.

Ne sanıyordum ki! Elbette er geç son bulacaktı. Biz bulutlarda gezinirken masum aşkımız adım adım çevreyi etkilemiş, bir aile dramına dönüşmüştü. Belli ki olayın etrafta fazla duyulmaması için çaba sarf etmişler, özellikle züppe koca bağrına taş basıp durumu önemsemez bir tavır takınmıştı. Aile dramı skandala evrilme potansiyeli taşıyordu, Leo ile Veronika'nın aileleri, yakınları, dostları ister istemez sarsılmıştı, inanmak istemiyorlardı olanlara. İliç bu insanların akıllara durgunluk verecek derecede varlıklı olduklarını söylemişti. Tam da bu sebepten, Veronika'nın, kocasının her fırsatta vurguladığı üzere eriğiyle meşhur Valjevo'dan çıkma bir subaya gönlünü kaptırmasına ihtimal vermiyorlardı. Katolik bir ülkede. Paranın satın alabileceği en iyi eğitimden geçmiş. Evli barklı bir kadın. Alışılmadık seçimleri her daim hoş görülen. Şu timsah söz gelimi, hani kocasını küvetin içinde kim bilir neresinden ısıran. Dişlerini kıçına geçirdiğinde sırıtmaya devam etti mi acaba Leo? Neticede hayvanı uyuttular, sonra da içini samanla doldurdular. Ben de timsah gibi geçmişten bir anı olarak kalacağım kuşkusuz. Timsah hakkında söylediği gibi, "Burayı terk etmesi farz olmuştu," diyecek Veronika benden söz ederken. "Ah," diyecek gülerek, "o teğmen mi? Leo onu Bulgar sınırına yolladı."

Yanılmışım. Veronika'yı hiç tanımamışım. Kocası ve ailesi de yanılmışlar. Herkes için en iyi çözüm benim oradan ayrılmamdı. İliç altına imzasını bastığı evrakı önüme sürmüştü, Leo her zamanki gibi on ikiden vurmuş, amacına ulaşmıştı, annesi dâhil aile fertleri rahat bir nefes almış, benim ise durumu kabullenmekten başka seçeneğim kalmamıştı. Oysa

Veronika hiç de öyle düşünmüyormuş. Akşamüstü eşyamı topluyordum ki aradılar, bir kadının ana kapıda beni beklediğini haber verdiler. Resepsiyonda oturduğu yerde ağzına dayadığı mendiline öksürüyor olması görevdeki askerlerin kapı aralığına toplaşıp ağızları sulanarak genç kadını dikizlemelerine, dizlerine gözlerini dikmelerine mani olmuyordu. Timsah keskinliğindeki bakışlarımı fark edince çil yavrusu gibi dağıldılar. Yanına oturdum. Saçları alnına yapışmıştı, ateşler içinde yanıyordu.

"Bir yere gidemezsin," dedi.

Ağlamamak için kendini zor tutuyordu. "Yine geleceğim," dedim.

Beni kandıramazsın, der gibi yüzüme baktı. "Yalan söyleme. Gelmeyeceğini pekâlâ biliyorsun."

Sustum. Ana girişte resepsiyon bölümünde ter, deri eşya, keçeleşmiş nemli asker üniforması kokularıyla sarmalanmış oturuyorduk, ikide bir kafası tıraşlı bir acemi başını uzatıyordu kapı aralığından. Yüzlerine kapıyı çarptıysam da nafile, dakika başı olmadık bir bahaneyle eşikte biri beliriyordu, zıplayarak kapının camından bakanı da cabası. "Aldırma," diye fısıldadı, "önemi yok." Askerin varlığına alışmam lazım. Ve aniden tuhaf bir gülümseme belirdi yüzünde. Tam nöbetçi olduğumdan dolayı başka bir yerde görüşemediğimiz için özür dilemeye koyulmuştum ki...

"Beni duymadın mı?" diye sözümü kesti. "Seninle geliyorum."

Bir anda sevinçten deliye döndüysem de hemen peşinden savaşa gider ya da pusuda düşmanı bekler gibi, bir endişe dalgası sardı içimi. Nasıl olur? Herkesin gözü onun

üstünde. Yüzüme baktı ve gülmeye koyuldu, ta ki öksürük nöbetine tutulana kadar.

"Sence bende o göz var mı? Onları takar mıyım?"

Doğruydu, geri adım atmazdı. Bir karar verdiyse vaz geçirmek imkânsızdı, trenle Suşak'a gitmeyi aklına koyduysa, kimse durduramazdı. Bir köpek yavrusu ya da siyam kedisi yerine timsah beslemek istiyorsa, o timsah eve alınırdı. Eğer binicilik eğitmeni, süvari teğmenini istiyorsa, elde edecekti.

Eve bir mektup bırakmıştı, Zagreb trenine binecekti ve garda buluşacaktık. O mektupta ne yazdığını hiçbir zaman öğrenemedim. Her ne dediyse kocası onu durdurmaya yeltenmedi. Aslına bakılırsa kocasının şimdiye kadarki bütün çabaları aleyhine işlemişti. Karısını binicilik eğitmeniyle yani müstakbel âşığıyla tanıştıran kendisiydi. İlişkinin farkına vardığında teğmeni uzaklaştırma gayretleri ters tepmiş karısını sevgilisinin kollarına atmıştı. "Beni aramaya kalkışacağını sanmıyorum," dedi. Yine de sabah treniyle gidecek, beni Zagreb garında bekleyecekti ve sonra beraberce Belgrad üzerinden güneye inecektik. "Ljubljana garında kötü bir sürprizle karşılaşmamak için," dedi. Ben ise kibar beyefendinin garda bizi basacağına pek ihtimal vermiyor, daima her ne pahasına olursa olsun hoş tutmaya çabaladığı ve aynı sebepten elinden kaçırdığı karısını kaybedince kahrolacağına aldırmıyordum. Artık o noktada genç, güzel ve akıllı bir genç kadının benimle gelmeyi seçmiş olmasından başka bir şeyle ilgilenmiyordum. Hem de Vranje'ye. Veronika'nın oranın neresi olduğundan bile haberi yoktu. Sırbistan'ın en güney ucundaydı, neredeyse Türkiye'de. Orada kadınlar, Sırplar olmasa da Müslümanlar, hâlâ şalvarla dolaşırlardı. Ortodoks kadınlar bile yalnız başlarına sokağa çıkamazlardı. "Ben de sokağa

çıkmam," dedi gülerek, "yanından bir an olsun ayrılmam, yataktan bile çıkmam. Sen işteyken yemeğini yaparım. Fasulye pişirmeyi, slivoviç içmeyi öğrenirim." Bir yandan neşeyle gülerken öksürüyordu. Hayal dünyasındaydı. "Vranje, ne de hoş geliyor kulağa," dedi. "Vranac gibi."

Öğleden sonra treniyle Zagreb'e vardığımda peronda beni bekliyordu. Büyükçe bir valizin üzerine bağdaş kurarak oturmuş sigara içiyordu. Son günlerin beklenmedik gelişmeleri her ne kadar aklımı başımdan almış, beni mutluluktan uçuruyor olsa da uyarmadan edemedim.

"Davranışın uygun değil," dedim, "hakkında ne düşünürler sonra!" Hayretle yüzüme baktı. Garlarda başka türlü kadınların boy gösterdiğini anlatmaya çalıştım.

Şaşırdı, "Hangi türlü?" diye sordu. "İyi ya," dedi, "ben de başka türlü bir kadınım."

Zagreb garında neden valizinin üzerinde bağdaş kurarak oturup sigarasını tüttüremeyeceğini anlamıyordu. Daha trene binmeden ters düşmüştük. Onun hayalindeki romantik güney yolculuğundan çok farklı geçen, bol aktarmalı uzun bir tren yolculuğunun nihayetinde yorgun argın Vranje'de garnizona teslim olduktan ve çingene mahallesinin yakınında ufak bir apartman dairesine yerleştikten birkaç gün sonra da başka sebeplerden ters düştük.

Sırplar Vranje'yi ortadan ayıran, atık sulara ev sahipliği yapan bulanık ırmağın bir yakasını mesken tutmuşken, diğer yakada yer alan "Çingene Mahallesi" Türk hamamının ilerisinden hafif bir rampayla tepeye yönelen yolun her iki tarafına kurulmuştur. Hamamın yanından akan ırmak Vranje sakinleri için kaçakçı ve jandarmadan başka kimsenin geçmediği

görünmez bir sınır oluşturur. Çingeneler ise Sırp tarafına iş peşinde, genellikle çalgıcı olarak ayak basarlar. Veronika bu sınır çizgisinden bal gibi haberdar olduğu halde, evde yalnız kalmaktan hiç mi hiç hazzetmediği için yasak bölge kısıtlamasını yok sayıyordu. İkinci veya üçüncü günümüzde, sabah toparlanıp evden çıkmış, doğru çingene mahallesine dalmış. Fazla uzağa gidememiş. Etrafını tez elden ilkin çığırtkan veletler, ardından şık kıyafetine ellerini süren kadınlar, en sonunda da onu şuracıktaki eve götürmeyi teklif eden sırıtık adamlar sarmış. İçlerinden biri kolundan yakalamış, zorla sürüklemeye kalkmış Veronika'yı. Allahtan iki jandarma eri belirivermiş de onu kargaşanın, mahallelinin bağırış çağırışından çekip almış; evimize kadar getirmiş. Dikkatli olmasını ve başına bir şey gelecek olursa sorumlusunun kendisi olduğunu ifade etmişler sert bir dille. Ayrıca beni görmek istediklerini ve olayın tekrarlanmaması için gerekli tedbirleri almam konusunda uyaracaklarını söylemişler.

O akşam ilk kavgamızı ettik. Türk hamamının ötesine geçmesini kesinlikle yasakladım. "Burası Belgrad'a benzemez, hele Ljubljana'ya hiç benzemez," dedim. Bir anda etrafını saran yüzlerden ve ellerden sarsılmış olduğu halde, dik dik yüzüme baktı. "Kesinlikle yasaklıyorsun demek? Benimle bu şekilde konuşabileceğini mi sanıyorsun?" Başka çarem olmadığını söyledim, güvenliği söz konusuydu. "Sen," diye tısladı ilk karşılaşmamızda kullandığı ses tonuyla, "zaten beni hep acemi erin gibi gördün." Ertesi sabah sakinleşmişti. Anlamıştı, sanırım. Bu şehirde evden çıkmanın belli kuralları vardı, Ljubljana'da gezinti yapmaya benzemezdi.

Sonraki birkaç hafta ikili yaşantımız rayına oturdu. Elbette şartlar Ljubljana'dakinden farklıydı ama Veronika alışmaya

gayret gösteriyordu. Şehrin güneyinden ağırbaşlı haşmetiyle akan Morava Nehri boyunca güz yapraklarının üzerinde yürüyüşe çıkıyorduk. Öğrendiği Ey Morava türküsünü usulca mırıldanmaya bile başlamıştı. "Ne güzel," diyordu, "bir de ata binersem daha da güzel olacak." Daha ilk günden atlarımızın ikisini de getirtmek üzere girişimlere başlamıştım. Ama sıkı disipliniyle ün yapmış bir garnizonda netice almak kolay değildi. Burası disiplin suçu işlemiş, hafif de olsa hapis cezası almış subayların sürgün yeriydi. Sonunda ısrarlı taleplerimden netice almış, bir malzeme sevkiyatı furyasında Vranac'ın bana yollanmasını sağlamıştım. Lord konusunda, ne yazık ki, en ufak bir ümidim yoktu. Kocasının sevgilisine kaçan karısına safkan İngiliz atını göndermesini beklemek safdillik olurdu. Öte yandan, sürgün yerinde olduğumuzu ve gelişine sevinçten havalara uçtuğum Vranac'ın ahır dışına şahsi kullanım amaçlı çıkmasının kuralları çiğnemek anlamına geleceğini aklımdan çıkarmamalıydım.

Veronika'yı arkadaşım topçu Yüzbaşı Çedo'nun karısı ile tanıştırdım, beraberce gittiğimiz bir düğünde, gecenin sonunda hep bir ağızdan Ey Morava'yı söyledik. Masamızı çevreleyen Çingene trompetçiler, özellikle bir tanesi, Veronika'yı çok duygulandıran Vranje ezgileri çaldılar. *Aç kapıyı güzel Lençe'm, kapıyı...* "Bayıldım bu şarkıya," demişti, *göster dudaklarını güzel Lençe'm, dudaklarını...* Dinlerken gözlerini kapayarak başını omuzuma dayadı, "Çok acıklı," diye fısıldadı kulağıma, "ağlamak geliyor içimden." Çedo ile karısı bir Sloven ezgisi söylemesini istediler Veronika'dan. Yedi yıl boyunca Avusturya imparatorluk ordusunca silahaltında tutulan köy delikanlılarını anlatan bir asker şarkısı biliyormuş. Mırıltı halinde, o kadar alçak sesle ve o kadar içlenerek söyledi ki şarkıyı, yan masalar bile kulak kabarttı, salon

sessizliğe büründü, *ağlama bir tanem, üzülme, yedi uzun yıl sonra kavuşacağız.*

Bir süre yeni hayatına uyum sağlamak konusunda ümit vaat etti. Ne var ki uzun kasım geceleriyle birlikte yağmurlu günler geldi, tepelerden oluk oluk inen çamur derecikleri-nin üzerinden atlamadan yürümek mümkün değildi sokakta. Morava Nehri taştı, akşam yürüyüşlerimizi askıya almaktan başka çaremiz yoktu. Veronika günlerini okuyarak geçiriyordu, annesinin hiç aksatmadan yolladığı kitaplara ilave olarak kütüphaneden de faydalanıyordu, kiril alfabesini hevesle, bir çırpıda öğrenmişti. Evden pek çıkmıyordu. Kasım ayında çamurlara bata çıka yaptığımız üç günlük talimden eve döndüğümde, "Artık ben de Koştana oldum," diye karşıladı beni. Koştana o zamanlar Sırbistan'da çok popüler olan bir müzikal oyunun adıydı, kocasını kaybeden bir kadını anlatıyordu. Koştana âdet olduğu üzere eve kapanmış, dünyadan elini eteğini çekmiş. Ay ışığında geçmiş günleri düşünür, hüzünlenirmiş, kanlı canlıymış ama yaşayan ölüymüş. Tam bir kitap kurduna dönüşen Veronika, Vranje'de geçen bu hikâyeyi de hatmetmişti.

"Eve kapandım, bu nasıl hayat?" dedi.

Yorgundum, nazını çekecek halde değildim, "Senin seçtiğin hayat," lafı çıktı ağzımdan.

"Sahi mi?" dedi alçak sesle. "Kocam gibi konuştun."

Leo hâlâ kocasıydı. Benimle gelirken, daha doğrusu bana kaçarken, evlenebilmemiz için kocasından boşanacağından söz etmişti. "Ortodoks düğünü yaparız," demişti. Ben de "Üç gün üç gece sürecek gerçek bir Sırp düğünü daha iyi olmaz mı?" demiştim. "Trompetler çalar, iki yüz davetli yerler,

içerler, şarkılar söylerler." Zamanla konuşulanlar unutuldu. Leo'nun hâlâ kocası olduğunu ilk kez dile getiriyordu. Ve oralarda, kocası Leo Zarnik'in yaşadığı yerlerde hayat buradakinden farklıydı.

Günlerce evden dışarı çıkmıyordu çünkü şehre –Türk evleri ve Çingene mahallesinden ibaret olan, şehir diye adlandırılamayacak bu kasabaya– her gidişinde bir karış suratla dönüyordu. Bir akşam patladı artık: "Burada bir kadının tüm erkeklerin bakışlarına hedef olmadan yürümesi mümkün değil mi?" Ljubljana'da tasmanın ucunda timsahıyla gezinirken de erkeklerin bakışlarını üzerine çektiğinden şüphem yoktu, bu duruma alışkın olmalıydı. "Laf atıyorlar," dedi, "bir kafede bile oturamıyorum." Etek boyunu biraz uzatırsa daha rahat edeceğini söyledim. Sokağa beraber çıkmamız, kafeye gideceği zaman ona eşlik etmem bir çözüm olabilirdi. Tepesi attı: "Burada kadınlar hapse mi mahkûm?" Asabileşmiştim, elim kolum bağlıydı, şartları değiştiremezdim. Garnizonda sinirimi erlerden çıkarıyor, hepsine ceza yağdırıyordum.

Bu ruh hali içinde bir astsubayla fena halde takıştım. Öğle tatilinden hemen sonra, saat iki civarındaydı, barakalardaki loş koridoru kat ediyordum. Dışarıda ağır yağmur bulutları toplaşıyor, ampuller titreşiyordu. İdari büronun önünden geçerken içeriden gelen seslerden mekâna –anında insanın başına vuran sert bir rakı– içtiklerini anladım. İsmimin zikredildiğini, gülüşmeleri ve ardından birinin gayet açık seçik, "Hırvatlara sorarsan en iyi orospular Carniola'dan çıkarmış," dediğini işittim. Kapıyı açtım ve "Hanginiz söyledi o lafı?" diye sordum. Hiç beklemiyorlardı, öylece yüzüme baktılar. Bardakları doldurduktan sonra elinde şişeyle kalakalan al yanaklı bir

onbaşı bana döndü ve "Ben söyledim," dedi, sırıtarak. "Üzerinize alınmayın, teğmenim."

Adama yaklaştım, elindeki şişeye vurdum, diğerleri kaçışınca da palaskasından yakaladığım gibi duvara yapıştırdım. "Ama üzerime alındım," diye bağırdım, "üzerime alındım," gözüm dönmüştü, kendimi kaybetmiştim, tabancama el atmak üzere kılıfı açtım, aslında onu vurmak geçmiyordu aklımdan, sanırım yalnızca gözünü korkutmaktı niyetim, kılıfı açmış olmam bile yüce divana sevk edilmem için yeterli sebepti.

Disiplin cezasıyla kurtardım paçayı, idari nizamnameye aykırı davranıştan bir hafta hapse mahkûm edildim. Onbaşı da içeriye içki sokmaktan, aynı cezaya çarptırıldı. Birkaç gün sonra teslim olmaya gittiğimizde kemerlerimizi ve bağcıklarımızı çıkarırken, "Özür dilerim," dedi. Üzgünmüş, kötü bir niyeti yokmuş. Üzgün olan bendim, Veronika iyice eve kapanacağı için üzgündüm, tam da kariyerimde yükselişe geçtiğim dönemde Ljubljana'dan uzaklaştırıldığım için, sokakları çamur deryası, çingenesi bol Türk diyarı Vranje'ye sürüldüğüm için, daha düne kadar Binbaşı İliç'in en parlak subayıyken, Yugoslavya'nın en yeteneksiz ve içkici askerlerinin arasına düştüğüm için üzgündüm. Onbaşı sırtıma vurdu ve "Dua et de ufak bir savaş çıksın teğmen," dedi. "Yoksa kariyeri falan unut."

Savaş çıkacaktı gerçekten, hem de öyle ufağından falan değil, büyüğünden, en büyüğünden, en kanlısından.

Hapisten çıkıp eve döndüğümde Veronika yı iki gözü iki çeşme ağlar buldum. 'Dert'lendi, Koştana müzikalinde eve kapanan kadının hüzünlü ruh haline kapıldı sandım. Sebebi o değilmiş. "Mahalleye gittim," dedi. Duyunca yine öfkelendim, orada ne oldu diye sormadım. Kendimi zar zor dışarı

attığım hapishane şartlarından, onbaşının beni orada bile tiye almayı sürdürmesinden, ümit vaat eden kariyerimi berbat ettiğimden dolayı öfkeliydim, dahası Veronika'nın Vranje'de de ısrarla Ljubljana'da gezintiye çıkar gibi çekincesiz dolaşmasından, bu yüzden garnizondaki subayların alay konusu olmamdan, Zagreb garında valizin üzerine oturup müşteri bekleyen Carniolalı bir orospu gibi sigarasını tüttürmesinden ve uygunsuz isteklerinden taviz vermez tavrından dolayı öfkeliydim. Binicilik eğitmeniyle kaçtığından. Çingene mahallesine gittiğinden. Ne yaptığımı bilmeden yüzüne tokadı patlatıverdim. Neden ağladığını bile sormamıştım, vurmuştum, çünkü gözümün önüne çingene mahallesinde o güruhun onu orasından burasından çekiştirmesi gelmişti, her aklına eseni yapamayacağını anlaması gerekiyordu artık. Erkekler zaten fırsat kollardı, askıntı olmalarına çanak tutmamalıydı.

Bakışlarını uzun uzun yüzüme sabitledi. Gözyaşlarını kuruladı. "Tahmin etmeliydim," dedi, suskunluğun ardından, sakin bir ifadeyle. "Bir kadına el kaldırabileceğini." Derin bir keder kapladı içimi. Evden fırladım, en yakın meyhaneye dalıp birkaç kadeh içki diktim kafama. Kendime şaşıyordum. Daha bir hafta önce karşıma çıkan içkili onbaşıyı duvara yapıştırmıştım, şimdi de belli ki başına tatsız bir olay geldiği için ağlayan bir kadına, Veronika'ya vurmuştum. Neyin var, diye sormamıştım bile. Aklım başımdan gitmişti. Asker olabilirdim ama şiddet kullanmaya hakkım olamazdı. Askerlik mesleği şiddeti zorunlu kılsa da subay onuru senden daha zayıf olana güç kullanmana izin vermezdi. Eminim kocası asla böyle davranmazdı. Her sorunu tatlılıkla hallederdi. Veronika güzelim atları kırbaçlayarak bombaların, daha doğrusu obüslerin altına süren canilerden hazzetmiyordu. Böyle bir şeyi normal karşılayan bir adamın kadına şiddet uygulamasına şaşmamalıydı.

Belli ki şiddete yatkındım. Bu tokadı asla affetmeyeceğini biliyordum. Gece eve döndüğümde Veronika'yı yatağa uzanmış tavanı seyreder buldum. "Eve döneceğim," dedi.

Yatağın yanına diz çöktüm ve af diledim. "Affettim bile," dedi. "Benimle beraberliğin senin için de kolay olmadığını biliyorum." Saçını okşadım ama başını çekti. "Korkuyorum senden," dedi. Dirseklerinin üzerinde doğrularak gözlerimin içine baktı. "Bakışların karanlık," dedi. "Karanlık bakışlar ürkütür beni."

O gece ona daha önce hiç kimseye açılmadığım kadar içimi döktüm. Çocuk ruhumun şiddetle ilk kez karşılaşmasını anlattım. Babam atları arabaya koştuktan sonra annemle beni Valjevo'dan bir saat uzaklıkta bir köye götürdüğünde altı yaşındaydım. Bugün bile hâlâ neden bizi beraberinde götürdüğünü bilmiyorum. Belki de böylece o çiftçiden parayı daha kolaylıkla koparacağını sanmıştı. Köye niye hava kararıktan sonra varmıştık, onu da bilmiyorum, geçmiş gün, belki yolda arabanın tekerleği bozulmuştu, ya da yol üstündeki meyhanede fazlaca oyalanmıştık. İçkiliydi babam, sanırım o yüzden, her zamanki sakin ve uzlaşmacı tavrından sapmış, aşırıya kaçmıştı. Tahsilatı aile ortamında, pürüzsüzce halletmeyi umduğu için bizi de yanına almış olmalıydı. Sonunda bir evin önüne varmış, bahçe parmaklıklarının önünde durmuştuk. İçeride ışık yoktu. Annem, "Evde yoklar, dönelim," dedi. "Hayır, o evde," dedi babam. Birkaç kez adama seslendi. En ufak bir kıpırtı olmadı, ışık yanmadı. "Topaloviç!" diye seslendi hoşgörülü bellediğim babamdan ummadığım tehditkâr bir ses tonuyla. Yolda içtiği içki başına vurmuş olmalıydı. "Topaloviç!" diye bağırdı yine içeri doğru, "adın aklımdan hiç çıkmıyor, içeridesin, biliyorum Topaloviç, borcunu

ödeyesin diye geldim." Sonra bahçe demirlerinin yanında bir kıpırtı hissettim, önümden hızla bir gölge geçti ve boğuk bir gümbürtünün ardından başımı kaldırdığımda babamın kanla kaplı yüzüyle karşılaştım. Topaloviç denilen adam karanlıktan istifade babamın arkasından dolanmış ve bir odun parçasını bütün gücüyle kafasına indirmişti. "Nasıl kapıma dayanıp para istersin benden?" diye bağırdı gölge adam. "Ne cüretle!" O sert darbenin ardından küfürleri sıraladı. Annem gözyaşlarına boğulurken göğsümde bir daralma hissettim, daha önce hiç duymadığım kuvvetli bir sıkıntı hissi. Başı kanlar içinde babam, annemin gözyaşları, babamın iniltisi, dahası hıçkırıkları ve sersemlemiş bir halde, "Ne oldu, ne oldu?" diye sorması... Atlar ürkerek dörtnala köyün ana yoluna çıktılar ve gecenin karanlığında gözden kayboldular. Ve üçümüz gölge adamın içeri girip yok olduğu karanlık evin önünde, kolumuz kanadımız kırık kalakaldık. Sersem sepelek tek tük lambanın yandığı köyün sokaklarında dolanarak atlarımızı ve arabamızı aradık. O görüntü yıllarca gözümün önünden gitmedi, her sabah babamı o korkunç vahşetten koruyacak güçte olmamamın ezikliği ile uyandım. Babam sonra atların parasını alabildi mi bilmiyorum, evde o konu bir daha hiç açılmadı. Hatırladığım kadarıyla, bir süre sonra, sabaha karşı tepelerde tan ağarırken, atların dizginlerini tutan bir köylünün şaşkın bakışları altında arabamıza bindik. O gece dönüş yolunda annemin beyaz bluzunu yırtarak babamın başını sarması için sık sık durduk.

Veronika tavanı seyretmeye devam ediyordu.

Bir süre sonra, "Ne korkunç," dedi. Tekrar ağlamaya başladı. "Zavallım, zavallım," dedi, "neler gelmiş başına. Peşinden askeri okula yazılmışsın, belki de bu olay yüzünden."

"Hayır, bu olay yüzünden değil," dedim, "ben kimseye öyle bir şey yapamam. Sırbistan'da her gencin hayali askeri okulda okumaktır, bu olayla hiç ilgisi yok."

"Söz ver bana," dedi, "tam da başına böyle bir olay geldiği için, kimseye böylesine korkunç bir şey yapmayacağına söz ver bana."

"Söz vermeye ne hacet, kesinlikle yapamam," dedim, kendimi o türlü davranırken düşünemiyordum. Bir istisnayla. Ne yüzünü gördüğüm, ne de bir daha adını işittiğim o Topaloviç denilen herife her şeyi yapabilirdim.

Ama yaptım işte. Üstelik kendimi sonunda Palmanova'da bulmadan önce daha beterini yaptım. Sadece insanları değil, atımı bile vurdum, Veronika'nın çok sevdiği Vranac'ı öldürdüm. Ne yazık ki savaş, savaş, savaştaydık ve ben mucize eseri sadece bir diş eksiğine sıyrılmıştım içinden.

Son dönemde, buraya, Palmanova'ya gelmeden önce, 1945 kışı ve baharı boyunca Tito'nun dokuzuncu kolordusuyla birbirimizi kovaladık Sloven dağlarında, ilkin biz onların peşine düştük, sonra da onlar bizim. O yıllar hep şans benden yanaydı. Ufacık yaramın sözünü etmeye değmez. Tanrım, ne yaralar gördüm. Ölüler, Bosna köylerinde kimsenin gömme fırsatı bulamadığı morarmış cesetler. Ve at cesetleri, Sevgili Veronika –bombaların değil– partizanların havan topu ateşinin altına sürdüğümüz atların, Veronika, hem de karınlarını parçalayan, sürücülerinin bacaklarını koparan obüslerin altına sürdüğümüz atların cesetlerini. Üstelik ata binmeyi, at üstünde silah kuşanmayı, silahını doldurmayı, ateş etmeyi, kılıç kullanmayı öğreten bendim o süvari erlerine, tanrım ne çılgınlık, "Haydi ileri, Çetnik kardeşim, göster kendini," diye marşlar söyleyerek makineli tüfek ateşinin altına atıyorduk

kendimizi, "Deli saçması," dedin ya haklıydın, Veronika, çıldırmıştık, külliyen aklımızı yitirmiştik. Ve taşlaşmıştık. Hem biz, hem onlar. Yaralıların, tutsakların hayatta kalma ihtimali sıfırdı. Onlarınkilerin de, bizimkilerin de. "Öldürelim, bizden olmayanı gebertelim," diye haykırdığımız bir marşımız daha vardı. Slovencede öyle denmez, Slovencede "Herifi domuz gibi doğradım," denir. Birkaç gün evvel esir aldıkları Yüzbaşı Vukmirica'nın akıbetini sorduğumuzda, aynen o sözleri sarf etmişti, partizan mahkûmlardan biri. "Vukmirica mı," diye sormuştu, "hani o Çetnik mi?" Korku dolu gözlerle bakmıştı yüzümüze, gençten bir köylüydü, kurtuluşu yoktu, elimizden sağ çıkmayacağını biliyordu, "Herifi domuz gibi doğradım," demişti gözlerinde dehşet okunduğu halde, bu kadarcık söylemişti, bizim birlikten aynı yaşlardaki Şumadinec'in Schmeisser tüfeğinden çıkan kurşunlar karnını deşmeden hemen önce.

Şu anda aynanın karşısındaki bu tıraşsız surata, kırlaşmış saçlara bakan bu gözler daha neler gördü. Şakaklarım savaşta ağardı. Belki de Vranac'ı vurmam gerektiği gün. İki ön bacağı kırılmıştı, insan gibi bakıyordu yüzüme, bilirsin, atların bakışı çok şey söyler. Tam olarak nerede olduğunu gayet iyi hatırlıyorum. Birçok silah arkadaşımın nerede düştüğünü, son nefesini verdiğini hatırlayamam ama Vranac'ın askerlik yaşamının ve benimle geçirdiği yılların tam olarak hangi avluda son bulduğunu gösterebilirim. Lika'da Udbina Köyü'ndeydik, kim bilir, belki bir gün yine o taraflara yolum düşer, anılarımı tazelerim. Şimdilerde unutmaya çalıştığım halde her gece kafamın içinde tüfek sesleri, emirler, makineli tüfeklerin yaylım ateşi, kaçışlar, patlamalar, çığlıklar, saklanmalar, kadın hıçkırıkları, çocuk iniltileri, at nalı şakırtıları, alev alev evlerin üzerine kirişleriyle birlikte yıkılan çatılar yankılanıyor.

Vranac'ı asla unutamam Veronika, sanırım senin de aklına düşüyordur sık sık. Başka bir siyah at buldum, adını Vranac koydum, tahta perdenin gerisinde diğer subayların atlarıyla birlikte özgürce koşuyor. Gönlünden geçen buydu sanırım, değil mi? Atlar ahırlara kapanmasın, özgürce koşsunlar isterdin. Genç ve hareketli bir at, aynı zamanda çekingen, o da kısa ömründe birçok attan fazlasına katlandı, başkaları gibi imparatorun arabasını çekmekle ya da manejin çevresinde toplanan seyircilere tırıs yürüyüş gösterisi yapmakla yetinmedi. Dün gece kişnemesi çalındı kulağıma, seni tanıdı sandım, ne mümkün? Seni hatırlayacak olan at Lika'da bir köy avlusunda yere yığıldı ve titreyerek son nefesini verdi. Bunları düşündüm işte Veronika, çünkü hiç aklımdan çıkmıyorsun. Gittiğinden beri, Bosna dağlarında ya da Lika'da bir köy evinde olsun, buz gibi Soça kıyılarında ya da burada Palmanova esir kampında olsun, seni düşünmeden geçmiyor günüm, gündüz olmazsa gece muhakkak aklıma düşüyorsun. Atlar sürücülerinin zihnini okurlar, sahiplerinin demiyorum, tek vücut oldukları sürücülerinin diyorum. Yoksa uyandığımı ve seni subay koğuşunda kerevetlerin arasından öyle kanlı canlı bana doğru ilerlerken gördüğümü hissetti de, o da mı uykusundan uyandı?

Vranje'de fazla kalmadığımız halde sanırım Veronika'ya sonsuzluk kadar uzun gelmiştir. 1938 baharında tekrar Maribor'a tayinim çıktı. Bana öyle geliyor ki bu kararda bizim beyaz takım elbiseli züppenin pamuk ellerinin parmağı vardı. Paraları sayan o eller, Union Kafe'de ya da kestane ağaçları altındaki kır lokantasında, zarfı masanın üzerinden İliç'e doğru itmişti. Belki de tokat hadisesinin ardından Veronika kocasıyla iletişime geçmişti. Ancak tahmin yürütebiliyordum. Ne olursa olsun, birincinin ardından bu ikinci ani tayin şaşırtıcıydı.

Drava tümeninin daima asker açığı olmasına karşın, ben artık sürgün yeri Vranje'den kuzeye, Avusturya sınırına yollanacak iyi eleman sayılmıyordum.

Geri planda ne olduysa oldu ve 1938 kışı sonunda kendimizi Maribor'da bulduk, şehirde bir daire verdiler ve süvari garnizonunda bir bölüğün başına getirildim. Toprakta karın peyderpey erimesi ve yerini bahar kokusuna bırakmasıyla Veronika yeniden hayat buldu. Muhitine kavuşmuştu. Şehrin muhteşem parkında gezintiye çıkıyordu. Kamnica atlı spor kulübünde Mariborlu kadınlarla ata biniyordu. Çaylarını yudumlarlarken Vranje'yi, orada öğrendiği dokunaklı, hayalperest şarkıları, Morava Nehri'ni, hamamı, düğünleri ve Çingene trompetçileri anlatıyor, Ortodoksların ölülerinin mezarının başını en sevdiği yiyeceklerle donatma adetlerinden, karanlık basınca Çingenelerin o sayede kendilerine nasıl ziyafet çektiklerinden söz ederek dinleyenleri eğlendiriyordu. Geride bıraktığımız o günler Veronika'nın tatlı dilinde heyecanlı, şenlikli hikâyelere dönüşmüştü, öyle ki onbaşıyla yaşadığım kavga hadisesini bile bir cengâverlik destanı olarak sunmuş, "Benim Stevan'ım hem şövalyemdir hem kavalyem," demişti. Tokat meselesi halının altına süpürülmüştü. Sohbetlerde etrafındakileri "Süvari piyadenin kafasına tükürür," diyerek güldürüyordu. Bir gün mutfaktayken, salonda misafir ettiği kadına, Çingene mahallesinde gezinirken kurban kesildiğine şahit olunca nasıl sarsıldığını anlattığını duydum. Kulak kabarttım. Büyük kavgamızdan hemen önce olmalıydı. "Düşünebiliyor musun," diyordu, "öylece sokak ortasında boğazı kesilen, ayakları titreyen hayvanların kanı dere olup evlerin önünden akıyordu. Bugün bile gözlerimi yumduğumda o korkunç manzarayı görüyorum." Oysa bana ne Vranje'deyken, ne de daha sonra, hapisten çıktığım ve onu

yine çingene mahallesine gittiği için tokatladığını gün neler yaşadığından söz etmemişti. Belli ki duymayı hak etmiyordum. Çocukluğumda başıma gelen bir olay sayesinde tekrar sempatisini kazanmış, onurunu korumak için şövalyelik, Maribor'da "Adriyatik Gecesi" balosunda kavalyelik yapmıştım ama hepsi o kadardı, o uğursuz Vranje'de aramızda bir şeyler kopmuştu. Orada kendini kafese tıkılmış hissettiğinin farkındaydım, bunu da arkadaşlarından biriyle paylaşmıştı belli ki. Kopuşun evveliyatı vardı kısacası. Maribor'da ise aramızdaki uçurum hızla derinleşmişti. Zaten birlikte daha az vakit geçirir olmuştuk. Hemen yanı başımızda, Avusturya sınırının öte tarafında Nazi taraftarlarının alenen yaptıkları gövde gösterileri sebebiyle huzursuzluk yaygınlaşmış, Drava tümeni manevraları sıklaştırmıştı. Yer yerinden oynayacaktı, havayı koklamak yeterdi. Süvari bölüğümüze Prag'da üretilen Skoda marka hafif zırhlı araçlarla takviye yapılmış ve zaman içinde süvari birliğinin yerini almaları kararlaştırılmıştı. Bana kalırsa çılgınlıktan başka bir şey değildi ama atımı bir kenara koyup o tangur tungur, hantal, pis kokulu vasıtayı kullanmak için eğitime katılmaktan başka çarem yoktu. Artık tek tesellim olduğu halde, Vranac'ı ne yazık ki ahırda yalnızlığa terk edecektim.

Maribor'a daha henüz taşınmıştık ki Veronika'nın annesi Josipina ziyarete geldi. Anne-kız dairemizi el çabukluğuyla döşeyerek, tipik bir Veronika evine dönüştürdüler. Anne Josipina çay saatinde kurabiyelerimizi yerken Rijeka'da geçen gençliğini anlatırdı. O zamanlar sarışınmış, lakabı Bionda'ymış. Daha önce de anlattığı gibi, kocası, yani Veronika'nın babası genç kralımız Peter'la adaşmış, deniz manzaralı, hatta ufukta Cres adasını gören bahçeli, güzel bir evde oturuyorlarmış. Peter bir de tekne almış. Sık sık kafelerde dansa giderlermiş.

Hepsini defalarca anlatmıştı. Bütün gün evin içinde dolanarak her bir toz zerresini anında yok eden ama benim çamurlu çizmelerime katiyen elini sürmeyen bir hizmetçi edinmiştik. Sanırım özellikle sahibinin gece yatarken bile ayağından çıkarmadığı o dokuz günlük manevra sonrası çizmelerimden iyice tiksinmişti. Yenilenen dairemizde misafir hiç eksik olmuyordu, Veronika'nın atlı spor kulübünden arkadaşları eşleriyle birlikte buyuruyorlardı. Ben ise gitgide onlara yabancılaşıyor, akşam kışladan çıkınca eve gitmektense yakında bir lokantada doyuruyordum karnımı.

Bir akşam Kral Alexandar Caddesi üzerinde bir otel lokantasında yemek yiyordum. Yan masaya buralı iş adamları ile görüşmeye gelen otel müşterisi tüccarlardan oluşan şamatacı bir erkek gurubu toplanmıştı, yabancılardan biri Çek'ti, motor satıyordu, diğeri ise laboratuvar malzemesi pazarlıyordu. Yanlış anlamadıysam bu sonuncusu Trieste yolcusuydu, Prag'dan gelecek iş arkadaşını bekliyordu, ne hikmetse adı aklımda kalmış, Erdman'dı. İçlerinde en gürültücüsü bir Hırvat işadamıydı, köstekli saatine kocaman bir altın zincir takmıştı, durup dururken bana sataştı. Benden tarafa bakmadığı halde kimden söz ettiğini belli ediyordu. "Şu Sırplar bütün dünyayı kendi kışlaları sanırlar. Leş kokulu kışlaları." İçin için sinirlendiğim halde belli etmedim, adama bulaşmadan geçiştirdim. Sonunda bütün kabahatin biz Sırplara yükleneceği daha o zamandan belliydi. Sırplar dendiğinde elbette özellikle Skoda marka zırhlı araçlarla değiş tokuş edilecek süvari birliği kastediliyordu. Süvari dendiğinde ise anne Josipina ile aylak kızının dantel perdeler, şen şakrak konuklar ve subay çizmesinden tiksinen hizmetçi sayesinde kendilerine benzettikleri askeri lojmanda sığıntı, bendeniz kastediliyordum.

Artık annesinin benim yanımda bile övgü ve sevgiyle söz etmekten çekinmediği züppe herifin de bizim eve Madam Josipina ile birlikte gelmesi an meselesiydi. Kocanın başarılı işleri, arabaları hiç dilinden düşmüyordu. Annesi olacak madam, kızı olacak madama ağzının suyu akaraktan mösyönün Yukarı Carniola'da yeni aldığı, aslında şato denebilecek, arazisinde kendine ait gölü, av alanı, yemyeşil parkı ve ahırları olan gösterişli köşkü anlatıyordu, ben de oracıkta oturuyorken. Podgorska Köşkü'ymüş adı, kısaca Podgorska diye tanınırmış, üzerinde ormanlık alan, samanlıklar ve tarlaların da bulunduğu uçsuz bucaksız arazinin tamamı köşke aitmiş, aslında pek de ulu olmayan, evin gerisinde tatlı bir yamaç oluşturan Ulu Dağ'ın eteğindeymiş, pencerelerden bakınca ise orayı çekip çeviren hizmetlilerinin yaşadığı Gorenja Köyü ile diğer yerleşim alanlarının bulunduğu geniş ova ayağının altına seriliyormuş. İnsanın içi açılıyormuş, Madam Josipina oraya gittiğinde yeşillikler içindeki bahçede gezinti yapmış, baharda sabah tazeliğiyle etraf mis kokuyormuş. Veronika'nın kocası Leo diye söz ediyordu defalarca o adamdan yüzüme bile bakmadan, "Kocan Leo, Veronikacığım," diyordu, "Ljubljana'dan ziyade orada vakit geçiriyor, hâlâ tek başına, ama Ljubljanalı sanatçıları sık sık köşkte ağırlıyor, ressam arkadaşlarının eserlerini satın alıyor, onlara destek oluyor, Vito'yu hatırlarsın değil mi, hani şu piyanist, piyanoya oturuyor bazı akşamlar." Veronika'nın son derece merakını celbetmişti bu yeni mülk, soru yağmuruna tutuyordu annesini, odalar nasıldı, mutfak neredeydi, yatak odası nereye bakıyordu? Çevresinde ata binmek mümkün müydü? Cismen görünmediği halde aniden bir cin gibi ortaya çıkmıştı muhteşem Leo Zarnik. Gitgide aramıza yerleşen varlığıyla. Aslında her gün, her an aramızdaydı, hele Vranje'deki o talihsiz tokat olayından

sonra hepten aramıza sokulmuştu. Şimdi de annesi Madam Josipina'nın hikâyeleri vasıtasıyla dâhil oluyordu hayatımıza. Annesi arada gitse de kocası bizimle kalıyordu bir hortlak gibi. Zaten annesi de, çok geçmeden ve her seferinde daha uzun kalmak üzere, tekrar geliyordu. Ben ise bahar manevralarında çamurun içinde hafif zırhlı araç sürüyordum.

Güneşli bir kış sabahı beni terk etti Veronika. Hiç unutmuyorum, şehrin Pohorje tepelerinde işlenen korkunç cinayetlerle çalkalandığı günlerden biriydi. Sırtlarında çantalarıyla ormanın içinde karlı patikada yürüyüş yapan bahtsız çift herkesin dilindeydi, birileri onları durdurmuş, vahşice katletmiş, eşyalarını çalmıştı. Mareşal Mişiç üssünde bile başka konu konuşulmuyordu. "O barışsever Slovenlerin böyle bir şey yapabilecekleri kimin aklına gelirdi!" demişti birisi. Ben fazla etkilenmemiştim açıkçası, her yerde suça eğilimli, cani ruhlu insan bulunur, Maribor neden istisna olsun. Öğleden sonra geç bir saatte eve döndüğümde kapıyı hizmetçi açtı. Beti benzi atmıştı, Pohorje olaylarından sarsılmış sandım. Meğerse hanımın evden ayrıldığını, bana da bir mektup bıraktığını haber verecekmiş. Şaşırmadım, zaten bir süredir bekliyordum. Hizmetçi mektubu açmamı bekledi ve ihtiyacım varsa kalabileceğini söyledi. "Gerek yok," dedim, "gidebilirsin, çizmelerimi zaten kendim temizliyorum." Artık kimseye ihtiyacım yoktu.

Veronika mektupta Leo'ya döndüğünü haber veriyor, beni hâlâ sevdiğini, birlikte yaşadıklarımızdan pişmanlık duymadığını yazıyordu. "Sen de biliyorsun ki Stevan," diyordu, "son zamanlarda birbirimize yabancılaştık." Kendimi içini doldurttuğu timsah gibi hissediyordum, üstelik kocasını ısırmamıştım bile.

Ondan son mektubu 1938 baharında aldım. 1945'teyiz, yaz geldi, gideli neredeyse yedi yıl oldu. Dün gibi hatırlıyorum. Maribor'daki dairemizin boşluğu hep aklımda, unutmam mümkün değil. Kayda değer bir şey götürmemiş, eşyayı aynen bırakmıştı, yalnızca birkaç ıvır zıvır ile giysilerini koymuştu valizine ama bıraktığı boşluk inanılmazdı, artık yoktu, gülüşü, hafifçe yürüyüşü, hiçbir şey kalmamıştı geriye, banyoda duştan su damlıyordu, sabah duşunu yapmış, sonra da kapıyı çekip gitmişti. O damlaları bile silip atamıyorum zihnimden, kulağımda çınlıyorlar, onsuz geçen saniyeleri, dakikaları, sessizlikte akıp giden zamanı vurgular gibi şıp, şıp, şıp küvete çarpıyorlar. Sanki hayat durmuş, bambaşka bir mecraya yönelmişti, sonraki yedi yılım çok daha olaylı geçtiği halde önceki hayatımdan hiçbir ayrıntı aklımdan çıkmıyor. O artık yok. Yugoslavya da yok. Kraliyet ordusunu ara ki bulasın, Palmanova kışlasında aylak aylak gezinen tutsaklara "Kraliyet Ordusu" demeye bin şahit ister. Bana gelince, hâlâ buradayım, eğer ben bensem.

Onun gidişiyle savaşın patlaması arasında geçen zamanda film koptu. Yeniden onu tanımadan önceki örnek subay olmayı istiyordum. Ama hevesim kırılmıştı. İşimi aksatmıyor, acemilere fırça atıyor, nöbetçi kaldığım geceler esniyor, arada subay arkadaşlarla slivoviçleri kafaya dikiyor ve sabahın ilk ışıklarında evimin boşluğuna dönüyordum. Valjevo'dan yine mektuplar gelmeye başlamıştı. Jelica hâlâ beni beklediğini yazıyordu. Yola koyuldum, gittim Jelica'nın yanında üç gün geçirdim, geceleri yatakta beni artık tanıyamadığından yakınarak gözyaşı döktü, bana ne olmuştu? Döndüğümde evdeki boşluk daha da dayanılmaz geldi, Jelica'yı yanıma çağırdım, gelmekte kararsız kaldı. Zaman böyle boşlukta yuvarlanarak geçti. Sonunda Maribor'da yanıma taşınan kişi Jelica yerine

Vranje'den Avusturya sınırına tayini çıkan Çedo oldu. Ev arkadaşım olmuştu, kahvaltıyı birlikte yapıyor, akşam yemeğimizi paylaşıyorduk, kendi çizmelerini boyarken benimkileri de aradan çıkarıyor, boş şişeleri çöpe taşıyordu, Veronika konusunu açmamaya özen gösteriyorduk. Gidişini takip eden haftalarda, Veronika birkaç kez arayıp hatırımı sormuştu. İyiyim demiştim, ne diyeyim? Son defa annesinin sözünü ettiği şehir dışındaki köşke taşınacağını haber verdi. Annesi de iyiymiş. Sonra bir süre sesi çıkmadı. Dayanamayıp birkaç mektup yazdıysam da cevap alamadım. Zamanla suskunluk kök saldı, dipsiz bir kuyuda kayboldu, bu derin sessizliği Slunje yakınlarındaki poligonda howitzerlerin gümbürtüsü, geceleri Çedo'nun koluna takıp şehirden getirdiği kızların kıkırdaması ve garnizonun merasim alanında söylediğimiz marşlar, şarkılar delebildi yalnızca.

Nisan ayında Yugoslavya'nın işgalinden birkaç gün önce Binbaşı İliç'e rastladım. Levazım deposunun önünde bir arabanın içinde oturuyordu. Birliğini kuzeye, Dravograd'a götürüyormuş. Maribor'da mühimmat ve erzak takviyesi yapıyorlarmış. Beni gördüğüne memnun olmuş. Beni Vranje'ye yollamak içine sinmemişmiş ama başka seçeneği olmadığını anlamalıymışım. "Elbette anladım," diye geçiştirdim, zaten benim açımdan içine sinip sinmemesinin hiç önemi yoktu, her şey eskiye dönmüştü. Veronika da Vranje de mazide kalmıştı, günün gerçeği üssümüz ve umduğu zafer sayesinde albaylığı koparmaya hevesli Binbaşı İliç'ten ibaretti. Tek yenilik nicedir beklenen savaşın kapıya dayanması olmuştu. "Her zaman iyi bir subay oldun," dedi İliç, "pek yakında kendini ispat etme fırsatı yakalayacaksın." Tam ayrılıyordu ki aklına bir şey geldi.

"Az kalsın unutuyordum," dedi, "dostum Zarnik beni köşküne davet etti. Karısıyla nikâh tazelediler." Bunu söylerken ağız dolusu kahkaha attı. "Bu defa onları birbirlerine zincirledik," dedi, "bir daha asla ayrılmasınlar diye. Kimin aklına geldiyse iyi düşünmüş, değil mi?" Ve askeri anlaşma gereği birkaç gün sonra birliğini Alman motorize tümeni yüzbaşısına teslim edeceği Dravograd istikametinde yola koyuldu.

Ben ise hafif zırhlı araçlarımla olduğum yere mıhlanmıştım. Muradına eren Veronika'nın ikinci kez nikâh masasına oturduğu eski kocasıyla bir köşkte hayatın tadını çıkardığını düşünmeden edemiyordum. Süvari birliğini daimi yakıt yokluğuna mahkûm şu gülünç zırhlı araçların içine tıkmayı akıl eden geri zekâlıya lanetler yağdırıyordum. Tam da Şentilj'de karşı taarruza geçmemiz gerektiği an yakıt yokluğundan olduğumuz yere çakılıp kalmıştık. Neyse ki atlarımız elimizin altındaydı. Genel panik havasında birçok asker kaçmış, kimi de hıyanet içinde ortadan yok olmuştu, Çedo ile birlikte bölükten geriye kalan az sayıda süvariyi yanımıza alıp Slovenya'yı uçtan uca geçerken yol kenarına dizilmiş Hırvat köylülerinin tükürük yağmuruna tutulmuştuk. Bu defa süvari piyadenin kafasına tükürmüyordu. Bu defa köylüler süvariye tükürüyor, tırmıklarını savuruyor ve ürküttükleri atların şahlanmasına sebep oluyorlardı. Akşam olunca ise şanlı kraliyet süvarileri olarak bizler Slovenya köylülerinden atlarımız için yulaf, kendimiz için azık dilenmek zorunda kalıyorduk. Ricamız karşılık bulmayınca, elimizdeki silahları devreye sokuyorduk.

Bosna'da bir direnişin patlak verdiğini öğrendiğimizde hayatımın yeniden bir anlam kazandığını hissettim. Çedo ile birlikte vatanımız ve kralımız uğruna, Almanlara, İtalyanlara,

Macarlara, tüm dünyaya karşı son nefesimize kadar savaşacağımıza ant içtik. Şanlı ordumuz hezimete uğradığı için efkârdan, aynı zamanda yeni bir başlangıcın sevincinden, sığındığımız köy evinin duvarlarına içki bardaklarımızı çaldık. Marşlar söyleyerek avlusunda havaya ateş ettik, slivoviç ve ölüm kokusunu içimize çektik. Asker yemini, Veronika'nın burada olsaydı diyeceği gibi, deli saçmasıydı, ilk karşılaştığımızda ona at üstünde niye savaşa gidildiğini anlattığımda, gülerek ne kadar da saçma, dememiş miydi, üstümüze çullananlara, hatta ihanet edenlere saldırmak, deli saçması! Oysa kıyasıya savaştık, öldürdük, korkunun ve ölümün kokusuna alıştık, komünistlerle omuz omuza Almanlara karşı savaştık. Ardından komünistler bizi sırtımızdan vurdular ve kendimizi Almanlarla ittifak içinde bulduk. Selanik zaferinin yenilmez mirasçılarıydık, nasıl oluyordu da düşmanımız, düşmanımızın subayları elini kolunu sallayarak karargâhımıza girip çıkıyor, sayıları git gide artan komünistlere karşı saldırı düzenliyorlardı. Buna rağmen, Bosna'da gerçek Alman uşakları oldukları halde faşist Ustaşilere[11] karşı savaşmaktan geri kalmadık, bizler daha onurluyduk, yalnızca Almanlarla uyumlu hareket ediyorduk. Çedo ile hiç ayrılmadık, önce Almanlara, sonra da Ustaşilere karşı dövüştük. Sonra da savaş bitene kadar komünistlere karşı. Bosna'nın her köşesinde, Lika'da ve Slovenya dağlarında.

Savaşın son günlerinde Çedo karnından vuruldu ve düşerken başını taşa çarptı, kollarıma aldığımda titrek dudaklarından, uzun bir koşunun ardından atın ağzından çıkanı

11 Ustaşiler: Yugoslav birliği karşıtı faşist bir başkaldırı hareketi üyeleri. Yer altı faaliyetlerini takiben 1941'de Almanya ve İtalya'nın desteğiyle Hırvatistan'da yönetimi ele geçirdiler. Sırp, Roman ve Yahudi karşıtı politikalarını sürdürdüler. 1945'ten itibaren bertaraf edildiler.

andıran bir köpük sızıyordu. Vranje'de Ah Morava şarkısını söyleyişimiz geldi aklıma, Veronika başını omuzuma dayayarak gözleri kapalı dinlemişti. Ardından da Çedo'nun ısrarıyla *yedi uzun yıl sonra kavuşacağız* şarkısını söylemişti.

Ve işte kavuştuk. Dün gece kanlı canlı çıktı karşıma, koğuşta dizili ranzaların arasından ilerledi ve yanı başımda durdu.

"Neyin var," Stevan, dedi, "seni de mi uyku tutmadı?" Senin Yukarı Carniola'da geniş, verimli bir ovaya bakan yeşillikli bir yamaçta yaşadığını sanıyordum diyecektim ona, buralarda ne işin var? Ama yanımdan uzaklaşıyordu bile, bir de baktım ki yok olmuş. Ona şunu sormak istiyordum, bir köşkte, altın kafeste yaşamıyor muydu, bir keresinde bana, "Özgür değilim artık," dememiş miydi? Şimdi ise belki bana duyduğundan daha büyük bir aşkla bağlanmış olmasa da birlikte yaşamayı tercih ettiği o adama kendi rızasıyla zincirlenmişti. Gerçek olan şu ki: O gece beni görmeye geldi, o gece gördüm onu, çıkıp geliverdi, Veronika buradaydı.

Birkaç gün önce, kendine Mareşal dedirten o Avusturyalı onbaşının Ljubljana'da bir konuşma yaptığını öğrendik habercilerden. Toplanan ahaliye hainlerin bir daha asla güzelim dağlarımıza ayak basamayacaklarını haykırmış. Bizden söz ediyor, krala sadakatten vazgeçmeyen ordu mensuplarından. 1941 sonbaharında arkamızı döner dönmez silahlarını bize doğrultan diğerlerine söz yok. Dünya tersine döndü. Parçalanan hayatımı aksettiren yüzümü yansıtan şu ayna gibi parçalara ayrıldı. Yine de tıraş olacağım. Palaskamı takıp üniformama çeki düzen vereceğim, trompetin sesinin peşinden gidip diğerlerinin arasına katılacağım. Hayat devam ediyor. Öğleden sonra tembelliğe alışmasın diye Vranac'ı dolaştıracağım. Vakit bulursam Jelica'ya mektup yazacağım.

2

"Stevan'dan ayrılmasaydı, kızımız bugün hâlâ Maribor'daki o dairede yaşıyor olacaktı," dedim Peter'a. Antreye çamurlu çizmelerini bırakan o Sırp subayının evinde. Ya da belki Sırbistan'ın güneyinde tavuk yetiştiriyor olacaktı. Hiç olmazsa nerede olduğunu bilecektim. Ve her gece onu Leo'ya dönmesi için ikna edenin ben olduğum düşüncesiyle sıçrayarak uyanmayacaktım. Leo'nun neredeyse Veronika'ma duyduğu aşk derecesinde sevdiği köşküne yolladım onu. Ve kızımın yanına yerleştim. 1944'te, yılbaşı ertesinde Veronika'mız ortadan kayboldu, o gün bugündür haber alamıyoruz. "Kendini suçlamamalısın," dedi Peter. "Her zamanki gibi," sustu, biraz düşündü ve "kendini suçlamamalısın," diye tekrar etti. Elbette kendimi suçlamamalıyım, biricik kızımın askeri lojmana tıkılıp tavuk yetiştirmesine gönlüm razı olabilir miydi ki kendimi suçlayacağım? Onun gönlü papağanlar, atlar, timsahlardan yanaydı. Berlinlerde okumuş, Beethoven dinlemekten haz alan bir insandı. O türlü bir yaşam sürmesini içime sindiremezdim, o kabullense bile ben kabullenemezdim. Ama o gece Ljubljana banliyösündeki ıssız dairemde birden o sinsi

düşünce takıldı kafama: Ya o subayla yaşamaya devam etseydi... Işığı yaktım ve Peter'ın fotoğrafını elime aldım. Artık onunla her gece konuşuyorum, ondan başka kimse sakinleştiremiyor beni.

Bugün Filip ziyaretime geldi. Leo'nun kardeşi. Rahatımın yerinde olup olmadığını sormak istemiş. "Elbette Ljubljana'nın banliyösündeki şu iki odalı dairede rahatım yerinde diyemem, köşkü arıyorum," diye cevap verdim. Elbette şaka yapıyordum, o da burnumda tütenin köşk olmadığını bilmez mi? "Durum düzelene kadar bir süre daha böyle idare etmelisiniz," dedi. Her zamanki gibi açık pencerenin yanında oturuyordum, o arkamda ayakta duruyordu, sokaktan nefesli bando eşliğinde ellerinde pankartlar ve yöneticilerin resimleriyle geçen kalabalığa bakıyorduk. Ahali heyecanlı, coşkuluydu, evlerden balkonlara pencerelere çıkanlar el sallıyordu. Birden durup başını kaldıran bir adam dikkatimi çekti, doğrudan oturduğum pencereye, bana baktı. Tıknaz, yapılıydı, uykusuzluk çeken ya da meyhaneden çıkmayan adamlar gibi gözlerinin altında halkalar oluşmuştu. Yüzü yabancı gelmedi, Podgorska'daki mülkte çalışan işçilerden biri olabilirdi. Bakışı tüylerimi ürpertti, tanıdık gelen ama adını koyamadığım bir hisle sarsıldım. Sonra adam arkasını döndü ve gürültücü kalabalığın arasında kayboldu.

"Merak etme, böyle idare ederim," dedim Filip'e, "dairemde banyo olmasa da sabahlığını rastgele üzerine geçirmiş kadınlar ve önünü düğmelemeyi unutmuş, pantolon askıları yerlerde sürünen adamlarla birlikte koridorun sonundaki ortak tuvaletin önünde sıraya girmek zorunda kalsam da, böyle idare edeceğim." Rahatım yerinde, bütün gün pencerenin önünde kızımın, Veronika'mın güzel yüzünü görüvermeyi

umuyorum, hiç olmazsa Leo gelir diyorum arabasıyla. Belki de kol kola yürüyerek gelirler, Veronika yukarıya bakar, gülümser, kimsenin gülümsemesi onunki kadar aydınlık değildir, ben de ona el sallarım.

Az önce karşıdan Filip'in geldiğini gördüm, bu evi bana o buldu, iki günde bir yiyecek getirir, ekmek, süt, un falan, hatta bazen bir parça et. "Yemek yememişsiniz," diye sitem eder, "bakın getirdiklerim olduğu gibi duruyor." "İştahım yok," diye cevap verdiğimde de, "Veronika ne derdi?" der her defasında. "Veronika, yemeğini ye anneciğim," derdi, "evet aynen böyle söylerdi, yemezsen olmaz." Köşkte masada, "Önce anneme servis yapın," derdi garsonlara, misafirlere bile öncelik verilmesini istemezdi, bazen de bir göz işaretiyle uyarırdı garsonu, "daima önce anneme." Bazen heveslenir, mutfağa girerdi, aşçılar ve hizmetçilerle birlikte kolları sıvar, sevdiğim yemeği yapmaya girişirdi: Sabah taze taze toplanmış porçino mantarı.

Pencerenin kenarında oturduğum yerden, kortejin köşeyi dönüp gözden kaybolduğunu, bando sesinin kesildiğini, arkadan koşar adım yetişenlerin bile uzaklaştığını gördüm. Filip'in dediğine göre Kongre Meydanı'ndaki büyük mitinge yetişiyorlarmış, Mareşal konuşma yapacakmış. O nutuğunu atsın, bandolar çalsın, halk coşkuyla savaşın sona ermesini kutlasın. Ben neyi kutlayacağım? Filip dikkatli konuşmam konusunda uyardı beni, karanlık bir dönemden geçiyormuşuz, insanları gece evlerinden alıp götürüyorlarmış, bir daha da haber alınamıyormuş onlardan. "Veronika'yı götürdükleri gibi mi?" diye sordum. "Veronika'yı arabaya atıp götürdükleri gibi mi?" Filip sesini çıkarmayınca bağırmışım. "Biliyorsunuz," dedi bir süre sonra, "Leo'yla birlikte gittiler, güvende

olduklarından kuşkum yok." "Peki o zaman neden hiç ses etmiyorlar?" diye sordum. "Hiç olmazsa birkaç satır yazsalar." Ağzımdan çıkana dikkat edecekmişim! Zaten kimseyle görüşmüyorum.

Veronika ile Leo'nun Ulu Dağ'ın eteğindeki köşkten alınıp götürüldüklerinden ve bir daha haber alınamadıktan sonra pencerenin kenarında geçirdiğim kış boyunca bugünkü gibi hiç kalkmamıştım oturduğum yerden. Berbat bir kıştı, dağ taş kara gömülüydü gece geç vakit yola çıktıklarında. 1944 yılı ocak ayının ilk günleriydi, ziyaretçileriyle birlikte gittiklerinden ancak ertesi sabah haberim oldu. O misafirler gece boyu kapıları çarpmış, dolapları karıştırmışlardı. Daha o zaman bile yürümekte zorlanıyordum, üst kattaki odamdan pek çıkmazdım. Kâhyamız Jozi yanıma gelmiş, misafirlerin iyi vakit geçirdiklerini, bir türlü gitmek bilmediklerini söylemişti. "Peki, neden kapıları çarpıyorlar Allah aşkına?" diye sormuştum. "Sanırım," demişti Jozi, "içkiyi fazla kaçırmışlar, ne evlerine dönüyorlar ne de misafir odalarına çekiliyorlar." Ertesi sabah Veronika'yla Leo'yu götürdüklerini öğrendim. Sonra da gelmelerini bekledim.

Bugün hâlâ bekliyorum. Gece geç vakit ziyaretçiler gittikten sonra da pencerenin kenarında oturdum, ertesi gün ve o uzun kışı takip eden uzun ilkbahar boyunca hep oturdum, aşağıda avluda personele önce Alman üniformalı, daha sonra başka üniformalı yabancılar katıldığı zaman bile hiç yerimden kalkmadım. Pencerenin kenarından dışarıya baktım ve Veronika'nın avludan, "Anneciğim, ben geldim," diye seslenmesini bekledim. Şimdi ise banliyödeki bu dairenin penceresinde oturmuş güneşli mayıs sabahları sokaktan geçen yüzleri inceliyor, akşam karanlığı basınca da siluetleri seçmeye

çalışıyorum, "Onu da Leo'yu da nasıl olsa yürüyüşlerinden tanırım," diyorum.

"Sakın Veronika Zagreb'de olmasın," dedim Filip'e. "Stevan'a kaçtığında Zagreb'e gitmemiş miydi, sonra belki yine Vranje'ye geçmişlerdir. Ya da Leo'yla İtalya'ya geçmişlerdir. Fransa'ya bile gitmiş olabilirler, kızımın orada tanıdıkları var."

"Sanmam," dedi Filip, "savaş şartlarında Fransa'ya ulaşmak zor."

"Peki ya Berlin? Orada yakın bir arkadaşı oturuyor."

"Berlin'de taş üstünde taş kalmadı," dedi Filip.

"İsviçre'ye ne dersin? Birçoğu orayı tercih etti."

"Akla daha yatkın," diye cevap verdi Filip, penceremden aşağıya, artık kimsenin geçmediği sokağa bakarken. "Anlaşılan İsviçre'deler," dedim. "Yanlarına biraz para alarak İsviçre'ye kapağı attılar." "Filip, demek sen onların İsviçre'de olduğundan haberdarsın," dedim. Filip sesini çıkarmadı. "Bana güvenebilirsin," dedim, "boşboğazlık yapmamdan korktuğunu biliyorum ama inan ki kimseyle görüşmüyorum, kimselere onların İsviçre'de olduğunu söylemem."

Pencereden bakmaya devam etti.

"Filip, duydun mu, beni?"

"Evet," dedi, "duydum."

Bir süre daha suskunluğunu sürdürdü. Ardından, nedense, savaş boyunca Podgorska'ya gelip giden o Alman doktoru hatırlayıp hatırlamadığımı sordu. Hatırlamaz mıyım, adı Horst'tu. Üniformayla gezdiği halde askerlikle uzaktan yakından ilişkisi yoktu. Kibar adamdı, Veronika ile Leo onu sık sık eve davet ederlerdi, müzik severdi; piyanist Vito'yu dinlemeye

gelirdi. Sanki kazara savaşın içine düşmüştü, şu iş bitse de kurtulsak der gibiydi. "Size bir sır vereyim," dedi Filip, "doktorun adresini ele geçirdim; Münih'te yaşıyormuş, tabii hâlâ hayattaysa. Hiç olmazsa savaştan önce Münih'te yaşıyormuş. Bir mektup yazdım, şimdi de mektubu bir şekilde ona ulaştırmam gerek." Ellerine sarıldım. "O biliyor mu," dedim, "nerede olduklarını biliyor mu?" "Bakarsınız biliyordur, soralım bakalım. Bekleyelim." Ondan ne zaman cevap alabileceğimizi, ne kadar bekleyeceğimizi öğrenmeye çalıştım. "Biraz karmaşık bir yol deneyeceğiz, önce mektubu Graz'da bir aracıya ulaştırmamız gerekiyor," dedi. "Cevap yollayabilmesi için bir posta kutusu adresi yazacağım." Peki neden Graz? Neden karmaşık bir yol? Neden doğrudan Ljubljana'dan yollamıyor Filip mektubu ya da telefon numarasını bulup adamı aramıyor? Hiçbir şey anlamıyordum. Sorularım bitmedi ama Filip'ten herhangi bir açıklama koparamadım. "Sabredin biraz," dedi, "bekleyelim bakalım."

Sonra da memlekette ciddi boyutlarda bir kıtlığın hüküm sürdüğünden, unu karaborsadan temin ettiğinden, satıcının güvenilir birine benzediği halde insanın hiçbir zaman emin olamadığından söz etti. Sanki yiyeceği nereden aldığını merak ediyormuşum, sanki ne yediğimi önemsiyormuşum gibi. "Yarından sonra yine uğrarım," dedi, "Duydun mu beni Filip, İsviçre'deler, değil mi? Şu Alman doktor, Horst, muhakkak biliyordur. Mektuba ne zaman cevap verir dersin?" Beni duymadı, kapıdan çıkmış, ağır adımlarla ahşap merdivenleri inmeye başlamıştı bile. Pencerenin kenarında kalakaldım, sokağa çıktı, köşeyi dönüp gözden kaybolmadan önce yukarı baktı; sonra hep oturdum, öğleden sonra insanlar pankartlar, bayraklar ve devlet büyüklerinin fotoğrafları ile yine geldiklerinde ve nihayet hava karardığında, ellerinde içki şişeleriyle

yalpalayarak geçen son göstericiler de uzaklaştıklarında, yerimden hiç kıpırdamamıştım. Sabahleyin başını kaldırıp pencereme göz atan o tıknaz adamın aralarında olup olmadığını görmek için yürüyüşçüleri dikkatle taradım, fena halde Podgorska'daki işçilerden birini andırıyordu, ama hava kararıyordu, artık yüzleri seçemez olmuştum.

Akşamları içimi bir korku kaplıyor. Sokak lambasının cılız ışığı odamda titreşmeye başladığında pek yakında karanlığın basacağını ve yatağımda dönüp duracağımı biliyorum. Bir bakıyorum gece olmuş ve ben yine köşkte, aşağıdan gelen seslere kulak verdiğim tepedeki odamın çaresizliğine gömülmüşüm. Postallarındaki karı silkelemek için sahanlıkta ayaklarını vurduklarını ve sonra da merdivenleri çıkarak kapıları çarptıklarını duyuyorum. Kesik kesik konuşmalar çalınıyor kulağıma, Leo sanki laf anlatmaya çalışıyor, sonra Veronika aynı çabayı sürdürüyor, ne var ki kelimeleri seçemiyorum. Sonra giyiniyorum, yürümekte zorlandığım halde aşağı inmeye yelteniyorum.

Derken içeri Jozi giriyor, "Şimdi inemezsiniz madam," diyor.

"Neden inemezmişim?"

"Veronika size odanızda beklemeniz gerektiğini söylememi istedi."

"Aşağıda neler oluyor, Jozi?"

"Bir şey olmuyor madam, sofrada sohbet ediyorlar."

"Ama birisi bağırdı, emirler yağdırdı, 'haydi marş, marş' dedi, marş, marş dediğini duyduğuma eminim. Kim bu adamlar Jozi, kim kime yürümesini emrediyor?"

Jozi beni resmen odanın içine iteleyerek, "Aşağı inmemelisiniz, madam, gitmek üzereler," diyor.

"Kimler gitmek üzere?"

Giyinik bir halde yatağımın üzerine oturuyorum ve seslerin kesilmesini, her kimlerse o garip ziyaretçilerin gitmelerini bekliyorum. Ve Veronika'nın gelip bana neler olduğunu anlatmasını. Bana her zaman misafirlerinin kimler olduğunu anlatırdı. Ljubljanalı piyanist Vito. Leo'nun atölyesini kurmasına destek olduğu ressam. Yazdığı şiirleri okuyan, sarışınlara methiyeler düzerken esprileriyle herkesi kırıp geçiren şair. Veronika bana şu Alman tıp doktorunu da anlatmıştı, adı Horst'tu, savaş boyunca sık sık ziyaretimize gelmişti, Rusya'da yaralanmış, topallıyordu. Müzik âşığıydı ve Veronika'ya hayrandı. Nedense 1944 senesinin o yılbaşı ertesi Veronika ne yukarı geldi, ne de bir açıklamada bulundu. Hiç görünmedi. O gece hiç görünmedi, ertesi sabah da, takip eden günlerde ve gecelerde de görünmedi. Sesler kesilince aşağı indim, köşkün tüm personeli öylece duruyorlardı; Jozi, Franc, Fani, hepsi birden bana bakakaldılar.

"Neler oluyor," diye sordum, "ne oldu Allah aşkına?"

"Gittiler," dedi Jozi.

"Veronika nerede?"

"O da onlarla gitti," dedi Franc, "Leo'yla beraber."

"Ama geri gelecekler," dedi Fani.

"Nereden geri gelecekler? Nereden?"

"Av kulübesine kadar gittiler," dedi Franc, "bir konuyu görüşeceklermiş. Sabaha gelirler."

"Bu karın altında gece yarısı av kulübesinde ne işleri var?"

"Franc yanlış anlamış," dedi Jozi, "av kulübesinde ne işleri var, arabaya binip yola çıktılar."

"Peki ama nereye gittiler?" Yemek odasındaki büyük masanın üzerine bitirilmemiş tabaklar gelişi güzel bırakılmış, birkaç bardak devrilmişti. "Onlara yiyecek bir şeyler ikram ettik," dedi Fani, "karınları açtı, Mösyö Leo yemek hazırlamamızı istedi."

O gece hiç uyku tutmadı beni, sabahı edene kadar akla karayı seçtim. Sabah ne Veronika döndü, ne de Leo. Yine sorular üşüştü kafama. Neden gece yarısı gitmişlerdi? Nereye? Kiminle? Leo zaten nereye gittiğini pek söylemezdi, çoğunlukla iş için Ljubljana'da olurdu, bazen de başka yerde. Ama bu kez Veronika'yı da beraberinde götürmüştü. Neden? Veronika önceden bana haber vermemişti, bana veda etmeden Ljubljana'ya gitmezdi. Jozi'nin dediğine bakılırsa misafirleriyle birlikte çıkmıştı. Kimdi bu insanlar? Anlam veremiyordum. Leo neden böyle bir zaruret doğduğunu biliyordu, emindim. Gittiklerini kabullenmeliydim. Ve geri geleceklerini, çünkü daima gelirlerdi. Yine de yüreğim pır pır ediyordu, ertesi gece de gözümü kırpmadım, cevapsız sorular yakamı bırakmıyordu.

Bugün bile uyku nedir bilmiyorum, o geceki gibi çarpıntım tutuyor, geceleri sıçrıyorum yatağımdan. Kafamdaki tuhaflık geçmiyor. Özellikle geceleri. Her gece Peter'ı çağırıyorum ve konuşuyorum onunla. O beni sakinleştirmeyi bilir. Oysa gündüzleri hiç görünmez, o yüzden bütün gün pencerenin önünde oyalanırım, gelen geçeni seyrederim. Yüzleri ve siluetleri incelerim. Birçoğunu artık neredeyse tanıyorum ama hiçbiri beni ilgilendirmiyor. Ne sabahları işe giden, ya da gece vardiyasından dönen demiryolcular, ne bahçesinde yetiştirdiği sebzeleri el arabasıyla pazara getiren köylü kadın, ne sokağın karşısındaki avludan bisikletle çıkan subay, ne de bir türlü çalıştıramadığı motosikletinin etrafında hışımla

dört dönen genç adam beni ilgilendiriyor. Bütün bu kişileri ve daha pek çoğunu tanıyorum. Ama uzakta şık bluzlu, asil yürüyüşlü farklı bir kadın belirmeye görsün, hemen kalp atışlarım hızlanır. Ta ki penceremin hizasına gelene, yüzüne iyice bakıp tanımadığımdan emin olana kadar. Biri gelecek, içlerinden biri muhakkak gelecek. Veronika olmasa, Leo olmasa bile, Stevan gelecek, atına atlayıp gelecek bir yerlerden, belki kışlasından, hızla merdivenleri çıkacak, hatta uzun bacaklarıyla çifter çifter atlayacak basamakları, içeri girdiğinde nefesi tükenmiş olacak ve "Veronika'dan mektup geldi," diyecek, ya da belki de hiç tanımadığım biri elinde bir zarfla kapımı çalacak bir gün. Hiç olmadı, "Canım anneciğim, bizi merak etme, her şey yolunda," yazılı bir kâğıt parçasıyla. Ya da Filip kapımı çalıp, "Münihli doktor Horst'tan cevap geldi," diyecek, "Veronika ile Leo'nun hayatta ve sağlıklı olduklarını yazıyor." Peter'a Filip'in Münih'e mektup yazdığını öğrendiğimden beri yeniden ümitlendiğimi söyledim. Umarım cevap yazar da Veronika'nın nerede olduğunu ve ne zaman geleceğini öğreniriz.

"Geri gelecek," diyor Peter, "muhakkak geri gelecek."

Peter'a, "Stevan'dan ayrılmamış olsaydı bütün bunlar gelmeyecekti başımıza, kızımız bilinmeyen bir yere gitmeyecekti, tam bir buçuk yıl önce buz gibi bir ocak gecesi yabancı ziyaretçilerle ortadan kaybolmayacaktı," diyorum. Bu düşünceyi kafamdan atamıyorum. Maribor'daki o dairede olacaktı şimdi, savaş Stevan'ı başka yerlere sürüklese bile, o evde otururdu. Podgorska Köşkü'ne dönmemiş ve bilinmeze savrulmamış olurdu. Leo'nun yanına dönmesini ben tavsiye ettim. Veronica'nın dengiydi Leo, üstelik karısına düşkündü, bir Sırp subayıyla güneye kaçarak adamcağıza çok acı çektirdiği

halde hâlâ Veronika'ya âşıktı. Leo ile çocukluktan tanışıyorlardı, ailece görüşürdük, Veronika'nın etrafında dolanır dururdu, hatta daha sonraları öğrenciyken bile kızım pek oralı olmadığı halde peşini bırakmamıştı. Kızımın ise Leo'dan başka her şey ilgisini çekerdi: Spor, dans, atlar, sanat. Pilotluk bile. Ljubljana'da motorlu uçakla uçmayı öğrenen yegâne kadındı, Leo ile yakınlaştıkları zaman Yugoslavya'da pilotluk brövesi alan ilk kadın olmuştu. Hepimiz Leo'nun ona taptığını ve onsuz olamayacağını bilirdik. Veronika'dan başka herkes bunu böylece bilirdi, en azından uzun yıllar böyle bir görüntü verdiler. Bir araya geleceklerinden şüphemiz yoktu, yakınlaşacaklarından demiyorum, oldum olası yakındılar, hatta fazla yakındılar. Sanırım birbirlerini çok uzun zamandır, fazla yakından tanıyorlardı. Belki tam da bu sebepten Leo hep mesafeliydi. Sonraları da hep çok meşguldü, Ljubljana'daki fabrika ona miras kalmıştı, ayrıca Sırbistan'da büyük bir maden ocağının sahibi olmuştu, o önceleri mesafeli, sonraları meşgulken Veronika hep neşeli, enerjik ve sonsuz meraklıydı. Kaçınılmaz olarak evlenmelerinden –kaderden kaçış yok, derdi Veronika– kısa bir süre sonra ata binmeye ve atlara kaptırdı kendini. Alnında Leo'yla evlilikten ziyade atlarla bütünleşmesinin yazılı olduğuna inanmıştım o zamanlar.

Âşığı süvari subayıyla seviyesiz, utanç verici ve nankörce kaçışı, aniden ortadan kaybolması akıllara ziyan bir skandala sebep oldu. Bu olayın yarattığı infial ve dedikodu dalgasının yanında, geçmişteki pilotluk hevesi, Ljubljana sokaklarında timsahıyla gezintiye çıkması, ya da evli olduğu halde kimselere haber vermeden deniz kıyısına kaçışı gibi marifetlerinin sözü bile edilmezdi. Hepimiz şoka uğramış, yıkılmıştık, hele ben bir süre kimselere görünemedim. Odama kapandım ve Peter'ın portresine sığındım. Geceleri babasıyla, olanlara bir

türlü inanamayan merhum kocacığımla dertleşirdim. "Peter," dedim, "başımıza geleni biliyorsun, inanılmaz şeyler oldu." O ise hayattayken yaptığı gibi gülümsemekle yetindi, bıyıklı ve sakallı o portesini hâlâ saklarım, bıyıklarının kıpırdadığını görüyordum, "Dünyanın sonu değil, üzme canını," dedi güler yüzle. Ben pireyi deve yaparken o olayları hafife almakta pek ustaydı. Biricik kızı Veronika genç bir kadının arzulayacağı her şeye sahipken, tümünü elinin tersiyle iterek, bir subay lojmanında sürünmeye, Sırbistan'ın güneyine kaçmıştı. Peter hayatta olsaydı kalbi kırılırdı, ikinci kez dururdu. Leo'nun da kalbi kırıldıysa da azimle kendini toparladı, işine gücüne dört elle sarıldı, sorumluluk sahibi saygıdeğer bir işadamından beklendiği gibi hiç aksatmadan sürdürdü faaliyetlerini. Değerli tablo ve antika eşya koleksiyonculuğuna başladı, teselli buldu. Bir kadın arkadaşıyla görüldüğü oldu ama ciddiye alınacak bir durum yoktu, onun için Veronika'dan başkası olamazdı. Leo kibar bir beyefendiydi. Ve soğukkanlı. Şirket yöneticisi olmak için doğmuştu. Veronika'yı seviyordu, beni de severdi, iyi kalpliydi. Veronika uzaklarda Bulgar sınırında bir Sırp kasabasında yavuklusu Sırp süvari subayının yemeğini pişiriyor, çamaşırını yıkıyordu ve mektuplarında "Mutluyum, beni merak etme anne," diyordu. Hatta bir mektubunda tavuk yetiştirdiğinden söz etmişti, "Maaşlar düşük," demişti, ek gelir sağlıyor. Tavuk, pes vallahi! "Aklın alıyor mu?" dedim Peter'a, "senin Veronika'n Sırbistan'ın ayyaşlar diyarı ücra bir köşesinde tavukçuluğa sarmış?" Bütün Ljubljana'nın hayranlık duyduğu bir leydi. Bunun için mi onu Berlinlerde okuttuk? "Dedelerimiz de tavukçuluk yapmamışlar mıydı?" dedi Peter. "Domuz bile yetiştirirlerdi." Peter maşallah lafını evirip çevirmekte pek marifetliydi, her şeyin iyi tarafını bulup çıkarıverirdi. Ben ise olanları bir türlü hazmedemiyordum.

İlk zamanlar o kadar öfkeliydim ki Veronika'nın mektuplarına cevap bile vermiyordum. Sonraları az da olsa destek olmaya çalıştım, telefonda yolladığım parayı kabul etmesi için yalvardığım halde inat etti, zarfı geri yolladı. "Köprüleri yaktım bir kere," dedi. Para kabul etmiyordu. "Tanrım," dedim Peter'a, "nasıl olur da bu durumu sineye çeker!"

Oysa Leo'nun, durumu sineye çekmeye niyeti yoktu. Subayın tekrar Slovenya'ya, yine bir askeri lojmana yerleştikleri Avusturya sınırındaki Maribor'a tayinini ayarladı. İlk kez ziyaretine gittiğimde Veronika'nın o toz kondurmadığı mutluluğundan eser kalmadığını hemen anladım. Hakkını yemeyeyim, Stevan da beni iyi karşıladı, nazik davrandı ama ne de olsa bir Sırp subayıydı, kocaman bir gülüşü, gürültülü tavırları vardı, aslında pek evde durmazdı, o aralar ordu aralıksız manevralardaydı. Veronika genellikle evde tek başına oturuyordu zira subay ve eşlerinden oluşan muhiti alışık olduğu hayat tarzına pek uymuyordu. Subayla aralarının yavaş yavaş bozulduğu gözümden kaçmadı. Veronika hür ruhlu bir kadındı, bu sebepten kendini mutsuz hissediyordu ama aynı zamanda keçi gibi inatçıydı. Akıllara ziyan durumunu dile getirecek olsaydım kuşkusuz küplere binecekti. İyisi mi içime attım. Gezintiye çıktığımız bir gün, "Hatanın neresinden dönülse kârdır," dedim. Durdu ve yüzüme baktı. "Hata yapmadım," dedi. Ama üçüncü ya da dördüncü ziyaretimde, bir bahar akşamı yine baş başa kaldığımızda, "Yüreğinin daraldığını hissediyorum," dedim. Bam teline basmıştım. Bu pespaye hayatı sürdüremezsin, ya da, binicilik eğitmeninle, bir subayla nasıl kaçarsın falan deseydim beni terslerdi. Ama yüreğinden dem vurunca gözlerinden yaşlar boşandı. Gerçekten yüreği daralıyordu. Birkaç hafta sonra telefon etti ve Ljubljana'ya geri döneceğini, bende kalacağını söyledi. Hata yapmamıştı

ama böyle devam edemezdi. Bu defa benim gözlerimden sevinç gözyaşları döküldü.

Bugün ise penceremin kenarında oturmuş yine bir akşam karanlığı omuzlarıma çökerken, müdahalemdeki isabeti sorguluyorum. Maribor'da belki yüreği daralmaya devam edecekti ama şu anda hayatta olacaktı. Yani ne olursa olsun, hayatta ve sağlıklı olduğunu bilecek, telefonda sesini duyabilecektim. Bunu düşününce içim ürperiyor. Hayatta olduğundan hiç şüphem yok, kızım yaşıyor. Ne yazık ki benimle irtibat kuramıyor; belki Stevan'la Sırbistan'dadır, belki de Leo'yla İsviçre'dedir. Tek sıkıntı konuşamamamız. O da olacak, biraz sabır.

Ljubljana yakınlarında, Yukarı Carniola'da dağın eteğindeki köşkü Leo işte o zaman satın aldı. Ahırları, bahçesi, bir göleti bile vardı. Ana binanın arkasında ormanlık bir alan, aşağısında ise geniş çayırlar uzanıyordu. Böylece atlar rahatça otlanabiliyordu. Leo bizi köşkü gezdirmek üzere davet ettiğinde Veronika büyülenmişti. Leo'nun bildiğimiz centilmenliğiyle, hiçbir kırgınlık yaşanmamış, karısı gezmeye gittiği Şuşak'tan eve dönmüşçesine doğal bir ilgi, dikkat ve nezaketle davranması değildi yalnızca Veronika'nın aklını çelen. Daha ziyade sabah uyandığında onu karşılayan havanın dinginliğinden, çayırı tül gibi örten sis perdesinden büyülenmişti. Yeni bir ufuk açılmıştı önüne. Ayağının altında uzanan nemli çimen, ahırdaki atlar, gün ağarırken ormanın yamacında boy gösteren orakçılar ve ilk ışıltıyla cıvıldamaya başlayan kuşlar onu heyecanlandırmıştı. "Köşkün arkasındaki ormanda gece karanlığında baykuşların ötüşünü duydun mu?" diye sormuştu. Kahvaltımızı yaparken Veronika'nın orada mutlu olacağını anlamıştım. Bir hafta sonra taşındık. İşte Veronika böyleydi,

daha doğrusu böyledir, şimdi her neredeyse. Karar vermeye görsün, kimse durduramaz onu. Leo'ya dönmeye karar vermişti. Köşkten ve çevresinden büyülenmişti. Ayrıca oraya buraya savrulmaktan, subay lojmanlarından, annesinin evinden, epeydir kanıksadığı Ljubljana'daki sosyal yaşantısından, gezmelerden usanmıştı; artık durulmayı, kendini gönlünce doğanın ritmine teslim etmeyi arzuluyordu.

Benim yaşıma gelince insanın artık hayattan fazla bir beklentisi kalmıyor. Ama Veronika'nın yüzünün güldüğünü, huzura kavuştuğunu görmek beni de diriltmiş, canlandırmıştı. O dönem öyle hissetmiştim. Şimdi de öyle olsaydı keşke. Hemen kalkıp fotoğraf albümlerini çıkarırdım. Rijeka'da sahilde teknelerin önünde, Peter'la, Veronika'yla, küçükken başında kurdelesi, üzerinde pırıltılı eteğiyle... Veronika'yla çayırda yürüyüş yapmak, ormanda mantar toplamak, göletin kenarında oturmak beni mutlu ederdi. Ya da penceremden kırda ata bindiğini görmek. Gömleğinin kollarını sıvayarak işçilerin karşısına geçip talimat vermesini seyretmek. Leo ile aşk tazelemişlerdi, her ne kadar vaktinin çoğunu köşkten ziyade Ljubljana'da geçirse de karısını hoş tutar, gönlünü okşardı. Fabrikada ve Sırbistan'daki maden ocağında işi hiç bitmezdi. Veronika'yla birkaç gün geçirebildiğinde keyfine diyecek olmazdı, karısını ava bile davet ederdi. Ne var ki Veronika'nın Podgoska'ya dair tek çekincesi av partileriydi, geyik ve yaban domuzu leşlerinin avluya taşındığını görür görmez ortadan kaybolurdu. Ljubljana'dan Leo'nun iş arkadaşları, Veronika'nın dostları, ressamlar, şairler gelirdi, misafirleri hiç eksik olmazdı. Ljubljana'da her yeni çıkan kitap eve girdiği gibi, kütüphanemizin rafları Veronika'nın Berlin'de okuduğu dönemden kalan ya da sonradan postayla getirttiği Almanca kitaplarla doluydu.

Evimizin müdavimi piyanist Vito'nun gece geç saatlere kadar çaldığı olurdu, parmakları klavyenin üzerinde kayıp giderken hayranlıkla dinlerdik onu. Ljubljana'dan bir şair gelirdi. *Sarışınıma Şiirler* adlı kitabından Veronika'ya hediye etmişti. Ve şu sözlerle ithaf etmişti kitabını: *Şarışın Veronika'ya, gençlik geçicidir, elden ne gelir.* Veronika gülmüştü. Gençliğin geçiciliğinin farkında olmayan her genç insan gibi gülmekten hiç kaçınmazdı, ben bile Peter'la İstria'ya gittiğimiz dönemlerde gençliğin sonsuza dek süreceğini sanırdım. Oysa birkaç gün sonra o kitabı okuduğumda şairin ithaf sözlerine Veronika'nın neden içtenlikle güldüğünü anlamıştım. Muziplik yapmıştı aslında şair, şakacı bir insandı, süvari subayıyla, eğitmeniyle kaçmasına gönderme yapıyordu. İthaf sözleri "Kaçalım" adlı şiirinden alınmıştı. Bir kâğıda yazıp Veronika'nın fotoğraflarını yapıştırdığım albümün arasına koymuştum, hâlâ oradadır. *Kaçalım, sefaya dalalım/Ki bir gün pişmanlık duymayalım/ Şarkılarla yolumuzu bulalım/Gençlik geçicidir, elden ne gelir.* Gençliğin gamsızlığına gülmemişti Veronika aslında, her ne kadar duymayan kalmamışsa da şairin sırrını bilmesine gülmüştü. Kapanmış bir konuydu, bir daha asla konuşulmamıştı.

Daha ne isterdik. Veronika eski neşesini bulmuştu, Peter'la keyfimize diyecek yoktu. Sonra yavaş yavaş sağlığım bozulmaya başladı, odamdan pek çıkamaz oldum. Fotoğraflara bakar, Peter'la Rijeka'da geçirdiğimiz günleri anardım. Peter'a, "Yine bir aradayız, ne güzel," dedim. "Sana her şeyin yoluna gireceğini söylemiştim," dedi. İtiraz ettim, "Öyle dememiştin," dedim, "hayatta kızımızın tavukçuluk yapmasından daha beteri var," demiştin. "Dedelerimiz de tavuk, hatta domuz yetiştirirlerdi," demiştin, "kışın keserler, kan sucuğu yaparlardı." Ona, "Kan sucuğundan tiksindiğimi bilirsin," dedim, hayvanların kanlarını kovalar dolusu akıtıp daha sıcakken yoğun

bir karışıma dönüştürmeleri beni hasta ederdi. Oysa Peter'ın ağız tadına uygundu, çocukluğunun bayramlarını hatırlatırdı ona, Rijeka'dayken bile her kış köyünden kan sucuğu getirtirdi. Peter'la tatlı tatlı sohbet ederken gözlerim kapanır, uykuya dalardım. Ve ertesi sabah uyandığımda karşımdaki tarlaları, yemyeşil çayırları seyre dalar, saman yığan köylülerin birbirlerine seslenmelerine kulak verirdim.

Leo ile Veronika yeniden karı koca olmuşlardı, bir törenle nikâh tazelemeleri kimin fikriydi, hatırlamıyorum. O muzip şairin başının altından çıkmış olabilir. İkisini fiilen birbirine bağlamıştık, hem de zincirle. Bu matrak tören belki de Veronika'nın fikriydi. Leo ciddi adamdı, böyle zırpırlıkları akıl edemezdi. Güle oynaya bir tür payen töreninin keyfini çıkarmıştık. Köşkün avlusunda bir daha hiç ayrı düşmesinler diye birbirlerine zincirlemiştik onları. Şairimizin yaptığı günün anlam ve önemine uygun ciddiyetteki konuşma aslına bakılırsa bu komedya içinde biraz kitabi kaçmıştı, "Ölüm sizi ayırana dek..." sözleri daha ziyade bir rahibin ezberine yakışırdı. Ama o gün ve sonraki her gün Podgoska'da Leo ile Veronika'yı gören herkes, artık başka türlüsünün düşünülemeyeceğini, ne olursa olsun, bundan sonra sonsuza, ölüm onları ayırana dek birlikte olacaklarını biliyordu. Ölüm hepimizi ayırıyordu, babasını Veronika'dan ve benden ayırdığı gibi, bir gün tanıdığım herkesten beni de ayıracağı gibi. "Kaçalım" adlı şiir şöyle sürüyor: *Ve günü gelince mezarımız açılacak/Toprak karanlığa, ıslak bağrına bizi alacak/Hırçın, kibirli tanrılar umutlarımızı boşa çıkaracak...* Ben yine akşamın kederi üzerime çökerken fotoğrafları karıştırıyorum, albümün arasına koyduğum şiiri buluyorum, Peter'a da söylediğim gibi, düşünüyorum da, o günkü tuhaf törende şairimiz, ölüm sizi ayırana dek sözlerini boş yere sarf etmemiş olmalı,

ya mezarlar açıldı ve ölüm onları gerçekten ayırdıysa? Kasvetli akşam sessizliğinde beni esir alan bu korkunç düşüncelerden tedirgin oluyorum, karamsarlık her yanımı sarıyor ve birdenbire başımın içinde bir boşluk, dayanılmaz bir düşüncenin belirdiği bir oyuk hissediyorum, "Peter, ölüm, ölümün bizi ayırdı," diyorum ve o an tüm kalbimle beni de ayırmasını diliyorum. Ama kimden? Veronika'dan ve Ljubljana banliyösünde beni hatırlayan tek tük ziyaretçimden. Bu daireden ve bu apartmanın sakinlerinden, sabahları koridorun sonundaki tuvaletin önünde kuyruğa giren sabahlıklı kadınlardan, bağlanmamış kemerleri, yanlarından sarkan pantolon askılarıyla sıra bekleyen adamlardan.

Podgorska'da hüküm süren huzuru nadiren de olsa bozan yegâne olay, zarfın üzerindeki adres Kiril alfabesiyle yazılmış olduğu için Poselje'deki postacıyı zorlayan mektupların gelişi olurdu. Veronika mektupları açmazdı. Ama uzatılan zarfları alırken elleri titrerdi. Sonra da mektuplar Jozi onları çöpe atana kadar salondaki etajerin üzerine beklerdi. Belli ki Stevan'ın mektuplarını açmaya eli varmıyordu. Kesip atmışsa kesip atmıştı. Oysa onun için hiç de kolay olmadığı aşikârdı. Onu hâlâ seviyordu. O mektuplardan birini açtığı an geriye dönmekten, kendini yeniden bir tren garında bulmaktan korkuyordu sanırım.

Bir saat önce uyandım, ışığı açtım. Bir şimşek çaktı kafamda. Sabahleyin kalabalığın arasında yürürken başını kaldırıp bana bakan adamı... Daha önce bir yerlerde görmüştüm, bundan hiç şüphem yoktu. Kalktım, dolaptan fotoğraf albümlerini çıkardım. Daha ilk başlarda aradığımı buldum. Köşkün girişinde personel topluca sıralanmıştı, aralarına işlerin

yoğunlaştığı dönemlerde Poselje'den yardıma gelen birkaç işçiyi de almışlardı.

Gözlüğümü takar takmaz onu diğerlerinin arasından ayırt ettim, tıknaz genç adam oydu, kortejin arasında bu sabah gördüğüm, bizim apartmanın önüne penceremin hizasına gelince duran, başını kaldırıp bakan, beni tanıyınca durup tekrar bakan adamdı işte, evet onun da beni tanıdığından emin oldum. Fotoğrafta omuzunu taş duvara dayamış, yanında da Jozi ile tanımadığım bir köylü kadın sıralanmışlar. Genç adam gülümsüyor. Grubun ortasında Leo ile Veronika'nın durduğu yöne bakıyor. Veronika'nın üzerinde bir erkek gömleği ve binici pantolonu var, kollarını sıvamış, o da gülümsüyor, yeniden gülümsüyor, hayat geçiciyse elden ne gelir, dosdoğru fotoğrafçıya bakıyor, Leo dışında herkesin keyfi yerinde, bir tek onun bakışları uzaklara, çayırlara odaklanmış. Birden bire işçi tulumu giymiş o adamın ismi geldi aklıma. Hani bu sabah Mareşal'in mitingine giden adamın. Başını pencereme doğru kaldırdı, durdu ve bakışlarını indirdi.

Jeranek, evet, Poseljeli Jeranek'ti o adam.

Sık sık Podgorska arazisine gelir, ot biçer, saman yığar, pencere doğramalarını tamir eder, çatıya tırmanır, hatta bazen atları tımar ederdi. Fotoğrafı görür görmez bir aydınlanma yaşadım, her şey açıklık kazandı. Ve uzaklardan, hafızamın derinliklerinden bir diyalog çalındı kulağıma, kahvaltıdan kalkmış, dışarıya çıkmıştım, avluda Veronika'yla konuşuyorlardı.

"Kız arkadaşının adı ne, Jeranek?" diye soruyor, Veronika.

Jeranek tıknaz bedeniyle iki yana yaylanırken utangaç bakışlarını pabuçlarının burnuna indiriyor. "Jozefina," diye cevaplıyor, mahcup bir ifadeyle.

"Kâhyamızla adaşmış," diyor Veronika, "biz ona Jozi deriz, sen de bilirsin onu..."

"Bilirim, tarlada çalışırken yiyecek bir şeyler getirir bize."

"Kız arkadaşına Jozefina demiyorsundur, Jozi diye çağırıyorsundur onu da, değil mi?"

"Ailesi ona Pepca der," diyor adam.

"Jeranek, yakında evleneceğinizi duydum," derken neşeyle çınlıyor Veronika'nın sesi. Jeranek kapının eşiğine, bana doğru bir bakış atıyor.

"Öyle diyorlar," diye cevaplıyor. Veronika gülüyor.

"Öyle mi diyorlar? Peki sen ne diyorsun?"

Utanmış gibi susuyor. "Öyle olmalı," diye mırıldanıyor, sonunda.

"O halde bir ara getir Pepca'yı, tanışalım," diyor Veronika. "Düğünde takması için bir şey veririm ona." Sonra arkasını dönüp tasasız bir tavırla avludan çıkıp gidiyor. O ise orada kalakalıyor, Veronika'nın arkasından bakarken, ne tarafa gideceğini, hangi işe girişeceğini şaşırmış gibi duraksıyor.

Kortejin arasında yürürken penceremin altında duran oydu, Jeranek'ti, köyünden Jozefina'yla evlenmeyi tasarlayan Poseljeli genç adam. Arzusunu gerçekleştirdi mi bilmiyorum ama bir süre sonra Podgorska'da görünmez olduğunu biliyorum, "Ormana gitti," dediler. Partizanlara katılmış. Günlük işçiler zaman zaman değişirdi ama son dönemde nedense bazıları resmen yok oluyordu. Tıpkı Veronika ile Leo gibi. Bu sabah penceremin altında durup gözlerini kaçırmadan önce yukarı baktığında içime bir his doğdu. Başını kaldırdığı an beni tanıdığını fark ettim. O halde neden gözlerini kaçırdı?

Köşk ve arazisi her zaman hareketliydi, işçiler gelir gider, misafir hiç eksik olmazdı; kapının önünde arabasından inen ya da gardan yürüyerek gelen, yemeğe kalan, gece uzadığında sohbeti ya da müzikli eğlenceyi sonlandırmakta ayak sürüyen, iyi geceler dileyip yanlarından ayrıldığım halde seslerine kulak verdiğim onca insanın yüzünü hatırlamam mümkün değil, elbette. Derken savaş patladı ve Podgorska'nın müdavimleri arasına üniformalılar da dâhil oldu. Ne var ki bu gece, Ljubljana banliyösündeki dairemde hepsi silindi gitti. Tek bir yüz duruyor karşımda, az önce ışığı söndürüp tekrar uyumaya çalıştığımda bile gitmedi, Veronika'yla aralarında geçen o kısacık konuşma kadar canlı yüzü, kızımı uzaklaşırken bakışlarıyla takip etmişti, bu sabah çevreleyen mor halkaların içinden düşünceli gözlerle baktı bana; o da beni tanıdı, artık hiç kuşkum yok, beni tanıdı. Keşke onu yukarı çağırsaydım, Veronika'nın nerede olduğunu sorsaydım, belki biliyordur. Buraya geldiğimden beri Podgorska'dan karşılaştığım tek insan o, karşılaşmak bile denmez, bir an bakışlarımız buluştu sadece.

Hayalimde koşarak aşağı indim bu gece, bacaklarım gençliğimdeki gibi zindeydi, nefesli çalgılar bandosunun önünde durup kollarımı kaldırarak korteji durdurdum. Bando sustu.

Mutlak sessizliğin içinde bana şaşkın gözlerle bakan Jeranek'e doğru ilerledim, "Jozefina'yla evlendin mi diye sormayacağım," dedim. "Veronika'nın nerede olduğunu soracağım."

Peter araya girdi, "Nereden bilsin?" dedi.

"O da Podgorska'daydı," dedim, "bütün gününü orada geçirirdi, bir bildiği vardır muhakkak."

"Sakin ol," dedi Peter, "uykusuzluktan sayıklıyorsun."

"Uykusuz falan değilim," dedim, "ne düşüneceğimi şaşırdım."

"Her şey kendiliğinden yoluna girecek," dedi Peter.

"Nasıl? Nasıl yoluna girecek?"

Fotoğrafından bana uzun uzun baktı ve cevabını düşündü. "Şöyle ya da böyle," dedi sakince, "her şey yoluna girecek. Her zamanki gibi."

Leo'nun kardeşi Filip, "Böyle idare edin," dedi bu sabah, "ortalık sakinleşene kadar." Ortalık sakinleşene kadarmış! Ortalığın sakinleşmesini yeterince bekledim bu yaşıma kadar.

Rüyamda gençmişim. O kadar canlıydı ki kıpır kıpır gençliğimi hissediyordum, yirmi yaşında bile yoktum. Peter'la İstria'da bir lokantada oturuyormuşuz, bütün gün yürümüş, yorgun düşmüşüz, orkestra esmer olduğu halde "La Bionda"[12] diye adlandırılmasına kendi de şaşan bir kızın şarkısını çalıyormuş. Şarap içmişiz. Günün yorgunluğu, şarap, şarkı, hepsi birden aklımızı başımızdan almış. Çiçeği burnunda bir genç kızdım, hayat güzeldi.

Geçmiş günlerden elimde sadece fotoğraf albümleri kaldı. Eskide kalan, yaşanıp bitenlerin tümü orada. Rijeka'da sahil yolundayız, saçlarım sarı, üzerimde kırmızı elbisem. Kocam, Peter. Oturduğumuz villa. Teknede küpeşteye dayanmışız, Peter kucağındaki minik Veronika'ya uzakta, şehirde bir yeri gösteriyor. Sanırım yeni yaptırdığımız evimizi, bahçemizdeki çiçek tarhını ve çakıl taşından patikayı gösteriyor. Başka bir fotoğrafta Peter'la ben balıkçı teknesindeyiz. İstria'ya gezmeye gitmiştik, artık evlilik yakındı, fotoğrafın arkasına, "Bu tip teknelere batana derler," diye yazılmış. Orada bir de akşamları

12 La bionda: sarışın.

yemeğe gittiğimiz botega dedikleri bir meyhane vardı, hatta sözlerini hâlâ unutmadığım o şarkıyı ilk orada dinlemiştim, *Tutti mi chiamano bionda, ma bionda io non sono...*

Hepsi mazide kaldı. Önce aniden Peter göçtü, gitti. Ardından giden Rijeka ve evimiz oldu, Veronika çocuktu, Ljubljana'ya taşındık. Sonra Veronika evlendi, Leo'nun yanına gitti. Elimde sadece düğünlerinden fotoğraflar kaldı. Bir de kaçak Veronika'nın Vranje'de dandik bir kafenin önünde, omuzuna elini atmış subay sevgilisi Stevan'la çekilmiş bir fotoğrafı, binanın önünde Kafana Europa tabelası asılı. Podgorska'daki köşkte çekilmiş çeşitli fotoğraflar: Yemek salonunda bizimkilerin Ljubljana'dan gelen sanatçı dostlarıyla neşeli bir yılbaşı gecesi, Veronika'yla gölün kenarında, Leo ile Veronika at üstünde, üçümüz arabada, ikisi tekrar birleşmişler salonda piyanonun önünde ayaktalar: Mutlulukları gözlerinden okunan genç bir çift. Fotoğraflardan birinde ben kırmızı elbisemle çayırda kır çiçeklerinin arasına oturup poz vermişim, kucağımda taze bir demet, rahat yürüyebiliyordum o zamanlar. Sağlığım, kır çiçekleri, hepsi gitti. Kırmızı elbisem de çoktan diğer eskilerimle Ljubljana'da bir düşkünler evine gitti. Sarı saçlarım gitti. Sarışındım ben, Veronika gibi.

"Sana nasıl Bionda'yı çaldıklarını anlatsana anneciğim," derdi çınlayan sesiyle Veronika.

Daha o doğmadan bana nasıl "La Bionda"yı çaldıklarını anlatırdım küçükken ona. Seneler sonra onun da Vranje'de, teğmeniyle –belki o zaman yüzbaşı olmuştu bile– önünde poz verdiği, aynı adı taşıdığı halde bizimkine hiç benzemeyen Rijeka'daki Kafe Europa'da, Peter'la ikimizin La Bionda eşliğinde pistte nasıl döne döne dans ettiğimizi anlattığımda coşar, ellerini çırpardı. Büyüdüğünde, hatta beraber Ljubljana'daki

apartman dairesinde yaşarken bile bu hikâyeyi, hiç bıkmadan tekrar tekrar anlattırırdı. İlla ki şarkısını da söyletirdi, o sayede sözlerini unutmadım.

Savaş çıkmadan önceki son huzurlu senemizdi, bir akşam köşkte, her zamanki konuklarla yılbaşını kutlarken, "Haydi," demişti, "o hikâyeyi anlat, şarkısını da söyle." Herkes, Leo bile ısrar edince mahcup olmuştum.

"Anlatın da," demişti şair, "öğrenelim şu Bionda'nın sırrını."

"Anlatırım ama şarkıyı söylemem. Öylesine bir hikâye işte," demiştim. "O zamanlar Peter Rijeka'daydı, işleri yolundaydı, aldığı yeni yük gemisini Trieste'ye demirlemişti..."

"Bırak şimdi işi gücü," demişti Veronika, "kimse onları merak etmiyor."

"Dediğim gibi, anlatacak fazla bir şey yok, ben de Rijeka'ya gezmeye gitmiştim, akşam Kafe Europa'da oturuyorduk, henüz evli değildik, küçük bir orkestra köşede müzik çalıyordu. Peter aniden ayağa kalktı, çalgıcılara yaklaştı ve bir istekte bulundu. Bunun üzerine keman çalan şef, orada bulunan herkese elindeki bagetle beni göstererek, 'Şimdi de Ljubljanalı sarışın hanım için çalacağız,' dedi. Herkesin gözü bana çevrilince utançtan yerin dibine girdim, parlak ışıkların altında kıpkırmızı kesildiğimi görüyorlardı mutlaka. Peter yavaşça orkestranın yanından ayrıldı, salonu boydan boya kat etti ve önümde durup beni dansa davet etti. Ve dansa kalktık. Hepsi bu."

"Hepsi bu değil," dedi Veronika. "Bir meyhanede, daha doğrusu bir botegada daha önce dinlediğiniz bir şarkıydı o, değil mi, anneciğim? Botega aslında bir mağazadır ama İstria'da meyhaneye de botega derler. Şarkı ikisini de mest etti.

Şöyle bir şarkıydı," dedikten sonra söylemeye başladı Veronika: *Tutti mi chiamano bionda, ma bionda io non sono...* ve çevirisini yaptı: *Herkes bana sarışın der, oysa sarışın değilim.* İşin gerçeği annem sarışındı, altın renkli gür saçları vardı. Ve Rijeka'da Kafe Europa'da dans ederlerken altın saçlı güzelimizin kulağına bir şeyler fısıldadı Peter. Ne demişti sana anneciğim? Artık evlenme vaktinin geldiğini söyledi, değil mi? Ya sen ne cevap verdin? 'Haklısın, evlenme vakti geldi,' dedin." Veronika bir an sustu, hikâyenin püf noktasını açıklayacaktı. "Evlenme vakti gelmişti gerçekten," diye sürdürdü, "zira annem hamileydi. Bendeniz annemin karnındaydım, kısa bir süredir," derken çın çın öttü sesi. O kahkaha atarken ben ise nerdeyse o akşamki kadar utanmıştım. Özellikle bütün konuklar kahkahalarla alkışladığı için. Kafedekiler de Peter'la dansımız bittiğinde aynı coşkuyla alkışlamışlardı. Ne hoştu. Şair o şarkıyı bildiğini söyledi. "Slovenlerin Poreç dedikleri aslen Parenzalı bir kızın sözleridir onlar, şöyle sürdürür: *Porto i capelli neri... sinceri nell'amor. Perche non m'ami piu! Aslında saçları siyahtır... ve delicesine âşıktır.* Bir el piyanoyu tıngırdatmaya başlayınca şarkıyı mırıldanmaya başladım, peşimden Veronika ile şair de katıldılar, ben şarkıyı söylüyordum, diğerleri ise oracıkta öğreniverdikleri nakaratı: *Perche non m'ami piu! Artık beni neden sevmiyorsun? La mia murusa vegia*, diyordum, *ga meso su butega, botegadan*, yani mağazadan, ya da belki Peter'la o şarkıyı ilk kez duyduğumuz meyhaneden söz ediyordu, kızın eski dostu orada eline ne gelirse satıyormuş: *de tutto la vendeva, mısır lapası ve çiroz... polenta e baccala. Perche non m'ami piu!*

Adı La Mula di Parenzo olan bu sıra dışı şarkının on iki kıtasının tamamı hâlâ aklımda, kendine özgü bir vals ritmiyle başlar, sonlara doğru Alplerin halk danslarını andıran oynak

bir ezgiye dönüşür. Aslında, *artık beni neden sevmiyorsun*, nakaratı tekrarlanır ama Peter kafede bu şarkıyı bana bu soruyu yöneltmek amacıyla seçmemişti elbette, onu sevdiğimden kuşkusu yoktu, çocuğuna, Veronika'sına hamileydim. Bu şarkıyı ilk kez İstria gezimizde duyduğumuz, bayılıp dilimize doladığımız ve dönerken tren yolculuğu boyunca tekrar tekrar söylediğimiz için tercih etmişti. Sırılsıklam âşık olan ve sokakta mısır lapası ile çiroz satan esmer kız, bizi çok eğlendirmişti. Bana evlenme teklifini o şarkı eşliğinde yapmıştı.

O yılbaşı kutlamasında şarkı söyleyenlerin tamamı fotoğrafta yer alıyor. Sonra aniden o fotoğraftan geriye sadece kâhyamız Jozi kaldı. Diğerlerinin hepsi yok oldular. Odalar boşalmış, köşkün curcunasından eser kalmamıştı, bahçeyi ot bürüdü, işçiler bizi terk etti. Bir tek Veronika'nın pek sevdiği Jozi kaldı, onun köşkün ve arazinin gerçek idarecisi olduğunu, yemek salonunda, bahçede, tarlada, yapılması gerekenleri hiç aksatmadığını söylerdi. Sonunda Jozi ile baş başa kalmıştık, fotoğraflara bakardık. O da Bionda şarkısını bilirdi, bazen yukarıda odamda beraberce söylerdik. Aşağıya yemek odasına inmez olmuştum, hele avluya hiç çıkmazdım. Bacaklarımda derman kalmamıştı, zaten yerimden kıpırdamak gelmiyordu içimden. Evde her şey bana Veronika'yı, Leo'yu hatırlatıyordu, girişteki doldurulmuş timsahı bile gözüm görmesin istiyordum. Peter'la konuşurdum. Bir de Jozi'yle.

O yılbaşı gecesi, yeni yılın savaşı getireceğinden habersizdik. Ta Podgorska'ya kadar.

Kızım Veronika'nın bir kış gecesi ayrıldığı tepedeki köşke kadar. Ayrılmak zorunda kaldı. Odamda her Allah'ın günü pencerenin kenarında oturur uzaktan belirmesini beklerdim. Leo ile arabayla geleceklerdi ve beni açık pencerenin önünde

görünce el sallayacaktı. Hayali bile güzeldi, ne var ki daha o zaman arabayla dönmeyeceklerini biliyordum. Bir öğleden sonra Jozi'nin yardımıyla basamakları inmeyi başararak garaja ulaştım. Araba yerinde duruyordu, Veronika'nın arabaya binerken sırtına aldığı ceketi arka koltuktaydı. Şemsiyesi de oradaydı. Böylece daha o zaman arabayla dönmeyeceklerini anlamıştım. Onları biri getirecekti. Belki de sonradan misafir listesine dâhil olan, ayak seslerini duyduğum, yiyip, içtiklerini anladığım, ara sıra geceyi bizde geçiren kişilerden biri.

Bu sene ilkbaharda tekrar geldiler. İzin falan almadan, paldır küldür girdiler içeri.

"Kim bunlar," diye sordum Jozi'ye, "Leo'nun ahbapları mı?"

Jozi, "Ljubljana'dan gelmişler, bir süreliğine köşkü kiralayacaklarmış," dedi.

"Nasıl kiralayacaklar?"

"Kiralayacaklar işte," dedi.

"Peki, Leo'nun yokluğunda sözleşmeyi kiminle imzalayacaklar?"

"Sözleşme imzalamaları gerekmiyor," dedi Jozi. "Kiralayacaklar, o kadar." Anlam verememiştim, ama şimdi anlıyorum, yeni hükümetin adamlarıydılar. Jozi etrafa göz ucuyla bakmış ve alçak sesle, "Bir iki eşya da götürüyorlar," demişti. Birkaç gün sonra penceremden yemek salonundaki koca koca tabloları bir kamyona yüklediklerini gördüm. Birkaç sandık ve duvarda asılı duran geyik kafalarını da aldılar. Birinin kolunun altına gümüş yemek takımları kıstırdığı gözümden kaçmadı. Jozi'yi yukarı çağırdım, bu kadar eşyayı nereye götürdüklerini sordum. "Ödünç aldılar," dedi, "Ljubljana'daki büroda kullanacaklarmış." Ödünç alsınlar bakalım, diye düşündüm,

Leo onları geri getirmesini bilir. Doldurulmuş geyik kafasını, hele yaban domuzunu ne yapsınlar? Aslında ne götürdükleri umurumda değildi, yeter ki Veronika geri gelsin, Leo'lu ya da Leo'suz, hatta Stevan'la, arabayla, at üstünde, yayan, hiç fark etmez, gelsin de nasıl gelirse gelsin, sımsıkı sarılayım kızıma, nerelere kaybolduğunu sorayım. Neden söylemedin yine bana nereye gideceğini? Suşak'a giderken de kimselere haber vermemiştin. Stevan'la Sırbistan'a giderken de tek kelime etmemiştin. O defa da gündüzleri, şimdiki gibi pencerenin kenarında otururdum, geceleri ağlardım. Artık gözyaşı dökmüyorum, her gece uyanıyorum, tavanı seyrederek sabah olsun da sokaktaki yüzleri tek tek inceleyeyim diye bekliyorum. Tabloları ve doldurulmuş hayvanları götürdüklerinden birkaç gün sonra avluda kâhyamızla çizmeli bir adam arasında geçen bir konuşma çalındı kulağıma.

"İhtiyar daha ne kadar kalacak?" diye çıkıştı Jozi'ye.

"Başını sokacağı bir yer arıyorlar," diye cevap verdi Jozi.

"Akrabalardan biri yanına alsın," dedi adam, çamurunu düşürtmek için çizmelerini evin duvarına vururken.

"Hanımefendi çok yaşlı," diye ekledi Jozi.

"İyi ya, yanlarına alsınlar diyorum işte," diye gürledi adam, "kadına ben mi bakayım? Bunlar yaşlı bir kadını sokağa bile atarlar."

Ağzım açık kalmıştı. Sokakta değildim ki altı yıldır bu evde yaşıyordum ve mülkün sahibi Leo damadımdı.

Derken, bir mayıs sabahı Filip çıkageldi ve bana Moste'de bir daire bulduklarını söyledi. Jozi'yle giysilerimi iki valize doldurduk, üniformalı bir adam beni arabayla Poselje garına getirdi, Filip de bana eşlik etti, hatta Ljubljana'ya kadar

trende beni yalnız bırakmadı. Tren yola çıkarken kırmızı kasketli gar görevlisi değneğini havaya kaldırdığında Jozi bana el salladı. Gözleri yaşlıydı. Ona "Ağlama," diyebilseydim keşke, "bakarsın yakında gelirim, Veronika ile Leo'yla."

Şimdi Jozi'nin nerede olduğunu bilmiyorum, Veronika'nın nerede olduğunu bilmiyorum. Yalnızca Filip ara sıra beni görmeye geliyor. Dün sabah Münih'e yazdığını haber verdi. Artık sabredip cevap beklemekten başka yapacak bir şey yok.

Karanlık dağılıyor, pencerenin dışında hafiften tan ağarıyor. Erkencilerin daha şimdiden koridorda tuvaletin kapısında sıraya girdiklerini duyuyorum. Biri kovaya su dolduruyor. Ben biraz daha yatağımda kalıp Peter'la konuşacağım. Rijeka'daki dansımızdan söz edeceğim. Her zaman ağırbaşlı ve ölçülü olduğu halde o defa kendini kapıp koyuvermişti. Sonra da camın kenarına yerleşir, gelen geçeni seyrederim. Bakarsın Poseljeli Jeranek geçer yine sokaktan, hemen yukarı çağırır, Veronika'nın kiminle gittiğini bilip bilmediğini sorarım. Jeranek bilmiyorsa belki Alman doktor Horst biliyordur. Filip ona mektup yolladı. En iyisi Filip'i bekleyeyim, belki Almanya'dan gelen mektubu sallayarak gelir karşıdan. Yarına kalmaz.

3

Bu sabah Luitpold Park'ta yürüyüşten döndüğümde –baston yardımıyla yaptığım titrek adımlamalarıma yürüyüş denebilirse– posta kutumda bulduğum tuhaf mektup beni alıp Slovenya dağlarında görev yaptığım günlere götürdü. Adını ilk kez duyduğum Franc Gorisek adlı bir zat, savaşta izi kaybolmuş olan Veronika ve Leo Zarnik adlı evli bir çift hakkında herhangi bir bilgiye sahip olup olmadığımı soruyordu. Doğrusu canım sıkıldı, bende ne bilgi olsun? Veronika ile Leo'yu en son iki yıl önce gördüğüm halde, niçin ve nasıl kaybolduklarını, başlarına ne geldiğini açıklamak bana mı düştü?

Karım işteydi, oğlum kim bilir nerede, ben ise vakitsiz ağarmış saçlarımla işe yaramaz bir adam olarak sabah yalnızlığımı yaşıyordum evde. Neyse ki Luitpold Park'a yürüyüşe gitmeden önce evin sütünü ve ekmeğini ben alırım, dönüş yolundaysa Brunnerstrasse'den geçer, dişini tırnağına takarak harabeye dönmüş evlerini yeniden inşa eden insanları seyrederim. Ve nihayet günü son görevim olan sofrayı kurarak kapatırım.

Bu sabah farklı bir sabah. Elimde tuttuğum şu mektup yüzünden durup dururken keyfim kaçtı. Anılar huzurumuzu kaçırır bizim, savaşta sınavların her türlüsünden geçmiş kişiler olarak eskiye dönmekten hiç hoşlanmayız. O dönemin iyi yaşantılarının bile gerisinde hep bir kötülük yatar, bu yüzden hiçliği tercih ederiz, ne iyi olsun, ne kötü deriz, topal ayakla da olsa biraz yürüyüş yaptıktan sonra gazeteleri karıştırıp sofra hazırlamak yeter de artar bile. Zincir oluşturarak tuğlaları elden ele geçiren ve çoğu kadın olan gençleri hayranlıkla seyreder, oyalanırız. Enkazın içinden doğrulan yıkıntılar binalara dönüşür, geçmiş mazide kalmıştır, kurşunların ve bombaların gömdükleri her ne ise gömülmüş gitmiştir. Bu şehrin tepesine daha birkaç ay öncesine kadar bomba yağıyordu, yine de bu defteri kapatmalıyız artık, pek yakında bu rezil savaşa bulaşan hepimiz geçmişte kalacağız. Ben daha bugünden geçmişteyim zira olanları hatırlamayı reddediyorum. Geçmişin ve anılarımın üzerine nisyanın örtüsü serildi bile. Saçım kırlaştı, oysa beş yıl önce tek tel beyazım yoktu. Aynaya baktığımda öte tarafa yaklaştığımdan kuşkum kalmıyor: Kaybettiğim silah arkadaşlarımın, Ukrayna bataklığında can verenlerin, Slovenya'nın sık ormanlık patikalarında partizanların kurduğu pusuya düştüklerinde kurşun yağmurunun altında arabalarının camlarıyla birlikte yüzleri de parçalananların, 1945'te Alplere doğru çekilirken Lombardia Ovası'nda bıraktıklarımızın peşinden gideceğim yakında. O zamanlar ölüm hazırlıksız yakalardı insanı, kurbanını yutar ve sinsice yeni adresine çekilirdi. Yine de ölümü şimdiki gibi algılamazdım o zamanlar, oysa artık biliyorum ki içimde o; evin odaları arasında mekik dokuyan, sabah gün ağarırken kuşların cıvıldadığı parkta topallayarak adım atan, dönüş yolunda ağustos böceklerinin cızırtısına kulak veren, mahalleye ulaştığında

yorulmak bilmeyen kollarıyla kiremitleri örerek, kolonları dikerek onardıkları eski evlerine şevkle kapıları, pencereleri takan gençlerin bağırtılarına ve gülüşmelerine tanık olan bu yaşlı bedenimde. Ne yöne baksam hayatın tomurcuklandığını görsem de ölüm içime çöreklenmiş bir kere, gözümün önünde nice canlar yitip gitmişken yeni bir başlangıcı müştulayan yaz mevsimini coşkuyla karşılayamıyorum, ölenlerin acısı bir fare gibi kemirmiş düşüncelerimi, ne savaşı, ne Wehrmacht'ta görev yaptığım son seneleri, ne de herhangi bir şeyi hatırlamaktan yana değil zihnim. Beni uykumdan uyandırdığı gece yarısı her nefesimde, kalkıp gittiğim banyodan yatağa dönerken attığım her aksak adımda onun boşluğuna biraz daha yaklaştığımın bilincindeyim. Uzak diyarlarda çatışmalarda yanı başımdayken görmüyordum ölümü ama şimdi ben neredeysem o da orada; sabah yürüyüşümde dökülen bir yaprakta ya da ağır aksak sahibini takip eden yaşlı bir köpeğin bakışlarında.

Oysa mektupta akıbeti sorulan Veronika yolun üzerinde yatan ezilmiş kurbağaya doğru eğilip, "Gözleri de minicikmiş," derken görmüştü ölümü. Bir sabah, orada, Podgorska'da, göletin kenarında bana, "Siz her an yaşamla ölüm arasındasınız," demişti. Ahırdan atının kişnemesi duyuluyordu, güneş yükseliyordu, dostlarla uzun ve keyifli bir geceyi geride bırakmıştık ve o hayatın olduğu kadar gençliğin de geçiciliğini henüz keşfetmiş bir çocuk gibiydi, dünyanın halleri onu hayrete düşürüyordu; askerler, üniformalar, kırımlar, ezilmiş kurbağa... O sabahki kararlı duruşu, sesi, atletik adımları ve doğan güneşin ışıltısıyla parlayan sakin, kıpırtısız ve hüzünlü bakışları uzun süre gözümün önünden gitmediyse de iki yıldır Veronika dâhil olmak üzere, o günlere dair her şeyi unutmaya çabalıyorum.

Derken bu ağustos sabahı durup dururken içimi daraltan, hem de cevap vermem istenen şu mektup çıktı postadan. Dağların eteğinde güneşte parlayan zümrüt çayırlar geldi hemen aklıma, üçümüz arabadayız, yumuşak kıvrımlı geniş tarlaların ortasından arkamızda toz bulutu bırakarak beyaz bir yolda ilerliyoruz. O pazar öğleden sonra, hatta akşama doğru ezmiştik kurbağayı.

1942 yılının eylül ayıydı sanırım, ya ağustos sonu, ya da eylül başı. Günlerden pazardı, hava sıcaktı, akşama doğru köşke doğru yol alıyorduk. Leo direksiyondaydı, Veronika yanında oturuyordu, ben ise arkadaydım. Laibach'tan geliyordum, yol üstünde Kranj'dan almışlardı beni. O pazar arabam yoktu, Leo'yu arayıp aracım olmadığı için akşamki davete katılamayacağımı bildirmiştim. Veronika telefonu alıp, "Sorun yok demişti, biz gelir sizi alırız. Piyanist arkadaşımız gelecek, Beethoven çalacak." Bir Alman subayıyla aynı arabada görünmelerinin sakıncalı olabileceğini düşünerek biraz tereddüt etmiştim. Bir yıl önce halk tarafından güler yüzle karşılandığımız halde artık köylüler bize şüpheyle bakıyorlardı. Karargâhın idari kararları isabetsiz olabiliyor, savaşın aldığı yön kafalarda soru işaretleri yaratıyordu, üstelik Rusya'dan ve Afrika'dan gelen haberler pek iç açıcı değildi. Leo kuşkusuz durumun farkındaydı, ne var ki Veronika'nın ayakları pek yere basmazdı, politikayla ilgilenmez, savaşın uzaklarda bir yerde, Rusya'da falan sürdüğünü düşünürdü. Bizlerin buradaki varlığımızın geçici olduğuna ve mesleki mecburiyetten kaynaklandığına inanmayı tercih ederdi. Nasıl olsa er geç eski hayatımıza dönecek, birbirimize ülkelerimizden kartpostal yollayacaktık.

"Gece dönüşüm sorun olur," dedim, "sabah erkenden hastanede olmalıyım."

"Sorun yok," dedi tekrar, "bizde yatıya kalırsınız, sabah sizi hastalarınıza yetiştiririz."

Veronika itiraz kabul etmezdi. 1944'te İtalya'dayken, kocasıyla birlikte Podgorska'da ortadan kaybolduklarını duyduğumda, neden aklıma ilk gelen, o araba yolculuğumuz oldu, bilmiyorum. Yalnızca kurbağa yüzünden mi? Şimdi o yolculuğu bütün ayrıntılarıyla hatırlıyorum; motorun homurtusunu, akşama doğru uzayan gölgeleri...

Sakince yol alırken Veronika birden, "Aa bakın bir kurbağa!" diye feryat etmişti. Ve o saniye ezdik hayvanı. Leo'dan arabayı durdurmasını istedi. Veronika Leo'nun kenara çektiği arabadan inerken kocası omuzunun üzerinden bana doğru bir bakış attı: "Tipik Veronika. Sıra dışı kadın." Geriye yürüdü ve yolun ortasında ezilmiş hayvanın kalıntılarının yanında diz çöktü. Biz ise bir süre bekledik, sonra arabadan indik ve birer sigara yakıp yanına yaklaştık. Veronika gözyaşlarını zor tutuyordu. "Zavallıcık," dedi, "lastik, üzerinden geçmiş." İçi kaldırmadığı halde, hayvanın acı kaderini başımıza kakmak maksadıyla minik cesedin anatomisini inceliyordu. "Bak Leo," diyordu, "bu gördüğün zavallının bağırsakları, midesi ve mesanesi patlamış. Kalça eklemindeki zıplamaya yarayan kaslar yerinde duruyor." Leo omuz silkerken Veronika doğruldu. "Eğil bak, görmüyor musun?" Leo karısının gönlü olsun diye, tekrar eğildi. Veronika neredeyse fısıltıyla, "Minik gözleri hâlâ bakıyor, fark ettin değil mi, canlı sanki," dedi.

Ardından bana döndü ve "Buyurun doktor bey," dedi, "işte size umutsuz bir vaka." Bu bir soru muydu yoksa durum tespiti mi, anlayamadım. "Ne yazık ki veteriner değilim," diye

şaka yaptım, arabaya doğru yürürken bana ölümcül bir bakış fırlattı. Keyfim kaçtı nedense. Ateş altında parçalanmış gövdelerden fırlamış onca bağırsak geçmişti elimden. Ve bir an sonra feri söndüğü halde hayat ışığı barındıran gözler. Üstelik ezilen bir kurbağa yüzünden tiyatro oynamaya, başkaları empati kurmuyor diye alınmış gibi yapmaya gerek yoktu.

O zamanlar, aşağı yukarı bir yıldır Yukarı Carniola'da, yenik düşüp parçalanana kadar Yugoslavya diye bildiğimiz ülkenin dağlık bölgesinde görev yapıyordum. Burası bana daha ilk günden memleketimin göllerini kuşatan dağlarını hatırlatmıştı. Dinyeper Nehri bataklıklarında bir Rus havan topu diz kapağımdaki kirişi koparınca apar topar hastaneye kaldırıldım ve bir süre klinikler arasında mekik dokuduktan sonra, uzun bir tren yolculuğunun ardından Bavyera'da evime yakın bir sanatoryumda buldum kendimi. Bir ayda toparlanıp yürümeyi başardığım halde savaş bitene kadar hafifçe topallamaktan kurtulamadım. Terhis edilmeyi ummuştum, ne var ki ordudaki doktor açığını öne sürerek cephe gerisinde sakin bir bölgede faydalı olabileceğimi söylediler. Komisyon üyelerinden biri, "Töreh kıtasında uygun adım gidemezsin belki ama rahatlıkla yürüyebiliyorsun," dedi. Ve beni Carniola'ya yolladılar. Daha birkaç ay önce Rusya'nın Pripynat bataklıklarında yaşadıklarımla karşılaştırdığımda huzura kavuşmuştum. Kranj Hastahanesi'nde çalışıyor, diğer doktorlarla birlikte ekiplerimizin Balkanlarda başka bir yöreye yerleştirdikleri kişilerin evlerinde yaşıyor, her gün halimize şükrediyorduk. Geride Ukrayna bataklıklarını, çamur deryasını, zorlu yürüyüşleri, pusuları, havan topu gümbürtülerini bırakmış biri olarak kendimi özellikle şanslı addediyordum. Zaman zaman aktif direnç noktalarından ve güneydeki sık ormanlık alanda müttefikimiz İtalyanların saldırı hazırlığından söz ediliyorsa

da günler nispeten olaysız geçiyordu. Benim de görevlendirildiğim kuzey bölgesinde jandarma karakolunun ya da askeri devriyelerin saldırıya uğradıkları olmuyor değildi. O dönem yenik Yugoslav ordusu subayları ümitsizce direnişi örgütlemeye çalışırlarken Bolşevik çetelerin varlığı henüz bilinmiyordu. Hastaneye nadiren bir yaralı düşerdi, genellikle kırık çıkık, su toplaması, ülser gibi vakaları tedavi eder, bazen de kışladaki ağır talim programından bir süre kaytarmak ya da dik ormanlık arazide, Alplerin vadilerinde taban teptikten sonra sırt üstü yatmak isteyenleri kabul ederdik. Aslına bakılırsa o yıl, henüz bombalanarak harabeye dönmemiş Almanya'dakine benzer bir hayat sürdürüyordum, dizimi iyileştirmek amacıyla sabah daha sis kalkmadan uzun yürüyüşlere çıktığım kırlar ve uzaklardaki kayalıklı tepeler bana memleketim Bavyera'yı hatırlatırdı; güneş kendini gösterir göstermez çiçeklerin üzerinde arılar vızıldamaya başlar, köylüler patates toplamaya girişirdi, savaş bizden uzaktı.

Veronika ile ilk geldiğim günlerde tanıştım. Nöbetçi olduğum bir pazar sabahı elinden tutup hasta bir kadın getirmişti, kadıncağız yüksek ateşten inliyordu, sanrılar içindeydi. Apandisit teşhisi koyarak ameliyata almaya karar verdim. Yanlarında ayrıca Jeranek adında, ya da öyle çağırdıkları bir adam vardı. Adını hem tuhaf tınısından, hem de Veronika ile Leo'yu ziyarete gittiğim birçok kez Podgorska'da karşıma çıktığından dolayı unutmadım; arazide çeşitli işlerde yardım ettiğini söylediler. Adının aklımda kalmasının diğer bir sebebi de hastayı getiren ve bir an olsun elini bırakmayan zarif hanımın adamın adını tekrarlamasıydı: Jeranek. "Hastamızı iyileştireceksiniz değil mi doktor bey?" dedi kusursuz bir Almancayla, kendisine korkulacak bir şey olmadığını tekrarlayıp duruyorum. "Jeranek de yanımızdan ayrılmıyor, oysa hastamız onu

bırakıp gideceğinden korkuyor. Jeranek nişanlısı," diye ekledi, "yakında evlenecekler." Hastayı muayeneden çıkardığımızda, avluda ayağını sürüyerek dolaşan yeşil şapkalı, geniş omuzlu, bodur bir adamı işaret ederek, "Jeranek işte orada," dedi. "İyi çocuktur."

"Şu Jeranek şoförünüz mü?" diye sordum.

"Hayır, arabayı ben kullandım," dedi, "o sadece hastayı bırakmak istemedi, nişanlısına âşık, ne yapsın?"

"Araba kullanmayı biliyor musunuz?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Sadece araba değil," diye cevap verdi gülümseyerek, "gerektiğinde uçak bile kullanırım.

Pilot brövesi olduğunu söyledi. Amatör olarak. Jeranek yanlarında çeşitli işlerde çalışırmış. Asıl ilgimi çeken, Jeranek'ten ziyade, ilk ağızda inanmasam bile pilot olduğunu iddia eden ve o kocaman otomobili kullanabilen bu zarif ve sıra dışı hanım olmuştu. Almancayı Berlin aksanıyla konuşuyordu. Öğrenimini orada yapmış. Dağların eteğinde bulunan bir şatoda yaşıyormuş ama ara sıra Laibach'daki apartman dairelerinde de kalırmış. Şimdilerde ağırlıklı olarak şatoda vakit geçiriyormuş, oranın adı Podgorska'ymış. Laibach'ın İtalyan işgalindeki bölgede kalması sebebiyle, arabasının silahlı askerlerce hoyratça arandığı ve herkesin kaçakçı muamelesi gördüğü o korkunç sınır kontrol noktalarından geçmekten hiç hoşlanmıyormuş. Hastayı ne zaman gelip alabileceğini sordu. "Hastanız bir hafta içinde sağlığına kavuşur, taburcu olur," dedim.

Şatonun genç sahibesiyle böyle tanışmıştım ve çok geçmeden kocası beni, yerel ifadeyle "Podgorska graşçina"larına davet etmişti, graşçina kelimesine dilim dönmüyordu,

alışamamıştım, şato deyip geçiyordum. Böylelikle yaşlı hanımefendi, Veronika'nın annesi Madam Josipina'yla, dahası Veronika'nın sağ kolu ve tüm ailenin dayanağı, şatoyu çekip çeviren kâhya Jozi ile hatta bahçıvanlarıyla, köpekleriyle ve atlarıyla tanışma fırsatı buldum. Bir ay geçmeden şatonun gediklisi olmuştum. Benden başka kimseler de vardı elbette, işadamları, eşleriyle bölgenin belediye başkanları, Ljubljna'dan sanatçılar ve Veronika'nın genç hanım arkadaşlarından oluşan bir grup sıklıkla şatoda toplanıyorduk. Masada Leo'nun iyi ilişkiler sürdürdüğü, işlerin dönmesi için çalışma izni, seyahat belgesi temini gibi bürokratik işlemlerde kolaylık sağlayan Alman subayları da eksik olmuyordu. Uzun lafın kısası, savaşın ortasında medeniyete susamış, normal bir hayat sürmeyi arzulayan bir insan mozaiği ormanın yamacına sığınıyorduk. Veronika kendi eliyle getirdiği o köylü kızını başarıyla ameliyat etmemden dolayı bana müteşekkir olmakla, beni her fırsatta Jeranek'in nişanlısını iyileştiren "Herr Doktor" olarak ona buna tanıştırıyordu, belki başka kelimelerle, kızcağızın adını zikrederek anlatıyordu, geçmiş gün, ayrıntıları unutmuşum.

1942'nin sonlarında Jeranek'le yollarımız bir kez daha kesiştiğinde camların kenarları buz tuttuğuna göre kasım ayıydı sanırım. Klinikteydim, Leo aradı, ufak bir ricası olduğunu söyledi. Polis, partizanlara katıldığından şüphelendiği bir işçisini tutuklamış. Oysa Leo'nun adamcağızın politikayla ilgilenmediğinden, sakin, güvenilir bir eleman olduğundan en ufak kuşkusu yokmuş. Tutuklanan üç yüze yakın kişinin arasında masum olanlar da varmış kuşkusuz, Jeranek de onlardan biriymiş. Gestapo'nun eline düşmüşse yapılacak bir şey olmadığını söyledim, biz de onlardan çekinirdik. Sonra telefona Veronika'yı çağırdı. "O yeşil şapkalı adam vardı ya,

ondan söz ediyoruz," dedi, "nişanlısına apandisit ameliyatı yapmıştınız, hatırlarsınız." "Elbette hatırlıyordum, ilk karşılaştığımız günü unutmam mümkün müydü?" Kızcağız karalar bağlamış, son derece endişeliymiş; zavallı kızın anne babası, kısaca herkes bir şeyler yapabilirsem çok müteşekkir olacaklarmış, Veronika bu iyiliğimi hiç unutmayacakmış. Tereddütlerim vardı, yine de elimden geleni yapacağıma söz verdim. Veronika benden yalvarırcasına ama kesin bir ifadeyle yardım istemeseydi hiç karışmazdım.

Wallner'e telefon ettim, soğuk nevalenin tekiydi, birkaç kelime dışında konuşmuşluğumuz yoktu. Yüz yüze görüşmek istedi. Önlüğümü çıkarmadan, hastaneden doğru Gestapo karargâhına gittim. Arabadan inerken Wallner beni avluda karşıladı. Köylerde yapılan aramalarda gözaltına aldıkları gençlerden birini yakından tanıdığımı söyledim. Küçük bir yalan söylüyordum; Veronika'yla birlikte nişanlısını getirdikten sonra zaman zaman şatoda karşılaştığım kişiyi yakından tanıyor sayılır mıydım? Wallner buz gibi bir bakışla, güvenlik işlerine karışmamamı söyledi. Üstelemekten tam vazgeçecektim ki Veronika'yı düşündüm, o hüzünlü, muhtemelen endişeli gözlerine ne yüzle bakacaktım? Riski göze alarak son barutumu ateşledim. "Alman ordusunun şerefli bir subayı olarak, onurum üzerine yemin ediyorum ki o adam masumdur." "Subay onurunuz söz konusuysa," dedi Wallner müstehzi bir ifadeyle, "ne yapabiliriz, bakalım." Tutuklunun kimlik bilgilerini verdim. Birkaç gün geçmeden gerçekten bir hata yapıldığı anlaşıldı ve Jeranek serbest bırakıldı.

Benim için kolay olmamıştı doğrusu; Wallner taş kalpli, tehlikeli bir adamdı. Biz avluda konuşurken içeriden korkunç bir çığlık duyulmuştu, peşinden de uzun haykırışlar.

Bir an sustuk, Wallner'in o keskin mavi bakışlarına katlandım. Hiçbir şey söylemedim, soru sormadım. Duymamış gibi yaptım. Ne olduğu besbelliydi, biri sorguya çekiliyordu. Üç yüz tutukludan biriydi çığlığın sahibi, hiddetle haykıran ise sorgucu Gestapo elemanı. Sorgulama esnasında öküz siniri[13] kullandıklarından haberim vardı. Peşinden elimize düşenler olurdu; orası burası dikilecek, pansuman yapılacak, bandajlanacak kurbanlarını hastaneye sevk ederlerdi. Gelenler işbirliği yapmaya razı olanlardı. Razı olmayanlar bizim taraflara uğramadan doğrudan idam mangasının karşısında bulurlardı kendilerini. Wallner'e yalan söylediğim ortaya çıkarsa kendimi sorgu odasında daha doğrusu işkence merkezinde bulabilirdim.

Badoglio'nun yaptığımız ittifakı bozmasının peşinden Wallner'in Trieste'ye tayin edilmesine pek sevinmiştim. Böylelikle Jeranek'in birkaç ay sonra hem köyünden hem de şatodan yok olduğundan haberi olmayacaktı. İşçi büyük ihtimalle partizanlara katılmıştı. Wallner'in ortalıkta olmaması hem şahsım hem de subay onurum açısından fevkalade uygun düşmüştü. Genç adama çekincesiz kefil olan Leo'nun da şansının yaver gittiği söylenebilirdi. Ne var ki Jeranek denen adamın masumiyetine dair güvence verirken yanılabileceğim aklımın ucundan bile geçmemişti. Hem de Alman ordusunun subayı olarak onurum üzerine yemin ederek.

Yere yapışan kurbağa yüzünden dertlendiğimiz gün şatoya traktörle yeni bir piyano getirilmişti. Piyanistin akort yapmaya giriştiği yemek salonundan monoton olduğu kadar kulak tırmalayan notalar duyuluyordu. Akşam olunca

13 Öküz siniri: Öküzün ya da atın ensesindeki kalın kas grubunun kurutularak bir nevi kamçıya dönüştürülmesiyle yapılmış vurucu alet.

misafirlerin arabaları girişe dizilmeye başlamıştı. Açılan araba kapıları, cilalı çizmeli subayların inmesiyle, şoförler tarafından hızla kapanıyordu. "Misafirlerin hepsi yemeğe davetli mi?" diye sordum Veronika'ya. "Bazısı kendi kendini davet eder," diye neşeyle cevapladı. "Yabancı ülkede canları sıkılıyor, ne yapsınlar." Civardan gelenlerin arasında Laibachlı işadamları ve davete eşleriyle katılan belediye başkanları, politikacılar da bulunurdu. O akşam davetli listesi neden o kadar kabarıktı hatırlamıyorum doğrusu, acaba Leo'nun doğum günü falan mıydı, öylesine çağırmış da olabilirdi onca insanı, belki de savaş ortamında büyümekte olan işleri sebebiyle ilişkilerini canlı tutmalıydı.

Piyanistin adı Vito'ydu, yemekten sonra Beethoven çalmıştı; Ay Işığı Sonatı. Sonata quasi una fantasia. Akşamın alacakaranlığında vazoları dolduran rengârenk kır çiçeklerinin ılık bir ışıltı yaydığı salonda oturuyorduk, ardına kadar açık pencerelerden serin akşam rüzgârı ormanın çam kokusunu getiriyordu. Gayet iyi hatırlıyorum, piyanistin sayısız parmağı piyanonun dalgalanan tuşlarında kayarken sakin ve fırtınalı pasajların birbirini takip etmesi duygularımı şahlandırmıştı. Adagio melankolik. Gözümün önünde, üzerimdeki de dâhil olmak üzere sıra sıra üniformalar dizili olmasaydı dünyanın çoktandır savaştan arındığını, hasretini çektiğim Münih'te Konzerthalle'de bulunduğumu, ya da çok uzaklara, büyülü, tabiat harikası bir adaya ışınlandığımı sanabilirdim. Veronika'ya baktığımda bedenini müzikle dolduruyormuşçasına derin nefes aldığını, belki de anılarının, geçmişte yaşadığı olayların etkisiyle iç çektiğini, hatta ağlamaklı olduğunu görüyordum. Ama yanılıyordum, çünkü hemen ardından gülümsemişti. Dramatik finalin son notalarının yankısı silindiğinde karşıya

bakarak bir süre susmuş, sonra da mutlu bir çocuk gibi gülücükler saçarak piyaniste sarılmıştı.

Unutulmaz bir akşamdı. Daha doğrusu geceydi. Konserden sonra açık pencereden davetlilerin vedalaştıklarını duymuştum, içtikleri son bir kadeh konyağın neşelendirdiği subay arkadaşlarım arabalarına binerken birbirleriyle şakalaşıyorlardı. Leo'nun şoförü civar köy ve kasabalarda oturan Sloven misafirleri evlerine götürdü. Leo da herkese iyi geceler diledikten sonra yukarı çıktı. Geceyi bitirirken ayak sürümezdi. Sabah erkenden Laibach'a gitmesi gerekiyordu, pazartesi çok işi olduğunu söylemişti. Daha önce konuştuğumuz şekilde sabah giderken beni memnuniyetle Kranj'a bırakacaktı.

Bu kadar sene sonra, içi dışına çıkan o kurbağadan nedense kurtulamıyorum, önemsiz ayrıntılar bazen bize rağmen zihnimizi inatla işgal ederler. Savaşta her türlüsünden onca olay yaşamışken, bu sabah posta kutumda bulduğum mektubu okur okumaz aklıma ilk o patlak kurbağa ve canı gittiği halde ferini yitirmeyen gözleri gelmişti.

Damgasında görüldüğü üzere mektup bir hafta önce Graz'dan postalanmış. Belli ki posta hizmetleri mevcut şartlarda bile aksamıyor, zaten savaş öncesi mükemmel yürürdü. Buna karşılık mektubun tarihi eskiye dayanıyor: 20 Mayıs 1945. Demek ki Slovenya'da yazılmış ve sınırı geçmesi zaman almış. Her nasılsa elime ulaşan mektubu Zarnik ailesini temsilen yazan Franc Gorisek adlı zat, ortadan kaybolan Leo lakaplı Leon Zarnik ve eşi Veronika Zarnik'e dair bilgi sahibi olup olmadığımı soruyor. Yukarı Carniola'ya bağlı olduğu dönemde Carinthia'da görev yaparken söz konusu çiftin ortadan nasıl kaybolduklarını ve özellikle ardından başlarına ne geldiğini biliyor muymuşum? Mektup arkaik Alman alfabesi

kullanılarak kaleme alınmış, ayrıca yollayan büyük olasılıkla gerçek ismini kullanmamış. Mektubu yazan kişi belli ki aile mensubu olduğu halde, bu dönemde, eskiden Alman subayı, şimdilerde işgalci, Nazi olarak vasıflandırılan biriyle irtibat kurarsa mimlenmekten çekiniyor. Bu şahsı benden bilgi istemekle görevlendiren diğer aile fertleri habersizce ortadan kaybolan bu kişilerin hayatta olup olmadıklarını merak ediyorlarmış.

Leo ile Veronika'nın başına gelenleri nasıl bilebilirim ki?

1944 şubatında partizanların onları alıp götürdüklerini duyduğumda Lombardia'da görevliydim, Salo Cumhuriyeti ordusuyla işbirliği içindeydik, yaklaşan müttefikleri durdurma hamlesine hazırlanıyorduk. Artık dizimdeki sakatlığın sözü bile edilmiyordu, sık sık görev yerimiz değiştiriliyordu, bacağım aksadığı, sürekli hareket halinde olmaktan ağrılarım arttığı halde gıkım çıkmıyordu. Bulunduğumuz yere benden birkaç ay sonra Carniola'dan nakledilen bir subaydan gecikmeli olarak almıştım haberi. Kaybolan çiftle yakinen görüştüğümü ve Leo Zarnik'in sahibi olduğu Podgorska'daki şatoya sıklıkla gittiğimi bilen yakınları, mektubun altında imzası bulunan Franc Gorisek aracılığıyla benden bir bilgi kırıntısı koparmayı umuyorlar. Mümkünse, o dönem o bölgede görev yapmış ve daha sonra Bavyera'ya tayin edilmiş polis mensuplarından bir şeyler öğrenmeye çalışmalıymışım. Belki polislerden biri sorgulanan partizanlardan birinin ağzından kayıp kişilere dair laf almış olabilirmiş. 1944'ün ocak ayında partizanlar eşliğinde bir daha dönmemek üzere Podgorska'dan ayrıldıkları biliniyormuş sadece, nokta. Ağdalı nezaket cümleleriyle süslenerek sonlandırılan mektupta ailenin çok endişeli, ama özellikle, mutlaka benim de hatırladığım Veronika'nın annesi "yaşlı hanımefendi"nin tarifsiz acılar içinde

olduğu ifade ediliyor. Kadıncağız başına gelen bu felaketten öylesine derinden sarsılmış ki ağzını bıçak açmıyormuş. Kızı geliverirse diye savaşın sonuna kadar köşkten ayrılmamış. Şimdi de kocası Peter'ı genç yaşta kaybeden dul Madam Josipina tek başına yaşamını sürdürdüğü –bugünkü Ljubljana– Laibach'ta pencerenin kenarından kalkmamacasına kızının dönüşünü gözlüyormuş. Ne olursa olsun gerçeği öğrenmesine elimden geldiğince yardımcı olabilirsem kadıncağıza büyük bir iyilik yapmış olacakmışım.

Mektubun yazarı, "Dostlarınız yürekli insanlardı, sizin de bildiğiniz gibi işgalci güçlerle işbirliği yapmaya asla tenezzül etmemişlerdi," diye sonlandırmayı ihmal etmemiş.

Tamam işgalci güçlerle işbirliği yapmadılar diyorsun da diye geçirdim aklımdan, askeri doktor da olsam, neden işgalci bir ordunun mensubuna baş vuruyorsun? Bay Gorisek neden yeni hükümete, henüz iş başında olmadıkları dönemde ordusunun mensuplarının kayıpları nereye götürdüklerini sormuyor? Bunun mümkün olmadığını bilmez miyim, her neyse, esas sinirime dokunan mektubun sonuna beceriksizce eklenmiş yersiz cümle oldu: Doktorun üzerinde Alman üniformasıyla sık sık Zarnik çiftini ziyarete gitmesi partizanların dikkatini çekmiş ve işgalcilerle işbirliği içinde oldukları izlenimini yaratarak, kasıtlı olmasa da partizanlarca kaçırılmalarına, hatta öldürülmelerine neden olmuş olabilir. Bu nedenle Graz'a şu numaralı posta kutusuna cevap yollarsam müteşekkir olacaklarmış.

Hoppala! Sıkıysa cevap ver!

Kabahat bende, "Birlikte Beethoven dinledik," mi desem? Yoksa, "Suçluyum, arabalarına bindim," daha mı uygun? Bir keresinde şatonun misafirlerine Morgenpost'tan Teterev Nehri

muharebelerine dair bir röportaj okuduğumu da itiraf edebilirim. O tuhaf son cümle yüzünden kan beynime sıçradı; daha iki yıl bile geçmemiş, insanların olaylara bakışı işte böyle. Kendi isteğiyle ya da zoraki üniforma giyen herkes suçlu. Ve ben onca değer verdiğim bu iki insanın ölümünden, dile kolay, ölümünden sorumlu tutuluyorum. Mektubu yırtıp çöpe attım ve bu saçmalığı kafamdan silmeye karar verdim.

Bir süre sonra göğsüme bir ağrı saplanır oldu; enfarktüs habercisiydi sanki, evhamlandım. Ya ziyaretlerim gerçekten ortadan kaybolmalarına yol açtıysa, direnişçileri harekete geçirdi ve onlara yaptıkları her neyse yapmalarına sebep olduysa? Ya gerçekten öldürülmelerini tetiklemişsem? Elbette ölümü dile getireceğim, "yaşlı hanımefendi" değilim ki hâlâ hayattalar diye avunayım. Bir yerde saklanıyorlar, yardımsever dostları sayesinde yurtdışına çıkmayı başardılar, bilmem nereye kaçtılar falan diyeyim. Ormana sürükledikleri kimse oradan canlı çıkmamıştır. Şüphelileri, tutukluları yanlarında taşımaya ne imkânları vardı ne de zamanları. Bu kadarını söyleyebilirim. Zaten kendileri kurtlar gibi sakınarak dolanırlardı ormanlarda, karlı tepelerde. O 1944 kışında Zarnik çiftini bir kere Podgorska'dan çıkardıktan sonra yanlarında nereye kadar taşıyabilirlerdi? Zaten başvurmaları gereken kişi ben değilim, şatonun ziyaretçileri arasında benden kıdemli, hem de farklı görevleri olan subaylar vardı. Kiminin kendi kendini davet ettiği doğruydu, Leo'yla Veronika'nın ince zevk sahibi, misafirperver insanlar olmaları, Almanca bilmeleri ve politika dışı duruşları, dilini anlamadığımız halkının bize yan gözle baktığı ve ıssız yollarda kimvurduya gittiğimiz bu işgal altındaki topraklarda bir cazibe noktası oluşturuyordu. Şehrin orta yerindeki subay kantininde bile her an bir bomba patlayabilirdi. Savaş şartlarında gizli niyet beslemeyen, sizi sırtınızdan

hançerlemeyecek, normal bir hayat sürer gibi sohbet ederek Beethoven dinleyebildiğiniz bir ortamda savaşı yok sayabiliyordunuz. Ormanlık tepelerde, dere yataklarında kol gezenlerin ise duruma bakışı farklıydı elbette. Bizimle görüştüğü tespit edilen herkese hain damgası vurabilirlerdi. Aslına bakılırsa yanında yaralısını sürükleyerek kaçak yaşayan, açlıktan ve soğuktan belini doğrultamayan o kesimin bakış açısından, bir Alman subayını güler yüzle evine yemeğe, piyano dinlemeye davet edersen haindin, bu kadar basit. Üstelik kuşkusuz onların da istihbaratçıları vardı, şato personelinin arasına köstebek sokmuşlardı.

1943'te bölgede çatışmaların hız kazandığı ve partizan çetelerinin artan saldırılarında yaralanan çok sayıda askerimizi tedavi ettiğim dönemde görmek istemediğim durumlara şahit oluyor, bilmek istemediklerimi öğreniyordum. Ameliyatlı dizime rağmen ambulans ekibine dâhil edilmiştim, bizimkilerin operasyon yürüttükleri noktaya yakın bir köyde ya da bir dağ eteğinde konuşlanır, sağlık görevlilerinin ilk baştan savma müdahaleyi yaptıkları yaralıları yanımıza ulaştırmalarını beklerdik.

İtalya'nın teslim olmasından birkaç gün sonraydı, bir sonbahar akşamı, nefes kesen güzellikteki Bohinj Gölü'ne nazır yüksekçe bir platoda birliğimizin başarıyla sonuçlandırdığı bir saldırıdan dönüyordum. Biraz kafa dinlemeyi hak etmiştim ve ne yalan söyleyeyim, özellikle Veronika'yı göreceğim gelmişti; şoföre sola, Podgorska yönüne sapmasını emrettim. Şatoya yaklaştığımızda gece olmuştu, yalnızca üst katta ışık görünüyordu. Arabayı yol kenarında durdurdum ve şato sakinlerinin ayakta olup olmadıklarına kendim bakmaya karar verdim. Gecenin o saatinde motor gürültüsünden rahatsız

olmalarını istemedim. Ana kapının açık olduğunu ve pencerelerden sızan ışık sayesinde evden kasalar yüklenen bazı karaltıların orman istikametine gittiklerini gördüm. Uzaklaşmalarını bekledikten sonra avluya girdim. Leo'yu gördüm, yanında tanımadığım birileri vardı, ayakta konuşuyorlardı. Selamımı duyar duymaz sus pus oldular, hele üniformamı fark edince donakaldılar. Leo'yu bile şaşırtmıştım. Hızla yanıma yaklaştı ve beni gecenin bu saatinde beklemedikleri halde gördüğüne sevindiğini söylerken her zamanki suskunluğunun aksine takındığı konuşkan tavrı garipsedim. Beni hemen yemek odasına yönlendirdi ve biz daha eve girmeden adamlar yok oldular. O an, Leo'nun yalnız bizimle değil, diğerleriyle, ormana sığınan direnişçilerle de irtibat halinde olduğunu anladım. Veronika yla ikisinin Jeranek adındaki o işçiyle ilgili müdahalemi rica ettikleri geldi aklıma. O zaman adamın bir yanlışlık neticesi tutuklandığına inanmış ve onu kurtarmıştım; oysa şimdi ortada bir yanlışlık olmadığı biliyorum. O akşam içime doğan kuşkuda haklıydım. Soru sormadım, beni ilgilendirmezdi, gerekirse Wallner ve adamları uğraşsınlardı, hem şu Jeranek denen işçi, hem de kasalarla birlikte arazide gözden kaybolanlarla ilgili ne kadar az şey bilsem o kadar iyiydi. Şatodan götürülen kasaların içinde ne varsa var, bana ne diye düşündüm, keşke hiç görmeseydim.

Leo bizim haydut olarak vasıflandırdığımız, kendilerini partizan olarak adlandıran çetelerle irtibat halindeydi. Biz onlara suç çetesi derken onlar kendilerini kurtuluş ordusu olarak görürlerdi. Düşünüyorum da, şato personeli içinde mutlaka şatoda olan biteni takibe alan gözcüleri vardı. Ama o takdirde Veronika'nın benimle ilişkisinin asla işgalci güçlerle işbirliği niteliği taşımadığını da bilmeleri gerekirdi.

O zaman kabahatim ne?

Benim açımdan konu kapanmıştır. O mektubu yok farz etmeye karar vererek noktayı koydum. Savaş sona erdi, burada, benim harabeye dönmüş memleketimde de kadınlar kayıplarının arayışı içindeler. Pencerelerde oğullarının yolunu gözlüyorlar. Ya da kocalarının. Yeniden Yugoslavya'ya katılan hatta komünist olan o ülkenin Carniola bölgesinden iki kişinin akıbeti beni hiç ırgalamaz. Hele başlarına gelenlere benim üniformalı ziyaretlerimin sebep olduğunu ima eden şu gülünç p.s. notu yok mu... O post-scriptum yakama yapıştı, endişeyle çarpan yüreğimi, bedenimi güçsüz, aklımı yarım bırakan, saçlarımı ağartan farenin kemirdiği yerden yakaladı.

Yırtıp attığım mektubu çöp tenekesinden çıkardım, parçaları birleştirdim ve yeniden okudum. Orada görev yapmış bir polisi tanıyıp tanımadığımı hatırlamak için hafızamı zorladım; öyle biri varsa muhakkak zamanında o haydutlardan birkaçını sorguya çekmiştir. Wallner geldi aklıma, bir dönem Kranj'da aynı sokakta oturmuştuk, şatoda çalışan Jeranek adlı o genç köylüyü hapisten ve muhtemelen konsantrasyon kampından onun sayesinde kurtarmayı başarmıştım. Ama zaten ağzından kolay laf çıkmayan soğuk nevale Wallner, Trieste yakınlarındaki dağlık Karst bölgesinde bir havan topu saldırısında öbür dünyayı boylamıştı. Farz edelim öyle birini tanıyorum, hangi Allah'ın kulu henüz bitmiş bir savaşın ardından Gestapo zindanlarında sorguya çekilen partizanları gündeme getirmek ister? Hem de alakasız birine, bir askeri doktora kim sır verir? Üstelik şu Frank Gorisek denilen adamın kimin nesi olduğunu biliyor muyum, yaşlı hanıma acıdığı için aile adına bilgi toplama palavrasına inanayım mı?

Bildiğim tek şey, diğer misafirlerinin hiçbiriyle benimle olduğu kadar yakınlık kurmadıkları. Veronika Berlin'de eğitim görmüştü, bir keresinde, "Sizce Berlin nasıldır bu sabah, mesela Spree Nehri'nin kıyıları falan?" diye sormuştu. Sabahın geceyle gündüz arasında kalan saatinde şatonun aşağısındaki göletin kenarında, ölümle yaşam arasında durduğumuz o sabahı hatırlamamla birlikte silueti belirdi gözümün önünde: Veronika üzerinde gece elbisesiyle misafirlerin arasında enerjik ve zarif adımlarla dolaşıyor, Veronika üzerinde kolları kıvrılmış bir erkek gömleğiyle atının üzerinde ahırdan çıkarırken bana el sallıyor, Veronika ölü kurbağanın yanına çömeliyor. "Görüyor musun?" diyor. "Minik gözleri hâlâ bakıyor, canlı sanki. Buyurun, doktor bey, işte size umutsuz bir vaka."

Evet, gerçekten umutsuz vaka.

Lombardia'da kulakları sağır eden patlamaların, avcı ve bombardıman uçaklarının habercisi siren seslerinin kesilmesiyle ortalığı sessizlik kapladığında karşımda hayâli belirdiği halde. O sükûnet anlarında sesi bana eşlik ettiği, konuşmasını çok net duyduğum halde. Ona âşık mıydım, bilmiyorum. O vahşetin ortasında, yapayalnız, mucizevi hayaline sığınırdım. Onu tanıdığımda inanılmaz bir dinginlik hüküm sürüyordu şatonun arazisinde, ağaçlarda kuşlar ötüşür, tomurcukların üzerinde arılar vızıldardı. Piyanist, Beethoven çalardı, sanırım adı Vito'ydu. Ressam sızar, horlardı. Kocasına saygı duyardım, ağırbaşlı bir insandı, giyimine çok dikkat ederdi, onu da severdim sevmesine ama karısının yanında olmak için yanıp tutuşurdum. Doğruya doğru, savaş günlerinin tek ışığı, tek pırıltısı Veronika'ydı, diğer her şey askeri konvoylardan, eski kıta boyunca kat edilen yollardan, hastanede inleyen

yaralılardan, özellikle son sene İtalya'da vurulan esirlerin damarlarından hayat çekilirken bileklerinden ya da boyunlarından nabızlarını tutma görevimden ibaretti. Ve Franc Gorisek denilen adamın post-scriptum'una bakılırsa olanlardan, daha doğrusu Veronika'nın ölümünden, ben sorumluyum, olacak iş mi? Leo'nunkinden de. Peki, eğer Leo savaş boyunca fabrikasında üretimin etkilenmemesi ve işlerinin yürümesi için Alman subaylarını evinde ağırladıysa, civar köylülerin hapse atılmamaları, konsantrasyon kampına yollanmamaları, hatta kurşuna dizilmemeleri için onlar nezdinde girişimlerde bulunduysa ve böylelikle istemeden, hatta bence farkında bile olmadan, diğerlerinin yani partizanların görüş alanına girerek politik taraf olduysa ve neticede silahlı ziyaretçilerinin gece karanlığında şatonun arkasındaki karlı yamacı onu da yanlarına alarak tırmanmaları kaderini belirlemişse, neden Veronika da kocasıyla birlikte götürülmüş olsun? Piyango neden Veronika'ya vursun?

O yıllarda Veronika kadar kendini savaştan soyutlayan birine rastlamadım. Atlar, köy düğünleri, Laibach'ın şair ve ressamları, hizmetçilerinin ve aşçılarının hayatları, diğer herkesin mümkün olduğunca yakından takip ettiği Rusya ve Afrika'da olanlardan, sınır karakollarını ateşe veren ya da ıssız dağ yollarında devriye birliklerimize saldıran direnişçilerin haberlerinden daha fazla ilgisini çekiyordu. Bu gibi konuşmalara katılmaz, sohbet politika, savaş ve silah konularına kaydığında masadan kalkardı. Bugün bile sıkıldığından mı, yoksa o tehlikeli dönemde hayatını sürdürebilme güdüsüyle mi o şekilde davrandığına karar veremiyorum. Şiddetin her türünden nefret ederdi. Avcılar ağır yükleriyle döndüklerinde onları avluda karşılamaya yanaşmazdı. Pencerenin kenarında durur iç çekerek hayvan ölülerine bakardı. Ata bindiğinde kırbaç

kullanmazdı. Ezilmiş bir kurbağanın bile yasını tutardı. Belki de sadece korkudan, yaşadığı dönemin dehşetini yadsımayı seçmişti. Oysa hayatındaki her bir kişi isteyerek ya da istemeyerek gırtlağına kadar savaşa gömülmüştü.

Bir keresinde, ama tek bir kez, savaşla ilgilendiği dikkatimi çekmişti. Süvarileri merak etmişti.

İlerleyen saate rağmen piyanistin çevresini saran birkaç gece kuşu yerimizden kıpırdamıyorduk, Beethoven faslını kapatmış olmakla, istek parçalarının ardı arkası kesilmiyordu. Ay Işığı Sonatı'nı bis yaptırmaktansa, Lili Marleen gibi duygulu Alman şarkıları ya da Veronika'nın usulca mırıldandığı Sloven halk şarkıları rağbet görüyordu. Veronika'nın, belki de Leo'nun akrabalarından bir çift, fena halde kafayı bulduğu için koltuğuna gömülüp sızmış olan Ljubljanalı bir ressam ile hafızamı zorladığım halde ne yüzünü ne de ismini çıkarabildiğim Veronika'nın bir hanım arkadaşı kalmıştık. Uşak, kadehlerimizi doldurdu, konuşmalar yavaş yavaş kesildi, piyanist yorgun düşmüştü, Veronika birden, "Ne yapalım, savaş işte," dedi. Hepimiz ona bakakaldık. Bana döndü. "Anlatsanıza Horst," dedi, "gerçek savaş nasıl bir şey, cephedeki..." Rus cephesinde bulunduğumu ve bundan söz etmekten hiç hoşlanmadığımı bilirdi.

"Duyduğuma göre Polonyalılar tanklarınıza at üstünde saldırmışlar."

"Doğrudur," dedim. "Uhlanlardı onlar. Gözü pek savaşçılardı ama bizim mekanize birliklerimize karşı en ufak şansları yoktu. Hafif süvariye karşı ağır ekipman... Aslında korkunçtu... Top ateşine, tanklara ve makineli tüfeklere at üzerinde cansiperane direnişleri bir nevi budalalıktı. Eskide kalmışlardı."

Uzunca bir süre sustuktan sonra, "Demek eskide kalmışlardı," diye tekrarladı. "Neden budalalıktı?" diye sordu sonra da.

Cevap vermedim. Usulca konuşmayı sürdürdü, "Yani Uhlanların tümünü öldürdünüz, öyle mi, hem kendilerini, hem de atlarını?"

"Ben orada değildim ama bildiğim kadarıyla birliklerimiz makineli tüfekle onları dümdüz ettiler. Budalalıktan ziyade yürek paralayıcıydı," dedim, "günümüzde kafa kafaya süvari saldırısının taktik rolü kalmadı. Çatışmada etkili olması mümkün değil. Piyade uzak mesafeden bile nişan alarak en iyi süvari askerini atından düşürebilir."

"Atını da mı vururlar?" diye sordu Veronika, geçiştirmeye niyeti yoktu. Atlara sevgisini bildiğim için söyleyecek söz bulamadım. "Siz orada değildiniz," dedi öfkeyle, sanki savaşta atların öldürülmesinden, Polonyalı generallerin tanklarımıza karşı süvari birliğini yollamalarından ben sorumluymuşum gibi, "Siz orada değildiniz, neredeydiniz Allah aşkına?"

Gücendim doğrusu.

Cebime birkaç gün önce postayla gelen bir gazetenin kupürünü koyduğumu hatırladım, malulen emekli olmuş bir dostum Münih'ten yollamıştı. 1941'de Morgenpost'ta yayımlanmış bir makaleydi. O zamanlar her yere yanımda taşıdığım o kupürü hâlâ saklıyorum. Ukrayna bataklıklarında yaşanmış bir çatışmayı anlatan makalenin üzerine arkadaşım, "Sen de orada değil miydin?" diye yazmıştı. Evet, ben de oradaydım. Alman gazetelerinde birliğimizle ilgili haber çıktığını bilmiyordum. Bizim bataklıkta sinekler gibi geberdiğimiz saldırıdan birkaç gün sonra yağlı-ballı, çaylı-sütlü kahvaltılarını yaparken –o zamanlar Almanya'da ne arasan bulunurdu– sabah

gazetelerine göz gezdiren Almanların olanları öğrendiğini de. Uzaklarda romantik bir savaş, Teterev kıyılarında "cadı cebi" diye adlandırılan bir avuç toprak uğruna bir yok oluş.

"Bu konuda konuşmamayı tercih ederim ama içinde bulunduğum bir çatışmanın hikâyesini cebimde taşıyorum," dedim, "merak eden varsa buyursun okusun."

Veronika, "Siz bize okusanıza," deyince diğerleri de bu teklifin üzerine atladılar. Çekindiğim halde ısrarları geri çeviremedim, madem başladım devamını getirmeliydim. Kadehimi doldurttuktan sonra lambanın altında rahat bir koltuğa yerleştim. Ressam uykusunda hafifçe horlarken Slovence bir şeyler mırıldandı, herkesi güldürdü. Ne dediğini sordum. Veronika aldırmayın, der gibi elini salladı, "Lütfen okuyun." Okumaya başladıktan sonra bu coşkun anlatıma yorumumu katmadan edemezdim.

Savaş muhabiri Oswald Zunkner, hikâyesine Teterev Nehri'nin Kiev'in güney doğusunda kalan Dinyeper ve Pripyat havzalarını suladığını anlatarak başlamış. Eni taş çatlasa kırk beş metreyi geçmeyen nehrin çamur çukurlarıyla kaplı yatağı, yüzeyini saran sazlar ve sık otlar sayesinde insanın en belalı düşmanını, oynak kumdan oluşan beş yüz metrelik bir bataklığı gizler. Alman ordusunun bölgede oluşturduğu birçok cepten biri de bu kuşakta bulunur. Ancak bir piyade tümenini konuşlandıracak boyutta olan bu küçük cebe askerler "cadı cebi" adını vermişler. Morgenpost'un ifadesine göre bu küçük cebin tarihi kanla yazılmıştır.

Bu satırlarla ilk kez karşılaşmış gibi okuyordum, ellerim titremeye başlamıştı. Evet, kanla yazıldı, diye düşündüm, benimki dâhil. Nitekim tam orada, Teterev Nehri'nde yaralanmıştım. Ama muhabirin anlattığı çatışmadan birkaç gün sonra.

Onu da bir başka sefer anlatırdım, "Gördüğünüz gibi," dedim, "savaş muhabiri tepemizde daireler çizen bir kuşun bakışıyla anlatır aşağıda çamura gömülenleri." Teterev'i besleyen kolların ve bataklık zeminin hem zırhlı araçlar ile kamyonlar, hem de süvariler için geçilemez bir engel oluşturduğunu yazıyor. "Oysa bizler fiilen geçilemez denilen çamurun içine salıverilmiş, cascavlak maruz kaldığımız yoğun Rus bombardıman ateşiyle yıkılan ağaçların sağımıza solumuza, daha doğrusu kafamıza yağmur gibi inen kütüklerinden kaçamamıştık." Artık sesim de titriyordu. "Omuzumda ilk yardım çantasıyla dizime hatta bazen belime kadar suyun, çamurun içinde güçlükle ilerleyerek," dedim, "yaraları dezenfekte ediyor, sarıyor ve yaralıları kıyıya çekiyordum. Savaş muhabiri, yani tepemizde turlayan kuş, bir taraftan bataklık, diğer taraftan orman, üçüncü taraftan Teterev'in üç kolu sayesinde korunan K. köyünü ele geçirmek için komutanın emir verdiğini yazıyor. Önden saldırı intihar anlamına geldiği halde, diyor, bizim askerler doğrudan bu çılgınlığa girişti."

Tepeden kuş bakışı seyrettiğinde askerlerin çamura saplandıklarını, her dakika birinin pis kokulu durgun suda gözden kaybolduğunu, benim ise ağzından kanlı köpükler saçan bir gencin omuzundaki deliğe gazlı bez bastırdığımı falan görmesi mümkün değildi, yüksekten o kadar görünür. O yalnızca müfrezenin altı saatte ancak iki kilometre kat ettiğini görür, normal şartlarda parlak bir netice olmadığına şüphe yok, o günün şartlarında üstün başarıdır oysa. Askerin ağzı var, dili yoktur, komutan ne derse o olur, nitekim göğsünde Bavyera cesaret nişanı taşıyan o ak saçlı, yaşlı asker bir sonraki kırım emrini verdiğinde geri çekilmek olmaz. Evet, İsonzo cephesinde Rommel'le birlikte Caparetto'nun dikenli

tellerinin üzerine saldırı emrini vermiş olmakla övünen zırdeli bu defa da o lağım suyunun içine çığlıklarla birlikte cesetleri de gömmüştür.

"Askerler tetikte olmalı," diye sürdürüyor muhabir, "Ruslar sazların arasında, ormanda, hendeklerde çamurun içinde pusu kurmuş bekliyorlar." "Şu anda makineli tüfek saldırısı başladı," diyor muhabir kuş bakışı, "askerlerimiz arı kovanının boşalmasını andıran bir harekâtın içinde. Büyük tehlike altındalar zira düşman kuvvetleri beş kat güçlü. Buna rağmen Alman topçusu şaşırtıcı derecede isabetli atışlarıyla Bolşevikleri tam alınlarının ortasından vuruyor. Ruslar yine de toparlanıp daha yoğun saldırıya geçiyor. Çarpışma iyice şiddetleniyor."

Dinleyicilerin benim yorumlarımdan ziyade, Oswald denen muhabirin sözlerinden etkilendikleri gözümden kaçmamıştı. Ne bir bardak çınlaması, ne de sandalye gıcırtısı duyuluyordu, kapının yanında kıpırdamadan dikilen garson bile nefesini tutmuş dinliyordu. Dolayısıyla meydanı savaş muhabirine bıraktım:

Ve işte nahoş bir sürpriz, aniden ormanın içinden gümbür gümbür yaklaşan bir düzine tank beliriyor. Komutan, "Buradan sağ çıkamayız!" diyor. Genç subaylardan biri komutana hak veriyor. Yine de askerlerin hiçbiri Bolşeviklere en ufak bir toprak parçası bırakmayı aklından geçirmiyor.

Bu arada düşmanın ilerlediğini gören Alman topçusu olağanüstü isabetle atışa başlıyor. "Mein Gott[14], tam isabet!" diye bağırıyor bir asker. Ne var ki anında sesi kesiliyor, sevinci ölümle sonlanıyor. Almanlar elinde makineli tüfeğiyle Teğmen G. öncülüğünde saldırıya geçiyorlar. Birkaç kişi oracıkta

14 Mein Gott: Tanrım!

vuruluyor. Teğmen, "Arkadaşlar cehennemdeyiz, ölmüşüz de haberimiz yok," diyor. Ne yazık ki, bu nükteli ifade günü kurtarmıyor. Şiddetli çapraz ateş altında çamura gömülmüş birliğin emirleri yerine getirmesi olanaksız. Savaş alanı düşman cesetleriyle dolu, ama bizimkilerden de azımsanamayacak kayıp var. Nehrin kıyısına çekilmeyi başarıyorlar. İyi yüzücüler üniformalarını çıkarıp yaralıları kurtarıyor. Ruslar tekrar saldırıya geçtikleri halde ikinci bölüğü dize getiremiyorlar. Düşman cephesinde mevzi açma girişimimiz başarısızlıkla sonuçlanmış olabilir," diye sonlandırıyor anlatısını savaş muhabiri Oswald Zunkner, "savaşta beklenmedik gelişmeler olması kuraldır."

Hakkını vermek lazım, adam yazmayı biliyordu, sonuç bölümünü iyi bağlamıştı. Birkaç yorum ekleyeyim dedim, vazgeçtim. Onun kuş bakışına karşılık benim kurbağa bakışımın, çamurlu bakışımın, dehşet içinde ıslak ve kanlı bakışımın olayları bambaşka gördüğüne dikkatlerini çekmedim. Birinin, "Doğru, savaşta beklenmedik gelişmeler olması kuraldır," demesiyle sessizlik bozuldu. Ardından aralarında sohbete koyuldular yine, piyanist piyanonun başına geçerek parmaklarını ısıtmaya girişti.

Veronika suskunluğunu koruyordu. Bir süre sonra yanıma yaklaştı ve "Demek ki savaş böyle bir şey," dedi.

"Evet," dedim, "aşağı yukarı."

"Bacağınızdan o zaman mı yaralanmıştınız?"

"Evet, öyle sayılabilir," dedim, "bir şarapnel parçası diz bağımı koparınca, göğsüme madalya taktılar ve beni cephe gerisine çektiler. Teterev'in 'cadı cebi' sayesinde kendimi burada buldum, sizinle tanıştım. Şansım varmış," dedim.

"Şansınız varmış, hayatta kalmışsınız," dedi. "Şansın göstergesi odur."

Az önce Polonya süvarileriyle ile ilgili söylediklerime ters ve alaycı bir ifadeyle karşı durmuştu. Şimdi ise "İyi ki hayattasınız," diyordu. Aniden bana yakınlaştığını hissettim, yorgun ama sıcak bakışları göğsümü delerek içime nüfuz ediyordu, iki evli insana uymayacak denli yaklaşmıştık birbirimize.

O gece bir türlü yatamadım. Kahvaltıdan sonra beni götürecek olan Leo'yu bekledim, bu defa şoför de arabada, direksiyondaydı. İşime geldi. Uykusuz bir gecenin ardından, güne taptaze başlayan yol arkadaşımla sohbet edecek halim yoktu: Arka koltuğa gömüldüm ve ikisinin kulağıma çalınan buğulu Slovence konuşmaları sayesinde uyukladım. Anlamını bilmediğim sözcükler ninni gibi gelmişti, Leo'nun sakin, monoton sesinin eşliğinde karısını hayal ettim.

Diğer herkesten farklı ışıldayan yüzünü, kırmızı püsküllü siyah uzun elbisesinin saklayamadığı sportif yürüyüşünü hayal ediyordum. Günün ilk ışıklarıyla birlikte uşaklardan biri ressamı yatırmış, Veronika'nın akrabaları ile arkadaşı odalarına çekilmişlerdi. Baş başa kalmıştık. Sabah serinliğini kaçırmadan biraz hava almak istediğini, dilersem ona eşlik edebileceğimi söyledi. Avluyu geçtik, diri havayı içimize çekerek gölete doğru yürüdük. Muhtemelen peşimizden temizlik yapma telaşıyla hızlı adımlarla şatonun yokuşunu tırmanan kadınlara rastladık. Şatonun hanımefendisini kocası olmayan bir beyefendi eşliğinde görünce birbirlerine bakış atmadan edemediler, üzerinde hâlâ gece elbisesi olan hanımın yanındaki kişi subay üniforması taşıyordu.

Veronika Berlin'de öğrencilik yıllarında güne başlarken aynen bugünkü gibi kendini Spree Nehri'nin kıyısına

atarmış. Bakışlarını bana çevirerek, "Söylesenize, Berlin nasıldır şimdi?" diye sordu.

"Bilmiyorum," dedim, "Berlin'i pek tanımam, yalnızca bir kere gittim."

"Sabahları aynı burası gibidir," dedi. "Spree Nehri'nde yavru ördekler yüzer, köprü altlarında suya dalarlar."

Şatonun bir tarafında güneş yükselir, diğer tarafında hilal gökte asılı dururken Berlin sabahlarını anlatıyordu bana. Suyun kıyısında durduk. O çılgın dönemin tam orta yerinde dingin, göz alıcı, nefes kesici, neredeyse acıtıcı güzellikte bir an yakalamıştık. Ahırdan bir kişneme duyuldu. "Benimki," dedi, "sesini tanırım." İsmini söylemedi, oydu, onun atıydı, bir insandan söz eder gibiydi.

"Orada, Teterev'de, yaşamla ölüm arasında duruyordunuz, değil mi?" diye sordu.

"Öyle ya," dedim şaka yollu, "o gün bugündür topallıyorum." Şaka kaldıracak durumda değildi.

"Nerede yaralandığınızı ilk kez söylediniz."

Sustum.

"Savaş evimize ilk kez bu gece girdi," diye sürdürdü.

Elini tuttum ve gözlerinin içine baktım. Hayatta olup o anı yaşayabilmenin, tan ağarırken su kenarında durmanın beni mutlu ettiğini söylemek istedim.

Tam o esnada saman yığınının yanında bir kıpırtı hissettik, birinin nefesini duyar gibi olduk. Veronika hemen elini çekti. Bir adam durmuş, bize bakıyordu. "Bizim İvan'mış," dedi. Jeranek denen adamdı, tanıdım. Merdiveni tırmandı ve ardına bakmadan samanlığın üst katındaki kapıdan içeri

girdi. "Bizi mi gözetliyordu?" diye sordum. "O mu?" diye cevap verdi Veronika, "bazen kafasının dikine gider ama iyi insandır." Gülümsedi. "Beni görmek hoşuna gidiyor sanırım," dedi. Suyun çevresinde turumuza devam ettik.

"Aslında," diye sürdürdü bir süre sonra, "bu üniformayı taşıdıkça o hayattan kaçamıyorsunuz, ölümün kıyısında yaşama tutunuyorsunuz." Güneşe baktım, dağların arasındaki ovada göğe asılı duran soluk yeni aya baktım. Yaşam ile ölüm arasında, diye düşündüm, hepimiz şu anki gibi geceyle gündüz arasında yaşamıyor muyuz? Ona bir daha dokunmadım. Arzuladığım halde. Dokunulmazdı. Çekici ama dokunulmaz.

Veronika'nın hatırası işte böyle.

Bu gece Veronika hep gözümün önünde. Ona yalnızca elini tuttuğum o defa dokunmuş olduğum halde, yanımdaymış gibi varlığını hissediyorum, şu anda. Elimde değil, başına neler geldiğini, ona neler yaptıklarını tahayyül etmem mümkün değil.

O mektuba cevap yazmayacağım. Yırtık parçaları tekrar topladım ve tutuşturdum. Kül tablasının ortasında parlayan alevi seyrettim. Bir sigara yaktım. Şimdi uzanmış tavana bakıyorum. Sabah olmak üzere. Yeniden. Ardından akşam. Sonra gece olacak, fare kalbimi, belki de beynimi kemirmeye koyulacak, hepimiz ve her şey sallanacağız, kopacağız, uçuruma yuvarlanacağız. İlk tramvay sefere başladı, çanlarını duyuyorum. Gün ağaracak, bir tarafta güneş yükselirken diğer tarafta yeni ay asılı kalacak. Mondscheinsonate[15].

Öyle bir devirde yaşıyoruz ki hayatta da olsa ölü de olsa, ancak ortak idealler uğruna savaşmayı, kendini feda etmeyi

15 Mondscheinsonate: Ay Işığı Sonatı.

göze almış insanlar saygıya değer bulunuyor. Kazanan tarafın da kaybedenin de görüşü bu. Tek amacın hayatını yaşamak olduysa saygıyı hak etmiyorsun. İnsanlara, doğaya, hayvanlara, dünyaya sevgiyle yaklaştıysan, mutluluğu öyle yakaladıysan. Günümüzde yeterli görülmüyor. Ben de yenilgiye uğradığımız halde savaşanlardandım, oysa hayatımı yaşamaktı tek dileğim. O karanlık günlerde hayatın anlamının öyle de yakalanabildiğini bana öğreten bu neşeli, meraklı, tüm dünyayı kucaklayan ama biraz da hüzünlü kadın oldu. Veronika. Kendini ve çevresini anlamaya can atarken, önceliklerinden taviz vermeden yaşamayı önemsiyordu. Canına kıydılar. Gözleri yollarda kalan annesi gibi benim de sonucun böyle olduğuna dair hiçbir kanıtım yok. Öte yandan içimde bir ses bunu doğruluyor. Bu tür olayların nedeni merak edilir. Tıpkı Gorisek denen adamın merak ettiği, kızının öldüğünü öğrendiğinde annesinin de edeceği gibi. Oysa savaşta öldürmek için geçerli bir sebebe gerek yoktur. Veronika'nın ölümünün bir Alman askeri doktorla ahbaplığına bağlandığını kabul etmiyorum. Alman sempatizanı olabilir miydi? Bir gün bana savaş sürerken iki aylığına, üniversiteyi okuduğu Berlin'e gittiğini anlatmıştı. Öğrencilik yıllarından bir kız arkadaşının daveti üzerine. Berlin o zamanlar sakindi, vahşet oraya çok sonraları ulaştı. Tahminimce eskisi gibi Spree kıyısında yürüyüşe çıkmış, Unter den Linden'de müzeleri gezmişti. Orada bir ara gönüllü ambulans şoförlüğü yaptığından da söz etti. Hasta naklinde personel açığı varmış. Birinden teklif gelmiş, o da kabul etmiş. Politik bir tercihe dayanmaksızın. Ukrayna'da, Carniola'da, İtalya'da yaraları sarmış biri olarak, ben bile savaşı desteklemezken onun bizim akıl almaz, korkunç savaşımızda taraf olması mümkün müydü? Memleketinde birileri öğrendiyse kınamışlardır onu. Ama bu sebepten öldürülür

mü? Neden olmasın? Akıl tutulmasına uğrayanların cinayet işlemek için geçerli bir sebebe ihtiyaçları yoktu.

Öyle çok olaya şahit oldum, durup dururken, bir şarapnel parçasıyla, bombayla, idam mangası önünde ya da kaza kurşunuyla şaka gibi hayatını kaybeden öyle çok insan gördüm ki aksini düşünmem mümkün değil. Birini öldürmenin arabayla bir kurbağayı ezmekten farkı yoktu. Veronika'nın sonu da öyle oldu. Kimsenin kötülüğünü istemese de yanlış zamanda yanlış yerdeydi. Canilerin bulunduğu yerde. Masumların ayırt edilmediği yerde.

Friul Ovası üzerinden Avusturya yönünde geri çekileli altı ay kadar olmuştu. Bahar aylarında olduğumuz halde gidiş istikametinde ufukta kayalık Alplerin karlı tepeleri ışıldıyordu. Pek yakında her şeyin sona ereceğini ve tepeleri aştığımızda bu defteri kapatmış olacağımızı biliyorduk. Ağaçların seyreldiği düzlüğün yegâne ağaçlıklı dönemecinde bir anda üzerimize kurşun yağdı. Savaş bitmek üzereyken cesaretini toplayıp, çekilmekte olan Alman konvoyuna pusu kurarak galibiyetten pay çıkarma heveslisi küçük bir yerel silahlı grubun işgüzarlığını andırıyordu. Telaşa mahal yoktu, kamyonlardan inmemizle ateş kesildi ve eğilerek sık ağaçların arasına koşan karaltılar gözden kayboldular. Askeri açıdan önemsiz bir vakaydı, bir hafif yaralı dışında vukuat yoktu, o da kamyondan atlarken postalı takılan sakar bir arkadaşın kıçını sıyırıp geçen kurşunun marifetiydi. Pantolonunu indirdi, oracıkta pansumanını yaptım. Görünürde kurşun bile yoktu. Zavallının açmak zorunda kaldığı akça pakça poposu kaçanların peşinden etrafı kolaçan ettikten sonra eli boş dönen askerlerin alay konusu oldu. Kamyonlara doluşup yolumuza devam edeceğimiz sırada, bir de baktım genç bir teğmen öfkeyle silahını sallayarak bize doğru koşuyor.

"Ödlekler, akbabalar," diye bağırıyordu. "Görürsünüz siz!"

Tekrar yola koyulduk ve iki, üç kilometre ötede bir köyde durduk. Teğmen aniden aşka geldi ve köy demeye dilim varmıyor, kiliseden geçtim, hanı bile olmayan bu üç, beş hanelik yerleşim yerindeki tüm erkekleri meydana toplamamızı emretti. Askerler ikili, üçlü gruplar halinde dağılarak aşağı yukarı yirmi dakika içinde tutukladıkları köylülerle döndüler. Hem köyün bir avuç insan barındırmasından, hem de gençlerin yıllar boyu bölgeye ayak basan sayısız ordu tarafından götürülmüş olmalarından, neredeyse elleri boş dönmüşlerdi. Askerler, hâlâ burnundan soluyan teğmenin önüne ite kaka korkudan tir tir titreyen birkaç ihtiyarı sürdüler. Teğmen derhal bir tercüman çağırarak zavallıların Alman ordusuna yapılan bir saldırıdan dolayı kurşuna dizileceklerini ilan etti. İhtiyarlar dehşete düşmüşlerdi, içlerinden biri pantolonunu ıslattı. Teğmenin idam mangası olarak görevlendirdiği askerler ağırdan alarak ve gönülsüzce atış düzenine girdiler. Belli ki bu operasyonun gereksizliğinde hepsi hemfikirdi. Ben ise sıhhiye aracında oturduğum yerden olayın saçmalığından kusma noktasına gelmiştim. Yüreğim sızladı diyemeyeceğim, yüreğimi 1941'de Ukrayna bataklıklarında bir yerlerde bırakmıştım ama güneşin ışıltısıyla geri plandaki karlı dağları parlattığı bir bahar günü, ihtiyarların zamanın kötücül ruhu gereği hayatlarını kaybedeceklerine yanıyordum. Yaylım ateşinin gümbürtüsü kesildiğinde dördü yere yığılmıştı, beşincisi ayaktaydı. Az önce korkudan pantolonunu ıslatanın ta kendisiydi. Ateş emrini duymasıyla kollarını sallayarak eğilmesi bir olmuştu, başını sıyırarak geçen kurşun yüzünü kan içinde bırakmıştı, heyhat hayatta ve ayaktaydı. Teğmen beni yanına çağırıp yerde yatanların ölüm teyidini almak istedi. Sanki ihtiyarın başına pansuman yapma ihtimalim varmış

gibi, şaşkınlıkla ilk yardım çantamı kapıp arabadan fırladım. Korkudan aklını yitirmiş bir halde yerde yatan cesetlerin arasında sersem sepelek dolaşan, kafasını tutan, sonra da kanlı ellerine bakıp şoka uğrayan adama doğru başını sallayıp, "Ne halt edeceğiz bunu?" diye sordu teğmen.

Kimse bir şey söyleyemedi. Teğmen tercümana adamın kurşuna dizilebilmesi için düz durması gerektiğini söyledi. Çevirinin aynen yapılıp yapılmadığını bilmiyorum ama nasıl olduysa ihtiyar durdu. Teğmen diz çökmesini emretti. Tercüman çevirdi. Yaşlı adam güçlükle diz çöktü, belli ki eklem sorunu vardı. Teğmen adama yaklaştı, ağır tabancasının horozunu çekti ve kanlı kafasına arkadan ateş etti. Ellerine kan ve beyin parçaları sıçradı. Ben yavaşça beş yaşlı adamın nabızlarını yoklamaya eğilirken bizimkiler kamyonlara atlamışlardı bile, peşlerinden sıhhiye arabasına gittim ve oturdum.

Bütün vücudum titriyordu. Az önce olanlardan değil. Ağzımı açıp tek bir laf etmediğimden. Bu barbarlığa avazım çıktığı kadar bağırarak karşı çıkabilirdim. Birliğin komutası teğmendeydi, benim tabip olarak amirlik yetkim o an yanımda bulunan iki yaşlı sıhhiye eriyle sınırlandırıldığı halde, ondan kıdemli olmakla, sözümü geçirmeyi denemeliydim. O deliye öfkemi askerlerin önünde kussaydım silahını bana doğrultmaktan çekinmezdi. Bir kenara çekip ikna etmeye çalışmalıydım hiç olmazsa. Oysa sesimi çıkarmadım. Korktum, o kadar. Savaşın sonuna çok yaklaşmıştık, hepimiz bu işin bittiğinin farkındaydık, o öfkeli, zalim adamla çekişmek işime gelmemişti. O da biliyordu savaşın sona erdiğini, zaten o yüzden pusuya düşürülünce kafası atmıştı, tam o topraklardan elimizi, ayağımızı çekerken askerlerini öldürmeye teşebbüs etmeleri mahcubiyete ve aşağılanmaya sebep olmuştu. Kimsenin canına zarar gelmemişti, bir kurşun birimizin kıçını

sıyırıp geçmişti. Saldırganlar acemiydi, kurşunu kafamıza isabet ettirememişlerdi. Askerler motorları çalışır halde bekleyen kamyonlarına atlamıştı, motorlar söndürülmemişti bile, durup birkaç kişiyi öldürüp yolumuza devam etmiştik. İlk ve son kez bir tavır almak, en azından karşı olduğumu dile getirmek fırsatını kullanabilirdim. Ama kılımı kıpırdatmadım. Bu olay hâlâ beni uykularımdan uyandırıyor. Yaptıklarımız değil, yapmadıklarımız peşimizi bırakmıyor. Yapabileceklerimiz, en azından deneyebileceklerimiz ama yapmadıklarımız.

Dikiz aynasından, genç teğmenin bir erin gaz bidonundan döktüğü suyla elini yıkamasını seyrettim. O an eminim Friul Ovası'nda yol kenarında katlettiği beş ihtiyarın yükünü vicdanında taşıyacağının farkında değildi. Bugün belki aklına takılıyordur. Yapmadıklarımın benim aklıma takıldığı gibi. Konvoy karlı tepelere yöneldi. Arka rüzgâr siperine kadınların ve çocukların evlerinden fırlayıp bu anlamsız cinayet mahalline koşmaları yansıdı.

Ölüm böyle işte. Veronika ile Leo'yla güneşli bir pazar öğle sonrası ezdiğimiz kurbağanınki gibi. Veronika'yı 1944'ün o soğuk ocak gününde şatonun yukarısındaki ormanlıkta, ya da bambaşka bir yerde bulan ölüm, ölümlerden hangisiydi? Yanı başında, "Bakın gözleri hâlâ canlı," diyecek biri var mıydı? O neşeli, canlı, capcanlı gözleri çam ağaçlarının karla kaplı tepelerine boş ve ümitsiz baktı belki de, yılbaşının hemen peşinden 1944 yılında. Kapanmadan az önce çam ağaçlarının karla kaplı tepelerini gördü gözleri. Bu taraftan güneşin ışıltılı küresi yükselir, karşı tarafta ayın halesi masmavi gök kubbede asılı dururken, her sabah aynı çamların aydınlanışını seyreden gözleri.

4

Aç kurtlar gibi kara kışta geldiler. Gece vakti. On kişi kadardılar, belki daha fazla, hepsi silahlı. Bir anda köşkün içine dağıldılar, odalara girdiler, çekmeceleri karıştırdılar, avluya bir sürü eşya yığdılar. Soru sormadılar, niye geldiklerini, ne aradıklarını söylemediler, tehdit etmediler, bir iki kuru talimat dışında konuşmadan işlerine baktılar. Kapıya bir nöbetçi diktiler. Girişi tutan eli silahlı kişi uzaktan tanıdık geldiyse de gece vakti, ay ışığı avluyu aydınlattığı halde emin olamadım. İçeri girenler yabancıydı, bizim buralardan değillerdi.

Üst kata çıkanların dolapları açtıkları, mobilyaları devirdikleri duyuluyordu. Veronika ile Leo'yu yemek odasına kapadılar, bizler mutfağa tıkıldık. Mutfaktan çıkmamızı yasakladılar. Yanımıza koydukları nöbetçi zaten ne denli korktuğumuzu, kaçmaya kalkışmamızın söz konusu olmadığını görüyordu, kıpırdamaz ve sessiz durursak sorun çıkmayacağını söyledi. Ödümüz kopmuştu, nasıl kıpırdar, ses çıkarırdık. Nöbetçi bir süre sonra değil kıpırdamak, birbirimize bakmaya bile yeltenmeden gözümüzü karşıya diktiğimizden emin olunca aşağıya mahzene indi. Sanırım, bir şişe şarap almaya.

Fırsattan istifade, ben de avluya sıvıştım. Neden bilmiyorum; belki de köye gidip bahçıvanımız Majcen'i konakta olan bitenden haberdar etmeliyim diye düşünmüşümdür. İş bitirici bir arkadaşımızdı, bizim çocuklarla ilişkide olduğunu biliyordum, dağa çıkıp, onlara Mösyö Leo'nun daima partizanları kolladığını söyleyebilirdi. Az önce gelenler buralı olmadıklarına göre bunu bilemezlerdi, çok kararlı görünüyorlardı. Gece vakti silahlı adamlar evinizi basarsa tehlikeli olduklarını, size zarar vereceklerini farz edersiniz. Son derece tedirgindim, kapıya nöbetçi koyduklarını unutmuştum. Böyle durumlarda insanın kafası karışıyor, girişteki askerle nerdeyse çarpışacaktım.

Bir de ne göreyim! Bizim Jeranek'miş.

"Aa sen misin?" dedim nefes nefese, "İvan! Ne işin var burada?"

"İçeri gir," dedi, "kimse dışarı çıkamaz."

Bir nefeste ona çekmeceleri, dolapları boşalttıklarını, bu namuslu insanların eşyalarını kırdıklarını, inanılır gibi değil, mösyö ile madamı yemek odasına, çalışanları da mutfağa hapsettiklerini anlattım. İçeri girip bu adamlara bir yanlışlık yaptıklarını, ev sahiplerinin hiçbir zaman hiç kimseye zararları dokunmamış hayırsever insanlar olduklarını söyler miydi. Partizanlara defalarca gıda, hatta giyecek yardımı yapmıştık.

"Kes sesini," dedi, "operasyon yapılıyor."

"Ne operasyonu?" diye bağırmışım, endişeyle etrafına bakındı. "Madamın sana ne kadar iyiliği dokunduğunu," dedim, ne olur ne olmaz kızdırmayayım diye sesimi alçaltarak, "unuttun mu?" O an biraz mahcup olduğunu sezdim, başını öne eğdi ve önemli bir diyeceği olduğu zamanlar yaptığı gibi

ayakkabısının burnuyla yerde bir şekil çizdi. Ardından kapıya doğru başını salladı, geldiğim yere dönmeliydim. "İvan," dedim usulca, "Benim, Jozi, tanımadın mı? Sana biraz peynir, salam getireyim." Sarsılır gibi oldu, omuzundan tüfeğini indirdi ve aynı hızla beni itti, sendeledim ve karın içine düştüm. "Derhal içeri gir," diye hırladı. Sanırım anlayışımın kıt olduğunu düşündü, gerçekten de olanlar anlaşılır gibi değildi. Karşısına geçip Tanrı'ya yakarırcasına kollarımı havaya kaldırdım, iyice zıvanadan çıktı ve bağırdı "Yoksa seni şuracıkta fare gibi gebertirim."

Arkamı döndüm, koştum. Bağırarak bir şey söyledi, başımı çevirdim, öfkeyle karı tekmelediğini gördüm. Avluyu geçerken, "Ne oldu sana böyle?" diye seslendim. Yoldaşları ona kucak açan bir evin altını üstüne getirirken kapıda nöbet tutmak ağırına gitmiş olmalıydı. "Sen bilirsin onların masum olduğunu," diye seslendim. Utanmaz adam, ardından Madam Veronika hakkında çok çirkin bir kelime kullandı, alçakça iftira attı, tekrarlamaya dilim varmaz. Ne var ki bugün o lafları utancından sarf ettiğini varsayıyorum.

Köyden çok sayıda genci içeri alıp bir kısmını kurşuna dizdikleri zaman kurtarıcısının Veronika olduğundan haberi yoktu. Oysa benim haberim vardı, bir akşam Veronika'nın Leo'ya, "Bizim İvan'ı bırakacaklar," dediğini duymuştum. "Çok şükür," dedi Leo. Kulaklarımla duydum. Ama İvan'a bir şey söylemedim. Aslına bakılırsa Almanların Podgorska'ya gelip gitmesinden dolayı herkes şato sakinlerine yan gözle bakıyordu, personelden, bizden bile şüpheleniyorlardı. Veronika'nın Alman yetkililere sözünü geçirdiğini bilseler, işin içinden hiç çıkılmazdı. Bir keresinde İvan'ın her nedense Madam Veronika hakkında homurdandığına şahit

olduğumda, "Nankörlük etme," demiştim, "Madamın sana çok iyiliği dokundu." Dik kafalı bir eşek gibi, "Yaa, evet, iyiliği dokunmuştur," dedi. "Senin hiçbir şeyden haberin yok," diyerek arkamı dönüp çıktım. O akşam avluda o iğrenç lafları ettiği zaman söylemeliydim sanırım. Ama her şey o kadar süratle olup bitiyordu ki aklım başımdan gitmişti.

Mutfağa döndüğümde herkesi karşıya bakarak sus pus oturur, gelişmeleri bekler buldum, yalnızca Fani'nin az önce yemek odasından topladığı ve titrek ellerle yıkamaya giriştiği bulaşığın, ara sıra yere düşürdüğü çatal bıçağın şakırtısı duyuluyordu. Üst katta ayak sesleri kesildi, yemek yemek için oturdukları av salonundan konuşmalar gelmeye başladı. Evveliyatı vardı. Mösyö Zarnik geceleri gelenlere evini açar, karınlarını doyururdu, giderlerken de çantalarına bir şeyler doldurturdu. Gözümün önünde olurdu her şey; salamı, peyniri falan doğrayan bendim, durumu bildiğim için başımıza bir kötülük geleceğine hiç ihtimal vermezdim. Gorenja Köyü'nden gelen bahçıvan Majcen bir defasında, Mösyö Zarnik'in ormandakilere bir teksir makinesi temin ettiğini söylemişti, demek ki onlara sadece gıda yardımında bulunmuyordu. Geceyi dağdaki av kulübesinde geçirmelerine de izin verirdi. "Akıllı adam," derdi Majcen, "herkesi kolluyor, hem Almanları, hem de bizimkileri." Akıllı olduğunu bildiğim için başının hiçbir zaman belaya girmeyeceğine inanmıştım.

Ne var ki evde tekinsiz bir hava hüküm sürüyordu.

O akşamki gibi eve zorla girdikleri, odaları talan ettikleri vaki değildi. Hatta mutfaktan başka yere girdikleri görülmemişti. Şimdi de ne hikmetse bizi mutfağa, madamla mösyöyü de salona kapatmışlardı. O akşam Majcen çalışmıyordu, Fani ile ikimize ilave olarak Majcen'in bahçedeki yardımcısı Franc

ve birkaç işçi görev başındaydık. Bir de tepedeki odasında Veronika'nın annesi, yaşlı hanımefendi vardı. Aklım ona takılıyordu, yaşı icabı sağlığı pek yerinde değildi, silahlı adamlardan biri odasına dalarsa korkudan kalbi durabilirdi. O güne kadar hiç görmediğim bir adam mutfağın bir köşesinde masaya tünemiş, boşluğu seyrederek brendi yudumluyordu, suskundu. Ljubljana'nın güneyindeki Ig Kasabası civarından bir at yetiştiricisiymiş. Bugüne kadar kim olduğunu, o gece köşke niye geldiğini çözebilmiş değilim. Bir ihtimal Madam Veronika'ya at satmaya gelmişti, ama geceye kalmaz ki bu işler, gündüz gözüyle yapılır. Hem de kara kışta? Bilmiyorum, anlam veremediğim, beni aşan birçok şey oldu, tıpkı son ana kadar başımızın belaya gireceğine hiç ihtimal vermediğim gibi. "Ganimet" adı altında birkaç eşyaya el koyacaklarını ve arabaya yükleyip gideceklerini sandım.

Derken kapı açıldı ve genç bir partizan kız girdi içeri. Kalın kabanının altında beyaz gömleğinin yakası görünüyor, palaskasından kılıfıyla tabancası sallanıyordu. "Jozi hanginiz?" diye sordu. Ayağa kalktım. "Şatonun sahibesi hanımefendi," dedi gülerek, "saygıdeğer patroniçe sizinle bir konuyu görüşmek isterler." Birkaç kişinin yüksek sesle konuşarak yemek yedikleri av salonunun önünden geçtik. Duvara asılı av tüfeklerini ve doldurulmuş hayvan başlarını inceliyorlardı. Dışarıdan postallarıyla getirdikleri karın ıslattığı koridoru geçerek yemek salonuna yöneldik. Evin içinde dolanan gencecik çocuklar giysileri, ayakkabıları sürükleyerek götürüyorlardı.

Zarnikler az önce akşam yemeğini yedikleri masada oturuyorlardı. Mösyö Zarnik'in yüzü kâğıt gibi bembeyazdı. Gençlerin "yoldaş komiser" diye hitap ettikleri komiser pencerenin yanında ayakta duruyordu. Üzerinde askeri üniforma, ayağında

postal vardı. Bir eliyle yaslandığı sandalyenin arkalığına kaputunu fırlatmış, üzerine de makineli tüfeğini asmıştı. Yüzü pencereye dönüktü, yalnızca sırtını görüyordum. Sanki soğuk kış gecesinde görülecek bir şey varmış gibi pencereden karanlığı seyretmesi gözümün önüne geliyor hâlâ, belki de az önce konuşulan bir konuyu düşünüyordu. Veronika beni görünce gülümsedi. Ben ise bakışlarım ve başımla neler olup bittiğini sormaya çalıştım. Gayet sakin bir tavırla, "Jozi, lütfen yukarıya çık ve annemi teskin et," dedi. "Her şeyin yolunda olduğunu ve benim için endişe etmemesini söyle." Ancak o an ikisinin de dışarı çıkmak üzere giyinmiş olduklarını fark ettim. Veronika jokey pantolonu ve kazak giymişti, Mösyö Zarnik ise kışlık av kıyafeti içinde, dizlerinin üzerinde kışın ava çıkarken yanından eksik etmediği hubertusuyla[16] oturuyordu. İkisinin de ayağında botlar vardı. "Nereye gidiyorsunuz?" diye sormadan edemedim. Pencerede duran komiser kıpırdandı, onlar ise cevap vermediler. Sonra komiser döndü ve "Berlin'e," dedi. "Madem o kadar seviyor, Madam Zarnik Berlin'e gidecek. Mösyö Zarnik'in ise nereye gideceğini henüz bilmiyoruz."

Elbette şaka yapıyordu. "Sen de onlarla gitmek ister misin Jozi?" diye sordu sevimsiz bir gülümsemeyle. Onunla şakalaşacak halde değildim. Tanımadığım bunca insan adımın Jozi olduğunu nereden biliyordu? Onlara madamın Berlin'de yaşadığını kim söylemişti? Jeranek geldi aklıma, bahçıvan Majcen de olabilirdi. İkisi de her zaman olan biteni takip ederlerdi; her bir ziyareti, madamın ara sıra doktorla, yani Horst'la göletin etrafında gezintiye çıktığını, piyanistin, ressamın, Alman subaylarının ve diğer bütün misafirlerin geliş gidişlerini.

16 Hubertus: Avcıların giydiği kalın keçeden yapılmış koyu yeşil palto.

Nihayet onları götürecekleri kafama dank etmişti. Oracıkta bir hal çaresi bulabilirmişim gibi ümitsizce etrafıma bakınıyordum. Telefon kablosunun koparıldığını görünce nutkum tutuldu. Dış dünyayla irtibatımız kesilmiş, bizi esir alan bu adamların insafına terk edilmiştik. Sonumuz kötüydü, kaçış yoktu. Gözlerim yaşla doldu, ikisini de çok severdim. Duvardan koparılmış kabloyu ve yere dökülen sıva parçalarını görünce aklıma gelmeyen kalmadı; Mösyö Leo'nun nasıl her akşam telefonun başında sevgili Veronika'sının Berlin'den aramasını beklediğini hatırladım, merak ederdi, aklı hep karısındaydı, sevmeseydi ikinci defa, o matrak düğünle de olsa evlenmezdi onunla. Komiser, Madam Zarnik'in Berlin'e gideceğini söyleyince içime kötü bir his doğdu. Bir de üstüne telefon kablosunu görünce kuşkum kalmadı. Ağlamaya başladım. "Gece vakti bu soğukta çıkmazsınız, herhalde," dedim. "Çıkarlar, çıkarlar," dedi komiser. "Şimdi git, hanımefendinin dediğini yap." Kapıya yöneldim ve beni oraya getirdikten sonra beklemiş olan tabancalı kızın yanından geçtim. Eşikte durup bir kez daha onlara baktım. Veronika'nın üzgün bakışlarıyla karşılaştım, ne olur annemle ilgilen, der gibiydi, her seyahate çıkışında, hatta Berlin'deki kız arkadaşını ziyarete giderken de annesinin emin ellerde olduğunu bilmek ister, "Annemi hiç yalnız bırakma," derdi, "biliyorsun yaşlandı artık." Onlara son kez gözyaşlarımın buğusunun gerisinden baktım. Bir ceset kadar solgun olan mösyö titrek elleriyle hubertusunu sımsıkı tutuyordu. Veronika ise jokey kıyafeti içinde son direktiflerini verirken asil gülümsemesiyle boşluğa bakıyordu.

Madam Josipina'yı telaşlandırmamak için gözyaşlarımı sildim, yukarıya odasına koştum. O da giyinmiş, yatağının üzerinde oturuyordu. "Jozi!" diye heyecanla bağırdı beni görünce. İçimde fırtınalar koptuğu halde sakin görünmeyi

başardığım için o da sakinleşerek, "Bu kalabalık ayak sesleri de ne?" diye sordu. "Mösyö ile madamın Ljubljana'dan misafirleri geldi," dedim. "Ah öyle mi?" dedi, "neden dolapları açıyorlar, kapıları çarpıyorlar?"

Madam Josipina, geçtiğimiz seneyi hemen hemen hiç odasından çıkmadan, fotoğrafları ve mektuplarıyla oyalanarak geçirmişti. Uzun bir ömrü geride bırakmıştı. Veronika tek evladıydı ve onu, kadınların artık o faslı kapattıkları geç bir yaşta doğurmuştu. Son zamanlarda etrafında olan bitenle ilgilenmez olmuştu, anıları ona yetiyordu. Yürümekte zorlanıyordu. Hava güneşli olduğu zaman kıra ya da göletin kenarına götürürdük onu, gözünü uzaklara diker, öylece oturur, sonra da, "Haydi dönelim artık," derdi. Beni şaşırtan, mutluluğu yalnızca fotoğraflarında bulmasıydı. Her birine tekrar tekrar bakardık, ezberlemiştim onları. Çoğunda zamansız kaybettiği kocasıyla yan yana poz vermişti: Bir liman şehrinde bulunan villalarının bahçesinde çimlerin üstünde, Ljubljana'da gezintide, İtalya turunda, Venedik'te güvercinlerin ortasında. Hayatı boyunca biriktirdiği yüzlerle, şehirlerle, manzaralarla, geçmişte kalan mutluluğunun belgeleriyle huzur buluyordu. Sanırım daha Podgorska'ya gelmeden önce kendini çekmişti günlük hayattan. O dönem Veronika annesini Ljubljana'da bırakıp güneye, Sırbistan'a, ya da başka bir yere gitmişti. Koca apartman dairesinde ona hayat veren kızından uzakta bir başına kalınca, merhum kocasıyla, güzelim elbiseleri, başında beyaz şapkasıyla çektirdiği o fotoğraflara sığınmaktan başka ne yapabilirdi? Madam Veronika Mösyö Leo'ya döndüğü zaman annesini de köşke getirdiğinde kadıncağız artık yaşlanmış, sağlığını kaybetmiş ve dış dünyadan kopmuştu. Bazen İtalyanca bir şarkı mırıldandığını duyardım, "Bu bir İstria şarkısıdır," derdi, "Rijeka'da öğrenmiştim... *una mula*

di Parenzo... Sözlerini hiç unutmam. Bizim Slovenya'da Poreç dediğimiz Parenzolu sarışın olmayan, aslında siyah saçlı bir kızın hikâyesini anlatır. Balık satarmış." Bir gün bu şarkının neden onu bu kadar duygulandırdığını sorduğumda, bana uzun uzadıya o liman şehrindeki hayatını ve bir kafede nasıl dans ettiğini anlatmıştı. Gözleri parlamıştı, o zaman geçmişi kalbinden silemediğini, unutamadığı anılarına, başka yönlere savrulmuş ya da artık hayatta olmayan kişilere ne denli bağlı kaldığını anlamıştım.

O korkunç akşam, daha doğrusu o korkunç gece, zira bütün o olanlardan sonra yanına gidip oturduğumda hava çoktan kararmıştı, dolapları karıştıran, kapıları çarpanların kimler olduğunu nasıl dilim varıp da söyleyebilirdim ona? Bizim İvan'ın elinde silahla nöbet tuttuğunu? Zavallı kadına aşağıda, yemek salonunda, binici kıyafeti ve botlarıyla oturan kızının evden çıkmaya hazır olduğunu, tanımadığı silahlı adamların onu zorla kim bilir nereye götüreceğini nasıl anlatabilirdim? Kızı kadar benimsediği, dünyada kimselere değişmeyeceği Mösyö Zarnik'in de avcı giysileri içinde karısının yanında oturduğunu? Kocasını uzun süre terk eden kıpırdak kızını mangal yüreğiyle tekrar evine aldığı için değil sadece, yaşlı bir kadına, yani kendisine de evini açtığı, dahası Veronika güneyde bilinmeyen bir ülkede izini kaybettirdiği zaman yalnızlık çekmesin diye sıklıkla ziyaretine gelmeyi hiç ihmal etmediği için benimsediği. Her şey bir yana, yaşlı hanımefendinin dilinden düşürmediği ifadesiyle, iyi bir insan olduğu için benimsediği. İşinin ehliydi, hesabını bilir, adımını sağlam atardı ve müşfikti. "Bilir misin ki," derdi, "hepsi bir arada bulunmaz." Oysa Leo'da hepsinin bir arada bulunduğuna gönülden inanırdı Madam Josipina, Veronika'nın annesi. Ne yazık ki aynı fikirde olmayanlar vardı ki ölümüne

korkmuş, beti benzi atmış, kucağında titrek elleriyle sıktığı hubertusuyla oturan adamcağızı yemek salonunda esir almışlardı. Ona aşağıda avcı kıyafetiyle oturan Mösyö Zarnik'in aslında ava gitmediğini nasıl izah ederdim?

Mümkün değildi, asla söyleyemezdim. "Aşağıda parti veriyorlar," dedim, "misafirler bir türlü gitmek bilmiyor." Aklı yattı; daha önce misafirlerin evlerine dönmek ya da odalarına çekilmek şöyle dursun, yemek masasından bile kalkmak bilmediklerine şahit olmuştu. Birlikte masaya oturduk, albümün sayfalarını çevirmeye koyuldu, sanırım ikna olmuştu. Ne var ki bir süre sonra yeniden içine kurt düştü.

"Niye ikide bir pencereye gidiyorsun?" diye sordu birden.

Gerçekten de ikide bir kalkıp pencereye gidiyordum. Perdenin kenarından yemek salonundan avluya yansıyan ışığı kontrol ediyordum. Avludaki karı tekmeleyerek kapının önünde tedirgin adımlarla volta atan biri vardı. Jeranek'ti.

Ah İvan Jeranek ah, yazıklar olsun sana, kilise korosunda o güzelim ilahileri söylersin, ertesi gün de karı tekmelersin onca iyiliğini gördüğün hanımefendiyi götürmeyi beklerken. Ve seni hep kollayan, emeğinin karşılığını cömertçe ödeyen Mösyö'yü. Az önce avluda ağzından çıkanı kulağın duymadı, sarf ettiğin alçakça laflar hâlâ midemi bulandırıyor. Senden sadece içeri girip bizimkilere daha doğrusu seninkilere bir yanlışlık olduğunu anlatmanı istemiştim. O ikisinin masum olduklarını, hiçbir yere götürülmemeleri gerektiğini. Üzerinde gocuğu, omuzunda tüfeğiyle kapının önünde dikilen tedirgin siluetini fark edince uzun zamandır unuttuğum bir şeyi hatırladım. Ve o anda bu çalışkan ama ahmak adamın ağzından neden zehir aktığını anladım. Aşağı yukarı bir sene önce

ılık bir yaz sabahı kahvaltı bile etmeden, erkenden evden çıkmıştım ve Jeranek'i görmüştüm.

İvan, o hiç işini aksatmayan genç adam ekinleri biçmiş geliyordu, avluda yanıma yaklaşıp, "Senin hanım var ya, Almanlarla pek sıkı fıkı," demişti.

Gülüp geçmiştim, "Hiç yakıştıramadım sana İvan," demiştim, "elbette misafirlerini ağırlayacaklar."

"Ama üniformalı geliyorlar," demişti, ayakkabısının ucuyla avlunun zemininde daireler çizerken. Birkaç ay sonra gece vakti kapıda nöbet tutarken ki gibi karla kaplı değildi ortalık, ılık bir yaz sabahıydı. Sanırım mahcubiyetten yere bakarak ayağını sürtüyordu. Saçma sapan konuşup da utanmamak mümkün müydü?

"Elbette üniformayla gelecekler, sivil giysileri yok ki," dedim. Hâlâ şaka yaptığını sanıyor, gülüyordum. "Bazen Ljubljana'dan gelen dostlarını, işadamlarını, yazarları, ressamları ağırlıyorlar, bazen de Kranj'dan gelen Almanları. Adamları kapıya mı koysunlar?" O ise gözlerini yere dikmiş, çukur açarcasına daireler çizmeyi sürdürüyordu.

"Özellikle biriyle çok samimi ama," dedi.

"Öyle mi, kimmiş o?" diye sordum, ısrarcı tavrından dolayı sinirlenmeye başlamıştım.

"O subayla, hani doktor olanla," dedi.

"Hayal görüyorsun," dedim.

"Bu sabah ekin biçmeye gelirken gördüm onları," dedi, "güneş doğarken göletin kenarındaydılar."

"Saçmaladın," dedim, "dün gece evde müzik dinlediler, Mösyö Vito piyano çaldı, sonra da yemek odasında sohbete daldılar."

"Sabaha kadar mı?" diye sordu.

"Seni ilgilendirmez," dedim öfkeyle, "sen işine bak." İnatçı keçinin geri adım atmaya niyeti yoktu.

"Peki," dedi, "şatonun sahibi neredeydi?"

"Yatmıştı," dedim, "içkiyle arası yoktur, gevezelikten de hoşlanmaz."

"Oh ne âlâ, o uykuya, karısı da Alman subayıyla göl kıyısında gezintiye," dedi İvan.

"Eğer Doktor Mösyö Horst'u kastediyorsan, hanımefendiye çok saygılı davranır." Başı önünde yeri kazmaya devam eden İvan gülmeye başladı.

"Evet, bence de çok saygılı," dedi.

"Elbette," dedim, sinirim tepeme çıkmıştı, "herkes hanımefendiye saygı duyar, sen de bir zamanlar saygıda kusur etmezdin. Hanımefendiden iyilikten başka ne gördün de böyle zırvalıyorsun, senin adına ben utanç duyuyorum. Pepca'ya sor bakalım, hanımefendimiz olmasaydı kim onu hastaneye yetiştirecekti? Derhal kes şu lafları yoksa Pepca'ya söylerim, seninle bozuşur, Madam Zarnik'i ne kadar saydığını bilirsin."

"Pepca'nın haberi yok mu sanıyorsun?" dedi İvan. "Onun Almanlarla ne kadar samimi olduğunu bilmeyen yok." Artık burama gelmişti. "Tırmığı al da eline, düzelt şu kazdığın yeri," dedim, "domuz gibi eşelendin durdun. Bir daha böyle konuştuğunu duymak istemiyorum." Yeri kazmaktan

vazgeçti ve başını kaldırarak gözlerimin içine baktı. "Söylemedi deme Jozi," dedi, "bizimkilerin gözü üzerinde, sonu kötüye varabilir."

"Bizimkiler?"

O zamanlar Jeranek'in, bizim oduncular dediğimiz partizanlarla ilişkisi olduğundan haberim yoktu. Efendice işine bakan, ekini biçen, samanı harmanlayan, kalasları yüklenip ahırın damını tamir eden, ormandan bisikletiyle geçerken neşeyle ıslık çalan, pazar günleri kilise korosunu hiç aksatmayan bu sakin genç adamın "bizimkiler"le bir yakınlığı olabileceği hiç aklıma gelmezdi doğrusu. Almanların Ulu Dağ'ın eteklerindeki köylerden bazı gençleri içeri aldıkları zaman Kranj'da üç beş gün hapse tıkıldığını o an hatırladım. Onu hapisten kim kurtarmıştı? Dr. Hubmayer'den ricacı olan Veronika kurtarmıştı, başka kim olacak? Kıskanç bir ebleh gibi toprağı kazarken suçladığı kişi. O vakit Jeranek'in yanlışlıkla hapse atıldığı söylenmişti, Veronika rica etmiş, doktor da kefil olmuş, denmişti. Bütün bunlar dilimin ucuna geldiği halde tuttum kendimi. Bu dangalak herifin kafasından neler geçer bilinmez. Bakarsın ters teper. Mösyö Zarnik'in odunculara destek olduğunu bilmeyen yoktu. Daha ne olsun.

"Hiç olmazsa Pepca'yı hastaneye götürdüğü için müteşekkir olabilirsin," dedim.

Pepca'sını hastaneye götürmüştü Veronika, İvan'ı kendince severdi. "Atlara en iyi bakan bizim İvan," derdi. İvan'ı tutardı, beni ise sırdaşı gibi görürdü. Sırbistan'daki hayatından söz etmişti bana. Diğer adamla, hani o sevdalısıyla yaşarken karşılaştıkları zorlukları anlatmıştı bir keresinde. Güneyde ufak bir Sırp şehrinde tavuk yetiştirmiş. Kulaklarıma inanamamıştım ama olmuş işte. Köşkün hanımefendisi olduğu halde asla

burnu havada değildi. Hepimize kendini sevdirmişti. Bir gün bana ipek çamaşırlar vermişti. "Ne kadar iyisin," demişti. Aslında iyi olan oydu, herkese karşı, İvan'a bile.

"O başka," dedi İvan, "bir Alman subayıyla gölün etrafında gezintiye çıkmak başka."

Keşke kafasının içini okuyabilseydim şu herifin. Veronika'nın gezintisine bu kadar takmasını anlayamıyordum bir türlü. "Belki de Veronika yürüyüşe çıkarken eşlik etmesini rica etmiştir adamdan," diye tersledim.

"Eminim öyledir," dedi alaycı bir ifadeyle. "O subay bir dediğini iki etmiyor. Belki senin hanım da ara sıra onu hoş tutuyordur."

Çok ileri gitmişti. "Yok ol, gözüm görmesin seni," diye tısladım yılan gibi, hiddetten deliye dönmüştüm, gözünü oyabilirdim. Kayıtsızca döndü ve yürüdü gitti, avlunun girişinde omuzunun üzerinden dönüp baktığını görünce, parmağımı salladım. "Ahlâksız mendebur."

Muhtemelen esas kendisi Madam Zarnik'in cazibesine kapılmıştı. Hiç şaşmazdım doğrusu. Bütün erkekler, daha genç-ler bile hanımefendiden gözlerini alamazlar, onun güler yüzlü tavırlarını, samimiyetini yanlış yorumlayabilirlerdi. İvan hanımefendiye gizlice duyduğu hayranlıktan dolayı doktorla, o kibar Mösyö Horst'la sabahın erken saatlerinde göletin kenarında gezinmesine içerlemiş olabilir. Neyse, o dönem kafayı pek takmamıştım İvan'ın bu densizliğine. Derdimiz eksik değildi. Üstelik Madam Zarnik ile Doktor Hubmayer'in arasında beğeniden, arkadaşlıktan öte bir şey olamazdı. Madam kocasına sadıktı. Evlilik tazelemelerini unutamam, Podgorska'daki en mutlu günümüzdü. Sembolik bir törendi, zaten

resmen boşanmamışlardı. Veronika gitmiş ve dönmüştü. Leo da iyi ki onu affetmişti, kimse aynı zarafetle altından kalkamaz böyle bir işin, has adam olmak gerekir. Veronika döndükten hemen sonra düzenledikleri o düğün komedyasına hepimiz davetliydik. Avluya masalar yerleştirilmiş, Ljubljana'dan gelen, şair dedikleri bir adam matrak bir konuşma yapmıştı. Ve sonunda, bir daha asla ayrılmayacaklarını, sonsuza dek birlikte olacaklarını ilan ederken ikisinin ellerini zincirle bağlamıştı, "Sakın kimse heveslenmesin, zincir sağlam," demişti. Kilisede bir rahip edasıyla, "Ölüm sizi ayırana dek," diye ilave etmeyi de ihmal etmemişti. Her nikâha gidişimde bu sözleri duyunca boğazım düğümlenir, bu defa da ortam son derece eğlenceli olduğu ve gelin başta olmak üzere kahkahadan geçilmediği halde, gözyaşlarımı zor tutmuştum. Hele ağzına sudan başka bir şey koymayan Mösyö Zarnik'in bir kadeh şarap içmeye razı olması görülmeye değerdi. Şair, aksi takdirde evlilik akdinin geçersiz olacağını söylemişti, zincirle mühürlemek yetmiyordu, şarapla da sulanması gerekiyordu. Sevgili Madam Veronika'mın sıra dışı evlilik töreni böyle olmuştu işte.

Leo'yu sevdiğini ve ne olursa olsun sözünden dönmeyeceğini biliyordum. Ama uğruna bir süreliğine kocasını terk ettiği büyük aşkını unutmadığını da biliyordum. Podgorska Köşkü'ne, Kiril alfabesiyle yazıldığı için postacının ilk zamanlar üstünü okumakta zorlandığı zarflar gelmeye devam ediyordu. Oysa Madam Veronika sanırım aşkı depreşir, yüreği daralır korkusuyla mektuplara el sürmezdi, "At onları," derdi bana. Kadınlar bilir, küllenmiş aşklar bile, şakadan da olsa kendimize bağladığımız zinciri tanımaz. Bir defasında aşçı Fani'yle birlikte mektuplardan birini atmak yerine okumaya giriştik. İkimizi de ağlattı. Stevan –birlikte Sırbistan'a

kaçtığı adamın adı– o kadar dokunaklı ve etkileyici yazmıştı, öylesine bedbahttı ki okusaydı Veronika da mutlaka içlenirdi. Kocasıyla beraberliklerinin devamı ve aile huzurunun bozulmaması için isabetli bir karar almıştı. Sanırım bütün mektuplar, okuduğumuzdaki gibi şu ifadeyle sona eriyordu: Vrati se, ljubavi. Sırpça yazdığı dileğini Slovence tekrarlıyordu: Dön bana, aşkım.

"Jozi," dedi yaşlı kadın, "neden pencerenin kenarında duruyorsun?"

Yalanım açığa çıkmış gibi, ne diyeceğimi bilemedim, "Misafirlerden gidenler var," lafı çıktı ağzımdan. "Kapıdan ayrılmalarını bekliyorum," diye ilave ettim aceleyle yalanı sürdürebilmek için, başka ne yapabilirdim, "bir kısmı misafir odalarına geçtiler, diğerleri evlerine dönüyorlar, arkalarından biraz ortalığı toparlarız," inandırmak için aralıksız konuşuyordum, "kalan işleri yarın sabah tamamlarız." Madam Josipina evde bir tuhaflık olduğunu seziyordu. Kalbim gümbür gümbür attığı, bedenim için için titrediği halde yanına oturup albümün sayfalarını çevirebiliyordum.

"Bu şapkanız ne kadar da yakışmış," dedim. Aklı başka yerdeydi, endişeliydi, gözünü pencereden ayıramıyordu.

"Sahilde hava sıcakmış o gün," dedim.

"Evet, bazen sıcaktan bunalırdık. Denize girmeye Opatija'ya giderdik."

Rahat bir nefes aldım, Madam Josipina yine hatıralarına teslim olacaktı. Yaşadıkları hayatı, İstria gezilerini, sıklıkla Ljubljana'ya da gittiklerini, Viyana'da tiyatro ve operet seyrettiklerini uzun uzun anlatmıştı.

"Dansa giderdiniz, değil mi? O şarkı nasıldı?"

Yüzüme bakıp uzaklara daldı. "Veronika da bilir o şarkıyı," dedi. "Bionda'yı sordun herhalde."

"Tamam işte o şarkı, hani düğününüzde çalınan."

"Düğünümde çalınmamıştı, bir yerde o şarkı eşliğinde dans ederken Peter'a, 'Artık evlenme vakti geldi,' demiştim." Ve bir kahkaha attı.

Neyse ki işim biraz kolaylaşmıştı, pencereye bakmaktan, aşağıda olanlara kafa yormaktan vazgeçmişti. Seslere kulak kabartmıyordu artık. Kendi dünyasına çekildiğini gözlerinden anlıyordum. Artık ne kış gecesinin ayazı, ne de uzatmalı misafirlerin gürültüsü ilgilendiriyordu onu, şimdi bir kafe vardı gözünün önünde, limanda gemiler, denizin ışıltısı. "O şarkı şöyleydi," diyerek mırıldanmaya başladı, *"Tutti mi chiamano bionda, ma biondo io non sono..."* Sonra da daha önce sayısız kez dinlediğim çeviriyi yapmaya girişti, "Bana Bionda derler ama sarışın değilim. Bir tuhaftır sözleri," diye konuştu dalgın bir edayla, "anlam veremem. Aslında sarışındım ben, tıpkı Veronika gibi, bana çekmiş, şair de ona 'sarışınım' der. Peter kumraldı, saçları hafif dalgalıydı." Madam Josipina sevgili Peter'ının dans pistini boydan boya yürüyerek orkestraya yaklaşıp bir istek şarkısı fısıldadığını anlatmaya koyuldu bir kez daha.

İçim rahatlamıştı, dikkatini dağıtmayı başarmıştım. Onu bu şekilde kandırmak içime sinmiyor, aşağıda olanlar kafamı meşgul ediyorsa da Veronika'nın isteğini yerine getirmiş, yaşlı hanımefendiyi sakinleştirmeyi başarmıştım. Fotoğraflar, anılar, özenle sözlerinin çevirisini yaptığı Bionda şarkısı derken, usulca pencereye doğru kaydım. Birinci kattaki odalardan birinde lambayı yakmışlardı, Jeranek'in üzerine ışığı vuruyordu. Başını kaldırdı, yüzünü çok net gördüm. Bir şey söylemek

ister gibiydi. Sakalı çıkmış, kasketi alnına düşmüştü. Arkamdan bağırdığı saçmalıkları bir daha ağzına almasın da! "Senin hanımefendin Alman orospusu, bunu böylece bilesin Jozi!"

Evet aynen böyle bağırmıştı. Her zaman ne kadar da efendiydi, kulaklarıma inanamamıştım. Bugün bile hâlâ, nasıl oldu da o derece gözü döndü, anlayamıyorum. Nöbetçilik görevi verildi diye Almanlarla irtibatlandırdıklarının topuna nefret kusması mı gerekiyordu? Ormanda aç kaldıklarını, vahşi hayvanlar gibi, peşlerini bırakmayan kudurmuş avcılardan saklanarak yaşadıklarını tahmin edebiliyordum. Komutanlarının onları tatlı hayatlarından taviz vermeyen zenginlere karşı dolduruşa getirdiğini varsayabilirdim. Yine de içini kemiren başka türlü bir olumsuzluğun kancasına takıldığını Doktor Horst'la Veronika'yı göletin kıyısında gördüğünü anlatırken dairesel hareketlerle toprağı oymasından anlamıştım. Belki de daha ortalıkta ne Almanlar ne de partizanlar varken gençliğin hoyratlığıyla kaz kafasında nefreti biriktirmişti.

Kapıya döndüğünü gördüm, aynı anda aşağıda lambaları söndürdüler. Avluyu soluk bir ay ışığı aydınlatıyordu, içeriden biri koşarak ona doğru geldi ve bir şeyler söyledi. Hemen ardından gece ziyaretçileri evden çıkmaya başladılar.

Yaşlı hanımefendi ayağa kalkmak üzere davrandı. Aman, pencereye yaklaşmasın diye düşünürken, bir de baktım kollarını açmış şarkı söylüyor. Sarışın olmayan kızın şarkısını.

Karaltılar avluyu hareketlendirdiler. Sonra da avcı kıyafetini, hubertusunu giymiş Mösyö Zarnik ile üzerinde mantosu, elinde bonesiyle Madam Veronika belirdiler. Parlak sarı saçları ay ışığında ışıldarken kendini hatıralarına kaptıran annesi üst katta dans ederek şarkı söylüyordu, *Tutti mi chiamano bionda, ma bionda io non sono...* Herkes avluda toplandıktan

sonra adamlardan biri koşarak eve döndü ve kucakladığı üç, dört av tüfeğiyle geri geldi. Anlaşılan neredeyse silahları almayı unutuyorlardı. Adam bir tanesini omuzuna kendi tüfeğinin yanına astı ve diğerlerini arkadaşlarına dağıttı. Giysiler, battaniyeler ve el koydukları birçok değerli eşyayla tıka basa doldurdukları kocaman çantaları sırtlandılar. Kış günü battaniye ve kalın giysilere ihtiyaçları olabilirdi ama birinin çantasına tıkıştırdığı gümüş çatal bıçak takımını, kürk mantoyu görünce ayıpladım doğrusu. Belki satıp gıda, mühimmat falan alacaklardı, yoksa acaba beyaz yakalı kız mı tamah etmişti onlara, böyle zamanlarda tuhaf davranır insanoğlu. Ve gidiş o gidiş. Yaşlı hanımefendi şarkı söyleyip dans ediyordu. Bir süre sonra yatağın üzerine oturdu. "Of, bacaklarım," diye sızlandı. "Hey gidi günler, dans etmekten hiç yorulmazdım. Keçi gibi tırmanırdık dağları. Şu halime bak, gölete kadar bile yürümekten acizim."

Gece ziyaretçileri karlı yamaca vardıklarında tekrar belirdiler. Tek sıra halinde ormana çıkan patikayı tırmanıyorlardı. Veronika ile Leo sıranın ortasında yürüyorlardı. O akşam ilk defa karşılaştığım at yetiştiricisini de aralarında görür gibi oldum. Leo başını köşke doğru çevirdi, çok uzaktaydı, yüzünü seçemedim. Veronika'nın başı öne eğikti, gözünü karlı patikadan ayırmıyordu sanki. Yüzlerine son kez bir, iki saat önce yemek odasında baktığımda Leo solgundu, Veronika'nın dudaklarına ise esrarengiz bir gülümseme yerleşmişti. Silahlı kafilenin ortasında yürürken seçebildiğim siluetleri onları son görüşüm olacaktı.

Madam Josipina'ya döndüm. "Merak etmeyin, tekrar yürüyebileceksiniz," dedim. "Bahar gelince kırlara çiçek toplamaya

çıkarız. O harika dantel elbisenizle çektirdiğiniz fotoğraftaki gibi. Sırtını yastığına dayadı. Ne güzel şarkı söylediniz."

"Birçok şeyi unuttum ama bu şarkının sözlerini hiç unutmadım," diye mırıldandı. Gözleri kapanıyordu. Saçları ağarmıştı. Yine vakti geldi, diye düşündüm, yarın leğenle su getireyim, saçlarını yıkayalım.

Uyandırmayayım diye usulca çıktım odasından. Koridor karanlıktı, lambayı yaktım. Anında, "Söndür o lambayı," diye seslendi aşağıdan biri. Söndürdüm ve el yordamıyla trabzanı tutarak mutfağa indim. Tekrar ışığı yaktığımda hepsinin mutfağın çeşitli köşelerinde oturmaya devam ettiklerini gördüm, kimi başını ellerinin arasına almıştı, kimi yere yarı uzanır vaziyetteydi. Beni görür görmez ayağa fırlayan bir tanesi, bir küfür savurdu ve ışığı söndürdü. Ardından yaktığı sigaranın kırmızı ışığında yüzünü, gözlerindeki korkuyu seçebildim. "Neden karanlıkta oturuyorsunuz?" diye sordum. İçlerinden biri, "Sabah beşten önce evden çıkan olursa öldürecekler," diye fısıldadı. Hâlâ fısıltıyla konuşmasına ne gerek vardı, gece ziyaretçileri çoktan gitmişlerdi; dağın tepesine ulaşmak için yarı yolu kat etmiş olmalıydılar. Bizim zavallılar korkudan iyice sinmişlerdi. Ziyaretçiler köşkü karanlığa ve sessizliğe gömülmüş bir halde terk ederlerken, mucize eseri yaşlı hanımefendinin odasından sızan ışık gözlerinden kaçmıştı. Aceleden olmalıydı. "Aranızda mösyö ile madamı nereye götürdüklerini bilen var mı?" diye seslendim karanlığa doğru. Kimseden ses çıkmadı. Bir süre sonra içlerinden biri fısıltıyla, "Av kulübesine gideceklerini duydum," dedi. Sorguya çekeceklermiş onları. "Sorguya çekmek de ne demek," diye bağırdım öfkeyle, "o av kulübesinde Mösyö Zarnik onlara bütün ihtiyaçlarını verirdi, sorguya çekecek ne varmış!" "Sus be

kadın," dedi işçilerden sigarasının ateşinde yüzü aydınlanan. Hepsinin ödünü patlatmışlardı, asabiydiler. İyisi mi sustum.

Sabahleyin kahvaltısını götürdüğümde, Madam Josipina'ya saçını yıkayacağımızı söyledim. Araya Mösyö Leo ile Madam Veronika'nın Ljubljana'ya gittiklerini, yakında döneceklerini sokuşturuverdim. Şaşırdı, yüzüme baktı. "Niye gece vakti yola çıktılar?" diye sordu. "Mösyö Leo'nun önemli bir işi çıkmış," diye yalanımı sürdürdüm. Pek akla yakın değildi, inanmadığı apaçıktı. "Kapıları çarpanlar kimlerdi?" diye sordu.

Yaşlı hanımefendiyi hoş tutuyordum, talimatlarını nasıl harfiyen yerine getirdiğimi bilse mutlu olurdu Veronika. Yine de huzur bulmuyordu bir türlü kadıncağız. Her gün kızının ve Leo'sunun ne zaman döneceğini soruyordu. Hayal gücüm yettiğince cevap buluyor, sonunda uyduracak yalanım kalmadığında, "Gelecekler, merak etmeyin," diye kestirip atıyordum. Kesin tavrım onu yatıştırıyordu. Bir kez olsun acaba başlarına bir şey mi geldi, ya geri gelmezlerse, falan demedi. Gün boyu pencerenin kenarında oturuyor ve elimde yemek tepsisiyle ya da aşağıdaki kütüphaneden getirdiğim ve o okuduktan sonra yerine koyacağım kitaplardan biriyle odasına girdiğimde, "Gelecekler, değil mi Jozi?" diyordu.

"Elbette gelecekler."

Oysa ben epeydir geleceklerinden ümidi kesmiştim. Gittiklerinden birkaç gün sonra Poselje'den bir işçi odun kırmaya geldi.

Avuçlarının içini hohlarken kulağıma eğildi: "Duyduğuma göre ikisinin de hesabı görülmüş."

Ne demek istediğini anlamadım. "Anlarsın ya," dedi ve parmağını enine boynunun önünden geçirdi, "tıpkı kazın boğazını keser gibi."

"Yalan," dedim, artık bana da akla yakın geldiği halde, "neden yapsınlar ki!"

"Neden olmasın," dedi pişkince sırıtarak ve baltasını eline aldı. Ardından tehditkâr bir ifadeyle "Ne ilk, ne son olacaklar," dedi, "göreceksin, devamı gelecek." Sonra da odunluğa geçerek tekdüze darbelerle odun kırmaya koyuldu. Sabah sessizliğinde her bir darbesi duvarlarda gümbürtüyle yankılanıyordu.

O kış geçmek bilmedi, Alman polisi bir süre köşkte nöbet tuttu, sonra da ayakları kesildi, yine de nadiren üç, dört kişilik ekipler halinde uğrar, civarda "haydutların", evet onları aynen böyle adlandırıyorlardı, görülüp görülmediğini sorar oldular. Bizimkilerden korkuyorlardı artık, hemen hızla uzaklaşıyorlardı. Koca köşk boşalmış, ıssızlaşmıştı, maaşları ödenmediğinden çalışanlar bir bir çekip gitmişti. Fani'yle birlikte köşkü çekip çevirmeye devam ettik, çoğunlukla yaşlı hanımefendiyle ikimize, ara sıra kar küremeye gelen işçilere, bir de atlara bakmayı tek bir gün bile ihmal etmeyen Franc'a yetecek kadar yemek pişiriyorduk. Leo ile Veronika'nın yatak odalarını, dolaplarındaki ütülü elbiselerini, çıktıkları seyahatten dönüvereceklermiş gibi tertemiz, derli toplu tutuyordum. Bahar geldiğinde yaşlı hanımefendi hâlâ pencerede oturuyordu, yaz gelince arabalarının uzaktan bir toz bulutuyla belirmesini bekledi. Bir temmuz günü, avluya inebilmesi için koluna girmemi istedi. Neredeyse kucağımda taşıdım kadıncağızı, adım atmaktan acizdi. Garaja yöneldi. Nedenini biliyor, onu daha fazla kandırmayı gereksiz buluyordum.

Yüzüme ters ters baktı, "Arabayla gittiklerini söylememiş miydin?" dedi.

Öyle söylemediğim halde bekleyiş içinde geçirdiği günler ve geceler boyu farz ettiği şeye sonunda inanmıştı. "Ben öyle demedim," diye karşı çıktım. Artık yalanlarımdan kendim de usanmıştım, doğru olanı savunma ihtiyacı duyuyordum. Sallanır gibi oldu, düşecek sandım. Arabanın kapısına dayandı.

"O halde, nasıl gittiler?"

"Onları götürdüler," diye cevap verdiğimde doğru söylemiş sayılabilirdim. Evden zor kullanarak çıkarıldıklarını, mecbur tutulduklarını ifade etmiş oluyordum zaten onları götürdüler derken. "Öyle mi? Ziyaretçilerin kendi arabaları mı vardı?"

"Evet, öyleydi."

Tükenmiştim, başka soruya cevap vermeyecektim. Odasına dönüp yatmaya razı ettim.

Veronika'nın gitmeden önce verdiği talimatları hakkıyla yerine getirdim, Madam Josipina'ya iyi baktım. Gitmeden? Geri gelmeyeceğini varsaymayı reddediyordum. Yaşlı hanımefendinin sabırla kızının yolunu beklemesi bana da sirayet etmişti sanırım. Sık sık pencerede yanına ilişir, uzakları gözlerdim. Onun da Leo'nun da geri dönmeyeceğini bizden başka herkes biliyordu. O geceki olaylardan söz etmez olmuştuk. İkisinin de hesabının görüldüğünü söyleyen işçinin sözleri kulağımdan hiç gitmediği halde yaşlı hanımefendinin yanında oturduğumda her nasılsa hafifliyordum. Sıcak bir yaz gecesi odasına yaklaştığımda sesler duydum. Şaşırdım, kiminle konuşuyordu? İçeri girdiğimi görünce elindeki kitabı aceleyle kenara koydu.

"Kiminle laflıyordunuz?" diye sordum. "Peter'la," dedi, "bazen yârenlik ederiz." Bütün başına gelenlerden sonra aklının yerinde olmamasını normal karşılamalıydım. "Sık sık laflarız, bu gece ona kitap okudum." Kitabı eline aldı. "Bizim şair bunu Veronika'ya hediye etmiş," dedi. "Sarışına Şiirler. Hem de ithaf etmiş: Sarışın Veronika'ya, gençlik geçicidir, elden ne gelir! Kızım şiirden hoşlanırdı, gece yatmadan okurdu." Kitabın sayfalarını karıştırdı ve okumaya başladı:

Alaca karanlıkta gel
El ayak çekildiğinde
Alaca karanlıkta gel
Kalbin seslendiğinde.

"Peter'a okudum bu şiiri," dedi. " 'Bu dizeleri Stevan yazmış olabilirdi,' dedim ona. Leo yazamazdı, o taraklarda bezi yoktu. Peter'a Veronika'nın benim yüzümden Stevan'dan ayrıldığını anlattım, 'Ayrılmasalardı şu anda Maribor'da yaşıyor olacaktı,' dedim."

Madam Josipina onayımı bekler gibi yüzüme baktı. Stevan'ın kim olduğunu biliyordum, Fani ile birlikte okuduğumuz mektupta imzası vardı. O zaman ikimiz de gözyaşlarımızı tutamamıştık, şimdi de yaşlı hanımefendinin okuduğu şiirden mi, çaresizlikten kaybettiği kocasıyla dertleşmesinden mi içlendiğimi bilmiyorum, bir şeyler düğümlendi boğazımda.

"Biliyor musunuz, orada olabilir Veronika," dedim, "belki de Maribor'dadır."

Bana döndü ve buruk bir neşeyle, "Doğru ya," dedi, "belki oradadır, beraber oradadırlar," sonra hemen sürdürdü, "ya da Leo ile İsviçre'dedir. Tamam, sanırım öyle," dedi, hoşnut bir ifadeyle, "İsviçre'dedirler." Sonra yine fotoğraflara bakarak

albümün sayfalarını çevirirken eski güzel günleri andık. Dün gibi hatırladığı.

Güz geçip gitti, Veronika ile Leo'nun, ziyaretleri giderek seyrekleşen dostlarından ve akrabalarından kulağımıza çalınan fısıltılar dışında yeni bir haber alamadık. Sonra bir kışı daha, 1945 yılının bitmek bilmeyen kışını da devirdik, artık bu sonuncusu deniyordu, bahara savaş bitecek. İnsanlar son derece endişeliydi, Alman ordusunun, partizanların, kampların yuttuğu yakınlarının akıbetini bilmek istiyorlardı. Kıtlık baş göstermişti, giyecek, ayakkabı yokluğu çekiliyordu, herkes kendi derdine düşmüştü, biz de işçi bulmakta zorlanıyorduk. Neyse ki Leo'nun kardeşi Filip ara sıra bizi yoklamayı, evi çevirebilmemiz ve bu yoklukta yardıma gelen birkaç kişiye ödeme yapabilmemiz için gereken maddi desteği sağlamayı ihmal etmiyordu. Her defasında yaşlı hanımefendiyle biraz daha uzun vakit geçiriyor, bizimle ayaküstü konuşuyordu. Artık kimse köşkün sahiplerinin adını ağzına almıyordu. Gidişlerini takip eden aylarda, pazar ayini çıkışında tanıdıklar bana o gece olanları, geri gelme ihtimallerini falan sorarlardı. Sonraları ilgilenmez oldular, herkes evine kapandı, kimsenin kimseye güveni kalmamış, beklemenin ağırlığı çökmüştü. 1945 baharında denklerini, valizlerini yığdıkları kamyonlarla yollara düştü aileler, kim bilir nereye. "Partizanlar gelecek," deniyordu. Nitekim Ljubljana'dan geldiler, ama bunlar başkalarıydı, uzun boylu, beyefendi kılıklıydılar, şatoyu dinlenme tesisi olarak kullanacaklarını söylediler. Aniden savaş sonlanmıştı, yoldaş beyefendiler Ljubljana'da zorlu görevlerini bitirdikten sonra sükûnete ve huzura ihtiyaç duyuyorlardı. Bazısı hastaydı, Podgorska'da sağlığına kavuşmayı umuyordu.

Jeranek de döndü. Bizi ziyarete köşke çıkmadı, ama garda gördüm onu. Biraz yaşlanmış, ağırlaşmış diye düşündüm, yine de sağlıklı, güçlü kuvvetliydi, üzerinde üniforması, ellerini arkada kavuşturmuş geçen trene bakıyordu.

Sonra da köşkten ayrıldık zaten. Ailemin yanına döndüm. Zarniklerin şoförü Lojze Hribovşek'le evlendim, Podgorska'da arkadaş olmuştuk. O da 1941'de partizanlara katılmıştı, o furyada geri dönmesi beni çok sevindirmişti. Neyse, bu kısmı benim hayatım. Kendi aramızda da Veronika ile Leo'dan söz etmemeye özen gösterdik, geçmişi geride bırakmalıydık, hayat devam ediyordu. Düğünümüzden birkaç gün önce, "Veronika beni severdi, burada olsaydı mutlaka gelirdi," demekten alıkoyamadım kendimi. Savaş sona ereli bir yıl kadar olmuştu, yaşlı hanımefendi ile epeydir irtibatım kesilmişti. Derken bir gün Ljubljana'da oturduğunu duydum, küçük bir daire bulmuşlar ona. Trene atlayıp görmeye gittim. Pencerenin kenarında oturmaya devam ediyordu. Sanırım kim olduğumu çıkaramadı.

Gerçeği bilmesinin yararı olabilir diye düşündüm. Öte yandan gerçeği ben biliyor muydum acaba! Veronika'nın öldüğüne kesin gözüyle bakılabilirdi. Ölülerimizi gömeriz, ruhlarına dua ederiz ve vedalaşırız. Mezarları bellidir, gider mum yakarız. Oysa onlar bütün bunlardan yoksun. Madam Josipina'nın o akşam bana okuduğu kitabı, o günlerin anısına yanımda getirdim. Bazı geceler herkes yattıktan sonra lambayı yakar, alırım kitabı elime, bir şiir okurum, Veronika belirir karşımda. Eski günlerdeki gibi sıcak sütünü getiririm, o da bana, "Bak bu şiiri sen de oku," der. Ama okuyamazdım, vaktim olmazdı. Şimdi elimde birkaç fotoğraf ile bu kitap kaldı, gerisi uçtu gitti.

Alacakaranlıkta gel
Sadece alacakaranlıkta
Günahların silindiği
Günün sonsuz geceye evrildiği
Ruhun şiiri özlediği
Rüyanın şarkıya benzediği.

Podgorska Köşkü Ulu Dağ'ın yemyeşil eteğinde hâlâ yükselir. Bir keresinde kızımdan beni arabayla oraya götürmesini istedim. Savaştan sonra köşkü sanatoryuma dönüştürmüşlerdi. Şimdi de müze yapmışlar, biz arabadan inerken kapıdan bir öğrenci grubu çıkıyordu. İçeri adım attık, "Kapanma vakti geldi," dediler. Gişedeki kadına bir zamanlar bu köşkte çalıştığımı, içeriyi görmeye geldiğimi söyledim. "Evde çocuklarım bekliyor, gidiyorum, yarın tekrar gelin," dedi. Mecburen ayrıldık. Beni de bekleyen çocuklarım vardı. Daha doğrusu torunlarım. İki küçük kız, bir de oğlan. Bazen karşıma oturtur orada yaşadığımız günleri özlemle anlatırım onlara. Podgorska'da çekilmiş fotoğrafları gösteririm; birinde Veronika'yla yan yanayızdır, kucağımızda çiçeklerle. Yemek odasındaki vazolara koymuştuk o çiçekleri. Onlara sofrada kullandığımız gümüş yemek takımını, Ljubljana'dan gelen piyanisti anlattığım zaman gözlerini kocaman açarlar. Şatonun eteğindeki geniş kırlarda otlanan atlardan söz ederim. Onları daha çok ilgilendiren hikâyemi, madamın küçük timsahını ve hayvanın banyoda nasıl beyini ısırdığını, sona saklarım. Kahkahalarla gülerekten minik ellerini çırparlar. Sonra da "O timsahın içini samanla doldurtup antrede duvara astılar, davetsiz misafirleri kaçırtmak için," derim. Hiç bıkmazlar, tekrar tekrar anlattırırlar.

5

Bugün Janko Kralj'ı toprağa verdik. Gaziler Korosu Durgun Göl'ü söylemeye başladığında, tabutunun az önce konduğu mezarın başındaki bayrak yarıya indirilirken, göğsüme bir ağrı saplandı. Schmeisser'le vurulmuşum gibi. Gönderin tepesindeki âlemden tam gözüme güneş ışığı saplanırken, Janko'nun iskeletsi bedenini taşıyan tabut ıslak çukurun dibinde oturuyordu. O tığ gibi uzun boylu oğlan, güler yüzlü, tasasız haliyle gözümün önüne geldi. Hep öyleydi. Eğlence mi var, daha biz şarkıya başlamadan karşımızda biterdi, yürüyüş sonrası biri akordeonu eline aldı mı, en yakındaki kızı kolundan kaptığı gibi dansa kaldırırdı. Savaş bittiğinde, hepimiz mutluluktan uçuyorduk, her türlü taşkınlık hoş görülüyordu; Kranj'da arkasından beline sıkı sıkı sarılmış kız arkadaşıyla motosikletin üstünde delice turlarken yol kenarındakiler can havliyle kaçışmıştı, bir meyhanecinin fıçılarına ateş etmiş, dostlarına deliklerden akan şarabı ikram etmişti, Bled'de bir otelin mutfağında kaynatılan reçel kazanlarının içinde postallarıyla tepinmişti. Ele avuca sığmaz fırlamanın tekiydi. Savaşın bitiminden birkaç ay sonra duruldu ve politikaya merak sardı, yine de neşesi yerindeydi. Son yıllarda ise hastalığa yenik düşmüş,

hastaneler, sanatoryumlar arasında mekik dokurken bir deri bir kemik kalmıştı. Ben Ljubljana'daki evine son kez ziyaretine gidene kadar artık enikonu ufalmış, oturduğu koca koltuğun içinde bir kemik kalıntısına dönüşmüştü. İlk kez işte o zaman sözü Podgorska Köşkü olaylarına getirdi. O amansız 1944 kışından bu yana hiç açmamıştık o konuyu. İlk kez anlatıyordu. Ve son kez.

Beni görünce kırık bir gülümsemeden fazlasını başaramadı, etrafındakileri bir anda gaza getiren ağız dolusu kahkahasından eser kalmamıştı. Yine de dalga geçmese olmazdı, "Hayrola Jerko," dedi, "korkuttum mu seni?" Bakışlarım endişemi ele vermişti. "Merak etme," dedi, "teslim bayrağını henüz açmadım."

"Teslim bayrağını hiç açmayacaksın," dedim, "acı patlıcanın kırağı çalmaz." Heybemden ev yapımı brendi şişesini çıkardığımı görünce gözleri ışıldadı. "Ah, Jerko'nun meşhur şnaps'ı," dedi, yine cılız gülümsemesiyle. "Avuç dolusu ilaç içiriyorlar, içki yasak." Yanına oturdum.

"Şu işe bak," dedi, "ne haksızlık. Üç yıl öncesine kadar dağlarda cirit atardım, bugün banyoya sürünerek zor gidiyorum."

Niye haksızlık olsun? Ben toprağa doğdum, bilirim, her canlı tohum misali güle oynaya baş verir, olgunlaşır, vadesi dolunca sararır, kurur gider, insanın ne farkı var? Vaktim gelince sızlanmadan kabullenirim. Artık yokuş aşağı gidiyoruz, gençlik yaşandı, bitti. Bir araya gelince, eskiden gezdiğimiz ormanlardan geriye romatizma ağrıları kaldı, diyoruz, hepsi boş laf. Bir ayağımız çukurda, geriye cenaze törenleri kaldı desek daha doğru. Bugün mezar girişindeki kayın ağaçlarının gölgesinde dikilirken, her zamanki gibi, bizim ormanın

ağaçları da bir bir devriliyor, diye mırıldandı birisi. "Uzun zamandır," dedim, "bizim orman kurudu gitti."

Cenaze töreninde bulunduğuna göre hayatta kalmış olanların buruk neşesiyle gülüştük. Daha iki hafta önce Janko'nun kocaman koltuğun içinde küçücük otururken sızlandığı gibi haksızlık yok bu işte, doğa kanunu böyle. Asla devrilmez denecek bir ağaç varsa, oydu. Hep acelesi vardı, savaş yıllarında motosikletiyle uçarak geçerdi yanımızdan, durmadan bir şeyler organize ederdi, sonra Ljubljana'ya taşındı, ekâbir oldu, yükseğe, daha yükseğe tırmandı. Dağlara da tırmanırdı, oysa "Savaş bitince sadece karımıza tırmanacağız," diye aramızda yemin etmiştik. Gevezelik işte, hiçbirimiz evli bile değildik henüz.

"Janko'nun hep acelesi vardı," dedi Bogdan, cenazeden sonra meyhaneye oturduğumuzda, "öbür dünyaya bile koşa koşa gitti." Bogdan'ın koca kafasının ortasında minik, cin bakışlı gözlerini kırpıştırması tuhaf bir görüntü oluşturuyordu.

Oysa uzun sürmüştü gidişi, üç yıla yakın kemirmişti onu hastalık. İşin doğrusu içini kemiren şey başkaydı, son buluşmamızda içini dökmüştü. "O Podgorska operasyonu var ya," demişti, "galiba yanlış yaptık."

Benden anlamlı bir yorum bekler gibi yüzüme bakmıştı. Karşımda oturan o sinsi hastalığın yiyip bitirdiği insan kalıntısına ne diyebilirdim? Yanlış yapan ben değildim, yalnızca emirlere uydum, kapıda nöbet tuttum, mu diyecektim?

"Gençtik," dedi, "bizi vahşi hayvanlar gibi kovaladılar, her an ensemizi kollardık. Bir fırsat yakalayınca karşılık vermek zorundaydık."

İki hafta önce böyle konuşmuştu.

Hepsi geride kaldı. Öğle sıcağında bayrak mezarın üstünde hafifçe dalgalanırken tepesindeki âlemden akseden güneş ışınları gözümü kamaştırıyor, koronun söylediği, *'Durgun göl masmavi önümde uzanır'*ı dinliyordum. Kulağımdan hiç gitmiyor... *ve yapraklar hışırdar*... Akşamları evimin önündeki bankta oturup karşı dağların sık ağaçlıklı yeşil yamaçlarına bakarken hâlâ duyuyorum... Gecenin karanlığında, gölün kenarında, genç bir asker durur tek başına, Janko'nun dediği gibi, Allah kahretsin, sözler boğazıma diziliyor, Allah kahretsin, gözyaşlarımı tutamıyorum... Yavuklusunun sözü var, bekleyecek bağımsızlık gününde kavuşana kadar...

Mezarlıktan ayrılırken bir kocakarının yanındakine, "Öylece çukura koydular," diye fısıldadığına kulak misafiri oldum. "Yaa," dedi diğer cadaloz, "koro görevini yaptı yapmasına ama rahipsiz cenaze töreni mi olur?" Doğru, diye düşündüm, bizim cenaze törenlerinde bir eksiklik var. Annemi gömerken rahibin sözlerini, meleklerin onu göğe taşıdığını duymak bizi rahatlatmıştı, başka türlüsünü düşünemezdik. O sözler annemizi uğurlarken yerini bulduğu, gönlümüzü ferahlattığı halde yoldaş Janko Kralj'nin melekler eşliğinde herhangi bir yere götürüldüğünü düşünemezdim, kazara öyle bir şey olsaydı yol boyunca gülmekten kırılır, türlü hokkabazlık yapardı. İki acuzeye hak vermiyor değildim, bir eksiklik olduğu konusunda hemfikirdim, yine de töreni çekiştirmeleri ağrıma gitmişti. Cadıların ölüye saygıları yok diye geçirdim içimden. Sesimi çıkarmadım, bir bakış atmakla yetindim, hemen sustular. Başka eksiklikler de vardı, mesela bir cenaze yemeği öngörülmemişti. Defin işlemi sona erince yakıcı güneşin altında kalakaldık. Kimse sonrası için bir teklifte bulunmadı, yaz sıcağında bir an önce kendilerini gölgeye atmak ya da evlerinin yolunu tutmak ister gibiydiler. Janko'nun karısı iş biter

bitmez kızıyla birlikte arabaya bindi, benim onlara doğru yürüdüğümü görünce camı indirdi ve "Bir gün buyrun, bekleriz yoldaş Jeranek," diye seslendi ve uzaklaştı. Ljubljana'dan gelen aile mensupları ve dostları da kapıları çarptılar ve arkalarında bir toz bulutu bırakarak mezarlığın otoparkını terk ettiler. Kralj'lar sadece atalarının ölülerini bırakmışlardı Poselje'de, Azizler günü dışında mezar ziyaretine gelen olmazdı, o da nadiren. Belki bundan sonra daha sık gelirler de kızına merhaba der, babası hakkında birkaç övücü söz söylerim.

Peşinden biz "oduncular" –aramızda eğlencesine böyle derdik– bir meyhanede bulduk kendimizi, şarabımızı ısmarladık. İçkiye rağmen dilimiz bir türlü çözülmüyordu. Eskiden lafımız bitmezdi; gece yürüyüşlerimizden, Alman konvoylarına kurduğumuz pusulardan, saldırılardan, lanet olası pirelerden, ayaklarımızın su toplamasından, Janko'nun şarkılarından, çektiği diskurlardan konuşur da konuşurduk. Bu defa saçlarımızın ağardığından, ormanda romatizmaya tutulmuş savaşçılar olarak termal banyoların faydasından söz ettik gülerek. Son zamanlarda âdet olduğu üzere söz döndü dolaştı politikaya geldi.

"Bunun için mi canımızı tehlikeye attık? Kimse yaptığımız fedakârlığın farkında bile olmasın diye mi? Kahrolası haydut sürüsü," dedi Bogdan, küçük gözlerini hâlâ cenazedeki güneşten kamaşıyormuş gibi kırpıştırarak, "Nazi işbirlikçileri bizden daha mı makbul?"

"Boş ver, politikadan bize ne," dedim Bogdan'a. "Çamlıkta az kalsın donduğumuz günü hatırla."

"Zarnik köşküne yaptığımız operasyonun peşinden bütün gece enikler gibi titremiştik. 'Galiba yanlış yaptık,' dedi Janko, daha iki hafta önce."

Bogdan sesini çıkarmadı, öylece yüzüme baktı. O operasyondan söz etmekten kaçınıyordu. Benim de içimden gelmiyordu, sadece Janko'yu konuşalım istiyordum, o zamanlar bizimleydi ve artık aramızda değildi. Janko'nun ekibinden sadece Bogdan'la ben hayatta kaldık, diğer herkes Janko'nun gittiği yere çoktan vardı bile.

Savaştan önce Bogdan yol işçisiydi, kolları yapılı, kocaman kürek gibi elleri nasırlıydı. "Muhteşem horultun," dedim gülerek, "aşağı vadideki Almanları bile uyutmuyordu."

Bu sefer de anlamaza yattı. Eskiden cenaze çıkışı bile şakalaşmadan duramazdık, ama artık herkes keyifsiz, suç oranının artışı filan konuşuluyor. Gençlerin canımızı dişimize takarak verdiğimiz mücadeleden haberi yok. Janko da içerlerdi bütün bunlara eminim, paylaştığımız zorluklar unutulmasın istiyordum sadece, Janko'nun etrafı sarılı bir evin penceresinden körlemesine atladığında pusuda bekleyen Almanların kucağına düştüğü unutulmasın. Ödü patlamıştı, ama Almanların da şaşkınlığından istifade, var gücüyle ormana koşmuştu, hem de arada durup geriye doğru bir el bombası savurmayı ihmal etmeden. Karın içinde biteviye taban tepmemiz. Kamp ateşinin etrafına dizilmemiz. Bogdan'ın horultusu. Eskiden geçmiş günleri yâd ederdik, şimdi varsa yoksa politika; "Sen, ben unutursak, kim hatırlayacak yaşananları?" diye sordum sesimi yükselterek. Hepsi yüzüme bakakaldılar. Kadehimi kafaya diktim, hesabımı ödeyip çıktım.

Akşam oldu. Tek başıma evin önünde oturuyorum. Oğlum Ljubljana'da. Dün aradı, Janko'nun cenazesine mutlaka geleceğini söyledi, gelmemesi mümkün müydü, onun ismini taşıyor. Derken, bu sabah tekrar telefon etti, önemli bir toplantısı çıkmış, "Cenazede bulunamayacağım," dedi. Oğluma başka kimin adını verebilirdim, tanıdığım en hayat dolu, en

gözü pek insandı. Çocukluğumuzda bütün gün kırlarda koşturur, sonra da beraberce inekleri ağıla sokardık. Okul bitince Kranj'a gitti, teknisyen oldu, zamanla köyden uzaklaştı. Şehir çocuğuydu artık, neşesinden bir şey kaybetmese de her gelişinde bizden farklılaştığı dikkatimizden kaçmazdı. Giyimi, saç modeli değişmişti, konuşması bile. Daha savaş başlamamıştı, yeni aldığı motosikletiyle boy gösterdiğinde cakası görülmeye değerdi. Bütün kızların gönlünü çelmesine gıptayla bakardık. O zamanlar, ot biçmeye, atları tımar etmeye, köşkte ufak tefek tamirat işleri yapmaya Podgorska'ya gidip gelmeye başlamıştım. Janko ara sıra, "Burjuva takımının uşağı mı oldun?" diye dalga geçerdi benimle. "Onların hepsi asalak, hepsi sömürücü," derdi. Gülerek karşılık verirdim, "Ama sayelerinde cebim para görüyor." Beni şehre gitmeye teşvik ederdi, "Elinden bir sürü iş geliyor, yolunu bulursun," derdi. Ben halimden memnundum. Babam yaşlanıyordu, yavaş yavaş çiftlik işlerini üstleniyordum, köşkte beni hoş tutuyorlardı, ayrıca Pepca vardı, kilise korosuna girmiştik, tatil günlerinde hanın bahçesine dansa gidiyorduk. Baba ocağından uzaklaşmak işime gelmezdi, köyümü, çayırları, tarlaları nasıl bırakırdım, hele Pepca'dan dünyada ayrılmak istemezdim.

"Sen hep köylü kalacaksın," dedi Janko. Hem takılıyor, hem de biraz küçümsüyordu beni, haklıydı.

Evet, köylüyüm. Gazi maaşı bağlanmış, çağrılınca şehirde yeni hükümetin yapılanma toplantılarına katılarak elinden geldiğince yardımı esirgemeyen bir köylü. Fazlaca tarımsal faaliyeti olmayan bir köylü. Savaş sonrası bizim kooperatifte görev verdiler, tarladan çok büroda çalıştım. Yine de bir süre hayvanları, otlakları elden çıkarmadım, onlarla hayat buluyordum. Artık epeydir ağıllar boş, otları biçen yok. Evde tadilat yaptırdık, doğrusu rahatım yerinde, oğlum vakit buldukça

arabaya atlar gelir, karısı ortalığı toparlar, çamaşırımı yıkar, torunlar evin etrafında koşuşturur. O günleri iple çekerim, mutlu olurum. Ne var ki çoğu zaman tek başımayım. Özellikle bu gece, Janko da yok artık. Çitin yanındaki armut ağacına gözüm takılıyor, yaşlanmış, kesilmeli. Geçen sene vakti gelmişti aslında ama kıyamamıştım, "Varsın bir yıl daha tatsız meyvesini versin," demiştim. Çitin önünü ısırgan otu sardı, sökmek lazım, belki yarın girişirim. Biraz daha oturayım, ılık yaz gecesinin, arsızca fışkıran yeşilliğin keyfini çıkarayım, rüzgârın Ulu Dağ'ın eteğindeki köşkün oralardan getirdiği serin çam kokusunu içime çekeyim. Doğada her şey nasıl da yeşeriyor ve sararıyor. Pepca'yı bugün Janko'nun gittiği, annemle babamın nicedir mekân tuttuğu yere uğurlayalı on yıl oldu bile, ben ise ağır aksak idare ediyorum, evde ufak tefek tamirat işleriyle oyalanıyorum, çiti onarıyorum, ara sıra arabayla gidip handa karnımı doyuruyor, kiliseye zinhar adımımı atmıyorum. Papazlardan ve özellikle yeni nesil politikacılardan hiç hazzetmiyorum. Janko ve bizimkiler hayattayken her şey ne kadar da farklıydı. Neyin ne olduğu belliydi, işçisi, köylüsü, memuru işini hakkıyla yapardı, oysa şimdi insanların akılları fikirleri parada, oğlumun bile.

Uzaktan trenin gelişini dinlerim. Banliyö treni akşamları Ljubljana'dan ve Kranj'dan çalışanları getirir. Savaştan önce Janko da bu trenle köye dönerdi, şehirde eğitim görüyordu, henüz motosikletini almamıştı. Onu karşılamaya gara giderdim. Oraya gitmekten hoşlanmamın bir nedeni de Stefan Amca'ydı. Gar şefiydi, yakışıklı adamdı. Üzerinde üniforması, sopasını sallamasıyla treni hareket ettirirdi. Akrabamız değildi ama "Stefan Amca"mdı o benim, akşamları iş çıkışı babamı görmeye gelirdi, birer kadeh brendi alır, geç saatlere kadar politika konuşurlardı. Garda gözümü ondan alamaz,

kalbim küt küt atarak seyrederdim; tepesinde kırmızı dairesi olan sihirli değneğini havaya kaldırmasıyla dünyayı yerinden oynatırdı: Öncesinde tek kıpırtı olamayan garda bir anda koşturmaca başlar, ağır vagon kapıları gürültüyle kapanır, lokomotif puflamaya koyulur, katar şöyle bir sarsılır, çok geçmeden tren tepenin arkasında gözden kaybolur, tekrar belirdiğinde artık hızını almış olurdu. Ve bu düzeneğin efendisi sık sık evimize gelen o insanüstü adamdı. O da Janko gibi bizi terk etti. Trenler hâlâ işliyorsa da birçoğu artık bizim köyde durmaz, transit geçer oldu, akşam treni ise biliyorum ki burada duracak. Janko'nun üst basamaktan perona atlarken bana seslendiğini görür gibi oluyorum: "Hey, motosiklet aldım, haberin var mı?"

Ailesini görmeye geldiğinde bir kez beni arkaya atmış, motosikletiyle gezintiye çıkarmıştı. Paskalya tatiliydi, yollar kuruydu, ılık bir bahar rüzgârı kulaklarımızda ıslık çalıyordu. Aziz John türbesi kavşağında durmuş, çimenlerin üzerine yayılmıştık. Janko'nun motosikletin yan cebinden çıkardığı şarabı yudumluyorduk. Uzaktan, ağaçların arasından bir atlının bize doğru geldiğini fark ettik.

"Bir kadın," dedi Janko gülerek. "Eyerin üzerinde nasıl da hopluyor, bak."

Şatonun genç sahibesiydi. "Adı Veronika," dedim, "her gün ata biner."

"Eyvah, günaha gireceğiz," dedi Janko, atlıyı daha iyi görmek için doğrulurken. "Kıçını kaldırışına bak."

Bana ve Podgorska'nın tüm çalışanlarına her zaman iyi davranan Madam Veronika'ya bu laubali yaklaşımından hoşlanmamıştım. Tarlada ekin biçerken yiyeceğimizi ayağımıza getirdiği olurdu, aşçıların dediğine göre mutfağa bile iner,

kollarını sıvayıp ocağın başına geçmekten gocunmazdı. Personelin tek tek gönlünü almayı bilen şatonun hanımefendisini şimdiye kadar karşı cins olarak görmemiş, Janko'nun bakışını yadırgamıştım. Atını tam üzerimize sürüyordu, saçları rüzgârda dalgalanıyordu. Yaklaşınca ben de ayağa kalktım. Atına komut vererek durdurdu ve siyah tüylerini sıvazladı.

"Bizim İvan! Ne tesadüf!" diye bağırdı. Keyfi yerindeydi, gözlerinin içi gülüyordu.

"Ne zamandandır motosiklet kullanıyorsun, Jeranek?"

"Benim değil," dedim, mahcup bir ifadeyle. "Motosiklet Janko'nun. Beni gezintiye çıkardı."

Janko fütursuz bakışlarını ondan ayırmıyordu.

"Sizi de biraz gezdiririm, isterseniz," dedi.

"Beni de gezdirir miydin?" Münasebetsiz tekliften rahatsız olmuşa benzemiyordu. "Tam aksini yapabiliriz, ben de motosiklet kullanabilirim."

Araba kullanıyordu, pilotluk bile yaptığı söyleniyordu.

"Haydi canım," dedi Janko, "bugüne kadar bir kadının motosiklet kullandığını görmedim."

"Görürsün," dedi, kahkaha atarak. "Başka bir zaman. Şimdi eve dönmeliyim."

Ve patikadan atını kırlara doğru sürdü, arkasından baktık. Aşağı düzlükte atını döndürdü ve Podgorska istikametinde tepeyi tırmanmaya koyuldu.

Janko çarpılmıştı. "Vay be, ne kadın," diye içini çekti.

Ardından yüksek sesle kahkaha attı. "Gerçekten beni gezdirirse," dedi patavatsızca, "şöyle beline sarılırım." Arkamdan yaklaşarak belimi sıkıca kavradı, "İşte böyle," dedi, sonra da

elini yavaşça gömleğimin altına kaydırarak göğsümü yakaladı, "ve böyle." Peşinden beni havaya kaldırdı, ben de aptalca sırıttım.

"O sana göre değil, akıllım," dedim, "kadın evli."

"Bilakis ne varsa, evli kadınlarda var," diyerek arsızca güldü motorumuz bir toz bulutu içinde süratle köye doğru ilerlerken.

"Sen bu işlerden anlamazsın İvan, sen hep köylü kalacaksın," dedi.

Böylece o gün ilk kez, aslında Janko'nun söylediğinde bir gerçek payı bulunduğunu, şatonun genç hanımefendisinin bir kadın, hem de genç ve cazip bir kadın olduğunu aklımdan geçirme densizliğini gösterdim. Yaşça benden büyük olsa da köydeki bütün kadınlardan daha ilgi çekici olduğu şüphe götürmezdi, Pepca dâhil. Elbette Pepca'yı seviyordum, akşamları evine bıraktıktan sonra uzun süre onu, baş başa kaldığımızda dokunduğum siyah saçlarını, hafif adımlarını, kilise korosunda bakışlarıyla beni arayışını düşünerek yıldızların altında yürüyüşümü uzatıyordum. Bir keresinde kilisenin arkasında çimlerin üzerinde el ele otururken yakalandığımız rahip bize evlenmeden önce fiziksel yakınlığın yasak olduğunu anlatmaya girişmişti. Pepca gülmeye başlayınca kendisi de gülmüş, ardından tekrar ciddileşip, evliliğin asıl amacının neslin devamını sağlamak ve çocuk yetiştirmek olduğunu, karşılıklı destek ve arzunun tatmininin tali konular olduğunu ifade etmişti. Belki de haklıydı, sevecen bir insandı, ilahileri güzel söyler, etkileyici konuşurdu, bugün Janko'yu uğurlamaya çağırabilirdik onu. Bizim rahibin sözlerinde doğruluk payı olsa da artık rahiplerden uzak

duruyorum. Pepca bana hem bir oğul, hem de ömür boyu destek verdi. Ama arzu başka bir şey.

Veronika da başka bir şeydi. Çocuğu olmamıştı, ayağına pantolonunu çeker, kollarını sıvar köşkün etrafında dört dönerdi. Bir iyimserlik bulutunun içindeydi sanki, yüzünden gülümseme eksik olmazdı, talimat veren bir ev sahibesi gibi değil, bir erkeğe gülümseyen kadın gibi davranırdı, bana bile. Podgorska'da bir akşamüstü, karanlık basmadan atölyede son kalan işimi yaparken onu ipek bir elbiseyle görmüştüm. Kapının önünde Ljubljana'dan arabayla gelen misafirlerini karşılıyordu. Orada olduğumu fark edince avluyu boydan boya geçerek bana doğru yürüdü ve hâlâ motosiklete binip binmediğimi sordu.

"Maalesef," dedim, "arkadaşım epeydir ailesini görmeye gelmedi."

"Motosikletli arkadaşının adı neydi?" diye sordu. Parfüm kokusu ve bedeninden yayılan sıcaklık başımı döndürmüştü.

Gülerek, "Bir gün ona gerçekten motosiklet kullanabildiğimi göstereceğim," dedi.

Sonra misafirlerine döndü. Güzeldi, uzak ve ulaşılmazdı. O gece Janko'yu kıskandım ve hiddetlendim. Patavatsızlığına rağmen Veronika'da iz bırakmış olmasını kabullenemedim. Janko'nun motosikletin arkasına kurularak Veronika'nın beline sarılışını gözümün önüne getirdim. Hiç mi hiç çekinmezdi, o gün bana gösterdiği her hareketi yapacağından kuşkum yoktu. Onun yerinde olsam asla cesaret edemezdim, dediği gibi, hep köylü kalacaktım. Ona çok kızgındım. Veronika'ya da. O gece Veronika'yı rüyamda gördüm. Janko'yu da. Bir düzlükte tarlaların yanından arkalarında toz bulutuyla gidiyorlardı, Janko Veronika'nın beline sarılmıştı, Veronika'nın

saçları yüzünü yalıyordu. Öne eğildi, dudaklarını kadının kulağına yapıştırarak, bir şeyler söyledi.

Aziz John türbesinin yanındaki karşılaşmaya kadar şato sakinlerine farklı bir gözle bakmamıştım; bize iyi muamele ediyor, iyi para ödüyorlardı, o kadar. O günden sonra ise tepedeki koca köşkün duvarlarının gerisinde, geniş salonlarında sürdürdükleri, daha doğrusu onun sürdürdüğü hayatı, kocası ve gecenin geç saatlerine kadar ağırladığı misafirleriyle neler yaptığını merak eder olmuştum. Açık pencerelerden bazen piyano tınıları, şarkılar, kahkahalar duyulurdu. Veronika'nın Podgorska'ya gelmeden önce bir Sırp subayıyla aşk yaşadığını duymuştum. Yadırgamamıştım, dedikoduydu işte, zenginlerin hayatı farklıydı, bizimkine benzemezdi. Ne var ki Janko'yla konuşma tarzı ve üstelik sonradan bana onu sorması gözümü açmış, içimde Janko'ya, hatta tanımadığım halde o Sırp subayına karşı sessiz bir öfkenin kabarmasına sebep olmuştu, zaman zaman kendimi kocasının yerine koyuyor, Veronika'ya bağırdığımı hayal ediyordum. Kocası Leo düşünceli, dengeli bir adamdı, Veronika onun kıymetini bilmeliydi. Henüz tanıştığı bir adama bir gün motosikletle gezdirme teklifinde bulunmamalıydı. Aklıma geldikçe isyan ediyor, benimle konuştuğu zaman sanki düşüncelerimi okuyormuş gibi tedirgin oluyordum. Şato sakinleri bazen Aziz Jakob Kilisesi'nde ayine katılırlardı, bir keresinde, çıkışta beni yaşlı bir hanımla tanıştırdı, annesiymiş. O zamanlar yürüyebiliyordu, sonraları rahatsızlandı ve penceresinden hiç ayrılmadığı üst kattaki odasından çıkmaz oldu.

"İşte bizim İvan," dedi Veronika, "On parmağında on marifet vardır. Elinden her iş gelir. Sesi de güzeldir. Az önce dinledin." Yaşlı hanımefendi koroda olup olmadığımı sordu. Önüme bakarak başımı salladım. "Güzel söylediniz Jeranek," dedi.

Veronika, "Pırlanta gibi çocuktur," dedi.

Cevap vermedim. Janko'yla başka, benimle başka türlü konuştuğu için kızgındım. Misafirleriyle piyanonun başında şakalaşır, şarkılar söylerdi, bana gelince tarlada orak, ormanda balta sallamaktan başka hiçbir şey beceremeyen salak bir köylüymüşüm gibi muamele ederdi. Bir de Aleluya diye çığırmaktan. Pırlanta gibi çocukmuşum, on parmağımda on marifet varmış, elimden her iş gelirmiş, falan filan, benimle konuşurken ağzından başka laf çıkmazdı. Gerisi, bol keseden talimat. İvan, ahırın kapısını tamir eder misin? Vranac'ı biraz gezdir de sakinleşsin. Dere boyundaki patikayı sel alıp götürmüş, elden geçirmek gerek. Ara sıra benimle de sohbet etse hiç fena olmazdı. Ben onun uşağı değildim, kendi çiftliğimizin gelecekteki patronuydum. Babam öyle uygun gördüğü, benim de hoşuma gittiği için köşkte çeşitli işlerde çalışırdım, ayrıca cebime para giriyordu, haftalığımı veren kocası olurdu, Veronika karışmazdı. Cahil köylünün biri değildim, kitap okumak ve sahneye oyun koymak üzere kızlı erkekli toplanan Genç Çiftçiler Derneği üyesiydim, bir defasında Türklere karşı savaşa giden genç Slovenleri takdis eden bir rahip rolünü oynamıştım. Hane halkı olarak Aziz Mohor Ayın Kitabı Kulübü'ne üye olmuştuk, ayrıca *Sloven Evi* dergisine aboneydik. Veronika'yla dünyada olup bitenler, atlar, hatta isterse uçaklar hakkında laflayabilirdik, kitap kurduydum ben, bilgiliydim. Küçümseyici tavırları ve gülümsemesi sinirime dokunmaya başlamıştı. Ondan talimat almaktan kaçınır oldum. Şatoya gittiğimde yapılacak işler konusunda, eğer oradaysa Mösyö Leo'yu muhatap alıyordum.

Bir keresinde atlarıyla ilgili bir iş yapmam gerektiğini söylüyordu ki lafı ağzına tıkadım, Mösyö Zarnik'in ormanda çalışmamı istediğini söyledim. "Vranac'ın seni göreceği geldi,"

dedi. "Ona en iyi sen bakıyorsun." Favori atı o siyah olandı, adı Vranac'tı, atın gözünün içine bakar, ona insan muamelesi yapardı, Vranac şöyle, Vranac böyle lafını dilinden düşürmezdi. O ata gösterdiği yakınlığı benden esirgerdi. Bir keresinde yemekte, bir atı bu kadar şımartmasına homurdandığımı duyan aşçı Fani, "Bence çocuğu olmadığından," demişti. Onu her geçen gün artan bir kızgınlıkla, doğaya, atlara, toprağa düşkünlük numarası yapan züppenin teki olarak görüyordum. Kollarını sıvayıp basit bir iş kıyafetiyle saman yığmasına aldanmıyordum artık. İpek elbiseler, topuklu ayakkabılar giyip Ljubljanalılara, hatta Almanlara el öptürmeye bayılıyordu. Eğer şatodaysa, doğru mösyönün yanına gidiyordum. Beyefendi adamdı, bize karısı gibi yapmacıklı tavırlarla yaklaşmazdı. Ciddi ve düşünceliydi, samimiyet kurmaya gerek görmezdi. "Eline sağlık İvan," der, paramı verirdi, eyvallah. Bir gün başarılı bir av partisi sonrasında bizi içeriye davet etmişti, yiyip içerek kutlamıştık. Kadehini suyla kaldırmıştı. Aslına bakılırsa su gibi adamdı: Duru ve soğuk, daima mesafeli. Aynı şekilde Veronika'ya da görünmez bir mesafeyi koruyarak gösterdiği nezaketi kayda değer bulurdum. Bir sabah ahırın atık su borusunu gömmek için kanal kazıyorduk ki yanımıza geldi, tereddütle baktı. "Karım mı istedi böyle yapmanızı? Yanılmış," dedi, "düzeltelim." Bozduk, baştan yaptık. Boş yere yaptığımız iş dâhil, emeğimizin karşılığını hiç düşünmeden ödedi.

Bir süre sonra Veronika ondan talimat almaktan kaçındığını fark etti, sanırım. Bir gün avluda beni durdurdu ve heyecanla, "Evleneceğinizi duydum Jeranek," dedi. Sizli bizli konuşmasından hoşlanmamıştım. Janko ile bir kez karşılaştıkları halde eski dostlar gibi samimi konuşuyor, bana gelince patroniçe muamelesi çekiyordu. Baktı ki benden ses yok,

nişanlımın adını sordu. Adının Jozica olduğunu ama ailesinin ona Pepca dediğini söyledim. "Pepca'ya güzel bir düğün hediyesi vereceğim," dedi. En sevdiği rengi sordu. "Bilmem ki," dedim, "mavi olabilir." Bu konular kadınları ilgilendirirdi, üstelik güler yüzle de olsa o hüzünle bakan gözleriyle beni sorguya çekmesinden sıkılmıştım, teşekkür edip yanından uzaklaştım.

1942 yazıydı, Pepca hastalandı, ateşi çıktı. Sayıklamaya başladı, annesi, babası telaşlandılar. Saat geç olduğu ve son tren çoktan kalktığı için köşke koştum, şoförün Pepca'yı hastaneye götürüp götüremeyeceğini sordum. Şoför izinliymiş. Mösyö Zarnik de görünürlerde yoktu, Ljubljana'ya gitmiş ya da ava çıkmış olmalıydı. Veronika hiç düşünmeden, "Ben götürürüm," dedi. O gece hastanede apandisitini aldılar. Ameliyatı bir Alman askeri doktor yaptı, Pepca hızla iyileşti. Bir hafta sonra Madam Zarnik Pepca'yı hastaneden çıkarmaya kendi gitmeyi teklif etti. Arkamızda toz bulutu kaldırarak hastaneye kadar direksiyon salladık. Oh olsun, Janko'nun yerine onunla yola ben çıktım, diye düşündüm, hem de motosikletle değil arabayla. Enfes bir hava vardı, dönüş yolunda biz yine önde oturmuş, halsiz hastamızı arkaya yerleştirmiştik. Janko görse çatlardı, diye kendi kendime kıs kıs gülüyordum ki bir kır lokantasında mola verdiğimizde biraları sipariş ettikten sonra keyfimi kaçırmayı başardı. "Aklıma gelmişken," dedi, "arkadaşın buralarda mı, adı neydi?" Bu kadar zaman sonra onu hatırlamasına içerlesem de adını unutmuş olmasına sevinmiştim. Adını söyledim. "Aa evet, Janko," dedi, "motosikletiyle tozu dumana katıyor mu hâlâ?"

Ne Janko'yla motosiklete binme fırsatı oldu, ne de Pepca'ya "güzel bir düğün hediyesi" verdi. Janko Almanlara karşı

savaşmak üzere dağa çıkmıştı bile, Pepca'yla ben ise ancak savaştan sonra evlenebildik. O zaman da artık Veronika yoktu.

Savaş bir anda patlak verdi, Alman askeri konvoyları köyümüzü bir uçtan öbür uca kat ettiler. Önceleri hayatımızda fazla bir değişiklik olmadı, yalnızca karakolu Alman polisi devraldı, bizimkilerle birlikte devriye geziyorlar, akşamları da meyhanede birlikte kafayı çekiyorlardı. Kranj'da konuşlanan Alman subaylarının her geçen gün artan sayıda misafir listesine dâhil edildikleri şatoda çalışmayı sürdürüyordum. Demek ki şatoda iyi ağırlanıyorlardı. Ev sahipleriyle kendi dillerinde konuşabiliyorlardı, hatta sanırım madam Berlin'de okumuştu. 1942'de Veronika ile birlikte Pepca'yı hastaneye götürmemizin üzerinden çok geçmeden, teslim anlaşmasının üzerine serbest bırakılan askerlerimizin ormanda örgütlenerek Alman karakollarına ve bürolarına saldırılar düzenledikleri, silah depolarını basarak mühimmata el koydukları ve mekanize birliklerin üzerine ateş açtıkları söylentileri dolaşmaya başlamıştı. Bir gün kalabalık bir Alman polis grubu çıkageldi, yanlarına bizden de birkaç kişiyi alarak evlere baskın düzenlediler. Bisikletli bir Alman polisi ormanın kenarındaki patikada pusuya denk gelmiş, öldürülmüştü. Oduncular hakkında bilgi toplamak maksadıyla bizleri karakola götüreceklerdi. Beni de aldılar. Tiroller'den gelme polis üniformalı bir Alman volta atarak sorular sorarken köyün Almanca bilen öğretmeni tercümanlık görevini üstlendi. Hiç konuşmadım, zaten bir şey bilmiyordum. O dönem Janko Kralj'ın oduncular katıldığını bilseydim de söylemezdim. Asla. Ne işbirlikçiyim ne de hain.

1942 sonbaharıydı, gece biri ısrarla pencereyi tıklattı. Babam kalktı kapıyı açtı, biriyle konuştu. Geri geldiğinde beti benzi atmıştı, "Bana gelmemişler, seni soruyorlar," dedi.

"Arkadaşın," diye ilave etti kızgın bir ses tonuyla, biraz da ürkmüş olduğu dikkatimden kaçmadı. Janko'yla görüşmemi doğru bulmazdı, "Gösterişçi serseri," derdi. "Neden içeri almadın?" diye sordum. Ama görünce anladım. Janko beni bile korkuttu, omzunda bir makineli tüfek asılıydı, ayrıca deri ceketinin geniş kemerinden bir tabanca kılıfı sarkıyordu. Başına kırmızı yıldızlı bir kasket takmıştı. İçeri davet edilmemesinin sebebi kısmen buydu. Babam onun gibileri, komplocuları sevmezdi, daha sonra onlara katılmamı hiçbir zaman affetmedi. Ama bu dediğimi ertesi sene yapacaktım.

Çitin yanındaki armut ağacının altında iki karaltı çarptı gözüme, korumalarıydılar. Merhaba bile demeden, "Podgorska'ya hâlâ gidip geliyor musun?" diye sordu.

"Çok nadiren," dedim.

"Gideceksin ve bize yukarıda olan biteni anlatacaksın," dedi.

"Sloven ulusunun özgürlüğü uğruna mücadeleye giriştik," diye ilave etti, o dalgacı hergelenin ağzından bu kelimelerin çıkması garibime gitmişti. "Onlar ise işgalcilere eğlence tertipliyorlar," diye sürdürdü.

Hızla, her tür bilgi kırıntısının değerli olduğunu anlattı. Gelip gidenler kimlerdi, personelden isim öğrenmeliydim, misafirlerin arasında Alman subayı var mıydı, mümkünse rütbelerini, araçlarının eşkâlini, çıkış saatlerini not almalıydım, silahlı korumaları olup olmadığını, varsa kaç kişi olduklarını onlara bildirmeliydim.

Şaştım kaldım. O zamanlar halkın çoğunlukla oduncula ra iyi gözle bakmadığını, Rusya özentisi komünist eğilimli olduklarından ve köylünün elinden nesi var nesi yoksa alacaklarından endişe ettiklerini ama yine de, bunlar da sonuçta bizim çocuklarımız, diye düşünen bazılarının gıda ve giyecek

yardımı yaptıklarını biliyordum. Şatoda çalışıyorsanız birçok şeye şahit olurdunuz, bunlardan biri de sırt çantalarına doldurulup ormana yollanan malzemeydi. Bir sabah şatonun korusunda çalışırken av bekçisi ve iki yardımcısının av kulübesine ağır çuvallar sürüklediklerini gördüm. "Ayıları besleyeceksiniz herhalde," diye dalga geçtim. "İyi bildin," dedi bekçi, "Kocevje'den kuzeye göç ettiler." Gülüştük. Bizim oralarda ayı bulunmazdı, olsaydı bile, kim vahşi hayvanları beslerdi ki! Podgorska'da herkes Mösyö Zarnik'in Almanları ağırladığı kadar partizanlardan da yardımı esirgemediğini bilirdi. Hepimiz gibi ikili bir hayat sürüyordu. Almanlardan uzak durmak olanaksızdı, her yerdeydiler. Askere giden arkadaşlarımızın Alman üniformasıyla izne geldikleri oluyordu, Rusya'da çatışmalara katıldıklarını anlatırlardı, içlerinden biri Afrika'ya kadar gitmişti.

"Şatodakilerin size destek olduklarını sanıyordum," dedim Janko'ya. Birden parladı, "Sanmayı bırak, ne diyorsak onu yap," dedi. Uzun uzun yüzüme baktı. Ardından gülümsedi, "Kafan basmıyor İvan," dedi, "hep köylü kalacaksın." Anında yeniden ciddileşti, emirler yağdırdı. On gün sonra yollayacakları kişiye gördüklerimi anlatacaktım. İsimleri ve numaraları kaydetmeliydim. "Haberin olsun," dedi, "şatoda adamlarımız var, bilgiler tekrar tekrar kontrolden geçecek." Kendince gözdağı veriyordu. Daha sonra rapor vereceğim bir irtibat noktası belirleyeceklerdi. Yumruğunu sıkarak "Faşizme ölüm" sloganı attı, ben de "Halka özgürlük" diye karşılık vermeliymişim. Ve uzaklaştı, bahçe kapısına ulaştığında, armut ağacının altında oyalanan iki kişi ona katıldılar.

Tavrı o derece itici, hatta tehditkâr olmasaydı, yüzündeki ciddiyete, hele o slogan zırvalığına güler geçer, "Bizimkinin yine şaklabanlığı tuttu," derdim. Bütün bunlar ne anlama

geliyordu? Gözünün içine baktığım can dostum, durup dururken emirler yağdırıyor, tehdit savuruyordu. Daima iyiliklerini gördüğüm, üstelik emeğimin karşılığını cömertçe ödeyen kişileri ispiyonlayacak mıydım? Bugün neyse ki tarihe karışmış Avusturya İmparatorluğu dönemini yaşamış olan babamın casuslara ilişkin dilinden düşürmediği Almanca bir cümlesi vardı. Biri diğerini ormanda kaçak ağaç kesti ya da geyik avladı diye vergi dairesine, jandarmaya falan mı gammazladı, hemen yapıştırırdı: Der grösste Schuft im ganzen Land, das ist und bleibt der Denunziant. Yani, hafiyeler gördüğün, göreceğin en aşağılık piçlerdir. Janko'nun benden talep ettiğinin farklı bir şey olduğunun farkındaydım, olağandışı bir dönemden geçiyorduk, şartları zorlamak gerekiyordu. Yine de huzurum kaçtı, gece uyku tutmadı.

Beni kimse ne hafiyelikle, ne de hainlikle suçlayamaz desem de daha sonra, 1944'ün o korkunç kış gecesi, tepedeki av kulübesinin yanında Veronika'nın bana o bakışında korkudan ve yardım beklentisinden fazlası vardı, o bakışta kınama vardı. Ona nasıl yardım edebilirdim ki? O Ocak 1944 gecesi, "Sen nöbet tutacaksın," demişlerdi, sıradan bir nöbetçiydim, o kadar. Veronika'yı sorguya götürürlerken gıkım çıksa vururlardı beni. Ölümünden iki hafta önce hastalıktan kemik yığınına dönmüş bir halde koltuğunda otururken, "Bizi vahşi hayvanlar gibi kovaladılar," derken haklıydı Janko. İşte bu sebepten, disiplin ölümüne önemliydi. Bir operasyon yürütülürken karşı çıkarsan, sabotajcı derler, kaçak muamelesi yaparlardı. Elimden bir şey gelmedi. O bakışta korkudan ve beklentiden fazlası vardı, o bakış, "Sen bizim İvan'ımız değil misin, seni severdik, Pepca'ya güzel bir düğün hediyesi verecektim," diyordu. "Ne duruyorsun, bir şeyler yapsana." Ne yapabilirdim ki? Belki Janko bir şeyler yapabilirdi, ne de

olsa komutandı, oysa öyle bir düşünce aklının ucundan bile geçmemişti. Üstelik kadın benimle değil, onunla motosiklete binecekti. Janko'yu arkasına oturtacaktı sözde, o da kahkahalar atarak beline sarılacak, eğilip kulağına kim bilir neler yumurtlayacaktı Veronika'yı güldürmek için. Veronika Janko'nun küstahlığını hoş görmüş, hatta hoş karşılamıştı. O akşam ipekler içinde kapıda misafirlerini karşılarken, adını sormuştu. Bakar, görmezdi beni, köylünün tekiydim, on parmağında on marifet olan Poseljeli Jeranek'tim, kilisede Aleluya'yı bile güzel söyleyen bizim İvan'dım.

Janko'nun ziyaretinin üzerinden, dediği gibi aşağı yukarı on gün geçmişti ki birisi penceremi tıklattı. Işığı yaktım, panjuru araladım. Dışarıda başındaki eşarbı gözüne kadar indirmiş genç bir kadın duruyordu. "Beni Janko yolladı," diye fısıldadı. Tedbiri elden bırakmadım, "Doğru söylediğini nereden bileyim?" dedim. "Ya ben pencereni nereden bilecektim," diye cevap verdi. Doğru ya, diye düşündüm yarı uykulu, Janko odamı bilir, yabancı biri bilemez ki. Kadın sağa sola göz attı ve "Işığı kapat," dedi. Başının üzerine ışık vursa da eşarbı yüzünü tam görmemi engelliyordu. Lambayı söndürüp evde kimseyi uyandırıp uyandırmadığımı anlamak için sesleri dinledim. Tekrar pencereye döndüm.

"Elinde ne bilgi var?" diye fısıldadı iştahla.

"Bu yakınlarda pek çıkmadım şatoya."

"Olsun, gittiğinde ne gördün?"

"Her zamanki şeyleri," diye cevap verdim.

Gecenin bu saatinde penceremin altına çömelmiş bir kadına şatonun misafirlerinin dedikodusunu yapmak ne kadar saçmaydı. Oysa o sabırsızlanıyordu.

Neredeyse bağırarak, "Yoldaş Janko sana güveniyor ve yardımını bekliyor," dedi. Sesinde bir tür öfke vardı.

Bir süre beklediği halde ağzımı açmadığımı görünce, "Peki, o halde iş birliğini reddettiğini söyleyeceğim Janko'ya," diye kestirip attı. Arkadaşımın, bir kez daha omuzunda makineli tüfeği, armut ağacının altında iki fedaisiyle gece karanlığında kapımıza dayanmasını kaldıramayacaktım.

"Ljubljana'dan bir hanım geldi," dedim, "bir de piyanoda egzersiz yapan bir adam. Bütün gün çaldı."

"Adı neydi?"

Adının Vito olduğunu hatırladım. Arada sigara içmeye kapının önüne çıktı. Piyanonun eskiliğinden, bozuk akordundan dert yandı. Yeni bir piyano almaları gerekiyormuş. "Yenisini alacaklar," dedim, penceremin altındaki kadına.

"Bana ne bunlardan?" dedi, "piyanoyla ne işim var! Başka kimler geliyor?"

"İşte, bizler, çalışanlar."

"Almanlardan ne haber?" Sabrının taşmak üzere olduğunu hissediyordum. Büyük olasılıkla, onun da doldurması gereken bir istihbarat kotası vardı, Lubljana'dan gelip piyanonun başına oturan adam kimin ne işine yarayacaktı.

"Almanlardan pek gelen olmuyor," dedim. "Orta yaşlı bir bey var, sanırım, doktor."

"Yalnız mı geldi?"

"İki sıhhiye eriyle geldi, mutfakta beklediler, Jozi onlara yiyecek bir şeyler verdi. Adam yukarıda salonda öğle yemeği yemiş olmalı."

"Şatoda ne kadar kaldı?"

"Bilmiyorum, birkaç saat sanırım, bahçede işim vardı, giderlerken görmedim."

"Wallner hiç geldi mi?"

O zamanlar Wallner'in kim olduğundan haberim yoktu. "Başkasını görmedim," dedim. O an içerden bir gürültü duyuldu, koridorda bir kapı açıldı, kadın hemen pervazın altına çömeldi. "Merak etme," dedim, "babam kalkmış, malum, bu saatte şeye gider." Doğruldu.

"Biraz daha çaba göstermelisin," dedi. "Bu seferki bilgi yetersiz."

Çok beklersiniz, dedim içimden, bizim aile dik kafalıdır. "Bu gidişle sana bir irtibat noktası tayin edecek kadar güvenemeyiz." Güvenmeyin, daha iyi, diye söylendim içimden, sanki ben istedim! Babam ahırın yanındaki helanın kapısını kapatırken hoşça kal bile demeden ağaçların arasında kayboldu.

O günden bu yana bir ömür geçti, nereden baksan elli yıl, hafızamdan çok şey silindi, ama tuhaftır, o kadının penceremin altında çömelmesi hiç aklımdan çıkmadı. Dağa çıktığımızda bir gün Janko'ya istihbaratçı kadının nasıl penceremin altında çömeldiğini anlattım. Korkudan çişini kaçırdığını düşünmüştüm, her geceki gibi tuvalete kalkan babam ödünü koparmıştı. Janko'yla gözlerimizden yaşlar gelene kadar gülmüştük. Unuttuğum onca şeye karşılık bu ayrıntı zihnime kazınmıştı. Normaldi, daha işin başındaydık, ilk deneyimler unutulmaz.

Bugün toprağa verdiğimiz Janko'yu hiç unutmadım. Durgun Göl şarkısını söylediler onu uğurlarken, Janko da hiç dilinden düşürmezdi, dağlarda kamp ateşinin etrafına dizildiğimizde, bazen de şarap içerken efkârlanınca, başlardı hemen, *...bağımsızlık gününde kavuşana kadar...* nakaratına gelince

boğazımız düğümlenirdi, tıpkı bugün öğle sıcağında biçare naaşı çukurda yatan o cesaret abidesinin yanı başına bayrak indirilirken tıkanıp kaldığım gibi. Hayatımı borçlu olduğum dostumdu. Bir dönem nefret ettiğim insan. Onun, Veronika'nın yüzünden.

Birçok şey silinmiştir hafızamdan, ama Janko – asla. Gülüşü, şarkı söyleyişi. Veronika'yı da asla unutamam. Yürüyüşünü, yaklaştığında teninin kokusunu. Diğer her şey puslandı, oysa o ikisine dair en ufak ayrıntı aklımda, gecenin bir vakti uyanıyorum, sözleri, sesleri kulağımda çınlıyor, şimdi bile, koca evde tek başıma, Janko Kralj'ı toprağa verdiğimiz günün akşamı geceye evrilirken.

Sonunda onlara katıldığımda silah arkadaşlarımla kâh saldırır, kâh kaçardık, toplanır gülüşürdük, geride bıraktıklarımızın ardından gözyaşı döküp yola devam ederdik. Bukovje'deki polis karakoluna düzenlediğimiz saldırı sonrası Wehrmacht üniformalı Slovenlerin ve Almanların cesetlerinin arasında dolaşmıştım, hatta yüzü kül rengi olduğu halde birisi tanıdık gelmişti. Uykusuz geceler, kamp ateşleri, dağlar, vadiler, kayalıklı patikalar, bir köyün tam ucundaki ormanlık yamaçta gece yürüyüşleri, yumruklaşmalar, ateşlenen silahlar, hepsi zihnimin bulamacında karıştılar zamanla, artık ne tarihler geliyor aklıma ne de dağların, köylerin adları. Ne çok şey unuttum. Ziyanı yok, nasıl olsa her şey oturma odamdaki rafları dolduran defterlerde yazılı. Bazı ayrıntılar eksik ya da kısmen yanlış olabilir; örneğin mantar toplarken casus zannıyla vurduğumuz kadının ve aramıza zorla katılıp, devriye gezerken sözüm ona "yolunu kaybettiğinde" Almanlara hakkımızda bilgi sızdıran, daha sonra sorguya çektiğimizde ise salya sümük zırlayarak "Sizi seviyorum yoldaşlarım," diyerek suçunu itiraf eden hain Milan'ın kayıtları bulunmaz.

Onu döve döve öldürmek zorunda kaldık, silah kullanırsak yerimizi belli ederdik. Bu ve benzeri birkaç ayrıntı doğal olarak, defterlerde yer almaz. Yine de bazı akşamlar raftan birkaç defter indirip sayfalarını karıştırır, katıldığım operasyonlara göz gezdirerek oyalanırım. Bir yaz gecesi ormanda kamp ateşi etrafında toplanmış bir partizan grubunun resmini yaptırmıştım oturma odamın duvarına. Ljubljana'dan geldiğinde resmi görünce oğlum Janko'nun gözleri fal taşı gibi açıldı. "Kusura bakma ama," dedi, "kötü olmuş. Berbat, acemi işi bir resim. Üstelik orman şuracıkta," diye ilave etmişti. "Duvara çizdirmeye ne gerek var? Ormana git, bir kütüğün üstüne otur," dedi gülerek, "ve başla anımsamaya." Ne yazık ki anlamıyor, anlamadığı o kadar çok şey var ki. Yalnızken bazen bir kadeh şarap koyuyorum, elime bir defter alıyorum, duvarda dolaşan ya da oturan yoldaşlarıma eşlik ediyorum, kayda aldığım partizan marşlarını dinliyorum ve kendimi hem iyi hem kötü hissediyorum, işte bunu oğlum Janko hiçbir zaman anlamayacak, bana hem iyi hem kötü geldiğini.

Gece penceremin altında çömelen kadının bana güvenemeyecekleri için bir irtibat noktası tayin etmekteki olası tereddütlerini dile getirmesini hiç dert etmemiş olmama rağmen, o noktanın belirlendiği anlaşıldı. İrtibat kurmam gereken kişi garda görevliydi, çocukluğumdan beri ucu kırmızı daireli değneğini her kaldırıp indirdiğinde beni büyüleyen istasyon şefinin ta kendisiydi. Şef değneği kolunun altında trene doğru yürüdüğünde lokomotif solumaya koyulur, kondüktör peronda vedalaşmayı sürdüren yolculara vagona binmeleri için seslenir, kapılar şakırtıyla kapanır, değneğini kaldırmasıyla koca tren sarsılarak harekete geçer ve tekerlekler dönmeye başlardı. Bu sahneyi seyretmekten asla usanmazdım. Çocukken ona amca derdim. Günlerden bir gün Stefan Amca'nın bürosuna girip

"beklediği kişi" olduğumu söylediğimde ne kadar şaşırdığını anlatamam. Parola buydu. "Uğradığına memnun oldum, babana selam söyle, yine gel," demekle yetindi. Böylelikle daha 1942 yılı sonunda ilk bağlantıyı kurmuş oldum.

Şatoya Ljubljana'dan kalburüstü şahsiyetler, komşu köylerden rahipler de dâhil olmak üzere her türlü insanın girip çıktığına şahit olduğum halde hiçbirini rapor etmedim. Bana iş ve aş veren, iyi davranan ve aslında sevdiğim kişileri ispiyonlamayı doğru bulmuyordum. Zaten neyi rapor edecektim ki? Şato arazisinde işimi bitirmekte geciktiğim günler, açık pencerelerden kulağıma gülüşmeler, bazen de şarkılar gelirdi. Bu tip şeyler için irtibata geçmeye değmezdi. Stefan Amca'ya rapor vermeye ilk gidişim Madam Zarnik'in canımı sıkan o davranışından sonra oldu. Göletin kenarında gördüğüm sahne kafamı attırmıştı. O gün ona Veronika'yı, faaliyetlerini ve tepede olan biten her şeyi bir bir anlattım. Böylelikle Stefan Amca'nın değneği Veronika'yı altına alacak treni harekete geçirmiş oldu.

Ama önce Kranj'da birkaç gün hapis yattım. Bugün gibi hatırlıyorum, dondurucu bir kasım sabahı, günlerden cumartesiydi, buz tutmuş su birikintileri ayağımın altında çatırdıyordu, tam ahırdan dışarı adımımı atmıştım ki ufak bir arabayı takip eden iki askeri kamyonun köye girdiğini fark ettim. Ne tarafa gittiklerini görmek için bahçe kapısına yürüdüm. Araçlar köyün içinde, yüz metre ileride Koşniklerin çiftliğinin önünde durdular. Arabanın içinden deri ceketli iki adam inerken, askerler de kamyonların arkasından aşağı atladılar. Ne olduğunu anlayamadım, birini aradıklarını tahmin ettim. Janko'nun ve tanımadığım o kadının gece ziyaretleri geldi aklıma, midem bulandı. Eve girdim, daha anneme, babama gördüklerimi anlatamadan eli tüfekli üç kişi kapıdan içeri daldı.

İçlerinden biri beni göstererek giyinmemi ve kimliğimi yanıma almamı emretti, "Bizimle geliyorsun," dedi, Slovence konuşuyordu. Ardından beraberindeki iki kişiye Almanca bir şeyler söyledi, başlarını salladılar. Annemle babam masada oturuyorlardı. Babam ayağa kalkarak, "Oğlum bir şey yapmadı," dedi. O adam, "Gidelim," dedi, o kadar. Babam diğer iki kişiye dönerek, Almanca, "Bizler sadakat nedir biliriz, Katolik'iz," dedi. İki Alman'dan birinin, "Katolik'siniz, biliyoruz," demesine üçü birden güldüler. Babam elini kolunu sallayarak dert anlatmayı sürdürünce Slovence konuşan asker babamı koltuğun üzerine itti. "Otur hele, bakarsın oğlun temizdir, birkaç güne döner," dedi. "Onu askere mi alacaklar?" diye sordu babam, endişelerini bertaraf etmeye, durumu anlamaya çalışıyordu. Hayır, elbette askere alınmayacaktım. Almanlar askere çağıracakları kişiye önce celp yolluyorlardı, vaktinde teslim olmazsan gelip alıyorlardı.

Biz dışarı çıkana kadar köyden genci, yaşlısı birçok kişiyi toplayıp kamyonların yanına getirmişlerdi. Hızla üstü örtülü kamyonlara doluştular, ben de peşlerinden, en son askerler bindi. Balık istifi dikildik, sessizce birbirimizi süzdük. Kranj'a varınca hepimizi bir hücreye tıktılar, elli kadar kişiydik, avluya başka kamyonlar da giriyordu, kulağımıza gelen ayak sesleri ve konuşmalardan hücreye kapatılan bizim gruptan daha da fazlasının toplandığı anlaşılıyordu. Ardından bizi ikişer, üçerli gruplar halinde hücreden çıkardılar. Belli ki kim kimdir bilmiyorlardı, çıkıp gelenlerin anlattıklarına bakılırsa kimlik kartlarımızı alıyor ve sorular sorarak kimlik tespiti yapıyorlardı. Benim için de aynen anlatıldığı gibi oldu, on dakikada işim bitmişti. Sonra bekleyiş başladı. Gardiyanlar gelip isim okuyorlardı. Çağrılan kişiler sorguya çekiliyor, bazen dövülüyordu. Darbeleri, çığlıkları, iniltileri duyuyorduk.

Bazısı suratında gülücükle kapıda beliriyor, diğerleri orası burası morarmış, kanamış bir şekilde geri dönüyordu. Dana siniriyle kırbaçlandıklarını söylüyorlardı. Kurutulmuş dana sinirini örmek suretiyle yapılan kırbacın darbesini yiyen deri anında yarılıyordu. Uzunca bir süre olan biteni tam anlayamadık. Derken rehin alındığımız dedikodusu yayıldı. Sözde partizanlar korumalarıyla Bled istikametine gitmekte olan yüksek rütbeli bir Alman subayını pusuya düşürüp öldürmüşlerdi. Askerlerden de ölü vardı. Durum vahimdi. Civar köylerden rastgele topladıkları kişileri kurşuna dizeceklerdi. İsimleri garın duvarına o uğursuz "Bekanntmachung!" başlığıyla kırmızı liste halinde asılacaktı. "Halka Duyuru!" Ama önce bizi ellerinden geldiğince konuşturmaya çalışacaklardı. Adların okunması, götürülmeler, geri gelmeler gece geç saatlere kadar sürdü.

Hayatımda Kranj hapishanesinde geçirdiğim o üç gün üç gece kadar korktuğumu hatırlamıyorum. İsmimi okumalarını ve Janko Kralj hakkında ne bildiğimi, gece camımı tıklatan kadının kim olduğunu sormalarını bekledim günlerce. Kiminle irtibat kurduğumu. Değneğini havaya kaldıran istasyon şefini düşündüm. İnsanları duvarın dibine diziyor, hayatlarını bağışlama karşılığında işbirliği sözleşmesi imzalatıyorlarmış. "Yedikleri hain damgasını ömür boyu taşıyacaklar," dedi birisi. Konuşmamaya kararlı olduğum halde nereye kadar dayanabileceğime dair hiçbir fikrim yoktu. Kulaktan kulağa yayılan tüyler ürpertici işkence hikâyelerinin sonu gelmiyordu; dana sinirinden yapılan kamçının açtığı derin yaralar, kırılan kemikler, sökülen tırnaklar, delik deşik edilen tabanlar anlatılıyordu. Sorgudan hücreye dönen zavallı heriflerin perişanlığını görünce anlatılanlar hafif kalıyordu. Derken yeni bir söylenti yayıldı: Alman subaya misilleme olarak

ayrım yapmaksızın hepimizi vuracaklardı. Duvara yapıştım ve garda herkesten önce Stefan Amca'nın okuyup aileme bildireceği listedeki adımı gözümün önüne getirdim, Ivan Jeranek, çiftçi, Poselje. Anneme ve babama, Pepca'ya, hatta Podgorska'nın iyi yürekli insanlarına, bitkilere ve hayvanlara, emektar armut ağacımıza ve çimlere, köyün üstündeki ormana, ahırdaki ineklere veda ettim.

Üçüncü gün Gorenjalı olduğunu bildiğim biri pencereden dışarısını gösterdi. Camın altında duran sıranın üzerine çıkarak pencereden avluyu gözlerken şaşırmıştı, "Bak," dedi, "şuradaki Wallner!" Yanına çıktım ve biriyle konuşmakta olan siyah üniformalı, parlak çizmeli kişiye baktım. "İşte o Wallner," diye fısıldadı, "Gestapo şefi. Eline düşen sağ çıkmaz." Oysa karşısında duran, önü iliklenmemiş beyaz doktor gömleğinin altından üniforması görünen adam daha dikkate değerdi.

"Onu tanıyorum," dedim.

"Wallner'i mi?"

"Hayır, doktoru. Podgorska'ya gelir."

"Geberesice," dedi Gorenjalı tip, "al birini vur ötekine."

Wallner'in tutulduğumuz hücre yönünde bir el hareketi yapmasıyla doktor başını bize çevirince hemen pencerenin önünden aşağı atladık.

Öğleden sonra, serbest bırakıldım. Tanrım, ne kadar şanslıydım. Sorguya bile çekilmemiştim. Alman üniformalı bir Sloven hücremize geldi, "İvan Jeranek," diye seslendi. Ayağa kalktım, bacaklarım gülle gibi ağırdı. "Gidelim," dedi. Ağır aksak peşinden seğirttim, odadakilerin merhamet dolu bakışlarını hissedebiliyordum. Koridora çıkınca kapıyı kilitledikten sonra, "Haydi şanslısın Jeranek," dedi gardiyan. "Serbestsin."

Üzerimden tonlarca yük kalkmıştı, sanki sırtımda taşıdığım kaya yere yuvarlanmıştı. Tarafsız bakışla elbette bırakılmalıydım, yeni bir piyano alacaklarını haber vermek dışında bilgi sızdırmamıştım. Öte yandan, isterlerse beni pekâlâ tutabilirlerdi, suçluyu suçsuzu, daha doğrusu bağlantılı olanla olmayanı ayırt etmekle uğraşmıyorlardı ki. Başıma talih kuşu konmuştu. Yalnız değildim, başka bırakılanlar da oldu. Kimimiz bırakıldık, kimimiz kurşuna dizildik. Koşar adımlarla garın yolunu tuttum ve iki saate yakın, hem kasım ayazında, hem de kurtulmanın heyecanıyla titreyerek Ljubljana trenini bekledim. Bizim gruptan kurşuna dizilenler arasında bana pencereden Wallner'i ve şato müdavimlerinden doktoru gösteren Gorenjalı tip de vardı. İsimleri Kranj'da, civar kasaba ve köylerde asılan o uğursuz Bekkantmachung başlıklı kırmızı afişte ilan edildi, bir tane de bizim Poselje garının duvarına yapıştırdılar.

Eve vardığımda ayaklarım yerden kesilmişti. Birkaç gün kimseyle konuşmadım. Hayatta olmanın mutluluğuna, yaşadığım karabasanın dehşeti karışmıştı. İstedikleri buydu, serbest kalanlar öylesine dehşete düşmüş olmalıydılar ki Almanların direnişçiler için kullandığı ifadeyle "haydutlarla" işbirliğini akıllarından bile geçirmesinler.

Bir süre sonra bana yeniden Podgorska yolu göründü. Köşkün emektarı Jozi ile haber saldılar, her şey ondan sorulurdu; ne yenilip içileceğini, bahçede ve tarlada ne dikilip yetiştirileceğini o bilirdi, yaşlı hanımefendiyle ilgilenir, mutfak çalışanlarını ve oda hizmetçilerini yönlendirirdi, elinden bahçıvanlık bile gelir, her işe burnunu sokardı. Bana Madam Zarnik'in yokluğumu fazlasıyla hissettiğini, atlara benim kadar iyi bakan kimsenin olmadığını söyledi. Mahsus ağırdan

aldım, konağa öğleye doğru gittim. Ben uşakları mıyım, çağırdılar diye eteklerim zil çalarak koşayım.

Gerçekten Jozi'nin dediği kadar vardı, Veronika'dan hiç bu kadar izzet ikram görmemiştim. "Nerelerdeydin İvan?" diye sitem etti. "İçeri buyur," dedi, köşk sahiplerinin ve misafirlerin kullandığı ana kapıdan ilk kez adımımı atıyordum. O güne kadar hep servis kapısını kullanmış, doğruca mutfağın bitişiğindeki hizmetli odasına yönelmiştim. Duvarlarında doldurulmuş geyik ve yaban domuzu kafalarının sergilendiği alt kattaki av salonuna girmişliğim de vardı. Mösyö Zarnik bir keresinde bizi avdan sonra oraya çağırmıştı. Şimdi de Veronika beni yemek salonuna davet ediyordu. Masaya oturduk, Jozi bir şişe şarap getirdi, Veronika kadehimi doldurdu. Kendine koymadı, bir bisküvi kemirmekle yetindi. İşçi tulumuyla gelmiştim, o masaya pek yakışmıyordum. Beni göreceği gelmiş, kimse atların dilinden benim kadar iyi anlamıyormuş. Duvara asılı tabloları gösterdi, bir tanesi onun portresiydi, "Seneler önceki halim," dedi, "gençtim o zamanlar."

"Hâlâ gençsiniz," derken gözlerinin içine baktım.

Bakışlarını kaçırmadı, gözlerinden göğsüme doğru ılık bir dokunuş hissettim, kalbim küt küt çarptı. Sonra gülümsedi ve "İyi ki geldin İvan," diyerek kapıya yöneldi. "Az kalsın unutuyordum, düğününüz ne zaman?" diye sordu aniden. "Henüz tarihi belli değil," dedim, "yakında." "Bana vakitlice haber verin ki uygun bir hediye bulayım, Pepca'nın mavi sevdiğini söylemiştin, açık mavi mi koyu mavi mi tercih eder?" Beni kapıya geçirdi. Antredeki doldurulmuş tuhaf hayvan dikkatimi çekti. "O benim minik timsahım," dedi. "Minik yaratığım. Ljubljana'dayken almıştık. Bir gün ne yazık ki Leo'yu ısırdı ve veterinere götürüp uyutmak zorunda kaldık." Hayvandan gözümü alamadım. Kalp atışlarım yavaşlamamıştı henüz,

sebebi karşımda duran timsahtan ziyade Veronika'nın yakın ilgisi olmalıydı. Her neyse, o pazar günü bana Janko'ya gösterdiğinden farklı bir ilgi göstermişti. Koluna girip eve yönlendirdiği misafirlerine muamelesinden de başka türlüydü.

Bugün bile hâlâ Kranj'da hapse atılan zanlılardan olduğumu duymuş muydu, yoksa sadece yokluğumu mu fark etmişti, bilmiyorum. On parmağında on marifet olan, her işin üstesinden gelen, karlı ormanda geziden döndüğünde atını maharetle tımar eden işçisiydim, o kadar.

Veronika'nın gösterdiği nezakete rağmen şato sahiplerine artık başka bir gözle bakıyordum. O Gestapo hücresine tıkıldığımda, ülkemize kimsenin davet etmediği subayların halkımıza yaptığı zulmü kulaklarımla duymuştum. Ve bizimkilerin paçavrasını çıkardıktan sonra patates çuvalı gibi hücreye attıklarını gözlerimle görmüştüm. Şatonun sahipleri pekâlâ aynı subayları evlerine davet ediyor, yedirip içiriyor, av kulübesinde ağırlıyor, onlarla geyikleri vurmaya gidiyordu. Tıpkı hapishane duvarının önünde bizimkileri vurdukları gibi. Şatonun ziyaretçilerinden o doktoru Wallner'le konuşurken görmüştüm. Kanımca bu ziyaretler masum görüşmeler olmaktan çıkmıştı, birkaç arabanın plakasını ve isimleri not edip, bir dahaki gidişimde Stefan Amca'ya bildirmeye karar verdim.

Bir yandan hayat devam ediyor, evdeki işler bitmek bilmiyordu, Podgorska'ya gidip gelmeyi de sürdürüyordum. Akşamları eve bitkin döndüğümde *Sloven Evi*'ni okuyan babamdan dünya gündemini öğreniyordum. Endişelenmemek mümkün müydü, Afrika'da, Rusya'da her yerde savaş vardı. Ara sıra bizim buralardaki komünist çeteler hakkında da yazılar çıkıyordu. Ama onlarla ilgili en doğru bilgi fısıltı gazetesindeydi. Gorenja Köyü'nde bir lokantacıyı vurmuşlardı. Stefan Amca elime, lokantacının işgalcilerle işbirliği yaptığı

için öldürüldüğünü anlatan Özgürlük Cephesi Bildirisi'ni tutuşturdu. Bildiride yaklaşan özgürlük gününde tüm Sloven dönekleri aynı akıbetin beklediği de yazılıydı. Almanlar celp yaşını iyice düşürmüşlerdi; her an askere çağrılabilirdim, o takdirde bizimkilerin izinden gidecektim: Askere çağrılanlar merkeze teslim olmak yerine ormana geçiyor, direnişçilere katılıyorlardı. Rus cephesinde ölümü göze almak mı, Almanların nefesini her an ensemizde hissederek ormanda saklanmak mı daha az kötüydü, belli değildi. Sık sık Janko düşüyordu aklıma, hayatta mıydı, bir sabah kapıyı açtığımda deri ceketi, kırmızı yıldızlı kasketiyle karşımda bulacak mıydım onu? Keşke gelse, diyordum, hayatım kolaylaşırdı. Çömelen kadın bir daha görünmemişti. Yalnızca istasyon şefi daima perondaki yerini alıyor, kolunun altından eksik etmediği değneğiyle yolcu trenlerini harekete geçiriyordu. Top ve tank yüklü katarlar peronu hızla delip geçerken hemen dışarı çıkar, elini kasketine kaldırarak makiniste ve ateşçiye selam dururdu. Bir akşam köyde burun buruna geldik, kaşlarını kaldırdı, sanki bir şey sormak istemişti.

1943 ağustosunda irtibat noktasına gittim, İtalya teslim olmadan az önceydi.

Veronika'yla refakatçisini göletin kenarında gördüğüm gündü.

O gün sabahın köründe kalkıp Podgorska'ya yollanmıştım. Mevsim sonu, hasat dönemiydi, işlerin yoğunluğundan gerilirdik, vakit kaybetmeden, emeğimizin heba olmaması için sağanak bastırmadan ekini kaldırmak gerekirdi. Bir gün önce biçtiğimiz ekini kızgın güneşte süratle kuruması için harmanlamalıydık. Öğleden sonra ormanın kıyısında bulunan kendi tarlamızda da aynı işi yapmayı planlamıştım. Bulutsuz, pırıl pırıl bir sabahtı, belli ki hava dönmeyecek, çabamız boşa

gitmeyecekti. O yüzden keyfim yerinde olduğu halde, yol boyunca şatoda yeterince işçi olup olmadığına, bir güne iki iş sığdırmayı nasıl başaracağıma kafa yormuştum. Yolda ıslık çaldığımı bile hatırlıyorum. Tırmığı almak için ambara uğradım, sonra da samanlığa çıkıp az sonra depolanacak ota yer açtım.

Çıkınca fark ettim onları.

Veronika. Alman subayıyla. Suyun kenarındaydılar, adam Veronika'nın elini tutuyordu. Veronika adama dönüktü, gözlerinin içine bakıyordu. Tıpkı yemek salonunda bana baktığı gibi: Bakışı ruhumu en derinde yakalamış, titrettiği göğsüme odaklanmış, kalbimin atışını hızlandırmıştı. Kalbimin atışı yine hızlandı, şakaklarım zonkluyordu. Demek ki ziyaretlerin amacı buydu. Dün akşam arabalar köşke çıkmışlar, ardından gece geç saatte ayrılmışlardı, ne avluda ne de yolun aşağısında araba kalmamıştı. Demek ki Alman geceyi Zarnik şatosunda geçirmişti. Veronika'yla? Leo'nun karısıyla? Şimdi Veronika onu arabasıyla götürecekti. Kocası nerelerdeydi acaba? Muhtemelen Ljubljana'da. Geldiğinde kocasına evinde olanları anlatmalıydım. Uçarak merdiveni tırmanıp samanlığa çıktım ve tahta platforma oturdum. Keşfim aklımı başımdan almıştı, titriyordum. Her şey apaçıktı. Janko'yla motosikletle dolaşırken kollarını beline sarmasına göz yumacağı yetmiyormuş gibi, geceyi birlikte geçirdiği bir Alman'la şafak sökerken göletin kenarında gezintiye çıkmıştı.

"Orospu!" lafı çıktı ağzımdan, kendimi tutmasam haykıracaktım, "Alman orospusu."

Usulca tahta perdenin arkasına geçtim ve bir yarıktan onları gözetledim. Göletin kıyısında bir süre yürüdüler. Adamın yüzünü açıkça görebiliyordum. Tanımıştım, köşkün baş gediklisi doktordu. Av salonunda Leo'yla bira içen. Elinde çiçekle,

şarapla gelen. Kranj'daki Gestapo hapishanesinin avlusunda, önü açık laboratuvar gömleğiyle Wallner'le konuşan kişi oydu. Gorenjalı tip, "Gıcır çizmeli Wallner'in eline düşen sağ çıkmaz," demişti. İçimdeki öfke iyice kabarmıştı: Kadın sadece Alman orospusu değil, aynı zamanda Gestapo orospusuydu.

Bütün sabah samanı kümeledim. Arada köşke göz atıyordum. Bazen biz ot biçer, saman yığarken Veronika yiyecek bir şeyler, yanında su ve erik rakısı getirirdi. Su içimizi serinletir, erik rakısı güç verirdi. Bu defa getirmedi. O gecenin ardından, elbette getirmezdi! Gelen Jozi oldu. Ona şatonun müdavimi doktorun kim olduğunu sordum. "Ah o mu, iyi insandır, Rus cephesinde bulunmuş." Rus cephesinde bulunmuş da ne olmuş, diye düşündüm, geberip gitseymiş. İsmini sordum. Horst Hubmayer, Bavyeralı. Gerekeni öğrenmiştim.

O akşam irtibat kurdum ve gördüklerimi anlattım.

Stefan Amca masasında oturuyordu, kâğıtların üzerine eğilmiş, telefonda birini az önce hızla geçen yük vagonu hakkında bilgilendiriyordu. Gözlerini kaldırdı ve telefonu kapatmasını beklemem için işaret etti. Ardından ahizeyi yerine koydu ve yüzüme baktı. Gördüklerimi anlattım.

"Pekâlâ," dedi, uykulu bir ifadeyle, "işe yarayabilir."

Kafamın tası attı, "Ne demek işe yarayabilir? Bavyeralı Horst Hubmayer adlı subay Gestapo'nun adamıdır, Nazi'dir. Hapishanenin avlusunda Wallner'le konuştuğunu gözlerimle gördüm."

Wallner adını duyunca silkelendi. Ayağa kalktı ve odanın içinde ileri geri yürümeye başladı. "Emin misin?" diye sordu.

"Yüzde yüz," dedim.

"Rapor edeceğim," dedi, "sana gelince, ağzını sıkı tut, anlaşıldı mı?"

"Merak etme," dedim kararlı bir tavırla, "bu iş şakaya gelmez, biliyorum." İşin neden şakaya gelmeyeceğini tam olarak bilmesem de Wallner adı istasyon şefini masasından kaldırıp odada volta attırmıştı. Tam çıkarken aklıma bir fikir geldi.

"Janko'yla görüşmek isterim," dedim.

"Mümkün olacağını sanmam," dedi istasyon şefi, "Janko arazide görevli."

"O zaman ben de onlara katılırım," dedim.

Bir an yüzüme baktı. "Ormana mı gideceksin?"

"Evet," dedim, "ilk fırsatta."

"Pekâlâ, sen şimdi hiç bozuntuya vermeden evine dön. Zarnik şatosuna çıkmaya devam et. Vakti gelince bizimkiler gelir seni alırlar." Telefon çaldı, ahizeyi kaldırdı. "Haydi git artık," dedi, "tren geliyor."

"Bir şey daha var," dedim. Kasketini ve değneğini alarak perona yöneldi. Peşinden gittim. "Hesabını görecek misiniz? Hubmayer'in demek istiyorum." Uzaktan lokomotifin düdüğü duyuluyordu, tren yaklaşıyordu.

"O kadarını bilemem," dedi hırçın bir bakış atıp sesini alçaltarak, bir an önce benden kurtulmak istiyordu. Tren büyük bir gıcırtıyla yavaşladı ve durdu. Son trene kalmış birkaç yolcu aralarında sohbet ederek indiler vagondan. Perondan ayrılırken istasyon şefinin makinistle konuştuğunu gördüm. Sonra iki, üç adım geri çekilerek çocukluğum boyunca ağzım açık baktığım tepesi yuvarlak sihirli değneğini havaya kaldırdı. Artık o Stefan amcalıktan çıkıp devleşiyor, giriş çıkışların hâkimine, ağır vagonları çeken koca lokomotiflerin efendisine

dönüşüyordu. Lokomotif gürültüyle buhar püskürttü, tekerlekler rayların üzerinde kaydı ve dönmeye başladı, tren harekete geçti. Gitgide hızlanarak uzaklaşmasını seyrettim, ışıklı pencereleri karanlığa daldı, ilk virajda gözden kayboldu, tepenin ardında tekrar belirdi ve hızlandı, rayların vınladığını duydum. Treni hiçbir güç durduramazdı artık. Veronika'ya doğru son sürat yol alıyordu, altına alacaktı.

Şatoya bir sonraki gidişimde 1944 senesinin ocak ayını bulmuştuk. Bu defa evden ayrılırken yanıma aldığım babamın eski Avusturya ordusu gocuğunu geçirmiştim sırtıma, omuzuma ise Janko'nun verdiği İtalyan malı filintayı takmıştım.

O kış çok soğuk yapmıştı, bizim bölük Zarniklerin av kulübesine hayli mesafeli bir tepeye kamp kurmuştu. Tabur komutanı Kostya, Janko'nun bölüğünden seçtiği yirmi kişiyi köşk operasyonunda görevlendirmişti. On kişi Janko'nun komutasında yolda barikat kuracak, geçişi tutacaktı. Kalan on kişi ise Kostya komutasında şatoya gidecek, ne görev verilirse yerine getirecekti. Operasyonun hedefi Sloven işbirlikçilerle işgalci güçler arasındaki bağlantıyı koparmaktı. Hain yuvası dağıtılacak, bu arada ganimete el konacaktı. Daha fazlasını bilmemiz gerekmiyordu, operasyonu Kostya ile birlikte, aramıza sonradan katılan ve biri Peter olarak tanıtılan partizanlardan iki istihbarat görevlisi kurgulamıştı. "Hepimiz fabrikatör Zarnik'in çalışan kesime zulmettiğini, fabrikasındaki işçileri sömürdüğü biliriz," diyerek durumu özetledi Peter, "şimdi de düşmanla işbirliği yaptığını öğrendik. Bunu zorlu bir istihbarat çalışması neticesinde tespit ettik. Şato personeli arasına adamlarımızı yerleştirdik. Ağustos ayı sonlarında, haber kaynağımız," diye sürdürdü Peter, "karısının Gestapo ajanı Hubmayer ile düzenli olarak buluştuğunu rapor etti."

Bulunduğum yöne baktı. Bütün gözler bana çevrilmiş gibi geldi. Neyse ki öyle değildi, rahat bir nefes aldım. Peter'la daha önce hiç karşılaşmadığım halde benim muhbir olduğumu biliyordu. Örgütümüzün gizli saklısı çoktu. Bu bilginin benden geldiğini sadece o biliyordu, belki bir de Janko; ne var ki Janko ne o zaman, ne de daha sonra bana o konuda tek laf etmemiştir. Bunun adı istihbarattı. Biz birbirimizi bilmesek de yönetim her şeyi bilirdi, istihbaratçı partizanlar da öyle, onlara kısaca VOS denirdi. Onlar kimseye benzemezdiler, tehlikeliydiler, yanımıza geldiklerinde huzurumuz kaçardı. Olmadık bir konuda, herhangi birimizden şüphelenebilirlerdi. Bütün taburun önünde salya sümük yalvararak bizi sevdiğini söyleyen hain Milan'ı ortaya çıkaran, sorguya çeken ve işini bitiren VOS'tu. Silahımızı ateşleyemezdik, yediği dayaktan ölmeden önce epey sızlanmıştı. VOS'cu Peter'ın tereddüde yer bırakmayan ifadesi karşısında ürpermiş, bana doğru bakışından, bu operasyona girişilmesinde rolüm olduğunu idrak etmiştim. Bir anda onlardan biri olmuştum, bir VOS muhbiri. Köstebek. Der grösste Schuft, Denunziant Stefan'ı görev bilinciyle bilgilendirdiğim zaman, işin içine dâhil edileceğimi idrak etmemiştim, ucu Hubmayer'e dokunur diye düşünmüş olabilirim, Veronika'dan hesap sorulabileceği aklımın ucundan bile geçmemişti. Aslına bakılırsa fevri davranmış, verdiğim bilginin şahıslara sonuçları üzerine kafa yormamıştım. Şimdi Hubmayer'in Gestapo ajanı olmadığını, öyle demediğimi, Stefan Amca'ya sadece adamın doktor olduğunu ve Rus cephesinde bulunduğunu anlattığımı haykırmak geliyordu içimden. Gestapo ajanı olan Wallner'di, ikisini konuşurken gördüğüm doğruydu, hem de hapishanenin avlusunda.

"Rusya'da Slav kardeşlerimizin katledilmelerinin sorumlusu Gestapocu Hubmayer'e," diye sözlerine devam etti yoldaş

Peter, "yatakta metresinin neler fısıldadığını tahmin edebiliriz." Askerler sırıttı. "Adam ajan, kadın da Gestapo orospusu," diye son noktayı koydu Kostya. "İkisini de sorguya çekeceğiz ve Sloven ulusuna ihanet edenlerin işgalci güçlere gümüş tepside neler sunduğunu öğreneceğiz."

Janko'ya yanaşıp, "Beni bu işe karıştırmayın, orada herkes beni tanır," diyebilmek için can atıyordum. Ne var ki operasyon başlamak üzereyken hainlere, Gestapo ajanlarına sempati duyuyormuş izlenimi yaratmak istemezdim. Peter konuyu araştırdıklarını söylemişti, demek ki operasyon kararı yalnızca benim Hubmayer'e dair verdiğim rapora dayanarak alınmamıştı. Daha sonra karla kaplı dağın sık ağaçlıklı yamacından inerken hâlâ kafamın içinde evirip çevirdiğim bu düşünceyle avundum. Janko'ya, gözcü ekibe katılmayı tercih ettiğimi söyledim. "Peki," dedi Janko, "o halde benimle geliyorsun." Konuşmamızı duyan Komutan Kostya güldü, "Eski patronlarını göreceğin gelmemiş bakıyorum," dedi. "Nöbet tutmak istiyorum," dedim kısaca. İkimiz de biliyorduk ki onlara görünmek istemezdim, benim açımdan iyi insanlardı, her ne yaptılarsa benim haberim olmamıştı. Bugün bile bilmiyorum. Peter ile Kostya biliyor olmalıydılar, belki Janko da. Diğerlerinin düşmana karşı zayıf durduğumu sanmalarını hiç istemeyeceğimi anlardı arkadaşım. Farz edelim Madam Zarnik ya da kocası benimle konuşacak oldular, onlara nasıl terslenebilir, saygısızlık edebilirdim, şahsen hiçbir kötülüklerini görmemiştim. Sloven halkına ve işçi sınıfına çektirdikleri ayrı bir konuydu, onu komutan bilirdi.

Neticede kendimi bir kez daha Podgorska Köşkü'nün ana kapısında buldum. Bir gün elimde tüfekle orada nöbet tutacağımı rüyamda görsem inanmazdım. Bizimkilerin içeri girmesinin ardından emirler, bağrışmalar, ahşap merdivenlerde

inen çıkan ayak sesleri ve topluca mutfağa tıkılan şaşkın personelin korku dolu soruları duyuldu. Bir süre sonra yukarıda lambalar yandı ve söndü. Derken ortalık sakinleşti, sessizlik hâkim oldu, mahzenden kendilerine salam, peynir ve şarap ziyafeti çekenlerin kesik kesik konuşmaları duyulur oldu yalnızca. Durumun böyle olduğu Jozi'nin avluya çıkmasından anlamıştım, kaçıp yardım istemeye mi niyetlendiğini, yoksa korkudan şaşkın ördek gibi kendini dışarıya mı attığını bilmiyorum. Silahımı üzerine doğrulttum ve "İçeri gir, kimse dışarı çıkamaz," dedim. Nöbetçinin ben olduğumu anlayınca gözleri fal taşı gibi açıldı ve çığlık attı, "İvan, ne işin var burada?" Deliye döndü. Neler olduğunu anlamak istiyordu. Ne dediğini bilmez bir haldeydi, önce içeriye girip adamlara izahat vermemi istedi, sonra bana da peynir, salam, hatta şarap getireceğini söyledi, en sonunda da "Onların kılına dokunamazsınız," derken sesini yükseltti. Duyacaklar diye ödüm koptu. Nöbet tutuyordum, şakası yoktu, sorumluluğumun bilincindeydim, "Derhal içeri gir," diye tısladım, "geldiğin yere dön!"

Anlaşılmaz bir şeyler mırıldandıktan sonra eve doğru koşarken ayağı takıldı, karın içine gömüldü ve doğrulup hızla içeri girdi.

Bu karşılaşmanın ardından zaman bir türlü geçmek bilmedi. Karın içinde ayaklarımı yere vurarak adımlarken hem ısınmaya çalışıyor, hem de bu işin bir an önce sonlanması ve oradan kurtulmak için sabırsızlanıyordum. Her bir ağacın, giriş kapısının, bahçe parmaklığının, ahırdaki atların hayatımda yeri vardı. İçeride tutulan insanların da. Şatonun sahiplerine tam olarak ne yapmak istediklerini çıkaramıyordum. Acaba Zarnik'i sorguya mı çekiyorlardı, ya da kanıt mı arıyorlardı? Veronika'yı fazla üzmeseler keşke, diye geçirdim içimden. Göletin kıyısında gördüğümden beri ona diş bilediğim halde,

kötülüğünü asla istemezdim, içim sızlıyordu. Janko'nun birkaç adamla birlikte pusuda beklediği aşağıdaki yola göz attım. Her an Alman kamyonlarının homurtusunu duyacakmışım gibi geliyordu. Ya da aniden çatapat seslerini, hep öyle olurdu, sessizliğin ardından silahlar patlardı. Ve apar topar geri çekilme. Çatışmaya giriştiğimiz de olurdu. Ama bu defa geri çekilmemiz gerekecekti, vadinin dibindeydik, ateşi sürdüremezdik. Koridorlarda ve merdivenlerde yeniden hareket başladı, öfkeli birkaç komut, ağlaşmalar, bir kadının telaşlı konuşması duyuldu, aşçı Fani'nin sesini tanıdım. Ardından lambalar teker teker kapandı, adeta binanın geniş cephesi sırayla gözlerini yumuyordu. Birkaç dakika içinde köşk karanlığa gömüldü.

Tek bir pencerede ışık kalmıştı. Sanırım gözden kaçmıştı.

Bizimkiler sırayla sırtlarında şişkin çantalarla kapıdan çıktılar. Avluya karın üstüne bıraktıkları bazı çantaları biz nöbetçilere devrediyorlardı. Rahatladım, belli ki operasyon sona eriyordu. Rahatladım çünkü anladığım kadarıyla rutin bir el koyma operasyonu gerçekleştirilmişti. Fakat ansızın şatonun sahipleri belirdi kapıda, komutan Kostya'dan önce Veronika ile Leo çıktılar dışarı. Üzerlerine kalın kışlık giysiler, ayaklarına potinler giymişlerdi. Veronika'nın başında yün bone vardı. Ev karanlık olduğu halde ay ışığında yüzünü görebildim. Önüne bakıyordu, başını kaldırıp gözlerimin içine bakacak diye ödüm koptu. Kalbimin sıkıştığını itiraf etmeliyim. O an bizimle geleceklerini ve bunun hayra alamet olamayacağını anladım. Leo bakışlarını benden yana çevirince bir adım geriledim ve sırtımı duvarın gölgesine yapıştırdım. Gümüşi pırıltılı, ışıklı bir geceydi. Herkes suskundu. Orada bulunmam ne bahtsızlıktı. Birkaç saat önce Janko'ya derdimi anlatabilseydim, diğer ekibe katılır, operasyonu geçiştirebilirdim.

Ne yazık ki en istemediğim şey gerçekleşmiş, kendimi olayın içinde bulmuştum. Biri avludan koşarak yola indi, hep beraber tepeyi tırmanışa geçmeden önce gidip nöbetçi ekibi getirmesi gerekiyordu.

Köşkte birinin şarkı söylediği duyuldu.

Tüyler ürperticiydi, unutulmaz bir andı. Avluda sessizce bekliyorduk. Komutan Kostya gözünü saatinden ayırmadan volta atıyordu. Veronika soğuktan tir tir titriyordu, korkunun da payı olmalıydı. Leo omzuna sarılarak eldivenli eliyle, ısıtmak ister gibi karısının sırtını sıvazladı. Veronika'nın titremesi durdu, kocasına bakışında minnet ama aynı zamanda endişe ve korku okunuyordu. İşte o an sessizliğin içinde kapalı pencerelerin ardından bir şarkı duyuldu. Hepimiz başımızı kaldırıp ışığın geldiği pencereye baktık. Bir kadın tekdüze bir şarkı söylüyordu, sözleri anlaşılmıyor, tanımadığımız bir melodinin tekrarı duyuluyordu. O pencerenin yaşlı hanımın odasınınki olduğunu hatırladım. Yaz aylarında orada oturduğunu görürdüm, yürümekte zorlandığından bu yana pencerede oyalanırdı, ara sıra bir şarkı mırıldanır, bazen de odada arkasında kalan biriyle konuşurdu. Veronika'nın bir elini gözlerine götürdüğünü fark ettim, tekrar titremeye başladı, sanırım ağlıyordu. Kostya işkillendi, adamlardan birini yanına çağırıp içeriye yönlendirdi. O esnada Janko'nun komutasında pusuda beklemiş olan ekip koşarak avluya girdi. Köşke yönelen askerin duraksadığını gören Kostya sıkıntılı bir yüz ifadesiyle vazgeçmesi için işaret etti. Kalan çantaları da yüklenerek ormana doğru yola çıktık.

Bugün hâlâ yaşlı hanımın sesi çınlıyor kulağımda. Askerlerce esir alınan kızı götürülmek üzere avluda beklerken, o olan bitenden habersizmiş ya da aklını yitirmiş gibi şarkı

söylüyordu. Sesini duymak bile akıl sağlığını zorluyordu insanın, o derece olağan dışıydı.

Sonraları onu bir kez daha gördüm. Yine bir pencerede. 1945 mayısında Ljubjana'da, Mareşal Tito'nun halka hitap ettiği gün. Bizim hemşerilerle şehrin banliyösünde bir caddede toplanmıştık, sanırım Moste'deydik, Ljubljana büyük şehirdir, yabancısıyım. Kortejimiz bando ve bayraklarla yola düzüldüğünde halkın heyecanlı tezahüratı ile karşılaşmıştık. Pencerelerden el sallayanlara bakmak üzere başımı kaldırdığımda sıvaları dökülmüş eski bir binanın üst katında açık camın kenarında oturan yaşlı bir hanım takıldı gözüme. Dikkatimi çekti zira çiçekler, çelenkler ve Yugoslav bayraklarıyla süslenmemiş tek pencere onunkiydi. Tanımakta zorlandım hanımefendiyi, bir hayli ihtiyarlamıştı, uzun saçları açıktı. Durup baktığımı fark edince o da bana baktı. Selamlamak için elimi kaldıracaktım az kalsın, hemen vazgeçtim, anlamsız geldi. Neden orada olduğuna kafa yormadım. Sevinçliydik, gamsızdık, bando çalıyordu, Mareşali dinlemeye meydana gidiyorduk. Hayat devam eder, bazıları geride bırakılır.

Tek sıra halinde yürüyerek karın içinden dağa vurduk. Önceden açtığımız daracık patikadan ilerledik, bir önceki geceyi ve ertesi günün büyük bir kısmını av kulübesinde geçirmiş, hava kararınca yoğun karın içinden köşke inmiştik. Aynı yolu kullanarak bir saat sonra Zarniklerin av kulübesine vardık. Aşağıda nöbet sıramı savmış olduğum için Janko bana dokunmadı. Aşağıdayken nöbetçi gerekiyordu ama buralara pek kimsenin yolu düşmezdi, ısınmak, dinlenmek, karın doyurmak, pirelerimizden kurtulmak için av kulübesini kullandığımız olurdu, hatta hava uygunsa az ötede ormanın içinde akan derede çamaşırımızı yıkardık. Komutan Kostya, VOS görevlisi Peter ve birkaç adamı, şatodan getirdikleri kişilerle

av kulübesine girdiler. Janko, ben ve birkaç gün sonraki harekâtta vurulan Triesteli Sloven bir arkadaş, dışarıda kaldık.

Av kulübesinin üç, dört metre uzağında bekliyor, içerideki konuşmaları duyabiliyordum. İlkin akşam şatonun mutfağında karşımıza çıkan at tüccarını sorguya çektiler. VOS görevlisi adamın Kranj'daki Gestapo'yla Zarnik arasında irtibatı sağladığından şüpheleniyordu. Biri adama ceplerini ve sırt çantasını boşaltmasını emretti. Masanın üzerine bırakılan bozuk para, madeni eşya gibi nesnelerin şakırtısı duyuldu. Ardından bir an sesler kesildi. "Bir şey yokmuş," dedi biri. Bu defa Kostya devreye girdi. Şatoda ne işi vardı? Onu oraya kim yollamıştı? Zarnikleri ne zamandır tanıyordu? Titrek ve tereddütlü bir sesle cevap veriyordu adam, sakatlanan bir atı görmeye gelmişti, bir alış ya da satış söz konusuydu. Zarnik doğruladı.

Kostya, "İrtibatçı olduğunu itiraf et," diye gürledi.

Yumruğu yedikten sonra, "Hangi irtibat?" diye inledi adam ve ikinci yumruğu yedi.

"Gestapo'yla irtibat." Bu defa esaslı bir darbe yedi. Hıçkırıyor ve inliyordu.

"Baksana," dedi birisi, "herif altına işedi."

"İstersen altına doldur, fark etmez," dedi VOS görevlisi, "kurtulamazsın."

"Bırak Peter," dedi Kostya.

Bunun üzerine Zarnik atlarla ilgili uzun uzadıya dil döktü. Veronika'nın atlara ne kadar düşkün olduğunu, içlerinden birinin ayağı kırılınca vurmak gerektiğinde ne denli sarsıldığını, işte bu yüzden bu beyi apar topar yeni bir at, hatta bir

lipizzan[17] siparişi vermek üzere köşke çağırdıklarını anlattı. "Bu herif at konusunda daha ne kadar kafa ütüleyecek," diye söylendi Peter adındaki VOS görevlisi. "At hikâyesini kes, Gestapo'yla ilişkine gel." Zarnik, yeni bir iş talimatı verirken yaptığı gibi, alçak bir sesle ve sözcüklerini özenle seçerek, av kulübesine onlar için yolladığı yiyecek ve giyeceklerin, geçen yıl bin bir güçlükle el altından satın alıp avlunun bir köşesinde teslim ettiği teksir makinesinin unutulmadığını umduğunu dile getirdi. "Uyanık seni," dedi Kosya, "makine verdin diye Gestapo ile işbirliğine göz yumacağımızı mı sandın? Gestapo ajanı Hubmayer'in o gece köşke geldiğini biliyoruz," dedi Peter, olan biteni gördüğü halde başını çevirdiğini de. Her şeyden haberdardı.

Veronika müdahale etmeden duramadı. "Mösyö Peter, Mösyö Horst Hubmayer kesinlikle Gestapo ajanı değildir, kendisi tıp doktorudur." Bir an sessizlik oldu. O aşamada söz alması yürekli bir hamleydi, zira henüz ona hiçbir suçlama yöneltilmemişti. Belli ki kocasını korumaya kararlıydı ve bu müdahalesinin yarattığı şaşkınlığın peşinden gelen suskunluğun havayı yumuşatmasını umuyordu.

"İsminiz Peter mı?" dedi alttan alan bir ses tonuyla, muhtemelen tatlı tatlı gülümseyerek. Gülümsemesi ve o güzelim sesi karşısındakini derhal teslim alırdı. "Babamın da ismi Peter'dı."

Bir zamanlar benimle konuştuğunda o ses ve o gülümsemenin karşısında dizlerimim bağının nasıl çözüldüğünü hatırladım, dişiliği, yaydığı aura öylesine güçlüydü.

17 Lipizzan atları: Geçmişi 16. yüzyıla dayanan, kökleri Trieste yakınlarında Karst ovasında bulunan Lipizza Köyü'ne atfedilen makbul bir at cinsi. Her iki dünya savaşında nesli tükenme tehlikesi geçirmişse de varlığını sürdürebilmiştir. Günümüzde Viyana İspanyol Atçılık Okulu'nun gözdelerindendir.

"Babandan bana ne, lanet Gestapo orospusu," diye bağırdı Peter.

"Düşünmüştüm ki..." dedi Veronika.

"Önceden düşünseydin, şıllık," diye haykırdı Peter, "Gestapocularla oynaşmadan önce."

Birinin birine vurduğunu duyuyordum, sanırım Veronika aldığı darbeleri gıkını çıkarmadan karşılıyordu. Yine bir sessizlik oldu, biri soluklanıyordu. "Haydi bakalım," dedi Kostya bir süre sonra, "toparlayalım."

"Bütün bunları konuşuruz, sabaha kadar bol bol vaktimiz var, gerekirse uzatırız. Sen," dedi birine, "yok ol. Çeneni sıkı tut." Sanırım at tüccarına söylemişti. "Kimseye tek bir laf edersen, peşine düşer, it gibi gebertiriz seni. Aradığımız kişiyi mutlaka buluruz," diye ilave etti Peter. "Ağzımı kesinlikle açmam, yemin ederim, kimseye hiçbir şey söylemem," diye çocuk gibi hıçkırarak söz üstüne söz verdi at tüccarı. Kapı açıldı ve gözleri dehşet içinde parlayan adam bir anda kendini yerde, karın içinde buldu. Janko kahkahayı bastı, "Hoş geldin," dedi, "şansın varmış." "Evet, şanslıyım, çok şanslıyım," diye dili dolanarak mırıldandı at tüccarı. Janko bana döndü. "Yola kadar git onunla, sonra da vur kıçına tekmeyi ki hızlı koşsun."

"Haydi yürü," dedim, ezilmiş karlı patikaya varana kadar yokuş aşağı indik. Yukarıda sadece ikimizin ayak izini bırakmıştık zira tepeyi topluca tırmanırken, eski adetler uyarınca arkamızdan çalı sürüyerek izleri silmiştik. İkide bir omzunun üzerinden arkasını kolluyor, tökezliyordu. Belli ki sırtından vuracağımı sanıyordu. Yalnızca muhbirleri ve hainleri vururduk, masum insanlara dokunmazdık. Bu gariban tesadüfen orada bulunuyordu, şansı yaver gitmişti, paçayı kurtarmıştı.

Aslına bakılırsa Kostya'nın adamı serbest bırakma kararı ara sıra kafamı kurcalıyor. Belki de bizdendi, o sebepten bizden önce şatoya yollanmıştı. Sille tokat sorgulama faslı gerçek kimliğini saklamaya yönelikti. Kazara bizden biriyse, mükemmel rol yapıyordu, operasyona katılanların hiçbiri bize çalıştığına inanmazdı. Yok bizden değilse, Allah'ın sevgili kuluydu. Yolun nihayetinde karla kaplı çayırlık alana ulaştığımızda kaburgalarını dipçikle dürterek, "Yok ol," dedim. Arkasından baktım, tabanları yağladı, bir ara düştü, yuvarlandı, karın içinden kardan adam gibi doğruldu. Arayı iyice açtıktan sonra bile dönüp dönüp arkasına bakıyordu. Hayatta kaldığına inanamıyordu. Büyük bir çam dalı koparttım ve arkamda sürüyerek Zarniklerin av kulübesine çıktım. Daha uzaktan Janko'nun dişlerinin beyazını seçebiliyordum, iştahla fısıldadı, "Herifin kıçına sıkı bir tekme attın mı?" Nedense fısıltıyla konuşuyordu. İyice tepeye çıkmıştık, vadideki ışıklar bile seçilmez olmuştu, karla kaplı sık bir ormanın içindeydik, fısıldaması için sebep göremiyordum. Janko zıpırca bir ifade takınarak, elini kaynar sudan çekiyormuş gibi salladı. "İçeride işler kızıştı," diye mırıldandı. Ancak o zaman ağaca dayanan Triesteli adamın kulaklarını tıkadığını fark ettim.

Aynı anda boğuk bir darbenin peşinden Zarnik'in çığlığını ve iniltisini duydum. Sonra bir patırtı oldu, sanki bir sandalye devrildi, ileri geri ayak sesleri, derin solumalar, tekrarlanan darbeler, duvara çarpan bir beden. "Kaburgalarını kıracağım," derken nefes nefeseydi Peter, "sağlam kemiğin kalmayacak."

Veronika'nın hıçkırıkları geldi kulağıma. "Rica ediyorum," diye usulcacık yalvarıyordu dili döndüğünce, "bırakın onu... Daha ne söylesin, ne söylemesini istiyorsunuz?"

"Biri şu Alman orospusunu susturacak mı?" diye öfkeyle bağırdı komutan Kostya. "Kadının vızırtısından adamı

sorgulayamıyoruz. Dışarı atın onu." Kapı aralığından ölgün ışıkta Leo Zarnik'in üzerinden düştüğü ters çevrilmiş iskemleyi gördüm. Duvarın kenarında boylu boyunca yatıyordu, yanı başında duran Peter, Leo'yu odanın ortasına sürüklemeye girişti. Yüzü kanla kaplıydı, sadece bir gözü aralıktı, ağzından kanlı köpük çıkıyordu.

Gömleğinin kolları sıvalı, esmerce ve gençten bir VOS görevlisi kolunu arkaya kıvırdığı Veronika'yı kapıdan dışarı itti. "Ona göz kulak olun," dedi. "Önce şu Gestapo ajanını halledelim. Sonra sıra ona gelecek." Adam bir an bacakları açık, kapıda durdu. "Oradakinin nesi var?" Ağaca sırtını vererek kulaklarını tıkayan Triesteliyi soruyordu. "Hassas bir arkadaş herhalde," dedi Janko'ya dönerek. "Aşağıya nöbete yollayın onu, donuna falan işemesin." Dışarı yürüdü ve ellerindeki kanı karın içinde temizledi. Yüzüne kar çarparak ovuşturdu, içeride sıcak basmış olmalıydı. Sonra içeri girdi, kapıyı kapadı. Veronika karın içinde öylece karşıya bakıyordu. Kapının önündeki bankı elimle temizledim ve üzerine bir battaniye serdim. Minnetle yüzüme baktı. Ancak o zaman tanıdı beni. "Neler oluyor İvan?" diye sormasını bekledim. Ya da, "İvan, sen bizdensin, yardım et," demesini. Oysa sesi çıkmadı, bankın üzerine usulca ilişti, omuzları titriyordu.

İçerisi hız kesmiyordu. "Wallner'i tanıyor musun? Remskar'ı tanıyor muydun? Ne zamandan beri? Remskar'ın muhbir olduğundan haberin var mıydı? Onun icabına bakıldı, konuşmazsan, senin de sonun aynı olacak. Onun Wallner'in adamı olduğunu biliyor muydun?" Zarnik anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. "Hubmayer kim? Seninle Wallner arasında irtibatı mı sağlıyordu?" Yumrukların arkası kesilmiyordu. Ne kadar sürdüğünü bilmiyorum. Remskar'ın adını ilk kez duyuyordum. Neden söz ettiklerini biliyorlardı, havada başka

başka isimler uçuşurken, boşlukları darbeler dolduruyor, gecenin sessizliğinde kurbanın çığlıkları yankılanıyordu. At tüccarını vadiye indirip geri dönmem bir saatten az vaktimi almıştı, döndüğümde ortalığı kasaphaneye çevrilmiş buldum. Adamlar yorulana kadar geçen sürenin farkında değilim. Kostya'nın, "Şimdi de orospuya soralım bakalım, Berlin'de ne haltlar karıştırmış," dediğini duydum.

Veronika da duydu. Korku dolu gözlerle bana baktı, lütfen, der gibiydi. Tıpkı kapıda nöbet tutarken Jozi'nin baktığı gibi. Yardım elini uzat, hiç olmazsa işin doğrusunu anlat, bakışı.

Ben ise yüzümü vadiye çevirip karın içinde ağırlığımı bir bu ayağımın bir diğer ayağımın üzerine veriyordum. Aşağıda uzakta seyrek ışıklar titreşiyordu. Az öncesine göre sayıca artmıştı sanki. Çiftçiler uyanıyor, ılık sütlerini içtikten sonra, çıkıp ahırı yokluyorlardı, gün ağarmak üzereydi. Janko bankın üzerine bir battaniye atıp Veronika'nın yanına oturdu. Eldivenlerini çıkardı ve Veronika'nın ellerini avuçlarının içine alarak ısıtmak için hohladı. Ve omuzlarından sarıldı. Afallamıştım, gözlerimi onlardan ayıramıyordum. Bu da nesiydi? Veronika'ya alçak sesle bir şeyler anlatıyordu, her şey yoluna girecek, der gibiydi. Veronika başını salladı. Janko'nun eli kadının kalçasına doğru indi. Konuşmaya devam etti, Kostya kapıyı açıverecek olsa görür gününü, diye düşündüm, Kostya'dan daha tahammülsüz biri varsa, o da şu Peter denilen adamdı, Janko'yu bir zanlıya sırnaşırken görürse ateş püskürürdü. Bunların hiçbiri olmadı.

İçerisi yine kızıştı. Her darbe, her çığlık Veronika'yı yerinden sıçratıyordu. Üst Carniola dağlarında çarpıştığımız aylar boyunca nelere şahit olmuştum, başımdan neler geçmişti, ama bu dayanılmazdı. Triesteli haklıydı, ağaca dayanıp kulaklarını tıkamış, mümkün olduğunca uzağa kaçmak için yalvarmıştı

ve nöbete yollanmıştı. Ben de uzaklaşabilseydim, keşke. İçim acıyordu, ne olursa olsun, onlarla bir aile gibiydik. Alıp başımı gidebilseydim, at tüccarını götürdüğüm yoldan kaçarak bahçemde saman yığınının içine sığınabilseydim. Kaçmadım ama kulübenin bulunduğu karla kaplı düzlüğün sesleri duymayacak kadar uzak bir noktasına attım kendimi. Ne yapacaklarsa bensiz yapsınlardı. Birkaç çam dalı kopardım, üzerine oturdum ve sırtımı bir ağaca verdim. Bitkindim, içim geçmiş. Gözümü açtım, birkaç dakika uyukladığımı sandım. Saatime bakınca anladım ki iki saatten fazla uyumuşum.

Kulübeye döndüğümde, gün ağarmak üzereydi, ekip yola çıkmaya hazırlanıyordu. Yokluğum fark edilmemişti. Uzun süren bir av sonrası yorgun düşmüş köpekler gibiydik, bütün gece kimse uyumamıştı. Kostya'yla Janko'nun konuştuklarını duydum, Kostya gün boyu arazide bekledikten sonra karanlık basınca yola çıkmaktan yanaydı. Janko ise Almanların mutlaka peşimize düşeceklerini ve ilk bakacakları yerin burası olduğunu ileri sürüyordu. Vakit kaybetmeden dağa tırmandıktan sonra boğazı aşarak taburun konuşlandığı merkez kampa ulaşmalıydık. Kostya, "Haydi gidiyoruz," dedi ve oradan ayrıldık. İki zanlının nerede olduklarını sormaya dilim varmadı. At tüccarına yaptıkları gibi onları da vadiye indirdiklerini ümit ediyordum. Veronika'nın yüzü gözümün önünden gitmiyordu. Dışarı çıktığında bankı oturması için temizlediğim zaman yüzüne içerinin ışığı vuruyor, sarı saçının bukleleri bonesinin kenarından çıkıyordu, teşekkür etmişti, beni tanımış, müdahale etmemi bekler gibi bakmıştı. Sonrasını bilmiyorum. Kulübenin gerisindeki düzlüğe doğru uzaklaşmadan önce yine yüzüme bakmıştı, "Duydum ki yakında evlenecekmişsin İvan," diyecek sandım. Onu son gördüğümde Janko'nun yanında bankta oturuyordu. Sonra ne

olduğunu sormak istedim Janko'ya. Fırsat olmadı, nefes nefese dağı tırmanıyorduk, yorgunluktan bayılmak üzereydim. Leo'nun kanla kaplı yüzü geliyordu gözümün önüne. Eğer sürünerek eve gitmeyi başardıysa, bundan sonra bir Alman subayını evine zor davet ederdi. Zirveye çıktığımızda önümüze güneşte ışıl ışıl parlayan karlı bir vadi açıldı, yere çömelmiş sırt çantasında bir şeyler arayan Janko'nun yanındaki ağaca yaslandım. Yüzüme baktı, gözlerini güçlükle açık tutabildiği halde, bana göz kırptı.

"Motosikletimle gezdirmeme gerek kalmadı," diye sırıttı pişkince.

Sırtımda bir ürperti gezindi.

Nefesim tıkanmıştı, "Zavallı kadına... olamazsın," dedim.

"Çok hoşuna gitti," dedi.

Göğsümde parlayan yangını söndürebilmek amacıyla yüzüme bir avuç kar bastırdım. Anlamayı reddediyordum.

"Peki şimdi neredeler?" diye sordum, çıkmayan sesimle.

Elinde matarasıyla doğrulurken, "Bogdan'a sor," dedi sesinde tuhaf bir tonlamayla, "kadını son gören o oldu."

"Ne demek son gören, neden son?" diye bağırdım. Demek ki, diğerleri de... önce Janko, sonra diğerleri... Veronika'ya... Sonuncusu Bogdan'dı demek, küçük gözlü, kürek elli yol işçisi Bogdan! Janko gülümsemeye çalıştıysa da sesi boğuldu, "Bogdan'a sor." "Ona ne sorayım?" dedim, ağzımdan bir inilti döküldü. O an Janko'nun sırıtık suratından ve sesinden nefret ettim, var gücümle üzerine çullandım. Karın içine gömdüm onu, rastgele vurdum, yüzünü tırnaklarımla kavradım ve gözleri yerinden fırlayana kadar boynunu sıktım. Sıktıkça boğazından bir hırıltı yükseliyordu, imdat der gibiydi.

Kostya'nın kükrediğini duydun, "Delirdin mi sen?" Askerler olabildiğince hızla karı aşarak yanımıza koştular, birkaç el beni çekti ve Janko'nun üzerinden kaldırdı. İki kişi kollarımı arkama kıvırdı ve karın içine yatırdı, başka biri üzerime, daha doğrusu kafamın üzerine oturarak yüzümü kara bastırdı, nefessiz kalmıştım, omzumdan tüfeğimin alındığını ve palaskamdan kabzamın çözüldüğünü hissettim. Kostya'nın "Silahını aldınız mı?" diye sorduğunu duydum. Üzerimdeki bedenin baskısı hafiflemediği halde başımı karın içinden kaldırdım. "Pekala," dedi Kostya, "tutuklusun. Arazide operasyon esnasında yoldaşına saldırıda bulunmaktan. Hakkında kararı tabur komutanlığı verir." Janko ile yerden kalktık.

"Alçak herif," dedi Janko soluk soluğa, "geri zekâlı köylü, kafayı mı yedin?" Bana doğrultulan silahları görünce ise ortalığı sakinleştirmeye çalıştı. Dudakları kan içinde olduğu halde gülümsemeye gayret ederek, "Dostlar arasında olur böyle itiş kakış," dedi. "Dostlar arasındaki itiş kakış neticesinde," dedi Kostya, "on üçüncü tabura şutlanacaksın."

On üçüncü taburun ne anlama geldiğini gayet iyi biliyordum, sırtımdan vurulmak demekti. Silahlarıma el koydular. Beni kafilenin ortasından yürüttüler, Bogdan bana doğrulttuğu silahıyla tam arkamdan geliyor, ne zaman yavaşlasam kaburgalarıma bir tane indiriyordu. Öğleye doğru kayalık bir burunda yer alan merkez kampa vardık. Veronika'yı serbest bırakıp bırakmadıklarını hâlâ öğrenememiştim. Öldüresiye dövdükleri Leo'nun akıbetini de. Neye dayanarak bilmiyorum ama bir ders, hem de feci bir ders aldığını ve şu an köşkte yaralarına pansuman yapıldığını düşünmek istiyordum.

Bir kutu konserve açtım, bir hamlede bitirdim, çadırın içine uzandım ve anında uykuya teslim oldum. Uyandığımda gece olmuştu. Yanımda biri fena halde horluyordu. Uzunca

bir süre dürtükledim, horultu kesilir gibi oldu, peşinden daha yüksek perdeden devam etti. Sonunda karanlıkta el yordamıyla yüzünü buldum, burnunu sıktım. Homurdanarak dirseklerinin üzerine doğruldu. Bir kibrit çaktım, homurdanan Bogdan'dı, ürkmüştü, minik gözlerini kırpıştırıyordu. "İt oğlu it," dedi kim olduğumu görünce, "ne diye uyandırıyorsun?

"Bogdan, söylesene, av kulübesinde neler oldu?" diye sordum fısıltıyla.

"Seninle konuşmuyorum," diye hırladı.

Janko'nun boğazına öldüresiye sarıldığım için hepsi bana ateş püskürüyordu. Bir süre sonra, "Defterin dürüldü, biliyorsun değil mi?" diye ilave etti.

"Mümkündür," dedim. "Söylesene, siz... o Gestapo ajanını... Leo'yu vadiye koyuverdiniz mi? At tüccarına yaptığımız gibi?"

Bir an sustu. Bogdan'ın kafası biraz ağır çalışırdı. Operasyona katıldığım halde olan bitenden neden haberim olmadığını çözemiyordu bir türlü. Ardından durgun zekâsı durumu çözdü, "sen... kulübenin dışında... nöbette değil miydin?"

Yalan söyledim, "Evet," dedim. Midem bulandı, fena oldum diyemezdim ya. Bu yüzden kulübeden olabildiğince uzaklaştım, falan.

"Ne olduğunu bilmiyor musun?"

"Hayır."

"Cartayı çekti," dedi. "Lanet herifin dili bir türlü çözülmeyince Peter'ın gözü döndü. Bir keresinde fena vurdu, adam bir daha kendine gelemedi. Üzerine soğuk su döktük, karla ovuşturduk, fayda etmedi, öbür tarafı çoktan boylamıştı.

"Peki Veronika?"

"Aa, onunla biraz eğlendik."

"Kimler?"

"Önce Janko. Sonra diğerleri."

"Sen de mi?"

Cevap vermedi. "Bütün olanlardan sonra serbest bırakamazdık," dedi.

"Artık kes şu soruları," diye sürdürdü. "Asıl yarın sabah vereceğin cevapları düşün. Askeri mahkemeye çıkacaksın."

Başka sorum yoktu. Kocasının nasıl öldüğünü biliyordum artık, Veronika'dan nasıl kurtulduklarını kurcalamak gelmiyordu içimden. Vurmuş olamazlardı, arazide, geri çekilme safhasındaydık. O durumda ateş edilmez.

Gece uyku tutmadı bir türlü. Bogdan'ın horultusunu dinlerken Veronika'nın başına gelenleri düşünerek ürperdim. İstasyon şefine rapor verirken işin oraya varacağına asla ihtimal veremezdim. Ayrıntıları bilmesem de Bogdan'ın sözlerinden çıkardığım sonucu bir türlü kafam almıyordu. Janko'dan duyduklarım bile beni aşıyordu. Onları bankta otururken bırakmıştım, Janko'nun eli Veronika'nın kalçasına doğru kayıyordu. Janko motosikletiyle gezdirmesine gerek kalmadığını söylemişti. Eğer motosikletle gezselerdi, öyle olsaydı, olaylar başka türlü gelişirdi. Oysa bu... Kendimi kaybetmiş, Janko'ya saldırmış, boğazını sıkmıştım. O gece hiç uyku tutmadı. Kafamda düşünceler cirit atıyordu, Janko'dan Veronika'ya, oradan yanımda horlayan Bogdan'a atlıyordu, sonra da sil baştan. Ve ertesi gün hesap vereceğim mahkemeyle noktalanıyordu.

Neyse ki ondan paçayı kurtardım. Daha gün doğmamıştı ki bir el ateş sesiyle yattığımız yerden fırladık. Bir anlık sessizliği peş peşe makineli tüfek sesi takip etti. Tam çadırların

önüne çıkmıştık ki nöbetçi, "Almanlar!" diye bağırarak yanımıza koştu.

Bütün gün tepeyi tırmandıktan sonra daha önce hiç geçmediğim bir boğaza indik. Aşağıya varınca yüzeyi donmuş azgın bir akarsuyun kenarında kısa bir süre dinlendik. Çok geçmeden tekrar silah sesleri duyduk. Sesler en az ihtimal verdiğimiz yönden, tepeden geliyordu. Yola çıkan öncü kuvvetler Alman askerleriyle neredeyse burun buruna gelmişlerdi. Boğazın iki yakasında ağaçların arasında hızla koşan karaltılar görülüyordu. Bembeyaz karın içinde beliren tek yeşil düşman üniformalarınınkiydi, sıcak çatışmayı göze alamazdık. Geldiğimiz yönden aşağı indik, kayalıklardan atladık, buzul yarıklarının içine düştük. Arkamızı da kollayarak kaçmayı sürdürdük ve on, taş çatlasa yirmi dakika sonra, sessizlik tekrar hâkim olduğunda karla kaplı çamların arasından dik bir yamacı tırmandık. Zirveye çıkınca, kıç üstü kayarak başka bir dere yatağına indik ve hemen peşinden öbür taraftan yukarı çıktık. Orada da bir pusuyla karşılaşma ihtimalimiz zayıftı. Tekrar aşağı inseydik yola varacak, kendimizi tehlikeye atacaktık. Neticede nefes nefese sürünerek tekrar tırmandık, donumuza kadar ıslanmıştık, perişandık, yığılıp kalmak üzereydik. Hava kararmak üzereyken sarp bir kayanın dibine attık kendimizi. Etraf rüzgârın yığdığı kar tepecikleriyle çevrili olduğu halde kayanın kuytusu kuru çakıl taşlarıyla kaplıydı. Kostya dört bir yöne gözcü saldı, hepsi müjdeli haberle geldiler; görünürde yeşil üniforma yoktu, aksi yöne gitmişlerdi. Kamp kurduk. Janko, "Şansımız yaver giderse burada birkaç gün konaklarız," dedi, "rahatız, güvendeyiz, önümüz açık." Bu kadar yükseğe çıkmanın isabetli bir karar olduğunu düşünüyordu. Bütün kış ormanın çeperinde, hatta civar köylere inerek nispeten vukuatsız dolaşabildiğimiz halde, Podgorska

operasyonunun peşinden bizi rahat bırakmayacakları, etrafımızı sarmaya çalışacakları besbelliydi. Neyse ki bulunduğumuz yükseklikte bizi bulmaları zordu. Alman ordusu genellikle bizim tarafların ya da Avusturya'nın Carinthia bölgesinin yaşını başını almış erkeklerinden oluşuyordu, klasik anlamda eğitimli askerleri yok denecek kadar azdı. Gerçek savaşçılar İtalya'ya ya da Rusya'ya sevk edilmişti. Kostya bize ara sıra Kızıl Ordu'nun ilerleyişi ve Almanların İtalya'dan çekilmesi ile ilgili son haberleri okurdu. Yine de topluca saldırıya geçtiklerinde hangi yaşta olurlarsa olsunlar, ellerindeki silahlar bir SS birliği kadar etkin tehdit oluşturuyordu. Üstelik hiçbir şeyi şansa bırakmazlar, hedefe kilitlenir, bizi takibe aldıklarında ağır silahlarını, havan toplarını yanlarından ayırmazlardı.

Kayanın dibinde sükûnet bulmuştuk.

Ben ise sorguya ne zaman çekileceğimi merak ediyordum, bu ara ortam uygundu. Janko gülerek yanıma yaklaştı ve sırtıma vurdu, "Ne o," dedi, "hâlâ korkuyor musun yoksa?" Neyi kast ettiği belliydi. Korkumun sebebi Almanlardan ziyade, operasyon esnasında başkaldırıdan, ordu mensubuna saldırıdan sorgulanmaktı. Daha cevap vermeme fırsat bırakmadan, "Korkma," dedi, eski günlerdeki gibi dostça bir gülümsemeyle, "o konu kapandı. Kostya'ya ve tabur komutanına, ilk ben vurdum," dedim. "Senin de dik kafalı bir köylü olmakla, karşılık verdiğini söyledim."

Ona teşekkür edip etmediğimi hatırlamıyorum. Nefes alışım düzene girdi, çok geçmeden uykuya daldım. Endişeden kurtulunca Veronika'yı ve av kulübesinde olanları unutuvermiştim. Hayatın söz konusu ise diğer hiçbir şeyin önemi kalmıyor. Tam iki kez hayatım söz konusu olmuştu. Birincisinde tepede Almanlar tarafından makineli tüfekle taranmama ramak kalmıştı. Tıpkı kalın bir kar tabakası altında cesedini

bulduğumuz Triesteli arkadaş gibi öbür dünyayı boylayabilirdim, beni de Janko'yu da vurabilirlerdi. Biz vahşi hayvandık, onlar ise acımasızca iz süren avcılar. Onlardan kurtuldum diyelim, bu defa da bizimkilere paçayı kaptıracaktım, hem de kaçamazdım. Janko kurtardı beni. Sadece sorgudan, büyük olasılıkla hüküm giymekten, değil. Dağların saklı boğazlarını avucunun içi gibi bilmesi sayesinde başarıyla geri çekilmemizi sağlayarak hepimizin hayatını kurtarmıştı. Beni tam iki kez kurtarmıştı. Sonra bir daha bu konuyu açmadık. Ne av kulübesinde olanları konuştuk, ne de yalanı sayesinde muhtemel ölümden döndüğümü. O zamanlar bu tür davalara on üçüncü taburun baktığını bilmeyen yoktu. Janko'nun hakkını ödeyemem. Bir anda Alman tehdidi vız gelmişti, sözleri beni öylesine rahatlatmıştı ki çadırın içine serdiğim çam dallarının üzerine kıvrılır kıvrılmaz, yanı başımda koca sıcak gövdesiyle zıplaya zıplaya horlayan Bogdan'a aldırmadan, uykuya dalıverdim.

İşte tam da o gece, ilk kez o sarp kayalığın kovuğunda gördüm, bir daha peşimi bırakmayan hayaleti. Savaş bittikten seneler sonra bile, sabah dörde doğru, henüz ne gecenin son bulduğu ne de günün doğduğu o efsunlu saatte yanıma yanaşır. Kayanın kuytusunda çam dallarının üzerinde uyurken belirdi ilk karşımda. O gün bugündür gelir ziyaretime, çam dallarının üzerine uzanmışımdır, Bogdan yoktur ama yanımda, o geceki gibi vadiyi seyrederim. Uzakta, aşağıdaki çam ağacının tepesine tünemiş bir tüy yumağı çarptı gözüme önce. Parlak bir geceydi, olgunlaşmaya pek yaklaşan dolunay ayaklarımın altına serili vadiyi aydınlatıyordu. Az önce yanımda horlayan Bogdan yerinde değildi, ne de Janko. Ne komutan Kostya, ne de diğer yoldaşlar vardı görünürde. Soğuktan, buzdan ve karla kaplı kayalıklardan başka hiçbir

şeyin olmadığı bu kıraç dağ tepesinde beni bir başıma bırakıp gitmişlerdi. Bir de baktım, o tüy kütlesinin içinden kanatlar belirdi, pençelerini uzatan iri yarı bir kuş şekillendi karşımda, sanki dev elleri vardı kürekten. Kanatlarını çırptı ve havalandı. Bir süre ormanın üzerinde turladı, sonra beni gördüğünü fark ettim. Şaşırtıcıydı; uçurumun aşağısında kalan ağaçların hizasında uçtuğu halde kuş ile fare arası görünümdeki başının ortasında kırpıştırdığı sarımtırak gözlerini seçebiliyordum. Faremsi dişlerle bezenmiş büyücek, keskin gagasının sürüden ayrılan yavru kuzuları parçalamaya yaradığını çocukluğumdan bilirdim. Kartal ve doğanın gagası kavisli olurdu ama bu kuşunki sivriydi, kenarlarında minik, keskin dişler sıralanmıştı. Bu tip gagayla daha önce nerede karşılaştığımı gayet iyi hatırlıyordum: Köşkün antresinde içi doldurulmuş timsahın asılı olduğu duvarda. Kuş ile farenin bileşimi görünümüyle dikkatimi çeken kafa, sert, pütürlü ve kalın bir deriyle kaplıydı ve bir timsahınkiydi. Ve o kafayı her yöne çevirdikten sonra tekrar bana doğru dönmüş, devasa kanatlarını açarak üzerime hamle yapmıştı. Kaçtım. Geniş bir kayalık düzlük açıldı önümde, gözlerim telaşla saklanacak bir mağara ya da kaya kovuğu aradı. Tüylü devasa yaratık tepemde daireler çiziyordu. Koştukça koşuyordum, sonsuza kadar kaçacaktım sanki, derken ayaklarım kayaların arasında bir sarmaşığa dolandı ve düştüm. Kesimlik koyun gibi sırt üstü yattım, dev kuşun etini didikleyip yiyeceği, sonra da yavrularına taşıyacağı bir kuzu gibi. Sonra aklıma bir fikir geldi. "Bana dokunma," diye seslendim, "bana dokunma. Aşağıda iki ölü var," diye ekledim telaşla, "onlara git." Veronika ile Leo'nun kanlı bedenlerinin karlar içinde yattığı ormanın kıyısını işaret ettim. "Cesetleri henüz soğumadı, al onları, parçala, yut." Faremsi kuşumsu timsah başını çevirdi ve bir

kez daha tepemde turladıktan sonra işaret ettiğim yöne kanat çırptı. Boğazımda bir çığlık tıkandı, anlamsız birkaç hece çıktı ağzımdan, ruhum yıldızlı gökyüzüne sevinç sözcükleri haykırmak istiyordu ama dilim dönmüyordu çünkü aslında sözlerim acı doluydu. Veronika yanı başında bonesiyle, sarı saçları karın üzerine yayılmış yatıyordu. Suratını açık seçik görebiliyordum, boş bakan gözleri üzerimdeydi.

Çadırda uyandığımda dışarı göz atınca, kampımızın, ormanın ve kayalıkların ayın simli ışığıyla yıkandığını gördüm. Sıkıca giyinmiş bir karaltı kayaya yaslanmıştı. Gözleri zaman zaman kapanan nöbetçimizdi. Bogdan horlamayı sürdürüyordu.

Civar köylerde iki şato sakininin ortadan kaybolmasıyla ilgili dedikoduların yayılmaya başlaması üzerine, komutan Kostya bir infaz bildirisi hazırladı. "Halkımız bilsin," dedi, bize yüksek sesle okurken, "ve unutmasın. Gestapo mensupları ve özellikle Sloven halkının kanını emen bir numaralı düşman Wallner vasıtasıyla işgalci güçlerle işbirliği yapmaktan suçlu bulunmuşlardır. Zarnik, iş ilişkisi kisvesi altında, karısının da desteğiyle, evinde canileri ağırlamıştır. Özgürlük mücadelemize destek verdiklerine dair yalanlara kimse kanmamalıdır, zira göstermelik bu tür faaliyetlerle hıyanetlerini örtbas etmeye çalışmışlardır. Halk mahkemesi maskelerini düşürmüş, hak ettikleri hükmü vermiştir."

Bildiri posteri Zarnik'den gelen teksir makinesi kullanılarak kaçak bir basımhanede çoğaltıldı. Bildirinin kaç kişiye ulaştığı ise hâlâ bir soru işareti, zira yıllar sonra bile o masum ve yürekli kişileri yok yere katlettiğimiz konuşuluyordu halk arasında; aynen şöyle diyorlardı: "Çalışanlarının hakkını veren iyi insanlardı. Ve partizanlara yardım eli uzatan." Hâlâ Koçevye ormanında bir yerde tutsak olduklarına ve onları bir gün serbest bırakacağımıza dair saçma sapan bir söylenti bile

dolanıyordu ortalıkta. Savaştan sonraki dönemde lağvetmediğimiz, hatta geliştirdiğimiz muhbir örgütümüzün bir üyesi rapor etmişti bu söylentiyi. Bizimkilerin tekrarlamaktan hiç bıkmadığı gibi, Özgürlükçü Cephe karşıtlarının yalan makinesinin yeni bir ürünüydü.

1944 yılında Jasnalı bir orman işçisi Zarniklerin av kulübesi yakınlarında, büyük ihtimalle alçak kazılmış bir mezardan bir tilkinin çıkartıp sağa sola taşıdığı, çürümeye yüz tutmuş sarı saçlı bir kadın başı bulmuştu. Buraların halkı bayılır bu tip hikâyelere. En dehşetli, en tüyler ürpertici olanı en makbulüdür, daha da şevkle köpürtürler anlatıyı. Savaşta ortalıkta dolanan türlü türlü hikâyenin hepsi unutuldu gitti. Oysa kadın başı efsanesi kurtuluştan sonra bile dillere pelesenk olmayı sürdürdü. 1946'da Jasna'da söz konusu orman işçisini bulmaya çalıştıysak da sonuç alamadık, tarife uyan kimse bulunamadı. Neticede, ormancı masalını meyhane masalarında dilinden düşürmeyen Gorenjalı ayyaşı tutuklattık. Anlaşıldı ki sözünü ettiği ormancıyı o da tanımıyordu. Demek ki uyduruyordu. Hızla görülen bir dava neticesinde, gerçek dışı propaganda yapmaktan iki yıla mahkûm edildi. Bir daha görmedim o adamı. Zaten hikâyesini inandırıcı bulmamıştım. Zamanla bütün bu zırvalıklar geride kaldı, çok işimiz vardı, her şeyi baştan inşa etmemiz gerekiyordu.

Birkaç sene sonra, Bogdan'ın inanılmaz bir ahmaklığı yüzünden bu konular yine gündeme geldi, eski defterler açıldı. Hepimiz çoktan sağa sola dağılmış, yıldönümleri dışında birbirimizin yüzünü görmez olmuştuk. 1954 yılı eylül ayıydı, tam takım Ostrojno treninde bulduk kendimizi. Mareşal'in 1945'te Ljubljana'da yaptığı gibi vereceği söylevi dinlemeye gittik. Kışkırtıcı konuşmasıyla kalabalık dinleyici kitlesini avucunun içine aldı, coşturdu. Sonra da önümüze kazanla gelen

gulaşı kaşıkladık, şarap içtik, eski günleri andık. Dönüş yolunda, kürek boyutlarındaki elinde koridor boyunca dolaştırdığı sepetli damacana şarabı sağa sola ikram eden Bogdan, göğsündeki madalyalarıyla epey gösteriş yaptı. Sonunda bizim buraların gençlerinden bir grubun ortasına oturdu ve büyük bir iştahla, hepsinin ağızları açık dinledikleri bir şeyler anlatmaya başladı. Savaşın ardından seneler boyu benzer sahneler yaşanmış, partizanlar olarak başımızdan geçenler hep ilgi çekmiştir. Her şey iyi hoştu da, Bogdan içkiyi fazla kaçırmamış ve çenesi düşmemiş olsaydı keşke.

Birkaç gün sonra eve Ljubljana'dan bir adam geldi ve İstihbarat Örgütü kimliğini burnuma dayayarak kendisini yoldaş Peter'ın yolladığını ve yoldaş Peter'ın kim olduğunu bildiğimi umduğunu söyledi. "Bilmez olur muyum," dedim, "kurtuluş mücadelemizde tanıştık." Kara Yolları'nda görevli yoldaş Bogdan'ı da tanıyıp tanımadığımı sordu. "Tanımaz olaydım," diye dalga geçtim, "ormanda aylarca horultusuna katlandım." "İşte bu sebeple," dedi gizli servis görevlisi, "yoldaş Peter, 'Bogdan'la önce eski askerlik arkadaşı bir konuşsa iyi olacak,' diyor, yoksa biz bildiğimiz gibi yaparmışız."

Anlaşıldı ki, Bogdan trendeki gençlere, 1944 kışında idam edilen bir kadını gömmesi emredildiğini anlatmış. Orman kar altındaymış, toprak donukmuş, mezarı gereğince uzun kazmaya vakti olmamış. Bu yüzden sorunu kadının bacaklarını kırarak halletmiş.

Peter, gidip Bogdan'a, sağda solda ileri geri konuşmaktan, kendini kaybedip manyakça hikâyeler anlatmaktan vazgeçmesini tembih etmemi istiyormuş. Evine gittim ve söyledim. Minik gözlerini kırpıştırarak yüzüme baktı. Masanın üzerine koyduğu kocaman ellerinin hafifçe titrediği gözümden kaçmadı. Belki de masada içi boş bir bardak olduğu için

titriyordu. Çenesini kapamasını ve içkiyi azaltmasını tavsiye ettim. "Aa bak onu yapamam," diye terslendi. "O lanet ormanlarda canımızdan bezdik!" Başka bir şey söylemedi. Trende yaptığı zevzekliğin gerçeği yansıtıp yansıtmadığını sormadım. Sanırım cevabı duymak istemedim.

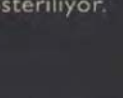
Bogdan meselesiyle uğraştığım günün gecesi başımın üzerinde turlayan o siyah kuşu gördüm yine rüyamda, kayalık yüksek bir düzlükte sıkışıp kalmıştım. Podgorska'daki operasyonun ardından koca cüsseli Bogdan'ın sayesinde üşümeden uyurken gördüğüm rüyanın aynısıydı.

On beş gün önce Ljubljana'ya yoldaş Janko Kralj'ı ziyarete gittiğimde dile getirdiği gibi, yanlış yapmış olabiliriz. Doğruya doğru, yeterince somut delil yoktu elimizde. Öte yandan, gençtik, sürekli ateş altında kafayı yemiştik, vahşi hayvanlar gibi izimizi sürüyorlardı, yoldaş Janko'nun da söylediği gibi, bir fırsat yakalayınca acımadan karşılık vermek zorundaydık. Haklıydı. Dostum Janko'nun adını taşıyan oğluma bir gün gerçekleri anlattığımda beni haklı bulacak. "Fırsatını bulduğumuzda karşılık vermeliydik, yaptık," diyeceğim. Av kulübesinde şatonun sahiplerinin başına gelenlerden söz etmiyorum elbette, o konuyu açamam. Raflara yerleştirdiğim defterlerde yazanı bilsin yeter. İdam edildiklerini. Her an ölüm kalım savaşı verdiğimizi, gecemizin gündüzümüze karıştığını bilsin. Gökte ay asılı dururken güneşin doğduğunu. Gençliğimde o saatlerde ot biçmeye çıkardım, göğe başımı kaldırıp hava bulutlanacak mı diye bakardım. O zaman anlayacak oğlum, neden onun ifadesiyle o "berbat resmi" duvara astığımı, elimde bir kadehle, yitirdiğim arkadaşlarımla oturduğumu. Ve yitirdiğim, tabutunda uzanan tiridi çıkmış bedenini üzerinden karın hiç kalkmayacağı toprağa bugün verdiğimiz Janko'yla.

Drago Jančar'ın başyapıtı olarak gösterilen *O Gece Gördüm Onu*, II. Dünya Savaşı sırasında geçen bir aşk hikâyesi. Jančar bu romanında savaşın Balkan coğrafyasındaki izlerine odaklanıyor. Burjuva bir kadın olan Veronika etrafında gelişen olaylar beş farklı kişinin ağzından anlatılıyor. Aşk, sadakat, dostluk, korku, acı ve ihanet tarihin en karanlık günlerinde kırmızı gözlü canavarlar gibi gölgede bekliyor.

Bu romanıyla daha önce; Orhan Pamuk, Yaşar Kemal, J. R. R. Tolkien, Nikos Kazantzákis, Heinrich Böll, Lawrence Durrell, Günter Grass, Yasunari Kawabata, Kōbō Abe, Gabriel García Márquez, Salman Rushdie, John Fowles, Philip Roth, Anthony Burgess gibi yazarların da aldığı Fransa tarafından verilen **En İyi Yabancı Kitap Ödülü**'nü kazandı.

Ayrıca **Avrupa Birliği Edebiyat Ödülü** (Prix Européen de Littérature) de alan Drago Jančar, çağımızın en iyi yazarları arasında gösteriliyor.

dedalus

Dedalus 167
Roman 62
www.dedalus.com.tr

ISBN 978-605-9203-83-8